

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

**AZ OROSZ NYELV OKTATÁSA MAGYARORSZÁGON
OKTATÁSPOLITIKAI ÉS MÓDSZERTAN-TÖRTÉNETI
ASPEKTUSBÓL**

Simon Olga

Budapest, 2006

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KAR**

PEDAGÓGIA ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Simon Olga

**AZ OROSZ NYELV OKTATÁSA MAGYARORSZÁGON
OKTATÁSPOLITIKAI ÉS MÓDSZERTAN-TÖRTÉNETI
ASPEKTUSBÓL**

**NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET DOKTORI ISKOLA
NEVELÉSTUDOMÁNYI KUTATÁSOK PROGRAM
DR. BÁBOSIK ISTVÁN DSc., EGYETEMI TANÁR**

A bizottság tagjai:

Elnök:	Dr. Németh András DSc., egyetemi tanár
Opponensek:	Dr. Bakonyi István DSc., egyetemi tanár Dr. Mann Miklós DSc., egyetemi magántanár
Titkár:	Dr. Rapos Nóra PhD.
Tagok:	Dr. Barkó Endre CSc., egyetemi docens Dr. Bús Imre PhD. Dr. Jónás Frigyes PhD.

Témavezető: Dr. Bodonyi Edit PhD., egyetemi docens

Budapest, 2006

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is köszönetemet nyilvánítom témavezetőmnek Dr. Bodonyi Edit egyetemi docensnek, hogy felvállalta ezt a feladatot.

A Neveléstudományi Intézet Doktori Iskola azon tanárainak, akik előadásaikkal és szemináriumaikkal, valamint kutatómódszertani tapasztalataik átadásával, elősegítették tanulmányaimat, s a disszertáció vázlatának elkészítése után véleményükkel és kiállításukkal megerősítettek a téma választásának és feldolgozásának helyességében. Töretlen segítőkészségüknek és biztatásuknak, értékes kritikai észrevételeiknek köszönhetően sikerült a disszertációm elkészítenem.

Külön hálával tartozom azon Professzoraimnak, akik mind szakmai tudásukkal, mind emberi jellemükkel olyan mintát mutattak nekem, amely példaképként állt és áll előttem. Kívánom, hogy minél több diáknak adasson meg ilyen Tanároktól tanulni!

Végül, de nem utolsó sorban, azon orosz tanároknak, kutatópedagógusoknak szeretnék köszönetet mondani, akik politikai előítélet nélkül voltak képesek tanítani az orosz nyelvet és tolmácsolni az orosz kultúrát.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	3
1. Az orosz nyelv oktatásának előzményei	8
2. Az orosz nyelvoktatás átmeneti szakasza: 1945–1949	12
3. A kötelező nyelv oktatásának időszaka: 1949–1989	18
4. Az orosz nyelv oktatásának harmadik szakasza: 1989–2000	82
5. Az orosz tanárok átképzése: 1989-1998	145
6. Befejezés	166
7. Statisztikai táblázatok	170
8. Bibliográfia	196

BEVEZETÉS

Értekezésemben az orosz nyelv oktatásának történetét oktatáspolitikai és módszertan-történeti aspektusból kívánom bemutatni.

A doktori iskola módszertan-kutatói stúdiumainak (I. és II.) elvégzése után az idegen nyelvű szakirodalom, majd a hazai szakirodalom feldolgozásával kezdtem el a **témám kutatását**.

Kutatói célnak azt tűztem ki magam elé, hogy a meglévő források és ismeretek feltárásával és egymáshoz való rendezésével hozzájáruljon munkám az idegen nyelv oktatás pedagógiai tevékenység eredményességéhez. Mivel a pedagógiai kutatás magába foglalja az oktatás-nevelés tervezését (pedagógia célrendszer), irányítását (oktatási tartalmát), pedagógusképzést, valamint a közvetlenül vagy áttételesen a pedagógus-tanuló, szülő-gyermek viszonyt. A pedagógia – azon belül is a neveléstörténet - egyik szakágának, oktatáspolitikai és idegen nyelvtanítás történeti (módszertan-történeti) áttekintésével hozzájáruljak az idegen nyelvi – orosz - tanítás történetével foglalkozó nyelvpedagógusok ismereteinek bővítéséhez.

„Az idegen nyelvek tanításának története a neveléstörténet szerves része.”¹ A módszertan-történeti és az oktatáspolitikai részek párhuzamos bemutatásánál a történeti megközelítésből indultam ki. A dokumentumok, valamint elsődleges és másodlagos források tanulmányozását és rendszerezését követően, az orosz tanárok átképzésének dokumentációjaért kérelmet nyújtottam be a minisztérium Felsőoktatási Főosztályára. Kérelmem elbírálásánál szóban is felhívták figyelmemet, hogy adatvédelmi okok miatt csak részlegesen bocsátják rendelkezésemre a témában keletkezett dokumentációt. Emiatt az átképzésben résztvevő orosz tanárok kérdőíves felmérésétől el kellett tekintenem. Az elsődleges források hozzáférhetősége (OM, Dávid Gyula válasza az általam kért dokumentáció felhasználására 6509-2/2004. iktatószámmal) határozta meg a **kutatói módszerek** további megválasztását. Az induktív kutatási stratégiák közül a **leíró kutatási stratégiát** választottam, mert a leíró elemzés közös sajátosságainak alapvető kiindulópontja, „hogyan olyan anyagok az elemzés tárgyai, amelyek létrejöttekor

---

¹ Bárdos Jenő: Az idegen nyelvek tanításának története, mint alapozó tantárgy a tanár-képzésben. 7. o. In: Modern Nyelvoktatás V. évfolyam 2-3 szám 1999. szeptember Corvina Kft.

a kutathatóság, mint szempont nem szerepel;”, eltérő sajátosságuk pedig: „a forráselemzés a múlthoz kapcsolódik, a dokumentumelemzés pedig a jelenben él.”²

Mivel a témám két időszakot dolgoz fel (múlt és jelen), az elsődleges közös forrásnak és dokumentumnak a szaktárca által készített **statisztikai jelentések** bizonyulnak. A múlt rendszer titkosnak minősített statisztikai adatai mára átminősültek nyilvánossá. A rendszerváltás után pedig a statisztikai adatok nyilvánosak lettek. Emiatt választottam a statisztikai adatok analitikus kutatását, feldolgozó módszerrel. Míg a dokumentumelemzésnél a feltáró módszert választottam.

Az elemzés fajtáit tekintve a leíró elemzés választása nyújtotta számomra azt a lehetőséget, hogy az akkor és most is tevékenykedő szakemberek kötetlen beszélgetés formájában történő visszaemlékezéseit, mint szóbeli forrást, felhasználjam munkám során olymódon, hogy anonimitásukat megőrizzem.

*

A pedagógiatudomány szakágait áttekintve, témám szerint, a neveléstörténeten belül az oktatáspolitikai, és didaktikán belül az oktatáselmélet és a metodika területeit végigvezetve szeretném bemutatni az orosz nyelv oktatásának történetét. Disszertációm megírását a következő **fogalmi háttér** alapján építettem fel.

A neveléstörténet meghatározását Szabolcs Éva szemszögéből tekintve közelítem meg: „az a tudományterület, amely a neveléssel és a pedagógiával összefüggő, azzal kapcsolatba hozható tények, jelenségek, folyamatok történeti vizsgálatát végzi. A neveléstörténet hagyományos értelmezése elsősorban az intézményes neveléssel összefüggésben lévő elméleti és gyakorlati tényezők kutatását és feltárását jelentette, kronologikus és narratív formában.” „Kutatási módszerei és felhasznált forrásai a történelem tudományok és a szociológia hatására bővülnek: a tört.-i statisztikai módszer, a biográfiai kutatások, az elbeszért történelem megjelenése egyes neveléstörténeti témák kutatásában, a közelmúlt kutatásának oktatáspolitikai és egyéb hivatalos dokumentumaikra támaszkodó forrásainak előtérbe kerülése pl. e bővülés jelei.” „Az idevonatkozó kutatások azzal is foglalkoznak, hogy feltárják, az intézményes neveléstörténet alakulása hogyan függ össze egyéb, társadalmi és gazdaságtörténeti, művészettörténeti stb. folyamatokkal. Ezeknek a kutatásoknak az

---

² Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó, Budapest 2000. 317.o.

egyik vonulata oktatáspolitikai identitású, de emellett az intézménytörténet érdeklődése kiindulhat szociológiai vagy szűkebben vett pedagógiai kérdésekből is, a neveléstörténet más részterületeivel összekapcsolódva. Ez utóbbira példa a problémátörténeti megközelítésű tantárgytörténet.” „A problémátörténeti megközelítés az említett három kérdéskör egy-egy elemének értelmező, összehasonlító, esetleg több rokon átvélő megvilágítására vállalkozik. Szempontjai kiegészítik a kronologikus és narratív neveléstörténeti tárgyalásmódot, és azokkal együtt fedik le a történeti vizsgálódás, kiválasztotta témakör egészét.”³

Az oktatáspolitikai fogalmát Ballér Endre meghatározásából közelítettem meg: „az oktatáspolitikai az oktatási rendszer, oktatási intézmények céljaival, tartalmával, vezetésével, működésével kapcsolatos, társadalmi jelentőségű döntések hozatalára, befolyásolására, az ezeket meghatározó hatalom megszervezése, megtartására irányuló tevékenység. Az oktatásügy jövőt formáló, középtávú és hosszútávú hatásai miatt van össztársadalmi jelentősége az oktatáspolitikának. ... A XX. század első felében kialakult diktatúrákban az oktatáspolitikai is a totális hatalom uralmának a szolgálatában állt. Századunk második felétől az oktatáspolitikai összetettebb, differenciáltabb lett. Legfontosabb területeiként a következők emelhetők ki: 1) Az oktatásirányítás központi, regionális és helyi szintjei, ezek kapcsolatrendszere. 2) Oktatástervezés. 3) Ideológiai, világnézeti értékek szerepe a nevelés-oktatás intézményeiben és folyamatában. 4) Esélyegyenlőség érvényesítése az oktatási rendszerben. 5) Művelődéspolitikai és oktatáspolitikai viszonya. 6) Tantervpolitika.” ...és még öt területet különböztet meg.”⁴

Kezdetben az oktatáselmélet részét képezte a tantervelmélet és későbbiek folyamán „központba állítva a tananyag kiválasztását, elrendezését, az oktatási folyamat célrendszerét, tervezését, ellenőrzését, értékelését, a törvények típusait, fejlesztését. Századunk utolsó évtizedeiben azonban már túllépett az oktatáselméleten, és nem csupán összpédagógiai elmélet lett, hanem megindult a tudományközi diszciplínává válás útján. A szócikkben - szintén Ballér Endre – ráirányítja a figyelmet a „nyolcvanas évektől az oktatáselmélet hazai kutatásai ... megerősödtek a történeti és az összehasonlító vizsgálatok is. Gazdagították a magyarországi oktatáselméletet a tantervelméletet...”⁵ A pedagógia tudomány másik szakága a didaktika, amely „... az

---

³ Szabolcs Éva: Neveléstörténet. In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/N2.xml#neveléstörténet.html> 1. o.

⁴ Ballér Endre: Oktatáspolitikai In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/02.xml#oktatáspolitikai.html> 1. o.

⁵ Ballér Endre: Oktatáselmélet In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/01.xml#oktatáselmélet.html> 1. o.

1950-es években megjelent programozott oktatás egyik funkcionális alapjaként keletkezett interdiszciplinum.”⁶ Ennek részét képezi a tantervelméleti didaktika, amely „... az oktatás tartalmának kiválasztását, elrendezését, feldolgozását középpontba állító oktatásméleti irányzat.”⁷ Az elmélet átültetése a gyakorlatba a metodika, szakmódszertan keretei között történt a választott szak függvényében.

„A metodika: szakmódszertan” meghatározását Varga Lajos adja meg: „Szakdidaktika, tantárgy-pedagógia: valamely tantárgy tanításának-tanulásának és a kapcsolatos nevelési feladatok ellátásának módszereivel foglalkozó pedagógiai tudományág. .... A szakmódszertanokban elkülöníthető a tantárgy egészére vonatkozó általános rész, valamint a tananyagrészekre vonatkozó konkrét terület. Az előbbi felépítése rendszerint a didaktikai feladatok valamely sorrendjét, a konkrét rész viszont a szaktudománynak, ... saját logikáját, illetve tantervi felépítését követi.”⁸

„Az idegen nyelvek tanításának története ... szerves része az egyetemes nevelés-történetnek, és mint ilyen, tartalmazza az idegennyelv-oktatási metodika teljes bölcséletét. Tartalmát illetően nem szorítkozik a módszerek történetére, hanem a nyelvtanítás fejlődését egy megfelelően tág kultúrtörténeti háttérrel, az elsődleges rokntudományok eseményeinek tükrében tárgyalja.”⁹ Bárdos Jenő az idegen nyelvek tanításának történetében kitér a módszer fogalmára, és a nyelvtanítás módszereinek történeti bemutatására. A módszertörténeti meghatározások átvétele - és természetesen megfelelő módon történő idézése - Bárdos Jenőtől munkámban folyamatosan megtalálható, az adott időszak tárgyalásánál.

*

A magyarországi orosz nyelvoktatás történetének 1849–1949 közötti időszakát Kiss Kálmán bölcsészdoktori értekezésében tárta fel, melyet 1993-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen védett meg. Munkája 1995-ben, az egyetem gondozásában, könyv formájában is megjelent. Mind az értekezés, mind a könyv tantárgytörténeti szempontból tekintette át a hazai orosz nyelvoktatást.

---

⁶ <http://human.kando.hu/cgi-bin/htsearch> 1. o.

⁷ <http://human.kando.hu/cgi-bin/htsearch> 2. o.

⁸ Varga Lajos: Szakmódszertan. In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/SZ.xml/szakmodszertan.html> 1. o.

⁹ Bárdos Jenő: Az idegen nyelvek tanításának története, mint alapozó tárgy a tanár-képzésben. In: Modern Nyelvoktatás V. évfoly. 2-3. szám 1999. szeptember Corvina Kiadó Kft. 8. o.

Kiss Kálmán korszakolásával egyetértve, az orosz nyelv oktatása hazánkban, három időszakra osztható fel.¹⁰ Az első 1849-től 1949-ig tartott. Ez idő alatt, az orosz egyike volt a szabadon választott idegen nyelveknek. A második, 1949-től 1989-ig terjedő szakaszban kötelező tantárgyként tanították az oktatás teljes vertikumában, az alap- és középfokú, valamint a felsőoktatásban. 1989-ben kezdődött a nyelv tanításának harmadik szakasza, mely tart napjainkban is. Ekkor ismét a fakultatív nyelvek közé sorolták be az orosz. Nyelvtörténeti szempontból vizsgálva a hazai orosz nyelvvoktatást, ugyanerre a korszakbontáshoz jutottam.

---

¹⁰ Kiss Kálmán: A magyarországi orosznyelv-oktatás első korszaka (1849–1949) KLTE BTK Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995. 3. o.

I. FEJEZET

Az orosz nyelv oktatásának előzményei

Az orosz nyelv tanulásának előzményei az 1830-as évekre nyúlnak vissza. Egyfelől az irodalom, másfelől a tudomány motiválta orosztanulás követhető nyomon. Az ezekben az években megjelent szépirodalmi fordítások keltették fel az orosz nyelv iránti érdeklődést, ugyanis egészen az 1880-as évek végéig, csak közvetítő nyelveken – elsősorban német és francia fordításokon keresztül – ismerkedhettek meg a magyarok az orosz irodalom jeles képviselőinek munkáival.¹ Az eredeti nyelvből fordítók közül elsőként Bérczy Károly (1821–1867) átültetésében jelent meg Puskin Anyeginje.² Munkáját a Kisfaludy Társaság is nagyra értékelte. A műfordítók első generációjához tartozott Fincicky Mihály (1842–1916), Timkó Iván (1849–1910) és Szabó Endre (1849–1924) is. Az utóbbi Dosztojevszkij valamennyi művét lefordította magyarra.

Az orosz és magyar tudósok egymás eredményeinek megismerésére 1830-ban nyílt lehetőség, amikor a Pesti Magyar Tudós Társaság (később MTA) és a Szentpétervári Orosz Tudományos Akadémia között könyv- és kiadványcsere jött létre.³ A pesti egyetem vezető nyelvésze, Budenz József professzor (1833–1892) tudományos kutató és oktató munkája segítette elő az orosztanulást, amiben a budapesti orosz konzul, Kolumbov Iván is közreműködött. A nyelvgyakorlás céljából elkezdett beszélgetéseiket egy budai vendéglőben tartották, amely az idők folyamán asztaltársasággá nőtt ki magát, és „Orosz kör” néven vált ismertté. Ebből a társaságból kerültek ki a pesti egyetem szláv filológiai tanszékének tanárai, és egyben későbbi vezetői, például Asbóth Oszkár és Melich János.⁴ A történelemtudomány számára végzett kutatások közül gróf Zichy Jenő által szervezett és vezetett oroszországi expedíciók (1894–1895, 1897–98,

---

¹ Dr. Zöldhegyi Zsuzsanna (szerk.): Orosz írók magyar szemmel. I. Budapest, 1993. 17.o.

² Bérczy Károly: Anyegin. Regény versekben. Puskin után oroszból Fordította B. K. Budapest, 1866.

³ Sz. Garai Judit – Újhelyi Gabriella: Az MTA Könyvtára orosz és szovjet cserekapcsolatainak vázlatos története. Budapest, 1970. 3-4. o.

⁴ Melich János: Emlékezés Budenz Józsefre. Magyar Nyelv, 1958. 157-162. o.

1901–05) voltak figyelemre méltóak, mert a magyarok őstörténetére vonatkozó adatokat gyűjtötték.

Az orosz nyelv ismeretét, nemcsak az etnográfusok és őshazakutatók igényelték az újabb eredmények elérése érdekében, de a nyelvészek, történészek, valamint a nyelvrokonság-kutatók is.

A pesti egyetem tanárai és oktatói körében kezdődött tudományos és irodalmi érdeklődés motiválta orosztanulás mellett, a magyarországi ruszin értelmiség is igényelte, hogy számukra iskolai keretek között indulhasson oroszoktatás. Ennek ellenére a magyar kormány – figyelembe véve a belpolitikai, nemzetiség- és oktatáspolitikai szempontokat – erre nem tett lépéseket.

*

Az irodalmi és tudományos érdeklődés motiválta orosztanulás helyszíné a pesti egyetem szláv nyelvi tanszéke volt. Itt kezdődött el a tanítás 1849-ben. A fentebb említett tanárok, oktatók mellé csatlakoztak – Bécs nemzetiségbarát politikájának megfelelően – az egyetemen tanuló vagy tanulni szándékozó szerb, horvát és tót származású hallgatók is. A tanszék élén Budenz József állt, akinek tudományos munkásságát és a külföldi tanulmányutak előkészítésében tett érdemeit a Szentpétervári Orosz Tudományos Akadémia is elismerte, és tagjává választotta. A tanszék első tanára Ferencz József volt, akit miniszterelnökségi tisztviselőként és ügyvédként is ismertek.⁵ Kollegái voltak Mayr Aurél (1845–1915) bölcész és jogi doktor, Asbóth Oszkár (1852-1920) a magyar szlavisztika első nagy alakja, egyben a kereskedelmi célú oroszoktatás létrehozója, később Budenz József utódja a tanszék élén (1920-ig vezette). Őt Melich János (1872–1963) követte a tanszékvezetői székben, 1941-ig.⁶ 1939-ig háromfős hallgatói létszám volt a jellemző. Közülük kerültek ki a „második” generációs műfordítók és tanárok. Így kezdte meg tanári pályafutását többek között Trócsányi Zoltán is, aki ekkor már irodalmat és nyelvtörténetet tanított az egyetemen. „A Felvidék visszacsatolása utáni években a pesti egyetem Szláv Filológiai Tanszékének az is feladata lett, hogy gondoskodjon a prágai, pozsonyi, brünni egyetemekről Budapestre jött ruszin és emigráns orosz hallgatók otthon megkezdett tanulmányainak befejezéséről.”⁷

A tudományos és irodalmi élet mellett, a gazdasági és katonapolitikai érdekek is igényelték az orosz nyelv tanítását. 1887-ben a Budapesti Ludovika Akadémián is megindult az orosz tanítása.⁸ Ennek előzményei külpolitikai, diplomáciai és katonapolitikai események voltak. Az Osztrák–Magyar Monarchia déli határán történő orosz katonai erők összevonása és a kialakult háborús veszély arra készítette a magyar hadügyi vezetést, hogy a hadseregben szolgáló tisztek számára orosz nyelvi tanfolyamokat indítson.⁹ Mivel a tisztkar alig egy százaléka értett a kívánt nyelven, ezért az Akadémián, a tisztkar továbbképzésének keretében, szervezett formában

⁵ Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635-1938. Budapest, 1935. 673. o.

⁶ BTK – Tanrend az 1876/77. évre. Budapest 1876. 23. o.; Szinyei J. I. Budapest, 1891. 274–275. o.; Kornis Gyula: Melich János – Emlékkönyv. Budapest, 1942. 3–23. o.

⁷ Kiss Kálmán: A magyarországi orosznyelv-oktatás első korszaka (1849–1949) KLTE BTK Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995. 58. o.

⁸ V.ö.: Dezséri Bachó László szerk.: A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia története. Budapest, 1930.

⁹ Az orosz nyelv a hadseregben. In: Katonai Lapok 1892. III. 20-i sz. 69. o.

tanították az orosz. E munkát Horn Ödön hadnagyra bízta¹⁰, aki 1895-ig végezte feladatát. 1895-től a Magyar Királyi Központi Honvéd Lovasiskola tiszt tanfolyamain már Sármay József tartotta a nyelvi tanfolyamokat¹¹, aki korábban tolmácsolási feladatokat látott el a hadseregben. Az utolsó kurzust 1909-ben indították.

Wlassics Gyula kultuszministersége (1895–1903) idején alakult meg a Keleti Kereskedelmi Akadémia, igazodva a Monarchia külpolitikájához.¹² Főiskolai jellegű adott jogelődjeinek, a Keleti Nyelvek Tanfolyamának és a Budapesti Kereskedelmi Akadémiának (1883), amely intézmény keretein belül működött a Keleti Kereskedelmi Tanfolyam. Egyúttal a kereskedelmi, gazdasági és műszaki célú oroszoktatás első intézménye is volt. Jogelődjeiben, melyek részben önállóak voltak a Budapesti Kereskedelmi Akadémiától, már működtek orosz nyelvi tanfolyamok¹³. Ezeknek a kurzusoknak az volt a céljuk, hogy biztosítsák a kereskedelmi kapcsolatokat Magyarország és a Kelet között. A Keleti Kereskedelmi Akadémián kötelező idegen nyelvekként kezdetben a franciát és az olaszt, később a németet találjuk. Az orosz a választható nyelvek között szerepelt, melyet a második évfolyamtól hat-hét fős csoportokban tanítottak heti két órában¹⁴.

1914-ben, a kultusztárca vezetője, Jankovich Béla (1913–1917) ideje alatt

szerveződött meg és indult el a hazai közgazdasági képzés a Királyi József

Műgyetem Közgazdasági szakosztályán¹⁵, ahol már az 1923–24-es tanévtől

tanították az orosz nyelvet Munkácsi Mihály irányítása alatt, egyéves tanfolyami jelleggel¹⁶.

Több éves előkészítő munka eredményeként, 1920-ban megalakult a Budapesti Királyi Magyar Tudománygyetem Közgazdaságtudományi Kara, amelybe beleolvadt a Keleti Kereskedelmi Akadémia is. Nagy Iván Edgárd irányítása alatt, 1946-ig folyt orosz

---

¹⁰ Ludovika Akadémia Közlönye. 1887. 874. o. H.Ö. tudása megalapozott volt, hiszen a gimnázium hat osztályát Szentpéterváron végezte. L. még: H.Ö. személyi anyaga. Hadtörténelmi levéltár, 29337. sz.

¹¹ Sármay József személyi anyaga. Hadtörténelmi Levéltár 35856/1895. évi bejegyzés.

¹² Sasfi Csaba (Szerk.): Iskola és társadalom, in Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és oktatáspolitikai koncepciók Magyarországon 1867–1944. Zalaegerszeg, 1997. 200. o.

¹³ Schack Béla – Vincze Frigyes: A kereskedelmi oktatásügy fejlődése és mai állapota Magyarországon. Budapest, 1930. 249. o.

¹⁴ Schack Béla: Kereskedelmi iskoláink múltja és jelene. Budapest, 1903, 101. o.

¹⁵ Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és oktatáspolitikai koncepciók Magyarországon 1867-1944. 201-202. o. In: Iskola és társadalom Zalai Gyűjtemény, 41. Zalaegerszeg, 1997.

¹⁶ Magyar Királyi József Műgyetem: Órarend az 1923–24. tanév első félévében. Budapest, 1923. 24. o.

nyelvtanítás¹⁷ három szakon (a közigazgatásin, a mezőgazdaságin és a kereskedelmin) nyolc féléven keresztül. Négy évfolyamon 1930-ig, a karon belül a Keleti Intézetben is folyt oroszoktatás¹⁸.

1934-ben Hóman Bálint a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem alá vont össze több oktatási intézményt¹⁹. Ekkor egyesült a Közgazdaságtudományi Kar és a Műegyetem Közgazdasági szakosztálya.

A Középiskolát Végzetek Egyéves Kereskedelmi Szaktanfolyamán a Vas utcai Felsőkereskedelmi Iskolán is indítottak fakultatív nyelvoktatást, amely takarékosági okokból csak 1935 nyaráig működött²⁰.

Az ország fővárosán kívül számottevő oroszoktatás csak Debrecenben volt. A Tudományegyetemen, ahol 1938-tól 1944-ig a lektori órák keretében nyílt lehetőség a nyelv tanulására, Popoff Mihály (1888–1969) tartotta az orosz nyelvi kurzusokat²¹.

Az eddigiek folyamán megállapíthatjuk, hogy a magyarországi oktatási rendszerben a felsőfokú oktatás keretei között szerepelt az orosz oktatása. Az egyetemi bölcsész és főiskolai szaknyelvi szinten zajlott az orosz nyelv tanítása. Míg a bölcsészettudományi karokon az irodalmi és tudományos érdeklődés indokolta az orosz nyelv választását, addig a katonai, a gazdasági szférákban a külpolitikai, valamint a gazdasági érdekek határozták meg elsősorban a nyelv tanulása iránti igényeket.

---

¹⁷ Magyar Királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Karának Dékáni Hivatala. Nagy Iván személyi anyagai. BKE Lt: 6/b sz.

¹⁸ Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Tanrendje 1929/30 tanév, 2. félévében. Budapest, 1930. 31. o.

¹⁹ Mann Miklós (szerk.): Oktatáspolitikusok és koncepciók a XX. században, Budapest, Önkönet, 2004. 62. o.

²⁰ A Budapest Székesfővárosi községi gróf Széchenyi István felső kereskedelmi főiskola értesítője az 1935/36. tanévre. Budapest, 1935. 65. o.

²¹ Hajdú-Bihar Megyei Levéltár: VIII. 8/b 1938-39/942. sz. irat.

II. FEJEZET

Az orosz nyelvoktatás átmeneti szakasza:

1945–1949

Az orosz nyelv középfokú oktatás szintjén való bevezetésének lehetőségével először a Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszterhez benyújtott köznevelési reformtervezetben találkozunk. 1943-ban a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári párt által benyújtott javaslatban a tíz-tizennégy éves korúak számára az idegen nyelvek választásában az angol, francia mellett az orosz nyelv is szerepelt. 1945 márciusában azután gróf Teleki Géza, az Ideiglenes Kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere, az időközben bekövetkezett kül- és belpolitikai események hatására, engedélyezte az oroszoktatást. Az intézkedés az 1944-45-ös tanév második felére vonatkozott, olyan alap- és középfokú oktatási intézményben, ahol nyelvet ismerő alkalmas személy volt. A II. világháborúban Németország vereséget szenvedett, s ez a körülmény az addig kötelező német nyelv oktatásának eltörléséhez vezetett.

Ebben a helyzetben Teleki utasításában a választható angol, francia nyelvek közé sorolta be az orosz, amely így, először jelent meg a közoktatás területén²². A második világháború befejezésével világnézeti áthangolás vette kezdetét, demokratikus szellemben. A parlamenti pártok nyomásának engedve, 1945. augusztus 16-án létrejött a nyolcosztályos általános iskola²³, magába olvasztva a népiskola és a polgári valamint a gimnázium négy osztályát, amely a közoktatás szerkezeti átalakítását jelentette. Ezzel kívánták biztosítani minden 6–14 éves korú gyermek számára ingyenesen és kötelező jelleggel az egységes alpműveltséget. Az 1945–46-os iskolai év alap- és középfokú intézmények tanulmányi rendjét miniszteri rendelet²⁴ szabályozta; a hozzá kapcsolódó melléklet általános utasításában ismertette az óratervet. Az orosz nyelv már az élő idegen nyelvek között szerepelt, mint választható tárgy, de a jegyzékben még nem található egyetlen tankönyv sem, amelyből taníthatták volna a nyelvet. A fentiek szerint a polgári fiú- és leányiskolák II. osztályától heti kettő, a gimnáziumok V–VII. osztályában öt óraban, a VIII. osztályban négy, a leánygimnázium V. osztályában három óraban és a VI–VIII. osztályban heti két óraban foglalkozhattak volna az

---

²² Köznevelés 1945. I. évfolyam, 4. sz. 19. o., az 56002/1945 VKM utasítás

²³ 6650/1945. ME. sz.

²⁴ A 37000/1945 VKM sz. Köznevelés, 1945, I. évf. 4. sz. 17–32. o.

orosszal. A liceumok I–IV. osztályában, és a tanító- és tanítónőképző intézetekben IV. osztályban heti két órában történő tanítását tette lehetővé. Az orosz nyelv tanítását nagyban hátráltatta az oroszstanárok hiánya (ugyanis nem volt szaktanár és a képzésüknek sem volt előzménye), a tárgyi feltételek közül hiányoztak a tankönyvek, szótárak és szemléltető eszközök. A magyar közoktatás szerkezeti megváltoztatása következtében nyílt lehetőség arra, hogy Magyarországon az oroszoktatást minden szintre kiterjesszék. Az átalakítással egyúttal jelentkeztek azok a problémák is, amelyek miatt nem lehetett élni a rendeletek adta lehetőségekkel az idegen nyelv választása során.

*

Az 1945 őszen lezajlott választásokat követően a kultusztárca élére Keresztury Dezső került, aki 1947-ig tevékenykedett e poszton. „A magyar demokrácia művelődéspolitikája” elnevezésű rendeletében hangsúlyozta, hogy a politikai, gazdasági és társadalmi élet korszerű újjáépítésével egyidejűleg szükségszerű a magyar közművelődés gyökeres megújítása is²⁵.

Oktatáspolitikájának fontos részét képezték a pedagógusok számára indított átképző és szaktanfolyamok. Az erre a területre vonatkozó nézeteit az 1946 tavaszán „Művelődéspolitikánk feladatai” címmel megjelent művéből idézem: „... szakítanunk kell művelődéspolitikánk túlnyomóan nyugatra irányuló egyoldalú érdeklődésével is, annál is inkább, mert most már komolyan mód nyílik arra, hogy keleti szomszédunkkal is felvehessük a művelődési érintkezések fonalát. Kulturális külpolitikánk alaphelyzetének ez a lényeges változása a megoldandó részletkérdések egész sorát veti fel. Nagy gondot fordítunk a nyugati és szláv nyelvek tanításának fejlesztésére, gondoskodunk különösen megfelelő számú orosz- és angoltanár gyors és alapos kiképzéséről²⁶.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter munkásságában tehát már megfigyelhető, hogy nagy hangsúlyt fektetett a pedagógusok továbbképzésére, a szláv és nyugati nyelvek tanítására, valamint átképző és szaktanfolyamok megrendezésére, pedagógiai továbbképzésekre. Az 1946–47-es általános iskolai óratervben választható tantárgyként heti három órában, ötödik osztálytól, az Ihász József *Orosz nyelv- és olvasókönyv az*

---

²⁵ Köznevelés. 1945. I. évf. 10. sz.

²⁶ Keresztury Dezső: Helyünk a világban. Budapest, 1946. 206. o.

összes iskolafajok kezdő osztályai számára című kiadványból tanulhatták a diákok az orosz nyelvet²⁷. Erre a tanévre jelent meg az első orosz nyelvkönyv, mint a címéből is kitűnik, nem kifejezetten az alapfokú oktatás céljára. A már működő átképző tanfolyamokon résztvevők is ebből a könyvből tanulták az orosz.

Az 1949–50-es tanévet megelőzően az általános iskolai diákok egy százaléka tanulta az orosz nyelvet. A középiskolák diákjai közül körülbelül három százalék választotta egyik nyelvként az orosz.²⁸ Ezek a számok – a történelmi képbe helyezve, az előzmények ismeretében – szinkronban vannak a személyi és tárgyi feltételek hiányos voltával.

*

Az Ady Társaság 1944 végén²⁹ orosz tanfolyamra szóló felhívást tett közzé a Debreceni Néplapban. A kurzus vezetésére Leitner Jenőt, az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagját, volt vármegyei tolmácsot kérték fel. Heti két alkalommal egy-egy órában tartott foglalkozásokat a debreceni kollégiumban. A budapesti egyetemen 1945 áprilisában indították az első átképzést. Más idegennyelv-szakos tanárok vettek részt a nyári szünetben tartott foglalkozásokon, amelyeknek célja elsősorban az orosz nyelvi alapok elsajátítása volt.³⁰ Szombathelyen Pável Ágoston irányításával hirdették meg az orosz nyelv-tanfolyamot.³¹

A Magyar-Szovjet Művelődési Társaság 1945. június 9-én alakult meg. A Társaság fontos szerepet töltött be a kétéves orosz nyelv-tanfolyamok szervezésében, valamint a szovjetunióbeli egyéves tanulmányutak szervezésében és a delegáltak kiválasztásában. (1947-ben már háromezren vettek részt ebben a képzésben.) 1946. október 15-én indult el az első tizenöt fős csoport³². Egyesek a leningrádi, mások a moszkvai felsőoktatási intézményekben bővítették nyelv- és szaktudásukat. 1947-ben tovább bővült a keret létszáma, húsz fő számára nyílt lehetőség szovjetunióbeli tanulmányok folytatására.

Az orosz-tanarrá való **átképzés** legjellegzetesebb formája az úgynevezett tanulókör volt. Azoknak a tanároknak szervezték ezeket, akik nem tudtak oroszul. Az ország megyéinek több helységében működtek ilyen tanulókörök. Kezdő és haladó szintű 7–15

---

²⁷ Köznevelés 1946. 14–15. sz. 21. o., 75000/1946 VKM rendelethez tartozó Utasítás és Köznevelés 1946. 16. sz. 10. o.

²⁸ Gyalmas János: Élő idegen nyelv-tanításunk irányítása. Köznevelés, 1949. 5. sz. 103. o.

²⁹ Néplap. 1944. december 28. sz. 7. o.

³⁰ Balogh István: Az orosz nyelvoktatás két évtizede Magyarországon. Felsőoktatási Szemle, 1968, 4. sz. 229. o.

³¹ Szabad Vasmegye, 1945. június 21. 3. o.

³² Köznevelés, 1946. 18. sz. 9. o.

fős csoportokban a középiskolai orosz könyvből a nyelvtani anyagot vették át a „tanulva tanítás” elve alapján, hogy a nyelvet tanítani tudják. A nyelvtan elsajátítása mellett megismerkedtek a Szovjetunió földrajzával, irodalmával, történelmével, kulturális, valamint gazdasági eredményeivel is. A tanulókör lezárásaként egy négyhetes bentlakásos tanfolyamon tettek vizsgát ismereteikből.

1945 októberében a Pázmány Péter Tudományegyetemen indult egy háromhetes orosz nyelvtanfolyam, ahol azok a végzett – angol, német, francia, olasz és latin szakos – nyelvtanárok vettek részt, akik szeptembertől már tanították a nyelvet.

1946 áprilisától a Budapesti Tanárképző Intézet is indított egyéves orosz és angol nyelvű tanfolyamokat szaktanárképzés érdekében. A Debreceni Nyári Egyetem mellett létrehozott orosz nyelvi kurzusok is az orosz szakos tanárok képzését segítették elő.

1949 tavaszán az ország 48 városában mintegy 400 fő vett részt ebben az oktatási formában. Budapest, Eger és Győr biztosított helyet a nyári bentlakásos tanfolyamoknak.

Ekkorra már egyértelművé vált, hogy mind a közoktatás, mind a felsőoktatás területén hiány van a szakképzett nyelvtanárokból, ami hátrányosan befolyásolta a szabadon választható nyelvi paletta kialakulását.

*

A közel száz éve folyó orosztanítás mellett **orosztanárképzés** egyetlen egyetemen sem volt; a nyelv oktatása a szláv intézetek meghirdetett előadásainak részét képezte. Még a tudományegyetemek szláv intézeteiből kivált orosz nyelv és irodalom tanszékek is szakemberhiánnyal küszködtek. 1945-ben Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök kérésének sem lehetett eleget tenni, hogy a szegedi egyetemen hozzanak létre egy orosz nyelvi lektorátust.³³ A személyi feltételek hiányában csak 1948 tavaszán Erdődy József lektor segítségével indulhatott meg az oroszoktatás.

A hazai vezető szlavisták – Balciczky Emil, Kováts Ferenc, Erdődy József, Hadrovics László, Gáldi László – főként az oktatásügy legfelső szintjén tevékenykedtek, a prágai egyetemen orosz filológiát tanult tanárokkal (Suara Róbert, Tóvölgyi Henrik, Szoboszlai Miklós) együtt.

Hazai egyetemeinken az 1945–46-os és az 1946–47-es tanéveket az orosz tanszékek létrehozása, a személyi és tárgyi feltételek biztosítása, az orosz nyelv bölcsészkaron

---

³³ Néplap, 1945. VI. 13. sz. 2. o.

történo képzésének beindítása jellemezte. Trócsányi Zoltán, a pesti egyetem orosz tanszékének vezetőjének javaslatára a Kar már 1946 júliusában döntött az Orosz Intézet létrehozásáról.

Ahogy a tanfolyami képzések szervezésében való részvételből is kitűnik, az egyetemek tanárai az átképzésben is komoly szerepet vállaltak. A tanárok közül többen a hadifogságban tanulták meg a nyelvet (Babos Ernő, Ihász József, Kisbán Miklós, Selymes Ferenc), míg mások (mint Haász Árpádné és Szántó Zsuzsa) politikai emigránsként éltek a Szovjetunióban, és ott sajátították el az orosz anyanyelvi szinten.

Természetesen az első szovjet ösztöndíjasok közül is kerültek ki tanárok, és képzett orosz anyanyelvű feleségek is tanították az orosz nyelvet iskolákban és tanfolyamokon egyaránt.

A hazai tanárképzésben ekkor kezdte meg működését a budapesti Apáczai Csere János PF és az egri Pedagógiai Főiskola. A képzési idő mindkét intézményben három év volt. Tevékenységük eredményeként bővült az általános iskola felső tagozatán a szakrendszerű oktatást ellátó tanárok száma, többek között az orosz tanító nyelvtanárké is.

1947-ben az oktatási tárca élére Ortutay Gyula került, aki megkezdte az oktatás tartalmának szocialista átalakítását. Az egyetemi reform előkészítésével a bölcsész szakoktól leválasztották a tanárképző intézeteket, a közoktatás területén a gimnáziumokban humán- és reálszakos osztályokat indítottak, és kidolgozták az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, valamint a pedagógiai szakgimnáziumok terveit. 1947. március 28-án került sor az **Orosz Intézet** ünnepélyes megnyitójára. Az Intézet élére Trócsányit nevezte ki Ortutay Gyula miniszter. Az Intézet önálló egysége lett az egyetemnek, de továbbra is szorosan együttműködött a szláv tanszékkel.

Nemcsak a felsőoktatásban zajlott a nagyszámú orosz tanárképzés, hanem folytatódott az idegen nyelv szakos egyetemi hallgatók átképzése is. Szaktanfolyamok szervezése mellett, az egyetemen belül, az idegennyelv-szakos hallgatók átcsoportosítása és átképzése is megfigyelhető. A hallgatóknak félbe kellett hagyniuk eredeti szakjuk tanulását, s az orosz az alapokról kezdve, a nyári tanfolyam elvégzésével, folytatták tanulmányaikat. Az angol nyelv és irodalom – német nyelv és irodalom szakon felvételt nyert hallgatók például, akik az 1947–48-as tanévben kezdték meg tanulmányaikat, a második évben már nem az eredeti szakon folytathatták tanulmányaikat. Őket iskolázták be a nyári tanfolyamra, ahol az orosz nyelv tanulását kezdték meg, ezt követően az

egyéves tanfolyam elvégzése után, harmadévben csatlakozva az orosz nyelv és irodalom szakosokhoz, szereztek diplomát.

Míg az 1945-ös tanévben az egyetem orosz tanszékének még csak nyolc hallgatója volt, addig az 1948–49-es tanévben már ötven fő tanult a három évfolyamon. A hallgatók előképzettséggel nem rendelkeztek, ennek következtében az orosz irodalmi előadások magyar nyelven folytak.

III. FEJEZET

A kötelező nyelv oktatásának időszaka:

1949–1989

Az oktatás tartalmának szocialista átalakítása Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter nevéhez fűződik. 1949-ben a tanügyi reform keretében államosították az egyházi iskolákat. Ez egyrészt a tanszabadság megszüntetését jelentette és világnézeti egyoldalúságot eredményezett, másrészt nagy pedagógushiányt okozott. Kétezer szerzetes tanár nem vállalt munkát a közoktatás és a felsőoktatás területén. A középiskolai reform keretében kialakították a gimnáziumok reál- és humán tagozatait, valamint az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi és pedagógiai szakgimnáziumokat. Az 1200-A-7/1949/V.K.M.³⁴ rendeletében az 1949–50-es tanévtől az általános iskolák felső tagozatán, a középiskolákban, a főiskolákon és az egyetemeken kötelezővé tették az orosz nyelv tanulását.

Ortutay Gyula az orosz nyelvoktatás konferenciáján tartott előadásában a nyelv politikai jelentőségét hangsúlyozta: „Minden tanárunknak, minden tanítónknak meg kell értenie, hogy az orosz nyelvórákon keresztül nemcsak hangtant, deklinációt, igeragozást és mondatant tanít, hanem ugyanakkor az egész emberiség jövőjét építő politikai rendszert is, új és igaz emberi erkölcsöt. (...) Az orosz nyelvoktatás elsőrendű hatása, tanárra, növendékre egyaránt: a politikai nevelő hatás.”³⁵ Az orosz nyelvoktatás időbeli felosztásában a következő szakaszba lépett azzal, hogy kötelező jelleggel tanítani kezdték az oktatás teljes vertikumában, emellett bevezették új tantárgyként a marxizmus-leninizmust, ami szintén az orosz politikai jelentőségét emelte.

A modern nyelvtanítás történeti felosztásában is nyomon követhetők azok a változások, amelyek végbementek e negyven év alatt. A módszertani változások egyik következménye, hogy az előtérbe állított orosz nyelv tanulását és tanítását keresztül minden egyes diák, nyelvtanár érintett volt. Az oktatáspolitikai adta meg annak lehetőségét, hogy az idegen nyelv oktatásában is módszertani változások történjenek. Ezekre Bárdos Jenő, a nyelvtanítás módszereinek időbeni felosztásában mutatott rá. Mivel az orosz első és egyben kötelező nyelv volt ebben az időszakban, a nyelvtanítás történetének módszertani változásai a tanterveken nyomon követhetők. A korszak első hullámában a nyelvtani-fordító és a direkt módszerek³⁶ és kombinációik voltak meghatározóak, az ötvenes évek tanterveiben az előbbi, a hatvanas évek tanterveire az utóbbi és a két módszer kombinálása volt jellemző. A már korábban is említett Rendelet³⁷ tartozó utasításban a nyelvtani-fordítói módszer alkalmazását írja elő az idegen nyelvek, többek között az orosz nyelv oktatására is.

Darvas József (1950–53) közoktatási minisztériuma az oktatás kérdéseiben csak közvetítő szerepet töltött be, mert a pártközpontban születtek a döntések. A minisztériumban a szakembereket káderek váltották fel. Az 1950 márciusában született oktatásügyi párthatározat kimondta a reformok eredménytelenségét: mind az általános, mind a középiskolákban.

³⁴ Ortutay Gyula: Művelődés és politika. Köznevelés 1949. okt. 15. számában. Az orosz nyelvoktatás politikai jelentősége (előadásának írott változata).

³⁵ Köznevelés. 1949. 19.sz. 136. o.

³⁶ Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Veszprém, 1992. 41-62. o.

³⁷ 75000/1946 VKM

Az általános iskolákba beiratkozottak 33%-a végezte el tanulmányait (a nyolc osztályt), a nagyfokú lemorzsolódás egyik okának a bukások magas számát látták.

Az 50-es évek tanügyi szocialista átalakításának vezető oktatáspolitikusa, Jóboru Magda (1950–58 oktatási miniszterhelyettes) Erdey-Grúz Tibor minisztersége (1953–56) alatt is kifogásolta már az általános iskolai és középiskolai oktatás tartalmát, színvonalát és a módszereit.

A szocialista oktatáspolitikusok első szakaszának, amely 1960-nal zárult, célja a nyolcosztályos általános iskola és az erre épülő négyosztályos középiskola szerkezetének kiépítése volt. Emellett fontos szerepet kapott a munka melletti tanulás megteremtése mindegyik fokozaton esti és levelező képzés formájában.³⁸

Báthory Zoltán az 1960-as évek oktatáspolitikáját így jellemzi: „Ettől kezdve a pártállam fennállásának végéig a tartalmi-tantervi-módszertani reform mindig fontosabb célkitűzés lesz, mint a szerkezeti átalakulás és a középiskolai expanzió³⁹.”

Benke Valéria minisztersége (1958–61) alatt, 1959 őszén megalakult az Iskolai Reformbizottság, amely elindította azokat a változásokat, amelyek következtében megszületett az 1961-es oktatási törvény. Ilku Pál minisztersége alatt (1961–73) fejlesztették ki az új – 1963-tól az általános iskolai és 1965-től a középiskolai –

---

³⁸ Komáromy László: A magyar oktatás a statisztika tükrében 1945-1980. Művelődésügyi Minisztérium. Tudományszervezési és Informatikai Intézet. Budapest. 1980.

³⁹ Báthory Zoltán: Maratoni reform. Budapest, Önkönet, 2001. 13. o.

tanterveket, és hozták létre többek között a nyelvi tagozatos gimnáziumokat. Az új, 60-as évekbeli orosz és más idegen nyelvi tantervek már a direkt módszer dominanciáját hordozták magukon, de az olvastató metódus is jelen volt az általános és középiskolai szinten⁴⁰. A pártállam oktatáspolitikájának második szakaszának, amely az 1972-ben született párthatározattal ért véget, céljai között az oktatási rendszer korszerűsítése, az egységes közoktatás feltételeinek megteremtése szerepelt. A középiskolai oktatásban új típusú képzést indítottak, megteremtették a négyéves szakközépiskola és az erre épülő technikai képzés felsőfokra emelését. A hatvanas évek végén a szakmunkásképzés korszerűsítése állt a középpontban.

Az 1972-es MSZMP KB határozata hozta meg a változást az oktatáspolitikában, amelynek előkészítésében jelentős mértékben közreműködött Aczél György is.

A Központi Bizottság 1972. júniusi ülésén tartott beszédében (Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai⁴¹) hangsúlyozta, hogy az oktatás minőségének színvonalán kíván emelni, fejlesztendő az általános iskolai és középiskolai képzést. A „...tartalmi-tantervi-módszertani megújulás fontosabb, mint a szerkezeti-szervezeti reform!” – értékelte szakmai szempontból Báthory Zoltán az 1972-es párthatározatot.⁴²

Az állami oktatási rendszer irányítása első alkalommal mondta ki, hogy az oktatáspolitikai döntések tudományos megalapozottsága, a tudományos kutatások és a gyakorlati tervezők koordinált munkáján alapul. Az oktatási rendszerben elsősorban a tartalmi és másodsorban a szerkezeti változtatásokat tűzték ki céljuknak.

Polinszky Károly miniszter (1974–80) tevékenysége alatt megfogalmazódtak az iskola-korszerűsítési perspektívák fő irányai, melyek kidolgozásához lehetővé tették a nyugati országok pedagógiájának, többek között az idegennyelv-tanítás módszerének tanulmányozását is. Ennek eredményeként vezették be a fakultációt, a közös érettségi és felvételi rendszert a középiskolákban. Az újabb (1978-as tantervi reform) tantervek bevezetése 1978–79-től az általános iskolákban, majd az 1979–80-as tanévtől a középiskolákban szintén változást hozott: új tanári és tanulói segédkönyveket, az általános iskolák modern technikai taneszköz-ellátásának javítását és egyúttal nagyobb szabadságot a pedagógusoknak. Az 1978-as tanterv bevezetése 1986-ig tartott, de a rendszerváltást követően – az 1995-ös minisztériumi felmérés szerint – kisebb-nagyobb

---

⁴⁰ Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Veszprém, 1992. 52–65. o.

⁴¹ Aczél György: Az állami oktatás helyzetéről. Budapest, 1972. 7–44. o.

⁴² Báthory Zoltán, id. mű: 16. o.

mértékben helyileg módosítva, e tanterv szerint tanítottak az általános iskolákban és középiskolákban is⁴³.

Mindez lehetővé tette az új módszerek bevezetését: az audiovizuális és audiolingvális módszerek⁴⁴ elemeinek bevonását az orosz és a többi idegen nyelv tanításába. Az általános és középiskolai képzés mellett ekkor már a jelentős tapasztalatok birtokában lévő, szaknyelvet tanító felsőoktatási intézményekben is egyre jobban elterjedt e módszer elemeinek használata.

Az 1980 májusában tartott Országos Pedagógiai Tanácskozáson döntés született az iskolai struktúra folyamatos fejlesztéséről, ami Pozsgay Imre művelődésügyi miniszter (1980–1982, aki a közművelődési és a kulturális területre összpontosította tevékenységét) ideje alatt következett be: az új típusú felvételi pontrendszer változását hozta a közép- és felsőfokú képzés felvételi rendszerében, míg általános iskolai szinten az oktatásügyi vezetés a tanterembővítésre fektette a hangsúlyt - elsősorban a demográfiai hullám kicsúcsosodása miatt -, ugyanakkor arra törekedett, hogy megőrizze az iskolarendszer értékeit.

Köpeczi Béla miniszter (1982–88) reformtörekvéseire jellemző volt, hogy már nemcsak a keleti minta szolgált példaként, hanem a nyugati is. A két minta ötvözése figyelhető meg. Ez a gazdasági-technikai fejlődés új követelményeire, a megváltozott műveltségtartalomra és az életmódban lezajlott átalakulásra vezethető vissza.

1983 őszén a Köznevelés folyóiratban megjelent, „Javaslat a közoktatás fejlesztésére”⁴⁵ című cikkében Köpeczi az idegen nyelv oktatásának súlyos gondjairól szól: nyolc év után sem sajátították el az orosz nyelvet a diákok, és a fakultatív nyelvválasztásnál is ugyanezek a gondok voltak. Véleménye szerint fejlesztési programra van szükség mind a köz-, mind a felsőoktatás területén. Ennek eredményeképpen született meg az 1985-ös oktatásról szóló törvényjavaslat, amelynek kidolgozásában és gyakorlati bevezetésében komoly szerepet vállalt Gazsó Ferenc miniszterhelyettes is.

Az 1985-ös oktatási törvény szabályozta az óvodától az egyetemig az intézményesített oktatást. Önállóságot és belső demokráciát biztosított, egyúttal lehetőséget a központi tantervtől való eltérésre, döntési jogot a neveléstudatnak oktatási és nevelési kérdésekben, egyetértési jogot az igazgató kinevezésénél. Deklarálta az iskola

---

⁴³ Uo.: 17. o.

⁴⁴ Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Veszprém, 1992. 69–85. o.

⁴⁵ Köznevelés, 1983. 23. sz. 3–5. o.

megválasztásának szabadságát és a tankötelezettség fejlettséghez igazodó szabályozását. Gászó Ferenc, akinek komoly szerepe volt a törvény kidolgozásában, így jellemezte a törvényt: „....a törvénynek az alapkonceptiója teljesen megfelelt egy pluralisztikus, többpártrendszerű társadalmi berendezkedésnek is. Ez a törvény már nem az államszocialista rendszer számára készült. Ez egy európai stílusú oktatásszabályozás volt⁴⁶.” A törvény következtében megkezdődött a tankönyvek és tantervek korrekciója. A nyolcvanas évek nyelvtanításának módszere a kommunikatív nyelvtanítás jellegzetes jegyeit viseli magán, amely az osztálytermi metodika megújulását váltotta ki.⁴⁷

Glatz Ferenc miniszter (1989. 05. 10 – 1990. 05. 22.) 1989. júniusi rendeletével hozta meg a változást az orosz tanításában azáltal, hogy a nyelv kötelező tanulását megszüntette.

*

A következőkben vizsgáljuk meg a **tantervek** tükrében az orosz nyelvoktatás változásait az **általános iskolai oktatás** keretében.

Az oktatás szerkezeti átalakítása során, az általános iskola felső tagozatán az orosz nyelv oktatására is bevezették az érvénybe lépő szakrendszerű tanítást. Előírták a heti, később az egy évben tartandó órák számát. A tanterv megszabta a könyv és a módszer alkalmazását is, ezért a bekövetkezett metamorfózis alapján tekintem át mind az általános iskolai, mind a középiskolai változást. Kitérek a tagozatos oktatásra is.

Az 1949–50-es tanévtől, egyazon rendeletben kötelezővé tették az orosz nyelv oktatását heti három órában, felmenő rendszerben az általános iskolák ötödik és hatodik osztályaiban.⁴⁸ Az általános iskolai orosz nyelv bevezetése mellett elkezdődött a tagozatos oktatás lehetőségének megteremtése is.⁴⁹ Budapest peremvárosaiban öt (Csepel, Kispest, Pesterzsébet, Pestszentlőrinc és Újpest), a vidéki városok közül Pécs, Szeged, Győr, Eger, Salgótarján, Makó, Miskolc, Diósgyőr, Tatabánya, Debrecen és Székesfehérvár egy-egy iskolájában nyílt tagozatos osztály, amelyhez már óratervet is szerkesztettek. A diákok második osztálytól nyolcadik osztály végéig heti hat órában tanulták az orosz. A második osztályban heti három óra beszélgetést iktattak be, a tanulók környezetének legegyszerűbb szavaival, könnyű kérdés-feleletekkel, rövid népdalokkal, gyermekversekkel. A heti három játékos órát, népi játékok, egyszerűbb indulók, mozgalmi dalok, versikék töltötték ki. Harmadik osztályban a heti két óra beszélgetés és játék mellett már az írásra és az olvasásra is ugyanannyi időt szántak: a cirill betűk írott és nyomtatott alakjának írását és olvasását határozták meg. Negyedik osztályban a beszélgetés óráinak száma változatlan maradt (heti két óra), míg a

---

⁴⁶ Rapos Nóra készítette: Gászó Ferenc–interjú, 1999. december, 246. o. In: Báthory Zoltán: Maratoni reform. Önkönet, Budapest, 2001.

⁴⁷ Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszer fogalma. Veszprém, 1992. 106–119. o.

⁴⁸ 1200-A-7/1949/V.K.M. Köznevelés. 1949.19.sz. 136. o.

⁴⁹ 122-O-2/1949. IV. VKM. Köznevelés, 1949. 19. sz. 136-137. o.

játékorák száma csökkent eggyel az írás-olvasás javára (heti három óra). Az utóbbi órák anyaga bővült rövid költeményekkel, az olvasott szöveggel kapcsolatban feltett egyszerű kérdésekkel. Az írást diktálás után és a havonta előírt egy fogalmazás követelményével gyakorolták. Ötödik osztálytól nyolcadikig, a tanterv anyaga megegyezett a normál tanterv anyagával, azzal a különbséggel, hogy a heti hat órából egyet játékra kellett fordítani, a magasabb óraszám arányában a tananyag bővítését írta elő.

Az 1950-ben megjelent Tanterv...⁵⁰ megalapozta az általános iskolai orosznyelv-oktatást. Kiemelte az országismeret gyakorlati célját és hangsúlyozta a szocialista nevelési célokban való fontosságát is, de nem határozta meg a feldolgozandó szavak számát, nem jelölte meg kellő pontossággal sem a lexikai tárgyköröket, sem az elvégzendő nyelvtani anyagot. A tantervhez kapcsolódó Módszertani útmutatás...⁵¹ a didaktikai alapelveket mint a nyelv tanításának legfontosabb alapelveit tárgyalja. Ismerteti a grammatizáló, a direkt és a kombinált módszer lényeges vonásait és a kombinált módszer elvi álláspontján állt: „...a tanulók fejlettségi fokának, nyelvi készségének, életkorának megfelelően más-más arányban alkalmazzuk a közvetítő módszert, annak módszeres fogásait és eljárásait”⁵² - írta az új tanügyi szabályzat.

1950-től az általános iskolákban megszűnik a nyugati nyelvek oktatása, az orosz nyelv az egyedüli idegen nyelv, amit tanítanak. Ekkor – a megfelelő számú tanár hiánya miatt – még javában zajlott a tanárok átképzése. A „tanulva tanító” módszer alkalmazása szakmai bizonytalanságot idézett elő a tanárokból is, és egyre nagyobb fenntartásokat eredményezett azon tanulók és szüleik körében, ahol akár a családon belül is, a német második nyelvnek számított.

Az 1953-as tanterv az orosz tagozatú általános iskolák 5–8. osztálya számára⁵³ azt tekintette feladatának, hogy az orosz oktatása során a reprodukív nyelvtudás alapjait lerakja, amely lehetőséget ad az önálló nyelvhasználatra szóban és írásban; a receptív nyelvtudás birtokában pedig a tanuló képes szótár segítségével a könnyebb orosz szöveget jó magyarsággal visszaadni. A tanulóval szemben az alábbi követelményeket támasztotta a tanterv: a feldolgozott tárgykörök szókincsét jól ejtse és hangsúlyozza, a szövegek folyékony, értelmes és kifejező olvasása mellett válaszoljon helyesen az orosz

---

⁵⁰ Tanterv az általános iskolák számára, 1950. A vallás- és közoktatási miniszter 1220-10/1950. VKM sz. rendelete.

⁵¹ Módszertani útmutatás az orosz tagozatú általános iskolák számára, 5-8. osztály, általános iskolai tantervhez. Orosz nyelv, 1950. 10. o.

⁵² Uo.

⁵³ Tanterv az orosz tagozatú általános iskolák számára 5–8. osztály. 1953. Száma: 15195-9565-53.

kérdésekre. A feladatok közül nem maradt ki az olvasmányok tartalmának visszamondása, az oda-vissza való fordítás – a szótár önálló használatával, ugyanakkor tollbamondás után hibátlanul kellett írnia és könyv nélkül ismernie rövidebb verseket, szövegeket. Szókincset osztályokra bontva reprodukív ($500 + 600 + 600 + 600 = 2300$) és receptív ($100 + 150 + 150 = 400$) felbontásban határozta meg. Éves óraszámot 5–8. osztályig egységesen 228 órában, heti 6 óra bontásban írta elő (912 óra 4 év alatt). A Minisztérium statisztikai jelentéseiben nem tüntették fel az általános iskolák tagozatos osztályaiban orosz nyelvet tanuló diákok számát.

Az 1956–57-es tanévben kezdte meg működését Budapesten a szovjet mintára kialakított Magyar–Orosz Maxim Gorkij Iskola. Ez volt az első olyan intézmény, amely tíz évfolyammal kezdte meg működését, eltérve a magyar oktatási rendszer szerkezeti felépítésétől. Az első hat évfolyam tanulói vettek részt az általános iskolai képzésben, számuk 320 fő volt. A hetedik–tizedik évfolyamon tanulók középiskolai képzésben részesültek, számuk 208 fő volt. Az iskola nem volt hosszú életű, ugyanis az októberi események eredményeképpen novemberben megszűnt. Az itt tanult diákok átiratkoztak a hazai általános és középiskolákba.⁵⁴

Az 1956-os forradalmi események nagymértékben közrejátszottak abban, hogy az orosz nyelv oktatása mind az általános iskolákban, mind a gimnáziumokban megváltozzon. Módosították a tantervet, és lehetőséget biztosítottak a második nyelv tanítására⁵⁵, az általános iskolák ötödik osztályától a nyolcadikig, heti két órában. Igazgatói hatáskörbe utalta a kiválasztott idegen nyelv tanítását, de figyelembe kellett vennie a tanulók igényei mellett a személyi és tárgyi feltételeket is.⁵⁶ A választható nyelvek csoportjába

---

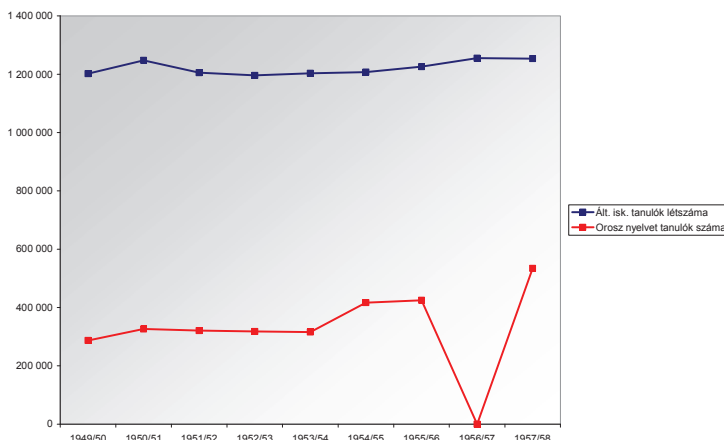
⁵⁴ MM Statisztikai tájékoztató általános iskola 1957. 09. 15-i adatai alapján. 31. o.

⁵⁵ 24/1957. M. K. 3. MM sz. utasítás

⁵⁶ A 24/1957. M. K. 3. MM számú utasítás Tanterv az általános iskola V–VIII. osztálya számára. A művelődésügyi miniszter rendeletére. Tankönyvkiadó, Budapest, 1958. és Az általános iskola felső tagozatának német, angol, francia tanterve. INYT. 1958. 4–5–6. sz.

az angol, a francia, a német, az olasz és a latin tartoztak. Elmondható, hogy az orosz nyelv oktatásának uralkodó jellegén ez az utasítás némiképpen enyhített és az idegennyelv-szakos tanároknak lehetőséget biztosított másik nyelv szakjuk „gyakorlására” is.

Orosz nyelvvel tanulók adatai⁵⁷

A statisztikai adatok alapján az 1949–50-es tanévtől az 1957–58-as tanévvel bezárólag növekedés tapasztalható az orosz nyelvvel tanulók számában. A kezdeti 23,87%-os arányt követően ez 42,61%-ra változott.

Az 1958-as általános iskolai orosz tanterv mintájára készültek a fakultatív, második idegen nyelv oktatását szabályozó előírások.⁵⁸ Ezeknek abban rejlett a jelentőségük, hogy kijelölték a kötelező nyelvtani és lexikai anyagot. Új tankönyvek is íródtak, előbb az ötödik–hatodik, majd hetedik–nyolcadik osztály számára. Ezzel kezdetét vette az iskolareform előkészítése. Az orosz és a második idegen nyelvek tanterveinek elkészítésekor a reális elképzelésekhez korszerű oktatási-nevelési célkitűzésekre és

⁵⁷ KM I. sz. Statisztikai tájékoztató általános iskola 1952. 09. 15-i állapot szerint. 7. o., 13. o., 23. o., 1953. 09. 15; 24. o., 31. o. – OM 1954. 09. 15; 39. o., 41. o. – OM 1955. 09. 15; 38. o., 42. o. – OM 1957. 06. 15-i állapot szerint. – Az 1956–57-es tanévben orosz nyelvet tanulók adatai nem szerepelnek a statisztikai kimutatásban. – MM 1957. 09. 15; 29. o.

⁵⁸ Tanterv az általános iskola V–VIII. osztálya számára. A művelődésügyi miniszter rendeletére. Tankönyvkiadó, Budapest, 1958. és Az általános iskola felső tagozatának német, angol, francia tanterve. INYT. 1958. 4–5–6. sz.

feladatainak megvalósítására helyezték a hangsúlyt. 1961-re elkészült a tanterv. Vitára bocsátott változata azzal az újítással bírt, hogy a beszédképesség fejlesztésére, a nyelvtan gyakorlati tanítására és a szemléletesség fokozására biztatott, képek, magnetofon használatával gazdagítva az addigi módszereket. Az akusztikai és vizuális szemléltetés bevezetése változást eredményezett a nyelvtanításban és szükségessé tette a tanárok továbbképzését is. Ekkor jelentek meg az első általános iskolai magnetofonszalagok és faliképsorozatok. Ugyanakkor az oktatásmódszertani szemléletváltásban a Petőfi rádió orosz nyelvi adásai is segítséget nyújtottak.⁵⁹

1963-ban jelent meg az átdolgozott, a végleges általános iskolai tanterv, s azon belül az új orosz Tanterv és utasítás az általános iskolák számára.⁶⁰ A művelődésügyi miniszter utasítása feladatokat, célokat és követelményeket szabott a tanároknak. A feladatok meghatározásában, a tananyag kiválasztásában, az osztályokra bontott követelményekben kitűnt a nyelvoktatás gyakorlatiassága. A beszédképességnek rendelve alá a többi készség és jártasság fejlesztését, a korszerűbb lexikai és a nyelvtani anyag gyakorlati alkalmazásával. A szókincs mennyiségét évi 250 új lexikai egységben határozta meg, felsorolta tárgyköreit és témáit. Előírta a módszereket: a szókincs esetében a bevésés és begyakorlást, a nyelvtan esetében auditív lexikai előkészítést és hibajavítást, az írástanításban analitikus-szintetikus módszert, a szövegfeldolgozásnál az analitikus olvasást, az auditív előkészítő eljárást és a szöveg fordítását jelölte meg. Heti háromban határozta meg az óraszámot, mind a négy osztályban, azaz évi 99 órát (az általános iskola négy éve alatt 396 órát). A tantervutastás nemcsak a tanítás gyakorlati célkitűzéseinek megvalósítását kérte, de „...megköveteli a tanárok nyelvi tudásának megfelelő szintre emelését⁶¹”, ezzel új feladat elé állította a nyelvet tanító pedagógusokat.

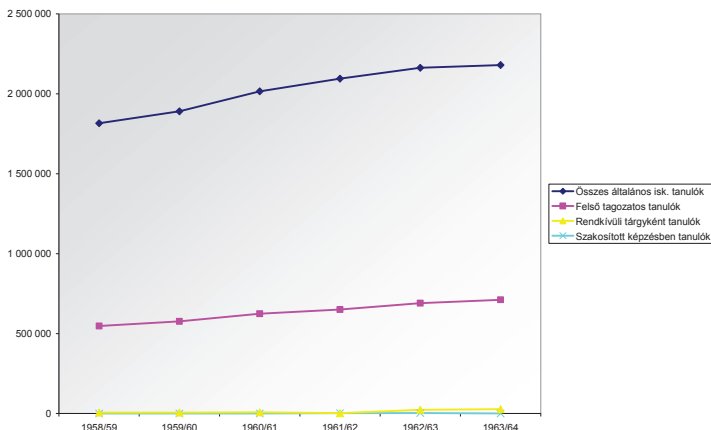
---

⁵⁹ Kaszab Andor: A Petőfi rádió orosz nyelvi adásai az általános iskolai tanulóknak. INYT. 1962. 3. sz.

⁶⁰ Tanterv és utasítás az általános iskola 5–8. osztály számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1963. március.

⁶¹ Tanterv és utasítás az általános iskola 5–8. osztály számára. Budapest, 1963. 18. o.

Az általános iskolai orosz nyelvoktatásban részt vevő tanulók 1958–1964⁶²

A statisztikai adatok alapján az orosz nyelvet tanuló diákok száma ebben az időszakban is növekedést mutat. Az 1958–59-es tanévtől a tanulók 42,71%-a részesült oroszoktatásban, az 1963–64-es tanévben már 46,61%-a.

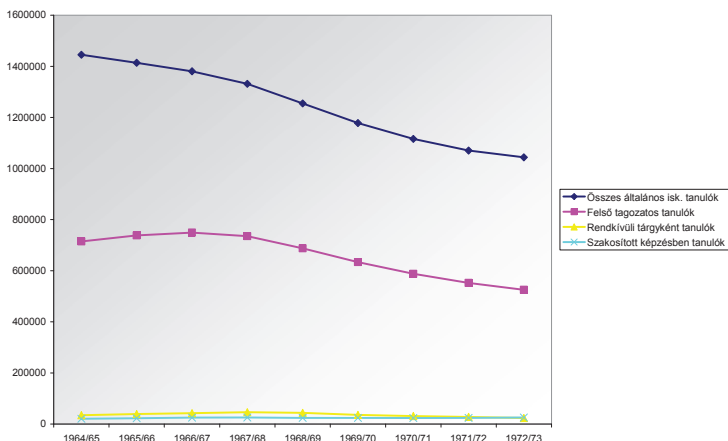
A Tanterv meghatározta, milyen módon és milyen segítséggel érhető el – összhangban a Nevelési tervvel – a személyiség fejlesztése. A feladatok meghatározásában, a tananyag kiválasztásában, az osztályokra bontott követelményekben kitűnt a nyelvoktatás gyakorlatiassága. Igaz, hogy a beszédkészségnek rendelte alá a többi készségek és jártasságok fejlesztését, de csökkentette a lexikai és nyelvtani anyag mennyiségét is. Ezzel egy időben – 1964–65-ben – több speciális osztályt és nyelvi tagozatot is szerveztek, amelyekben az idegen nyelv tanítása harmadikban kezdődött, heti három órában. A tagozatos osztályok óraszámát heti háromról öt-hatra emelkedett. Ideiglenes tankönyvek és diafilmek segítették a nyelvoktatást – kizárólag beszéd útján, az írás és az olvasás kizárásával. 1964 februárjában az iskolatelevízió oroszóra-adásai is megkezdődtek, amelyek segítették a nyelv oktatását. Az iskolareform szellemében 1964-ben megjelent a Nevelési terv⁶³, amely a tanulók személyiségfejlesztése oldaláról közelítette meg az „embereszmény” kialakításának alapvető feladatát.

Az általános iskolai orosznyelv-oktatásban résztvevő tanulók 1964–1973⁶⁴

⁶² 29 MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1958/59; 69.o. – 1959/60; 63. o., 65. o. – 1960/61; 58. o. – 1961/62; 46. o. – 1962/63; 51. o. – 1963/64; 13. o.

⁶³ Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964.

⁶⁴ MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1964/65; 29. o., 37. o. – 1965/66; 23. o., 30. o. – 1966/67; 21. o., 28. o. – 1967/68; 23. o., 32. o. – 1968/69; 22. o., 29. o. – 1969/70; 16. o., 46. o. – 1970/71; 32. o., 36. o. – 1971/72; 28. o., 36. o. – 1972/73; 30. o., 36. o.

A statisztikai kimutatások alapján az orosz nyelv tanulók számában további növekedés mutatkozott: az 1965–66-os tanévtől a tanulók 52,22%-a tanulta az orosz nyelvet 5. osztálytól. Az 1972–73-as tanévben már csak 50,36%-uk, de a demográfiai hullám is közrejátszott ebben, ugyanis magasabb volt az alsó tagozatos oktatásban résztvevő diákok száma.

1967-ben az általános iskolai szakosított tantervében változás történt⁶⁵, amelyet az 1968–69-es tanévtől vezettek be. Az orosz nyelvi tanterv két változata lépett érvénybe. Az egyik változatban harmadik osztályban kezdődött az orosz tanítása, a másik változatban ötödik osztálytól indította. A harmadik osztályban 99 órában határozta meg az éves órakeretet, a diákok heti három órában első félévben szóbeli kezdő szakaszban ismerkedtek az orosz nyelvvel. Második félévben indult meg az olvasás tanítása. Negyedik osztályban indult el az írás tanítása. A negyedik osztály órabontása megegyezett a harmadik osztályéval. A tanítás anyagának részletezésében a harmadik és negyedik osztályok szókincsére (250–250 lexikai egység), témáira és tárgyköreire, a kiejtésre, az olvasásra, a nyelvtanra, valamint az írásra tért ki. Követelményeiben a beszédet is számon kéri. Ötödiktől nyolcadik osztályig az éves órakeretet 165 órában, heti öt órai bontásban szabályozta. A szókincs lexikai egységének számát 350-re emelte évfolyamonként, az olvasáshoz már hozzárendelte a fordítást és a fogalmazáshoz az írást. Az ötödik osztályban indított szakosított orosz nyelvi tanterv megegyezik a

⁶⁵ Tanterv és utasítás az általános iskolák szakosított tantervű idegen nyelvi osztályai számára. Idegen nyelvek. Tankönyvkiadó, Budapest. 1967. 118/1967. (M. K. 11.) MM számú utasítása

harmadik osztálytól indított szakosított tanterv ötödik osztályától előírtakkal. Az évfolyamonkénti órák száma szintén 165 óra, heti bontásuk azonos 5 óra. A szókincsben 350 lexikai egység elsajátítását kéri számon évfolyamonként. Annyiban különbözik a két tanterv egymástól, hogy a 3. osztályban az olvasás tanítására fél év jut, az írás tanítására pedig a 4. osztályban került sor, addig a másik tanterv alapján tanulók 5. osztályban sajátították el mindezt. A szakosított tantervű osztályok felszereléséhez előír egy nyelvi stúdiót. Első lépcsőként eleget lehetett tenni egy magnetofonnal, diavetítővel, hordozókofferral, ernyővel és fénypálcával az előírt követelményeknek.⁶⁶

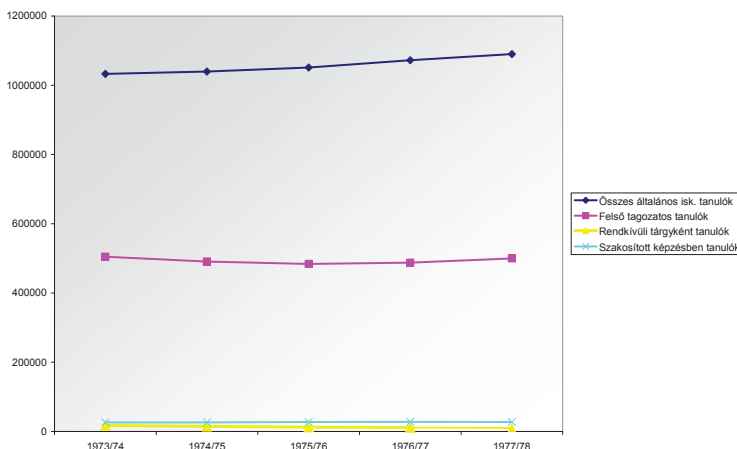
A következő orosz nyelvi tanterv – az előző módosított változataként – az 1973–74-es tanévtől lépett érvénybe⁶⁷. A változás abban rejlett, hogy a nyelvtani anyagban könnyítést tett az ötödik, a hatodik és a hetedik osztály anyagában: a felismerés szintjén kérte számon az egyes nyelvtani szerkezeteket. A tantervi utasítás kiegészült a beszédképesség fejlesztésével, mégpedig a szóbeli kezdő szakaszban a hallás utáni megértés, a szituációban történő beszédképesség és a kérdéses technikájának hangsúlyozásával. Ezzel is a beszédközpontú nyelvoktatást helyezte előtérbe. A tankönyvek anyagának változtatása osztályonként egyes leckék kihagyására, más leckék rövidítésére vagy csupán receptív feldolgozására utasít. A szókincs anyagát és mennyiségét nem változtatták meg.

---

⁶⁶ Melléklet a 106/1966. (M. K. 2.) MM számú utasításhoz 130. o.

⁶⁷ 162/1962. (M. K. 23.) módosítva a 114/1973. (M.K. 9.) M.M. sz. utasítása alapján

Az általános iskolai orosz nyelvoktatásban résztvevő tanulók 1973–1978⁶⁸

Az 1973–74-es tanévtől továbbra is csökken a felső tagozatos diákok száma, mindössze 48,86%, 1977–78-re pedig már csak 45,85%-os ez az arány. Így változott az orosz nyelvet tanulók aránya is a demográfiai hullám következtében.

Az 1973–74-es tanévi módosítást követően, az 1978-as Tanterv⁶⁹ kategorikusan meghatározta, hogy „...a tanulók társadalmi érintkezés eszközeként alapfokon...”⁷⁰ sajátítsák el az orosz nyelvet. Oktatását már negyedik osztálytól – évi hatvannégy órában – ajánlotta, heti két óra vagy négyszer fél órára bontva. Negyedik osztályban egy vagy két hónapos szóbeli kezdő szakaszt illesztett be, amelyben a nyelvvel való ismerkedést a figyelem felkeltésére tervezte. Az írást és olvasást csak azután kezdték tanítani, miután a két nyelv betűi közötti különbségeket és kötéseiket a tanulók elsajátították. A nyelvtan könnyítésére mintamondatokat adott a Tanterv, ezzel a szókincset százhusz produktív és harminc receptív lexikai egység befogadásában határozta meg.

A Tanterv a beszédkészségre helyezte a hangsúlyt, a nyelvi készségek fejlesztését tekintette fő feladatának, ami a nyelv oktatásában új módszer bevezetését eredményezte. Fő feladatának a nyelvi készségek fejlesztését tekintette, még inkább hangsúlyozva beszédkészséget. Óraszám tekintetében a negyedik osztályban tizenhat órát a szóbeli előkészítésre, negyvenet a törzsanyag feldolgozására és huszonnégyet a gyakorlásra

⁶⁸ MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás 1973/74; 30. o., 37. o. – 1974/75; 30. o., 37. o. – OM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás 1975/76; 30. o., 37. o. – 1976/77; 30. o., 36. o. – 1977/78; 25. o., 30. o.

⁶⁹ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv 4–8. osztály. 1978. 114/1977. (M. K. 11.) O. M. sz. utasítás Szerk.: Dr. Banó István, Marosváryné Pécsi Anna

⁷⁰ Uo. 3.o.

határozott meg (64 + 16 óra). Ötödik osztályban a törzsanyag feldolgozására hatvannégy óra, gyakorlásra harminckettő és a dolgozatokra, javításukra négy óra állt rendelkezésre (96 + 4 óra). A szókinsz mennyiségét tekintve 160 új produktív és 40 receptív lexikai egység megtanítását kérte számon. Hatodik osztályban az éves órák száma megegyezett az ötödik osztály órászámával és annak felbontásával (96 + 4 óra). Szókinszben 200 új produktív és 50 receptív lexikai egység volt az előírt. Hetedik osztályban az éves órászám változatlan maradt: 96 + 4 óra felbontásban hatvannégy óra állt rendelkezésre, a törzsanyag megtanítására, harminckettő a gyakorlásra, négy a dolgozatokra és javításukra (újdonság a tíz óra elkülönített szótárhasználat, ám nincs meghatározva: a törzsanyag órászámának vagy a gyakorlás órászámának terhére legyen-e). Szókinsz tekintetében 200 új produktív és 60 receptív lexikai egységben határozta meg a követelményt. Nyolcadik osztályban az éves órászám és annak bontása megegyezett az ötödik és hatodik osztály számára előírtakéval. Szókinszében csökkenés figyelhető meg: 120 új produktív és 40 receptív lexikai egység ismeretét várta el. Az ismételésre és rendszerezésre fektette a hangsúlyt.

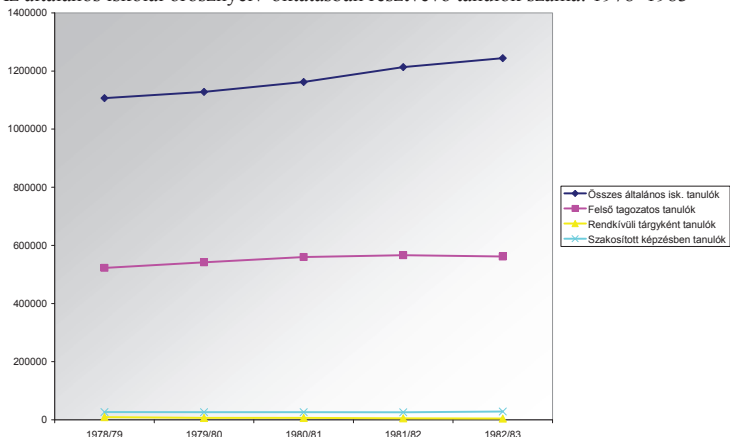
Ez a tanterv a nyelvi készségek fejlesztésében kiemelten kezelte a beszéd megértését, a mindennapi élet témáiról folytatott beszélgetést, élménybeszámoló tartását, a tanuló gondolatainak írásban való kifejezését, a feldolgozott szövegek helyes olvasását, értését és fordítását, valamint orosz szöveg magyarra történő, illetve egyszerű magyar szöveg oroszra történő fordítását, szótár segítségével.

A tantervi szójegyzék 1000 lexikai egységet foglalt magába. A nyelvtani anyag alapvető ismeretét kérte számon, és javasolta a mintamondatok segítségével történő tanítást. Módszertani alapelveiben a nyelvnek a kommunikáció eszközeként való elsajátítását várta el, a szóbeliség elsőbbségét vallva, az írott szöveggel való bánni tudást támasztotta követelményként. A tanterven belül két szintet különböztetett meg: az egyik az ismeret, a másik a tudás. Az ismeret szintjén a tanulók felismerik és tudják alkalmazni az adott nyelvtani jelenséget, a tudás szintjén pedig szert kellett tenniük azon jártasságokra és készségekre, amelyek lehetővé tették az adott nyelvtani jelenség aktív alkalmazását. Az általános iskola 4–8. osztályának összes órászáma: 464, dolgozatok nélkül 448 óra.

A tantervi koncepció a készségek fejlesztésének területén korszerű tervezést tükrözött, de sajnálatos módon a gyakorlatban nem valósult meg. Az általános iskolások többsége még mindig nem tudott beszélni orosz nyelven. Talán a tanártovábbképzéseken a beszéd-készség fejlesztésének osztálytermi típusgyakorlatainak bemutatásával eredményesebb tanítást lehetett volna elérni, amennyiben csoportbontásban zajlott volna

a nyelvoktatás. A csoportbontás megoldása lehetetlennek tűnt a tantermi hiány miatt és a demográfiai hullám emelkedésével egyre nagyobb létszámú osztályok indultak az iskolákban.

Az általános iskolai orosznyelv-oktatásban résztvevő tanulók száma: 1978–1983⁷¹

Ezen időszakban az arányok nem mutatják meg pontosan az orosz nyelvet tanulók számát, mert az 1978-as tanterv már az alsó tagozat negyedik osztályában indította el az oroszoktatást. Mindenesetre a felső tagozaton tanulók aránya tükrözi az orosz nyelvet tanulók arányát is. Az 1978–79-as tanévben ez az adat 47,21%-os volt, míg az 1982–83-as tanévben csökkenésnek lehettünk tanúi: 45,17%. Ennek oka a demográfiai hullámhoz kapcsolódik.

Az 1981-ben megjelent tantervi útmutatót⁷² az 1978-as tanterv korszerűsített változatának tekinthetjük, mert a tanítás gyakorlatában felmerült problémákra megoldási lehetőséget adott, a kommunikatív módszerre való áttérést segítette elő. A tanterv a tanárok számára kiemelte azokat az új és sajátos vonásokat, amelyek a tantervi

⁷¹ Forrás: MM Statisztikai tájékoztató. Alsófokú oktatás 1973/74 30. o., 37. o.; 1974/75 30. o., 37. o.; OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1975/76 30. o., 37. o.; 1976/77 30. o., 36. o.; 1977/78 25. o., 30. o.

⁷² Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi útmutató. Orosz nyelv 4–8. osztály (heti 2–3–3–3–3 óra). OPI, Budapest, 1981. Dr. Banó István

anyag feldolgozásában és az osztályonkénti problémák megoldásában segítségükre lehetnek.

Az 1983-ban megjelent szakosított orosz nyelvi tanterv volt ennek a korszaknak az utolsó tanterve.⁷³ A tanterv azt tekintette céljának és feladatának, hogy a tanulók kommunikációs helyzetekben megbízhatóan használják a nyelvet, hogy a kommunikatív-gyakorlati készségek fokozatosan kialakuljanak, és fejlesszék a beszédet és a beszédértést. Szókincsét 1400 produktív és 600 receptív lexikai egységre határozta meg. A funkcionális nyelvtan tanítását írta elő, a tananyagban a követelményeket, a 3–4. osztályban egységesnek, 5–7. osztályban keret jellegűnek tekintette, amely lehetőséget biztosított a differenciálásra. A 8. osztályban ismét egységes volt az előírt tananyag és a követelmény is. A tananyagon belül az 5–7. osztályban megkülönböztette a térmagyagot a kiegészítő anyagtól. Külön kitért arra, hogy a lehetőségek hiányában a 4. osztályban történő nyelvtanítás indításánál a normál óraszámú orosz tanulást követően 5. osztálytól van lehetőség a szakosított tanulmányok megkezdésére.

Harmadik osztályban a szakosított tanítás öt hónapos szóbeli kezdő szakaszból állt, amely az orosz artikulációs bázis kialakítására nyújtott lehetőséget. Ezt követően tanév végére a beszédértés, beszéd, kérdések feltevése és megválaszolása, három dal, egy mondóka és mese könyv nélküli ismerete volt a követelmény. Az olvasást lassú tempóban kérte, helyes kiejtéssel és hangjelzéssel folyamatosan. A szókincs területén 150 produktív és 40 receptív lexikai egység ismerete volt szükséges. Az éves óraszámot kilencvenhárom órában állapította meg, úgy, hogy ötvenet a szóbeli előkészítésre és negyvenet a gyakorlásra szánt. Negyedik osztályban kezdte meg az írt tanítást – a harmadik osztályban elkezdett készségek fejlesztése mellett. Az éves óraszám változatlan, de más bontásban adta meg: ötvenöt óra a tananyag feldolgozására, huszonöt óra a gyakorlásra és tízenhárom a dolgozatokra és javításukra. A szókincs mennyiségét megemelte, 200-ra az új produktív és 60-ra a receptív lexikai egységek számát. A könyv nélküli ismeret két mondókában, versben és dalban határozta meg. Az ötödik osztályban a harmadikos-negyedikes anyag rendszerezését és tudatosítását kérte. Ezt követően kezdte meg a hallás utáni értés készségének kialakítását. A tananyagot törzs- és kiegészítő anyagra bontotta. Az éves órakeret 157-ben adta meg, ebből kilencvenötöt a tananyagra, negyvenöt órát a gyakorlásra, tízenhetet a dolgozatokra és javításukra lehetett használni. Az elvárt szókincs mennyiségének további növekedése volt tapasztalható, 250 produktív és 100 receptív lexikai egységre meghatározva. Követelményben az olvasásnál már a fordítás és az írásnál a fogalmazás is megjelent. A hatodik osztályban a tananyagban új elemként vette be a szótárismeretet és a fordítástechnikát (oroszról magyarra történő fordítás). Éves kerete és annak felbontása változatlanul 157 óra. A szókincset tovább bővítette, 300 produktív és 150 receptív lexikai egység ismeretét kérve számon. Követelményekben a fogalmazásnál a levélírást, a szótárismeretnél a gyors szökeresést és az abc-rend elvét kérte. Hetedik osztályban az éves óraszám (157 óra) és bontása, valamint a szókincs mennyiségének meghatározása (300 produktív és 150 receptív lexikai egység ismerete) változatlan maradt. Változatlan maradt a témák meghatározásában (pályaválasztás) és nyelvtanban (fordítástechnikán belül a fordítások fajtáinak ismerete és a szembevető orosz–magyar eltérések fordítása oroszra).

Nyolcadik osztályban változatlan maradt az éves óraszám és bontása (157 óra). A tanultak ismétlő–rendszerező tevékenysége a nyelvi készségek szintjén (szövegértés, írás, beszédértés és a beszéd) nem változott. Szókincsen 200 produktív és 100 receptív lexikai egység elsajátítását várta el. Módszertani alapelvekben a nyelvtanítás gyakorlati feladatainak a nyelv kommunikatív eszközként való elsajátítását állította. A nyelvi közlés alapegységének a mondatot tekintette, erre építette a nyelvtanítást. A tudatosságot és az automatizációt összekapcsolta, alsóbb osztályokban az utánzás, felsőbb osztályokban a tudatos elemek hangsúlyozásával. A szóbeliség és az írásbeliség közötti különbségénél az írott szövegek bányi tudást (olvasás, szövegértés, fordítás, fogalmazás) várta el, de továbbra is a szóbeliség elsőbbségét hangsúlyozta. A szókincs elsajátításánál két szintet különböztet meg: a produktív szintet (amely az adott szó összes nyelvtani alakjainak ismeretét és értését jelenti) és a receptív szintet (amely a szó a megértés fogalmi szintjén, fordításban való alkalmazását jelenti). A tantervben belül két szintet különböztet meg: az egyik az ismeret, a másik a tudás. Az ismeret szintjét a következő osztályban a tudás szintjére kellett emelni. A taneszközök területén megkülönböztette a nyomtatott taneszközöket, tovább bontva a tanulói segédletekre (tankönyv, munkafüzet, feladatlapok, szótár) és a tanári segédletekre (módszertani kiadványok, tanári kézikönyvek, szakkönyvek, folyóiratok, albumok és más gyűjtemények). Nyomatott grafikai eszközök között szerepeltek a betűkártyák, szókártyák, makettek, falikép, térkép, applikációs képek és a nyelvtani táblázatok. Auditív információhordozók részét képezte az évfolyamonkénti alaphangszalagok, hangszalagok, dalos szalag szövegkönyvvél. A vizuális információhordozók a diák és fóliaképek, végül az audiovizuális információhordozók a rajzfilmek és játékfilmek, amelyek mellett az ismeretterjesztő filmek is megjelentek. 3–8. osztályban az összes óraszám 814 óra, dolgozatok nélkül 733 óra.

1984-ben a művelődésügyi miniszter 27274/1983. VIII. rendelete értelmében az általános iskolákban lehetőséget biztosítottak az orosz, német, angol és francia nyelvekkel a fakultatív foglalkozásokra.⁷⁴ Ezeknek az volt a céljuk, hogy a hetedik és nyolcadik osztályban, heti két órában kisebb létszámú csoportokban „...a megbízható alapfokú nyelvismeret kialakításához, az eredményes középiskolai nyelvtudás megalapozásához”⁷⁵ vezessenek. A foglalkozások anyaga és tevékenységi formái is ehhez igazodtak, az alaptantervre építve. Szókincs mennyiségében 200 új produktív és többségében receptív kategóriájú lexikai egység elsajátítására tett javaslatot a tanterv hetedik osztályban. Nyolcadikra 150 új produktív lexikai egységet kértek. A nyelvvizsga követelményeiben előforduló témákat (születésnap, vendégség, bűfé, étterem, nemzetközi úttörőutak, Budapest, szovjet városok) részben ismételték és bővítették ismereteiket. Nyelvtanból az időviszonyok, a mozgást jelentő igék, kérdőmondat-típusok elsajátítását és begyakorlását javasolták. A társalgási fordulatokra a szituációk

⁷³ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Szakosított orosz nyelvi tanterv. 3–8. osztály 1983. 04/1984.MK. 4. MM számú utasítása. Főszerk: Dr. Szebenyi Péter. Sylvester János Nyomda, Szombathely.

⁷⁴ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve a fakultatív foglalkozások programja. Orosz, német, angol, francia nyelv. 1984. Szerk.: Dr. Szebenyi Péter. OPI. Petőfi Nyomda, Kecskemét.

⁷⁵ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve a fakultatív foglalkozások programja. Orosz, német, angol, francia nyelv. 1984. Szerk.: Dr. Szebenyi Péter. OPI. Petőfi Nyomda, Kecskemét. 9. o.

gyakorlásával készítették fel a tanulót. A módszertani javaslatokban a szaktanár kompetenciájába tartozott a módszer megválasztása, de segítségként javasolt ma már „projekt”-nek nevezett foglalkozási formákat⁷⁶, mint például a tárló, faliújság készítése; városnézés, kirándulás, idegen nyelvi információ nyújtása, kérése; stb.

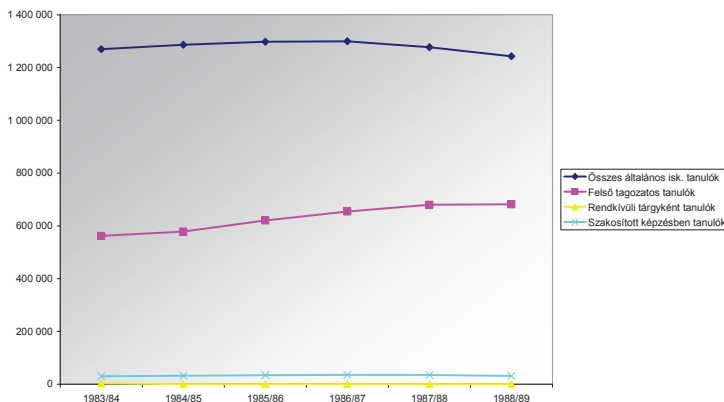
E korszak utolsó útmutatóját az általános iskolai orosznyelv-oktatás korrekciójához Paál László készítette el a 4–8. osztály számára, amely 1987-ben jelent meg.⁷⁷ A kiadvány a megszabott új irány szerint a meglévő kereteken belül kiigazít és változtat.

A tanterv és a hozzátartozó hatodik osztályos tankönyv nyelvtani anyaga szorult leginkább korrekcióra, ugyanis a tankönyvben szereplő nyelvtani anyag nagyobb és részletesebb, mint azt a tanterv előírta. Ezért javasolta a nyelvtani anyag egy részét a hetedik osztályban tanítani. A követelmények szorultak leginkább javításra, pontosításra. A nyolcadik osztály számára készült tankönyv lexikai és nyelvtani anyagát túlméretezték, ezért a tanterv előírásainak megfelelő feldolgozása, illetve bizonyos részek elhagyása elengedhetetlen volt. A tankönyvsorozat javításában a tíz szerző más-más metodikai megközelítéssel dolgozta fel az anyagot, így nem minden esetben épültek egymásra a tankönyvek. Inkább a középiskolai követelményszintet tükrözte ez a tankönyv. Mindezek ellenére a korrekció végrehajtható volt a meglévő tankönyvekkel. A megkezdett fejlesztés során a tankönyvek átdolgozására is gondoltak.

Az orosz nyelvkönyvek módszertani elemzése, az 1949-től kiadott általános iskolai tankönyveket is beleértve, 1986-ban jelent meg Galló András és Pintér Erzsébet szerzőpárosától.⁷⁸

Iskolai gyakorlatban a javításon átesett tantervek és az új tankönyvek bevezetésére nem került sor, mert az 1989-es, Glatz Ferenc által kiadott nyelvválasztási rendelet az orosz helyett már teret engedett a nagyon igényelt nyugati nyelveknek is.

Az általános iskolai orosz nyelvoktatásban résztvevő tanulók 1983–1989⁷⁹

A statisztikai kimutatások alapján az általános iskola felső tagozatán végbement létszámnövekedés eredményezte az orosz nyelvet tanulók számában bekövetkezett növekedést is. Az 1983–84-es tanévben még csak az általános iskolai tanulók 44,26%-a tanult orosz a felső tagozaton, addig az 1988–89-es tanévben már 54,82%-uk.

A szabad nyelvválasztás rendelete részben az általános iskolai felső tagozatos korosztályt is érintette.

★

A következőkben vizsgáljuk meg, hogyan fejlődött az orosz nyelv oktatása a középiskolákban.

⁷⁶ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve a fakultatív foglalkozások programja. Orosz, német, angol, francia nyelv. 1984. Szerk.: Dr. Szebenyi Péter. OPI. Petőfi Nyomda, Kecskemét. 12–13. o.

⁷⁷ Útmutató az általános iskolai orosz nyelvoktatás korrekciójához 4–8. osztály. Budapest, 1987. Paál László OPI. M. M. 90154/87 sz.

⁷⁸ Galló András – Pintér Erzsébet.: Orosz nyelvkönyveink 100 éve. Budapest. 1986. ELTE kiadásában

⁷⁹ Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás/1983/84 31. o., 38. o.; 1984/85 29. o., 35. o.; 1985/86 31. o., 35. o.; 1986/87 31. o., 38. o.; 1987/88 25. o., 29. o.; 1988/89 22. o., 29. o.; 1989/90 22. o., 29. o.

Az 1949–50-es tanévtől kötelezővé tették az orosz nyelv oktatását középiskolákban is a 37000/1945 V.K.M. sz. rendelet⁸⁰ középfokú intézmények tanulmányi rendjének szabályozása és a hozzákapcsolódó melléklet általános utasításában ismertetett óraterv alapján. Az orosz nyelv tanítása – a tanulmányi rend szerint – a polgári fiú- és leányiskolákban II. osztálytól heti két órában, gimnáziumban V–VII. osztályban heti öt órában, VIII. osztályban heti négy órában, leánygimnáziumban V. osztályban heti három órában és VI–VIII. osztályban heti két órában, liceumokban I–IV. osztályban heti két órában, a tanító- és tanítónőképző intézetekben IV. osztályban heti két órában zajlott.

A **gimnáziumok** első orosz nyelvi tanterve (1950) a nyelv oktatásának célját az általános iskolai tervvel megegyező módon jelölte meg.⁸¹ Hangsúlyozta a nyelv gyakorlati fontosságát, de a szöveg- és beszédképességek fejlesztését kihagyta. Művelődési célként a szovjet kultúra megismerésén belül, a XIX. századi orosz klasszikus, majd a szovjet irodalom olvasását határozta meg. Az első és második osztályban Majakovszkj- és Solohov-szemelvények, harmadikban és negyedikben Gorkijtől az ötvenes évekig tartó irodalomtörténet szerepelt. A beszédképesség fejlesztése a mindennapi témák keretében egyáltalán nincs jelen. A tantervben az első évfolyam reáltagozatán heti öt, a humán tagozatán heti hat órában, második osztálytól a negyedikig – mindkét tagozaton – heti négy órában tanították az orosz nyelvet. A közoktatás területén bevezetett új tantervekhez készültek a tankönyvek is, amelyekben kellően tükröződött az orosz nyelv politikai jelentősége.

Az 1953. augusztus 20-án kiadott tanterv az orosz tagozatú gimnáziumokban az első, második és harmadik osztályában heti hét órában, negyedikben heti nyolc órában határozta meg az óraszámot.⁸² Az oktatás célkitűzéseiben már a beszédképesség kialakítására és témáira is figyelmet fordított. Szókincsben megkülönböztette és egyben meghatározta a reproductív (500 + 600 + 600 + 600) és a receptív (0 + 100 + 150 + 150) szavak számát.⁸³ Hasonló fejlődés figyelhető meg a gimnáziumi tantervben is, amely egyúttal utalt arra, hogy egymásra épült a nyelvoktatás, a tagozatos általános iskolák és gimnáziumok tantervei alapján. Előírta az elsajátítandó – 2400 reproductív és 1400 receptív – szavak számát, kijelölte a lexikai és nyelvtani anyagot. A beszélgetési

---

⁸⁰ Köznevelés 1945. I. évfolyam 4. sz. 17–32. o.

⁸¹ Tanterv az általános gimnázium számára, 1950. Vallás- és közoktatásügyi miniszter 1280-10/1950. sz. rendelete, 22. o.

⁸² Tanterv az orosz tagozatú gimnáziumok I–IV. osztályok számára. Orosz nyelv és irodalom. 15217/53. sz. rendelete. Tankönyvkiadó. Budapest, 1953.

⁸³ Uo. 6. o.

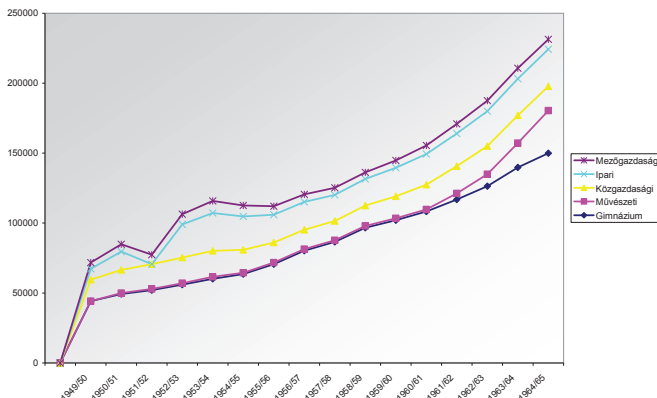
témákat az olvasmányok feldolgozásának keretein belül tartotta. Az általános gimnáziumi tantervből – a harmadik és negyedik osztály számára – átemelték az irodalmi szemelvények feldolgozását és az irodalomtörténeti részeket. A gimnáziumokban történő idegennyelv-oktatás nem korlátozódott csak az oroszra, mert az 1950-es Tanterv⁸⁴ a humán tagozatokon a latin nyelvet heti négy órában második osztálytól kezdve kötelezővé tette, a 45/1955. O. K. 11. OM számú utasítás pedig az 1955–56-os tanévtől a humán tagozat első osztályától heti három órában még egy idegen nyelv tanításáról rendelkezett.

A 24/1957. M. K. 3. MM számú utasítás a gimnáziumokban is lehetőséget biztosított a második idegen nyelv tanítására. A humántagozaton második osztálytól heti két órában, a reáلتagozaton pedig kötelezővé tette a második idegen nyelv tanulását. Az általános iskolához hasonlóan a második idegen nyelvek közé az angol, francia, német, olasz és a latin nyelvek tartoztak, és a gimnázium igazgatója kezébe adta a döntés jogát: megválaszthatta az idegen nyelvet, figyelembe véve a feltételeket és a tanulók igényeit. A rendelet az oroszórák számának csökkentését eredményezte: a gimnáziumok mindkét tagozatán heti három órára, míg a második idegen nyelvre fordítható óraszámot növelte: humán tagozaton heti négy-három-három-három, reáلتagozaton egységesen heti három órára emelkedett, mind a négy tanévben.

---

⁸⁴ Tanterv az általános gimnázium számára, 1950. Vallás- és közoktatásügyi miniszter 1280-10/1950. sz. rendelete

A középiskolai oktatásban részt vevő tanulók 1949–1965⁸⁵

Ebben az időszakban a statisztikai adatokra támaszkodni – abban az értelemben, hogy a középiskolába járó tanulók száma megegyezik az orosz nyelvet tanulók számával – nem lehetséges. Az 1960–61-es tanévi kimutatásban van arra vonatkozó adat, amely szerint 8323 tanuló kezdte meg az orosz nyelv tanulását kezdő fokon.⁸⁶ Ezek szerint az általános iskolák egy részében még mindig nem tudták megoldani az oroszórak szaktanarral való órátartását. A tanerőszükséglet feltüntetésénél pedig a következő adatokkal találjuk szembe magunkat: magyar–orosz szakos 255 fő, magyar–idegen nyelv szakos 815 fő, orosz szakos 336 fő és orosz–idegen nyelv szakos 342 fő.⁸⁷ Ezek a számok arra utalnak, hogy a középiskolai tanári állományban az orosz szakosokból még mindig jelentős hiány volt.

1962-ben elkészült az új tantervre vonatkozó javaslat, amely az általános iskolai tananyagra épült.⁸⁸ A gimnáziumi orosz nyelv és irodalom tanterve – a bevezetés évétől,

⁸⁵ KM Statisztikai Tájékoztató a rendes korúak középiskoláinak tanév eleji helyzetéről 1952/53 6. o., 17. o.; OM Oktatásügyi statisztikai tájékoztató 1953/54 17. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1954/55 17. o. – OM Oktatásügyi statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1955/56 31. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1956/57 74. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 57/58. 20. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 58/59 66. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1959/60 20. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1960/61 25. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1961/62 45. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1962/63 69. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1963/64 59. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1964/65 17. o.

⁸⁶ MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1960/61. 66. o.

⁸⁷ MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1960/61. 73. o.

⁸⁸ Szoboszlai Miklós: A gimnáziumi orosz tanterv-javaslat. INYT, 1962. 4. sz. A javaslatból született a „Tananyagbeosztás gimnáziumok számára orosz nyelv és irodalom 1965.”, amelyet a kiadás évében be is vezettek. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat Budapest, 1965.

1965-től⁸⁹ - az első osztályban lehetőséget adott a differenciált tanításra. Csoportra bontotta a tanulókat, nyelvi előképzettségük szerint tett különbséget a diákok között: azokat, akik egyáltalán nem vagy csak egy-két évig tanulták az orosz nyelvet általános iskolában, a kezdő csoportba tették. A haladó csoportba azok a tanulók kerülhettek, akik az általános iskolai tanulmányaik során felső tagozatban már orosz nyelvtanításban részesültek. A tantervben a kezdő csoportok számára heti öt (évi 165) órát biztosított arra, hogy felzárkózhassanak. A rendelet a tananyag rövidítését – egy-két olvasmány elhagyását – megengedte. A haladó csoportok óraszámát heti három, azaz évi kilencvenkilenc órában határozta meg. A tananyagban az általános iskolai anyag ismétlését, a szótárkezelés technikájának elsajátítását, szabad témájú órák beiktatását írta elő. A két csoportnak különböző tankönyvet adott meg.⁹⁰ Második osztályban már egységes könyvből, heti három, tehát évi kilencvenkilenc órában tanulták az orosz nyelvet. Újdonságnak számított az auditív lexikai előkészítés és a beszédképesség fejlesztése. A harmadik osztályban az óraszám változatlan maradt, viszont a tankönyv már lehetőséget biztosított a beszélgetések beiktatására. Negyedik osztályban a heti óraszám változatlan, évi nyolcvannégy óra állt rendelkezésre. A tankönyvek viszont visszalépést jelentettek a beszédképesség fejlesztésének szempontjából.⁹¹ A gimnáziumi idegennyelv-tanításában változás állt be, mert az orosz órászáma tovább csökkent: első és második osztályban heti három óra után harmadik és negyedik osztályban már csak heti kettőben tanították kötelezően a nyelvet. Az iskolareform nemcsak a rendeletekben és a hozzájuk kapcsolódó tantervekben mutatkozott meg a gimnáziumi idegennyelv-oktatás terén, hanem az új tankönyvek bevezetésében is. A harmadik és negyedik osztályban, az eddigi „irodalom alapú” nyelvtanítást felváltották a gyakorlati és művelődési témákat feldolgozó, gyakorlatiasabb tankönyvek. A második idegen nyelv tanítására fordított óraszám is csökkent, az elsőől negyedik osztályig bezárólag heti két órára zsugorodott. Újat hozott a rendelet az idegen nyelv szabad választhatóságán kívül abban, hogy a kínálatban megjelent a spanyol nyelv is. A második idegen nyelv tanításának ideiglenes tantervei és tankönyvei az első osztályosok számára német, francia, olasz nyelvből is hasonló koncepció alapján készültek el.

---

⁸⁹ Tanterv és utasítás a gimnáziumok számára. Orosz nyelv. Szerk.: dr. Benczédi József. Tankönyvkiadó, Budapest. 1965.

⁹⁰ Orosz nyelvkönyv a gimnázium és technikum I. osztályának kezdő csoport számára (20131), és Orosz nyelvkönyv a gimnázium I. osztálya számára (2003) Másodikos könyv száma: 2059. Harmadikos könyv száma: 2060, 20159.

⁹¹ Szovjet-orosz irodalmi olvasókönyv a gimnázium IV. osztálya számára. 2036. és Orosz nyelvtan a gimnáziumok számára. 2066.

Az 1968–69-es tanévben újult meg a szakosított gimnáziumi osztályok számára készített tanterv.⁹² Az első és második osztályban az éves óraszámot 198 órában, heti 6 órában határozta meg. Harmadik osztályban az óraszám csökkent, éves szinten 165, heti 5 órára; negyedik osztályban éves szinten 145, heti 5 órát írtak elő. A lexikai egységeknél 2200 elsajátítását kért számon (500 + 550 + 550 + 500 megosztásban). A követelmények meghatározásában, negyedik osztály végére a tanuló legyen képes: „... rövid előadást tartani élményalappal rendelkező témáról önálló felkészülés alapján, a tantervi témákkal kapcsolatban szabad beszélgetést folytatni; ... Írásban is lefordítani szótár felhasználásával könnyebb irodalmi, tudományos és társadalmi-politikai szövegeket; a tolmács szerepét betölteni a mindennapi élet gyakori szituációiban.”⁹³

A Körösi Csoma Sándor Orosz–Magyar Gimnáziumban 1974 szeptemberében indult első évfolyamon az **orosz két tannyelvű képzése** Vigh Péter igazgatósága alatt. Ennek a képzési formának nem volt hagyománya Magyarországon. „A két tannyelvűség nemcsak egy nyelv magas szintű elsajátítását jelentette, hanem az adott nép kultúrájának, történelmének alapos megismerését is.”⁹⁴ Ebben a szellemben látott hozzá az igazgató az új képzés beindításához. Egyes tantárgyak orosz nyelven történő tanításához magasán kvalifikált vendégtanárokat kért fel, és a tantestületbe való integrálásukat is megkezdte. A szaktárgyak oktatásához szükséges tankönyvek megírását és évről évre nyelvgyakorlást segítő csereutazásokat is szervezett. Az induláskor a célnyelven tanított tantárgyak kiválasztásánál a továbbtanulási lehetőségeket figyelembe véve a matematika, fizika, biológia, kémia, történelem tantárgyakat tanították orosz nyelven. A négyéves középiskolai képzés után sok diák ösztöndíjasként a Szovjetunióban folytatta tanulmányait.⁹⁵ 1975-ben ez a gimnázium kezdeményezte az orosz nyelvű vers- és prózamondó versenyt, ami már 1976-ra budapesti, 1977-re pedig országos versennyé nőtt ki magát. Az Oktatásügyi Minisztérium elismerése hozzájárult a verseny évenkénti megrendezéséhez is.

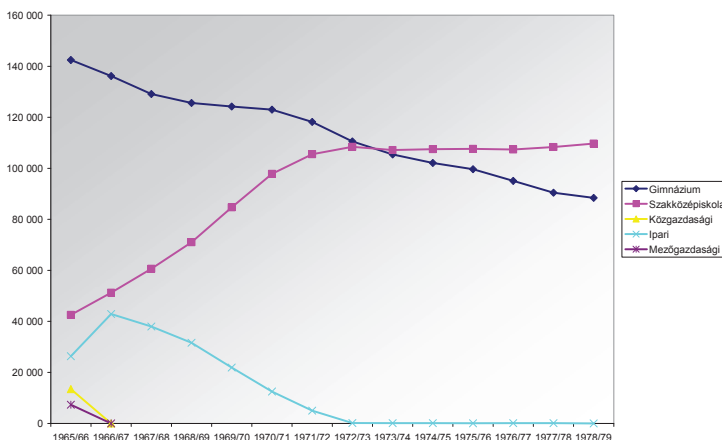
⁹² Tanterv a szakosított gimnáziumi osztályok számára, Orosz nyelv. Tankönyvkiadó, Budapest. 1968. május

⁹³ Uo. 16. o.

⁹⁴ A Körösi Csoma Sándor Orosz–Magyar Két Tannyelvű Gimnázium Jubileumi évkönyve. Budapest 1999/2000. Szerk. Dr. Krolmsz Ferencné és Paár Ferencné, 14. o.

⁹⁵ A Körösi Csoma Sándor Orosz–Magyar Két Tannyelvű Gimnázium Jubileumi évkönyve Budapest 1999/2000. Szerk. Dr. Krolmsz Ferencné és Paár Ferencné. 7. o.

A középiskolai oktatásban részt vevő tanulók 1965–1979⁹⁶

A gimnáziumi tanulói létszám csökkenése figyelhető meg, ennek oka, hogy a kormány szakközépiskolai képzést állítja előtérbe a gimnáziumival szemben. Ezzel a potenciális orosz nyelvtanulók száma is csökken.

1978-ban készült el a harmadik és negyedik osztályban kísérleti jelleggel bevezetésre váró fakultatív tanterv.⁹⁷ A szókincset az első és második osztályban 550 új produktív és száz receptív lexikai egységben határozta meg; ezt harmadik osztályban 600 új produktív és 300 receptív egység használatával bővítette, a tankönyv témáin és nyelvtani anyagán belül. Meghatározta az órák elosztását: 120 óra az új anyagra, harminc a gyakorlásra és tíz óra a dolgozatokra és javításukra jutott. Negyedik osztályban évi 140 óra állt rendelkezésre, amely alatt 500 új produktív és 250 receptív lexikai egység elsajátítását várták el. A szókincs témái és a nyelvtani anyag a tankönyv feldolgozásán keresztül zajlott, a harmadik és negyedik osztályokban – a korábbi

⁹⁶ MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Középfokú oktatás 41. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1966/67 Középfokú oktatás 81. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1967/68 Középfokú oktatás 56. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1968/69 Középfokú oktatás 58. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1969/70 Középfokú oktatás 58. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1970/71 61. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1971/72 70. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1972/73 74. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1973/74 57. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1974/75 58. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1975/76 Középfokú oktatás 34. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1976/77 34. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1977/78 25. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1978/79 26. o.

⁹⁷ OM A gimnáziumi nevelés és oktatás terve orosz nyelv. Kísérleti fakultatív tanterv. Budapest, 1978. Szerk.: Szoboszlai Miklós

irodalmi szemelvényekkel szemben – a mindennapi élet témáit helyezte előtérbe. Az óraszám elosztásában 104-et az új anyag elsajátítására, huszonhat órát a gyakorlásra és tízet a dolgozatokra és javításukra szánt. A módszerek tekintetében a közös munkát, differenciáltan a csoportos formát és az egyéni foglalkozásokat szorgalmazta. Taneszközök széles választékát ajánlotta: a tankönyv mellett nyelvtankönyvet, feladatlapokat, a szótárt és auditív információhordozókat (hangszalagokat és a rádiót). Nem felejtkezett meg az audiovizuális eszközökről, az oktatófilmekről sem. A kötelezően választott fakultatív tantárgyakat emelt órászámban oktatták. 1979-től már ebben a képzési formában kezdték meg tanulmányaikat az első osztályba felvett tanulók. A fakultáció bevezetésének célja az volt, hogy a tanulókat emelt órászámban felkészítse az érettségi és felvételi vizsgákra. 1983-tól az érettségi írásbeli vizsga, a reáltárgyakból központi írásbeli felvételi keretében történt a felsőfokú tanintézményben. A humán tárgyak területén, így az orosz nyelvénél is, a magasabb órászámú oktatás segítséget jelentett az egyetemi és a főiskolai felvételinél.

Az 1979-ban megjelent fakultatív tantervek útmutatójában⁹⁸ az idegen nyelvi tantervek 5 + 4 variánsában rangsorolta be az orosz nyelvet, vagyis heti órászámát ötben határozta meg a harmadik osztályban és heti négy órában a negyedik osztályban. Ezzel csökkentette negyedik osztályban a heti órászámot egygyel. Az új anyag feldolgozására 90 órát, gyakorlásra 14 órát és a dolgozatokra, javításukra pedig 8 órát írt elő, a módosult órakeret miatt. A tananyagban a csökkentés a lexikai témán belül, elsősorban az irodalmi szemelvényekre érvényes.

Az Útmutató kitért a gimnáziumi második osztályos, heti 2 órás, szabadon választható időkeretben folyó idegen nyelvek tanítására is. Ezen óráknak célja az volt, hogy minőségi és mennyiségi szempontból egyaránt átmenetet biztosítsanak a III. és IV. osztályos idegen nyelvi fakultatív oktatáshoz. A tananyagban az I–II. osztályos anyag ismételése és a kiegészítő anyagok feldolgozását javasolta.

Változott a gimnáziumi nevelés és oktatás terve orosz nyelvből a haladó csoportok és a speciális oktatásban részesülő osztályok számára is.⁹⁹ Szabadon választható volt az első és második osztályban, ha a tanuló az általános iskolában orosz nyelvi szakosított

---

⁹⁸ A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Útmutatók a kísérleti fakultatív tanterveknek a szabadon választható órakeretben történő felhasználásához. 1979. Főszerk.: Vladár Ervin (21685/1979. V. sz.)

⁹⁹ OM A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv a „haladó” csoportok számára. Készítette: Paál László. Budapest, 1980.

tantervű osztályba járt. Első osztályban heti hat, évi 192 órában tanulta az orosz nyelvet. Törzsanyagban a szókincs az általános iskolai 1400 lexikai egységhez további négyszáz új produktív és kétszáz receptív elsajátítását írta elő. Témáit és nyelvtani anyagát a tankönyv határozta meg. Újdonsággal a kiegészítő anyag rendelkezett, amely a szövegértési és fordítási készség fejlesztésére szolgált.

Az órakeret felbontásában 120 órát szánt a törzs-, negyvenet a kiegészítő anyagra, húsz órát a differenciált foglalkozásokra és tízet a dolgozatokra, valamint a javításukra. A Terv a követelményekben a beszédet, a beszédértést, az olvasást, az írásbeli kifejezést hangsúlyozta. Második osztályban a következőképpen osztották fel az időt: heti öt, évi 160 óra alatt, száz óra a törzs-, harminc a kiegészítő anyagra és gyakorlásra, húsz óra a differenciált foglalkozásokra és tíz a dolgozatokra és javításukra jutott.

A szókincs mennyiségében változatlanul a 400 produktív és 200 receptív lexikai egység az elsajátítandó. A fordítási feladatok terjedelmét tizenöt–húsz sorban határoozza meg, mind a két nyelven. Módszerek tekintetében a négy alapkészség fejlesztését emelte ki, nagyobb gondot fordítva az önálló, produktív tanulói tevékenységre, a beszédértési készség fejlesztésére, szituatív beszédgyakorlásra és beszédszándék gyakorlására. A szövegértés és a fordítási készség fejlesztését is hangsúlyozta. A speciális orosz nyelvi osztályok – az 1978-as tantervre építve – emelt óraszámban a nyelvi tagozatos osztályokat jelentették. A tanterv¹⁰⁰ a célok és a feladatok között határozta meg azokat az elképzeléseket, amelyek alapján az orosz nyelvet oktatni kellett. „A kommunikatív-gyakorlati feladatokat a (...) nyelvi anyag keretei között kell elvégezni. A négy nyelvi készség – beszédértés, beszéd, szövegértés, írás (fogalmazás) – fejlesztésén kívül kiemelten kell foglalkozni a fordítási készség fejlesztésével. Nagy gondot kell fordítani a tanulók önálló munkájára, a szövegfeldolgozásra, fogalmazásra” – írja a tanterv.

Újabb 2100 produktív (szóban és írásban alkalmazás szintjén) és 1400 receptív (csak a megértés szintjén) lexikai egység elsajátítását írta elő. Első osztályban órakeret tekintve évi 256 órában 150 óra új anyag, harminc óra rendszerezés, harminckét óra nyelvtani gyakorlás és ugyanannyi a beszédgyakorlatokra, végül tizenkét órát szánt a dolgozatok javítására. A szókincs mennyiségét – az általános iskolai 1000-re építve – 600 produktív és 200 receptív lexikai egység elsajátítását kérte. Második osztályban az évi 224 órát a keret a következő elosztásban határozta meg: 140 óra az új anyagra,

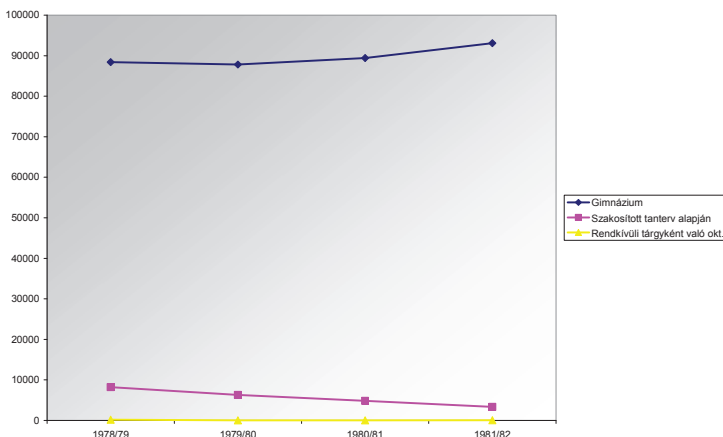
---

¹⁰⁰ OM A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv a speciális orosz nyelvi osztályok számára. Szerk.: Paál László. Budapest, 1980.

huszonnégy a rendszerezésre, húsz a nyelvtani gyakorlásra, harminc óra beszédgyakorlatokra és végül tíz jutott a dolgozatokra, javításukra. Szókincsében 600 produktív és 300 receptív lexikai egység volt a követelmény. A szövegfeldolgozást tizenöt–húsz soros összefoglaló készítésével kérte számon. Harmadik osztályban az évi órák száma változatlan, felbontásban az új anyagra, a rendszerezésre, valamint a dolgozatokra és javításukra szánt órák száma sem változott (140 + 24 + 10 óra), míg a beszédgyakorlatra szánt óraszám harmincre csökkent, viszont húsz órát a fordítási gyakorlatra adott. Negyedik osztályban 196 óra az éves óraszám, bontva: 120 óra az új anyagra, húsz óra a rendszerezésre, ugyanannyi a beszédgyakorlatra, huszonhat óra a fordításra és stílusgyakorlatokra, tíz óra a dolgozatra és javításra szánt idő. Követelményében a fordítás mennyiségét határozza meg: tizenöt–húsz soros szöveg oroszról magyarra és tíz–tizenöt soros szöveg magyarról oroszra történő fordítását várta el. A módszereknél külön hangsúlyt kapott a tanulók fordítási készségének fejlesztése, a szituatív beszéd és a tolmácsolás gyakorlása. A készségek fejlesztésében a gyakorlást és a kreativitást hangsúlyozta.

Az 1978-as kísérleti fakultatív tanterv, így csak 1981-re öltött végleges formát. Az éves órák mennyiségét nem változtatták meg, csak a negyedik osztály óraelosztásában figyelhető meg minimális különbség: 105 órát írt elő az új anyagra, a régi 104-gyel szemben, huszonöt órát rendszerezésre, gyakorlásra szánt, a korábbi huszonhat helyett. A kommunikatív gyakorlatok és a szóbeli vizsga részét képező feladatok begyakorlása (szituációk, transzformációk, mondatrövidítések) differenciált módszerek alkalmazásával – közös beszélgetések, csoportmunka, egyéni foglalkozások – történt.

A gimnáziumi oktatásban résztvevő tanulók adatai 1978–1982¹⁰¹

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy az 1981–1982-es tanév adatai még a régi kimutatás szerint voltak megadva, csak az 1982–83-as tanévben mutatkoznak meg a fakultáció adatai. Megjegyzem, hogy az 1981–82-es tanévben már a fakultatív tanterv szerint zajlott az oktatás a harmadik osztályosoknál.

Gondoltak azokra a tanulókra is, akik a gimnáziumokban nem emelt vagy fakultatív tantárgyként tanulták az orosz. Számukra a kommunikatív nyelvtanítás módszerével készített, 1984-ben megjelent tanterv¹⁰² alapján nyújtottak segítséget – a tanfolyami és a felsőoktatásban zajló nyelvi képzéshez. A tanterv célja és feladata a kommunikatív-gyakorlati feladatok gyakorlása és – a szóbeliség elsőbbségének megtartásával – a nyelvi készségek fejlesztése volt. Az általános iskolai témák alapján – 1000 szavas szókincsanyagra építve – újabb ezer produktív és 400 receptív lexikai egység elsajátítását írták elő. Itt is folytatódott a tantervek egymásra épülése: hangsúlyozták, hogy ha nyelvvizsgálóhoz kötődik a tanulás, jobb eredményt érhetnek el. Első osztályban évi 128 óra állt rendelkezésre, amiből nyolcvan óra a törzs-, harminc a kiegészítő anyag és hat óra esett a dolgozatokra és javításukra. 300 új produktív és ötven receptív lexikai egység megtanulását várták el a diáktól, oly módon, hogy az

¹⁰¹ OM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Középfokú oktatás 26. o., OM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Középfokú oktatás 46. o., OM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Középfokú oktatás 54. o., OM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Középfokú oktatás 48. o.

¹⁰² A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv. I–IV. osztály. Szerk.: Paál László, Budapest, 1984.

általános iskolai szókincsét is felelevenítse. A követelményben a beszéd, beszédértés, olvasás, fordítás és az írásbeli kifejezőképesség fejlesztését írta elő a tanterv. Második osztályban kilencvenhat óra keretében – hatvan a törzs-, harminc óra a kiegészítő anyagra és hat óra a dolgozatokra, javításukra – 250 produktív és ötven receptív lexikai egység elsajátítását várták el. Harmadikban az óraszám és az órakeret megegyezett az előző osztályéval. A szókincs produktív mennyisége változatlan maradt, de a receptív szókincs száma 150-re emelkedett. A követelményekben megjelent a tizenkét–tizenöt soros fordítási feladat és az önálló feldolgozáson alapuló szövegértési készség fejlesztése. Negyedik osztályban ötvenhat óra – felbontva harminchat óra törzs-, tizenhat óra kiegészítő anyag, végül négy óra dolgozat és javításuk – alatt 200 produktív és 150 receptív lexikai egység elsajátítását írták elő. A követelményekben újdonság nem volt. Módszerek tekintetében a szóbeliség elsőbbségét megtartva, figyelmet fordítottak az önálló szövegértés és fordítási készségek fejlesztésére. A nyelvi szerkezeteket, kommunikatív egységeket mintamondatokkal, úgynevezett mondatmodellekkel tanították. A négy alapképesség kialakításához a nyelvi kommunikáció eszközeivel való tanítást kérték. Ehhez a taneszközök teljes skálája rendelkezésre állt: tankönyvtől az audiovizuális információhordozókig.

A modern képzés előfutáraként, a Körösi Csoma Sándor Gimnázium tapasztalataira építve indult meg hazánkban az angol, a német, az olasz, a francia, és a spanyol két tannyelvű képzés. 1987-ben központi fejlesztéssel éledt újjá és bővült a tanítható és tanítandó idegen nyelvek köre. Az 1987–88-ban induló programok előre meghatározott célnyelvi arányokat mutattak, az 1974-ben alapított, budapesti Körösi Csoma Sándor Gimnázium mellé még három magyar–orosz tannyelvű középiskola indítását irányozták elő: Pécsen a Leőwey Gimnázium, Jászberényben a Lehel Vezér Gimnázium és Tiszaöldön a Teleki-gimnázium. Ezen gimnáziumokban azonban érdeklődés hiányában elhalt ez a kezdeményezés. Ezzel szemben, a három angol, a három német, a két francia, az olasz és a spanyol nyelvű gimnázium nagy érdeklődésre tartott számot, egyúttal a minisztérium által preferált öt évfolyamos modell „tesztelésére” is lehetőség nyílt. Nem sokkal később megjelentek a két tannyelvű, idegenforgalmi és vendéglátó-ipari szakirányultságú szakközépiskolák.

1988-ban megjelent Útmutató¹⁰³ az 1979-ben bevezetett tanterv korrekciója. Az útmutatóban megállapítást nyert, hogy a tanárok körében kedvező fogadtatásra talált a

---

¹⁰³ MM 94008/1988 XXII. Útmutató a gimnáziumi alaptanterv szerinti orosz nyelvtanításához. Készítette és szerk.: Paál László, OPI. Budapest, 1988.

kommunikatív módszeren alapult tanterv, koncepciójával egyetértettek és módszertani megújulást indított el. A hatfős szerzői együttes által megírt gimnáziumi tankönyveket kívánták összhangba hozni az általános iskolás új tankönyvekkel. Az összegyűjtött tapasztalatok alapján korrekcióra és módosításra szorult a tananyagrendszer és a tanítási gyakorlat. A tananyagban a lexikai rész mindent átfogó kezelése már első osztályban lehetőséget adott az érettségi vizsgák társalgási témáinak felkészítésében. Ennek megfelelően a tanterv követelményeinek egyetértésével bátrabb válogatásra buzdította a tanárokat. A tanítási gyakorlat korrekcióját így fogalmazták meg: „A módszertani megújulás nemcsak egyes eljárások alkalmazását jelenti, hanem sokkal inkább az alkotó tanári magatartást, a tanár folyamatos megújulási készségét, a konkrét feladathoz való alkalmazkodás készségét, a tanári szabadságból eredően a jobb eredményekhez vezető utak, módok megválasztásának jogát, de az ezzel járó felelősség vállalását is.”¹⁰⁴

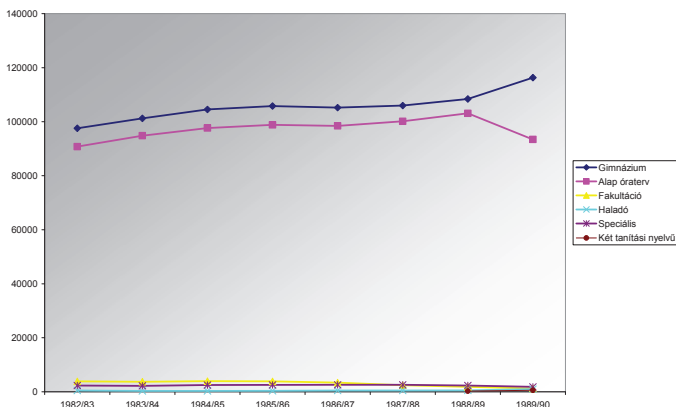
Ezen útmutató életbelépésének kezdete az 1988–89-es tanév volt. Ettől az évtől a két tanítási nyelvű oktatásban résztvevő diákok számát külön tünteti fel a statisztikai tájékoztató. A gyakorlati tapasztalatokat már nem lehetett olyan módon lemérni, mint az előző tantervekét és útmutatóját. Az 1989-es szabad nyelvválasztási rendelet következtében megakadt ez a folyamat. Az orosz nyelv fokozatos háttérbe szorulása és a nyugati nyelvek iránti kereslet és a már meglévő kínálat közrejátszott abban, hogy csökkent az érdeklődés az orosz nyelv iránt. Viszont az orosz nyelvi tantervek alapul szolgáltak a nyugati nyelvek tantervek módszertan történeti fejlődésében, ily módon az átállás zökkenőmentesebben zajlott, mint amikor kötelezővé tették az orosz nyelv tanítását. Ez figyelhető meg az 1989/90-es tanév adatai alapján.

---

¹⁰⁴ Útmutató a gimnáziumi alaptanterv szerinti orosz nyelvtanításához. Készítette és szerk.: Paál László, OPI. Budapest, 1988. 18. o. Az új tankönyvek megjelenési ütemét adta meg. (I. o. 1989. 08., II. o. 1990. 08., III. o. 1991. 08., IV. o. 1992. 08.)

Gimnáziumi oktatásban részesülő tanulók adatai 1982–1990¹⁰⁵

*

Az 1960-as évek oktatáskorszerűsítő lépései közé tartozott az általános iskolára épülő, középfokú szakemberképzés tanintézménynek, a **szakközépiskolának** létrehozása. Ez az iskola az érettségi mellett szakmát is adott végzős diákjainak.

Az újfajta oktatási intézmény számára külön tantervek készültek, többek között orosz nyelvből is, habár e tanintézményekben a szaktantárgyak élveztek prioritást az érettségi tárgyak mellett. Az orosz nyelv kötelező oktatása négy éven át tartott, heti két órában¹⁰⁶. Az érettségi vizsgán a nyelvigényes szakmák kivételével már nem volt jelen az orosz nyelv mint kötelező tantárgy. 1961-ben jelent meg a szakközépiskolák számára készült tanterv, amely az oroszórak számát továbbra is heti két órában határozta meg.

¹⁰⁵ OM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Középfokú oktatás 49. o., OM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Középfokú oktatás 43. o., OM Statisztikai tájékoztató 1984/85 Középfokú oktatás 45. o., OM Statisztikai tájékoztató 1985/86 Középfokú oktatás 47. o., OM Statisztikai tájékoztató 1986/87 Középfokú oktatás 45. o., OM Statisztikai tájékoztató 1987/88 Középfokú oktatás 44. o., OM Statisztikai tájékoztató 1988/89 Középfokú oktatás 44. o., OM Statisztikai tájékoztató 1989/90 Középfokú oktatás 44. o.

¹⁰⁶ MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1961/62 45. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1962/63 69. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1963/64 59. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1964/65 17. o.

1965-ben készült el, az idegennyelv-igényes szakközépiskolák közül elsőként, a közgazdasági szakközépiskola tanterve.¹⁰⁷ Ez a tanterv is feladatának tekintette a szóbeli

---

¹⁰⁷ MM Tanterv és utasítás. A közgazdasági szakközépiskolák számára. Orosz nyelv. Tankönyvkiadó, Budapest, 1965.

és írásbeli kifejezőkészségek fejlesztését. A szóbeliség itt is kiemelt helyet foglalt el, az írásbeliséggel szemben.

A kifejezőkészség fejlesztését az összefüggő orosz nyelvi beszéd megértésén és az orosz nyelven történő beszélgetés megvalósításán keresztül képzelte el. Az írásbeli készség fejlesztése a közepes nehézségű szövegek fordításából és a levélírásból állt. A tanítás anyagát a szókincsre és a nyelvtanra bontotta fel.

Az első osztályban az óraszámot heti három, évi kilencvenkilenc órában, a szókincset 250 új produktív és öt-tíz százalék receptív lexikai egységben határozta meg. Második osztályra az óraszám csökken heti két, évi hatvanhat órára. A szókincs követelményei is csökkennek: 200 új produktív és szintén öt-tíz százalék receptív lexikai egység elsajátítását várja el, de a mindennapi élet gyakorlati témáit kérte számon. Harmadik osztályban az óraszám változatlan volt. A szókincs mennyiségét tekintve 250 új produktív és ugyancsak öt-tíz százalék receptív lexikai egységet írt elő. Témáiban már nem a mindennapi élet témakörei szerepeltek, hanem művelődési témák kerültek előtérbe. Mindez a negyedik osztályban is így folytatódott. Az óraszám – heti kettő, évi ötvenhat – változatlan. Lexikai egységek számát kétszáz új produktív és öt-tíz százalék receptív egységben határozta meg.

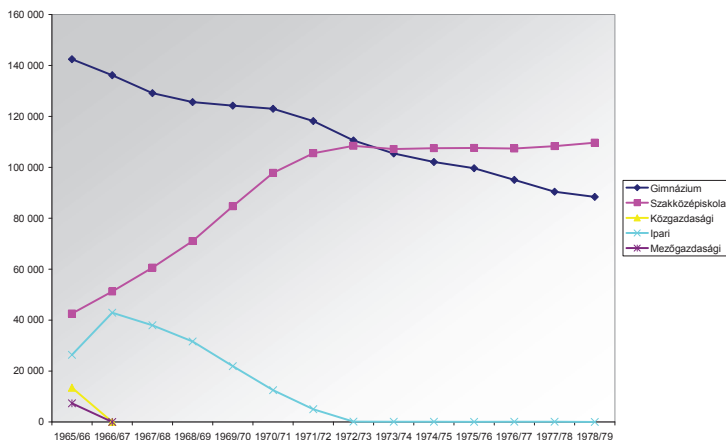
Az utasítás feladat részében a szóbeli kifejezőkészség fejlesztését hangsúlyozta az írásbeli kifejezőkészséggel szemben. A beszéd és a hallás utáni megértés területén a jártasságok és készségek megszilárdítását és továbbfejlesztését várta el. Orosz nyelvű óravezetést és szabad beszélgetést írt elő. Az olvasásnál a tanári előolvasást, majd karban, csoportban való visszaolvasást kért. Az előbbtől, a szintetikus olvasástól a szöveg tartalmának megértését, az utóbbtól, az analitikus olvasástól a fordítás után a teljes megértést remélte. Az írás készségének fejlesztését a tollbamondáson keresztül ajánlotta. A követelményekben kitért az érdemjegyek minősítésére: jelest csak az a tanuló kaphatott, akinek a nyelvi jártassága és készsége egyaránt fejlődött. A beszédben való jártasság volt a leglényegesebb. A nyelvtani anyag feldolgozását gyakorlati szempontok szerint, a beszéd érdekében mondat típusok segítségével kérte. Elemi fokú rendszerezést várt el a grammatika területén.

A rendelet alapján e tanintézményekben tanulók mindegyikének kellett volna tanulnia az orosz nyelvet. Azonban ahogy a gimnáziumi képzésben is orosz tanár-hiány volt, ez alól a sakkközépiskolák sem képeztek kivételt. Ezért csak fokozatosan tudták bevezetni az oroszórát. A statisztikai kimutatások a gimnáziumi adatokhoz hasonló képet mutattak, nem tértek ki a kezdő fokon tanulók adataira (heti kétórás), sem a

nyelvigényes szakközépiskolákba járó tanulók adataira. Csúpn az 1968–69-es tanévtől állnak rendelkezésre adatok. Kötelező idegennyelv-oktatásban orosz nyelvet 687 fő tanult; a következő évben számuk 853 főre növekedett.

Az 1973–74-es tanévben a szakközépiskolába járó tanulók száma meghaladta a gimnáziumi tanulók számát. Ez a tendencia vált jellemzővé nemcsak a hetvenes, de a nyolcvanas évekre is. A középiskolai továbbtanulásnál a szakközépiskolákat választók száma meghaladta a gimnáziumi tanulók számát. Tehát a középfokú képzésben tanulók többsége a szakközépiskolai orosznyelv-oktatásban vett részt.

A középiskolai oktatásban részt vevő tanulók 1965–1979¹⁰⁸

Az 1970-es évek végére bekövetkezett idegen nyelvi módszertani változás nemcsak az általános iskolában és a gimnáziumban eredményezett koncepcióváltást, hanem a szakközépiskolában is. Ennek szellemében készült el az új szakközépiskolai nevelés és

¹⁰⁸ MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Középfokú oktatás 41. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1966/67 Középfokú oktatás 81. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1967/68 Középfokú oktatás 56. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1968/69 Középfokú oktatás 58. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1969/70 Középfokú oktatás 58. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1970/71 61. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1971/72 70. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1972/73 74. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1973/74 57. o. – MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1974/75 58. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1975/76 Középfokú oktatás 34. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1976/77 34. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1977/78 25. o. – OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1978/79 26. o.

oktatás terve¹⁰⁹ és a hozzá kapcsolódó részletezett követelmény- és eszközrendszer. A kísérlet kezdetére már megjelentek az új tankönyvek és a hozzájuk kapcsolódó feladatlapok. A tanárok körében pozitív fogadtatásra talált mind az új tanterv, mind az új tankönyvsorozat. Szabó István „A tanterv és az orosz nyelvkönyvek összhangja” című tanulmányában¹¹⁰ a tantervről kifejtett véleményét következőképpen lehet összegezni: a szakközépiskola első és második osztályaiban gyakorlati képzési feladatrendszer központjában a szóbeli nyelvi készségek – beszédértés és beszéd – fejlesztése áll, míg a harmadik és negyedik osztályban a nyelvtudás továbbfejlesztése, valamint az önművelés eszközöként való felhasználása felé fordul, nem tévesztve szem elől a szóbeli nyelvi készségek fejlesztését sem. A tankönyvek és tanterv összhangjáról az a véleménye, hogy „az új szakközépiskolai tantervi koncepciót sikeresen megvalósító orosz nyelvkönyvsor fejlődést jelent a magyarországi orosz nyelvi tankönyvkiadásban. Újszerűsége elsősorban: nyelvi anyaga életszerű, a mindennapi nyelvhasználat tipikus szituációiban teszi képessé a tanultak alkalmazására a tanulót”. Egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy „...a középiskolai orosznyelv-tanításban is még évekig sajátos helyzetet terem, hogy a tanulók általános iskolai előképzettségüket (vagy inkább „előneveltségüket”) egy régebbi – szemléletét tekintve is más – program alapján szerezték”.¹¹¹ Ezért, az átmeneti időszakban, a tanároknak kellett pótolniuk azokat a hiányosságokat, amelyek részben a tankönyvek gyakorlati anyagának hibáiból is eredhettek s egyes komplex készségek – szövegértés, fordítás – területén jelentkeztek, mivel a diákok a 7–8. osztály végére sem érték el a megkövetelt szintet.

1985-től vezették be a műszaki szakközépiskolák számára készült tantervet¹¹², mivel ekkor már nemcsak a négyéves képzés zajlott az ilyen típusú intézményekben, hanem megvolt a lehetőség az ötödik évben való bent maradásra, a technikus minősítés megszerzésére is. A tanterv négy éven át heti két órában – első három évben évi hetvenkettő, a negyedikben hatvannégy, az ötödikben fakultatív formában szintén hatvannégy órás keretben – határozta meg a képzés tartamát. A szókincs mennyiségét tekintve az első és második osztályban 200 új lexikai egység kétharmadának produktív

---

¹⁰⁹ A szakközépiskolai oktatás és nevelés terve. Szerk.: Szoboszlai Miklós, Budapest, 1978. Részletezett követelmény- és eszközrendszer a szakközépiskolák I. osztályai számára. Orosz nyelv. A heti 2-2-2-2 óratervhez. Készítette: Sz. M., OPI, Kísérlet céljára. 1978. Részletes kísérleti követelményrendszer a szakközépiskolák II., III. és IV. osztálya számára. Összeállította: Gál Róza, Budapest, 1980. Kísérlet céljára.

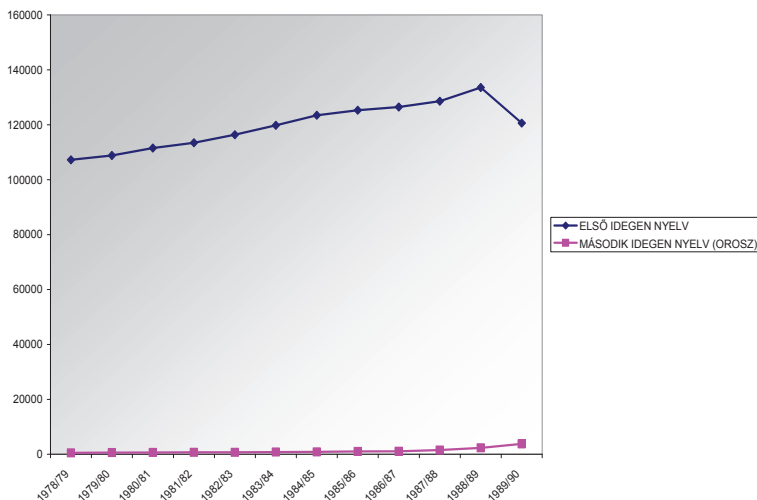
¹¹⁰ Anyanyelv és orosz nyelv a szakközépiskolában. VIZDOK Nyomda, Budapest, 1981.

¹¹¹ Anyanyelv és orosz nyelv a szakközépiskolában. VIZDOK Nyomda, Budapest, 1981. 92. o.

¹¹² MM A műszaki szakközépiskolák nevelési oktatási terve. Orosz nyelv. Heti 2-2-2-2(2) óra. Budapest, 1985. Szerk.: Gál Róza, OPI. (22715/1984. IX. sz. utasítás)

és egyharmadának receptív elsajátítását írta elő. A harmadik és negyedik osztályban már 250-re emelkedett a lexikai egységek száma, de változatlan maradt a megoszlás a produktív és a receptív egységek arányában. Ötödik osztályban egyfelől a tanulók érdeklődése, másfelől a cél, a feladat és a választott tananyag szabta meg a szókins mennyiségét és tartalmát. A tananyag összeállításában – figyelembe véve az iskola szakirányát és a tanulók igényeit – a tanár szabad kezet kapott. Szorgalmazták a nyelvi készségek fejlesztését és a mindennapi élettel kapcsolatos témák bővítését. Módszertani ajánlásoknál a kommunikatív elv jegyében oktatták az orosz, de természetesen helye volt minden célravezető nyelvtanítási módszernek, amely cselekvő aktivitásra készítette fel a tanulókat a nyelvi érintkezés során. Az eszközök közül a számítógépes programok használatára ösztönözték mind a tanárokat, mind a tanulókat.

A szakközépiskolai oktatásban résztvevő tanulók adatai 1978–1990¹¹³

¹¹³ OM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Középfokú oktatás 26. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Középfokú oktatás 46. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Középfokú oktatás 54. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Középfokú oktatás 48. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Középfokú oktatás 49. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Középfokú oktatás 43. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1984/85 Középfokú oktatás 45. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1985/86 Középfokú oktatás 47. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1986/87 Középfokú oktatás 45. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1987/88 Középfokú oktatás 44. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1988/89 Középfokú oktatás 44. o. – OM Statisztikai tájékoztató 1989/90 Középfokú oktatás 44. o.

A szakközépiskolák – szakirányultságuk függvényében – tanítottak második idegen nyelvet is. A közgazdasági szakközépiskolákban az angol, vendéglátó-ipariban a német és a postaforgalmi iskolában a francia nyelvet tanulták a diákok, de nem kevesebb óraszámban. 1986/87-ben indult az orosz nyelv utolsó rendkívüli tantárgyként való oktatása a szakközépiskolákban. Az 1987/88-as tanévben helyette az ötödéven bent maradó tanulók fakultatívan választhatták az orosz nyelvet, de hogy hányan választották ténylegesen, arról adat nem áll rendelkezésünkre.

*

A **szakmunkásképző iskolákban** az orosz nem tanították. Tizennégy éves kortól, iskolai keretek között a gyerekek körülbelül ötven százaléka nem tanult idegen nyelvet. Ez alól csak a nyelvigényes vendéglátó-ipari és kereskedelmi szakmunkásképzők képeztek kivételt. 1982-ben kiadott útmutató¹¹⁴ szerint a kereskedelmi és a vendéglátó-ipari (szakács, cukrász, felszolgáló, eladó) ágazatok diákjai két éven át, első évben hetvenkettő, a második évben ötvennégy órában, 300 produktív és 200 receptív szókinsz terjedelemben kommunikatív módszerrel történő nyelvoktatásban részesültek. A felszolgáló és eladó ágazaton első évben száznolc, második évben kilencven óra állt rendelkezésükre a 450 produktív és 150 receptív szókinsz elsajátítására. Az oktatás célja a szakmai munkájuk gyakorlásához feltétlenül szükséges nyelvi ismeretek elsajátítása volt. A törzsanyag részét a szakmai jellegű témák képezték, melyek segítséget nyújtottak a speciális szókinsz elsajátításában.

*

Az egyetemi reform révén bekövetkezett szerkezeti átalakulások a **felsőoktatásban** folyó képzés kiszélesítését eredményezték. A természettudományi szakok elváltak a bölcsészektől, tanárképző intézetek alakultak, a műszaki képzésről pedig levált a közgazdasági szak. Az egyetemeken és főiskolákon 1949 szeptemberétől I., II. és III. évfolyamon heti két órában tanították az orosz nyelvet a nem orosz nyelvszakos képzésben tanulók számára. Tanulmányaikat szigorlattal, később záróvizsgával fejezték be. 1954. október 15-én – javaslatként – kétéves időtartamra kívánták csökkenteni az

---

¹¹⁴ Útmutató a szakmunkástanulói intézetekben szervezett orosz nyelvi diákkörök számára. Budapest, 1980. Gál Róza

orosz nyelvi órákat, egyúttal lehetőséget biztosítani a második idegen nyelv tanulására is. A javaslat az 1956-os forradalmi események következtében realizálódott. Lehetőséget biztosítottak több nyugati nyelv fakultatív oktatására is, de meghagyták az orosz nyelv vezető szerepét. 1957 nyarán visszaállították az orosz nyelv kétéves kötelező tanítását, melyet kollokvium zárt. A második idegen nyelv tanulását pedig harmadik és negyedik évben tették kötelezővé. Az orosz nyelvigenyes felsőoktatási intézményekben – a Közgazdaságtudományi Egyetemen, a Fegyveres Erők intézményeiben, később a Külkereskedelmi Főiskolán és a Belkereskedelmi Főiskolán – önálló szaknyelvi tematika alapján tanították az orosz általános és szaknyelvet. A képzés általában két-, illetve hároméves időtartamban zajlott, amely záróvizsgával vagy szigorlattal fejeződött be. Az oktatás e szintjén elindított szerkezeti és tartalmi változtatások nagyszámú szaktanár képzését igényelték.

A módszertörténeti változások a felsőoktatás e területén is nyomon követhetők, azzal a kivétellel, hogy a közoktatás területéről hiányzó intenzív módszer¹¹⁵ alkalmazása a fegyveres testületek szaknyelvi képzésében bizonyult mérvadónak, a gazdasági és kereskedelmi szaknyelv-képzésben az audiolingvális módszer elsőként való alkalmazása és a gyakorlati szempontú megközelítés jellemezte az oktatást. Tevékeny szerepet vállalt Bakonyi István az orosz gazdasági szaknyelvi oktatás kiszélesítésében is. Doktori értekezésében a gazdasági szaknyelv oktatásában végbement változásokra részletesen kitért.¹¹⁶ Az orosz tanítás mellett a felsőfokú tanintézményekben lehetőség volt más, elsősorban nyugati idegen nyelv tanulására is. Nagyszámú orosz szakos tanár szakpárja nyugati nyelv (angol, német, francia) volt, és közülük sokan mind a két szakjukat tanították – részben ezért volt biztosítva a fokozatos átállás lehetősége 1989-et követően.

*

A **pedagógiai főiskolák**on folyamatossá vált a szerkezeti és tartalmi változás, mert – a szaktanári oktatás bevezetését követően – az általános iskolák igényét nem győzte kielégíteni az egyetemi tanárképzés. Ezért a pedagógiai főiskolák feladata lett az

---

¹¹⁵ Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Veszprém, 1992. 66–69. o.

¹¹⁶ V. ö. Бакони Иштван: Основные направления в методике преподавания русского языка в Венгрии. Гос. Инс. Русского языка им. А. С. Пушкина, Москва-Будапешт-Дьер-2001.

általános iskolai szaktanárképzés felsőfokú elindítása, tartalmi és szerkezeti képzésének kialakítása. 1949-ig a pedagógiai főiskolákon a képzési idő három év volt. A képzés két, három, illetve négy szakon zajlott (a negyedik kiegészítő szak volt), a végzősök alsó és felső tagozatos tanárként szereztek diplomát. 1949-ig két főiskola működött Magyarországon, Budapesten és Egerben, 1949-ben a szegedi és a pécsi főiskolával bővült az általános iskolai tanárképzés.

Bereczki Sándor a legfontosabb tartalmi változást hozó tanévnek az 1949–50-est tartotta, amely évtől már csak felső tagozatos tanárképzés zajlott hároméves, két-, illetve három szakos képzés keretében. Bereczki cikkében¹¹⁷ a képzési idő és a szakok számának változásait elemezve, húsz évre – a képzési idő és a szak száma szerinti változtatásaira – tekintett vissza. Hat szakaszra bontotta fel ezt a terminust. Felhívta a figyelmet a tantervek évenkénti változtatására, és arra, hogy az intézmények egymástól eltérően kidolgozott képzési rendszerben dolgoztak.

Az 1950–51-es tanévtől a pedagógiai főiskolák képzési idejét három évről kettőre csökkentették, és egyúttal a harmadik évben bevezették az ún. gyakorlóévet. Egy-, illetve kétszakos formában zajlott az orosz-tanár-képzés, többek között a szaktanárhiány megoldására. Mivel a tanárképző főiskolák egymástól eltérő tanterv alapján oktattak, az egyszakos képzés mellett két-, illetve háromszakos képzésben is jelen volt az orosz nyelv. Az 1954–55-ös tanévtől ismét változás történt: a hároméves képzés mellett bevezették a „gyakorlóévet”, és megszüntették az egyszakos képzést.

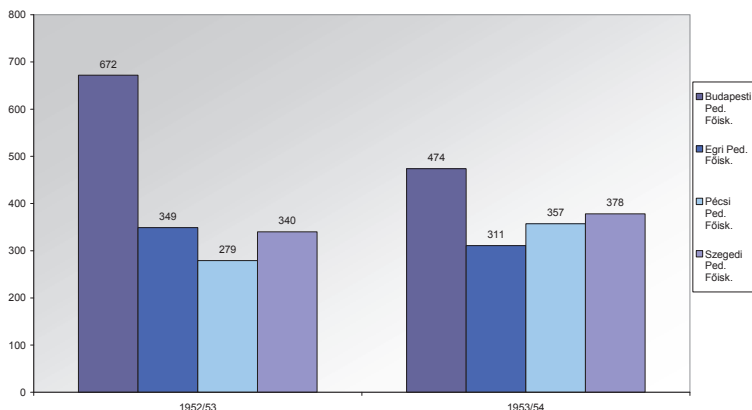
Változások zajlottak a szak módszertan oktatása területén. Az éppen használatos tantervek módszertani útmutatói és a hozzá kapcsolódó eljárások, valamint a továbbképzések tartalmi változásai alapján a nyelvtani-fordítói módszert a direkt módszer váltotta fel. Sajnálatos módon a budapesti Pedagógiai Főiskolát megszüntették 1955-ben.

Az 1954–55. tanévig a minisztériumi statisztikák nem mutatták ki éves és szakos bontásban a létszámot, főiskolai szinten csak az összes hallgatói szám volt megadva. Az 1953–54-es tájékoztatóban már évfolyamos bontásban szerepelt a létszámokra vonatkozó adat.

---

¹¹⁷ Bereczki Sándor: A tanárképző főiskolák húsz éve. Felsőoktatási Szemle. 1968. 11. sz. 690–695. o.

A nappali oktatásban részesülő hallgatók 1952–1954¹¹⁸

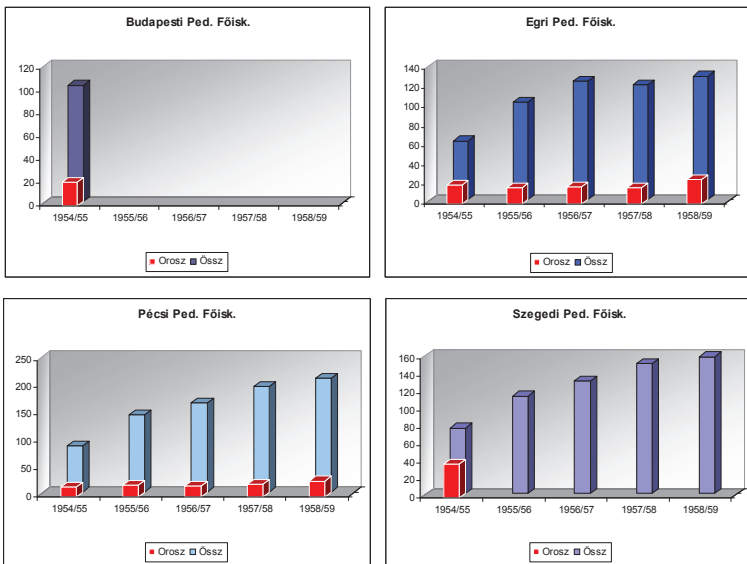
A főiskolai képzésben az orosz nyelv szakpárja a magyar nyelv volt. A hároméves, kétszakos orosz–magyar képzés 1955-ös tanterve szerint orosz nyelvből 194 óra előadásra, 182 gyakorlatra, lexikából 219 gyakorlatra, orosz irodalomból hatvannégy óra előadásra, 128 gyakorlatra és végül módszertanra negyvenkilenc óra jutott az összes időből. A gyakorló tanítást az V–VI. félévben tizennégy-tizenhat alkalommal teljesítettek a tanárjelöltek¹¹⁹. Ebben a szakpárosításban indult el az oroszstanár-képzés mind a négy pedagógiai főiskolán.

Az 1953–54-es tanévtől kezdve az orosz nyelv és irodalom szakosok létszámának aránya az intézmények összes nappali szakos hallgatóhoz képest szerepelt a statisztikai kimutatásokban.

¹¹⁸ OM 4. sz. Statisztikai Tájékoztató 1953/54. Felsőoktatás, 29. o.

¹¹⁹ Pedagógiai Főiskolák tantervei. 8550-1/2/1955/1. sz. Magyar–orosz szak OM 1955. Ea.: 258, Gy.: 578 óra

A nappali oktatásban részesülő hallgatók 1954–1959¹²⁰

Az adatok a magyar–orosz párosításra vonatkoznak. A Szegedi Pedagógiai Főiskolán az 1954–55-ös tanév adatainál az egyszakos oroszképzésben résztvevők adatait tüntették fel. A többi tanévben orosz szakra vonatkozó adat nem áll rendelkezésre. Az 1954–55-ös tanévben Budapesten az orosz szakosok aránya a felvett hallgatókéhoz képest 20,58%, Egerben ez az arány 32,78%, Pécsen 21,42% és Szegeden 52%-os. Az 1958–59-es tanévben már csak két intézet összehasonlítása esetében is csökkenés figyelhető meg: Egerben 20,31% és Pécsen 13,94%. Az öt év alatt átlagosan 20–23 fős csoportban képezték az orosz szakos hallgatókat.

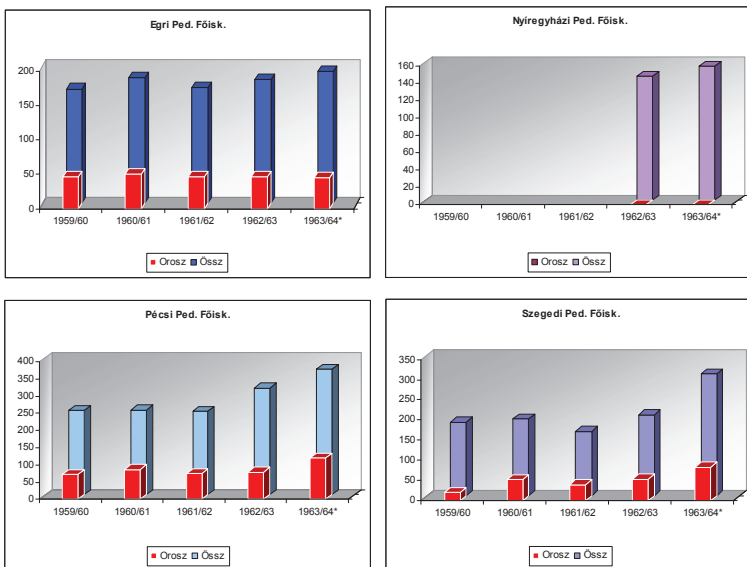
Az egységes tanárképzés gondolata 1957-ben merült fel, a következő években hozzáfogtak a megvalósításához, de a szerkezeti átalakulások eredményeképpen a tanárképzés csak az 1964–65-ös tanévben kapta meg végleges arculatát, amikor is a képzési időn nem változtattak, csak a szakok számát csökkentették kettőre. Ez alól kivétel volt az 1962-ben nyílt Nyíregyházi Tanárképző Főiskola, melynek képzési

¹²⁰ OM Oktatásügyi Tájékoztató 1954–55 Felsőfokú oktatás, 16. o., 1955–56: 15. o., 1956/57: 33. o., MM Statisztikai Tájékoztató Felsőfokú oktatás 1957/58: 33. o., 1958/59: 42–43. o.

rendszere a pedagógushiány miatt két év nappali és a két év levelező képzésre épült. Itt a négyéves nappali képzésre 1986-ban tértek át.¹²¹

Az 1959–60-as tanévtől a főiskolákon a tanulmányi idő három évről négyre változott, és három szakon valósult meg a tanárképzés. A magyar–orosz szakpárt bővítették történelem, ének, rajz, testnevelés tárgyakkal, de az orosz ekkor már a reálszakok párjaként is jelen volt: matematika–fizika, kémia–orosz szakpárban. (Igaz, ez utóbbiak létszámában a humán szakpárosítással összevetve kevésnek bizonyultak, de az egri és a pécsi főiskolán mégis elindították e szakpárosítást.) A Pécsi Pedagógiai Főiskola idegennyelv-párosításban német és délszláv szakkal is indított magyar–orosz képzést, négy- és kétfős kerettel.

A nappali oktatásban részesező hallgatók 1959–1964¹²²

¹²¹ Köznevelésünk Évkönyve 1985. 10. Cserenyák László – Szabó Géza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola. 251–252. o.

¹²² MM Statisztikai tájékoztató 1959/60 Felsőfokú oktatás: 36–38. o., 1960/61: 16–18. o., 1961/62: 37–39. o., 1962/63: 23–25. o., 1963/64: 23–25. o.

Az 1959–60-as tanévtől az orosz szakos hallgatók létszámának növekedése kísérhető figyelemmel. Az egri főiskolán számuk a duplájára nőtt, míg a pécsi és a szegedi főiskolákon háromszorosára emelkedett az előző időszakhoz képest.

Az 1962–63-as tanévvel Nyíregyházán is megindult az általános iskolai tanárképzés, de a többi tanárképző főiskolától eltérő képzési rendszerben. A képzés első felében nappali tagozaton folyt két éven, azaz négy szemeszteren keresztül, majd a második részben kétéves levelező formában zajlott. E képzési forma bevezetésének oka a területi pedagógushiány volt. 1986-ig működtek így, majd átálltak a négyéves kétszakos nappali képzési formára, mint a többi tanárképző. A főiskola indulásakor az orosz szak még nem volt jelen. Az orosz nyelvi tanszék 1964-ben alakult meg, és csak az 1964–65-ös tanévben kezdődhetett az orosztanár képzés Nyíregyházán.¹²³ Ekkor már újból négy tanárképző főiskolán folyt az orosztanár-képzés: Egerben, Nyíregyházán, Pécsen és Szegeden.

Az 1963–64-es tanévvel a pedagógiai főiskolák elnevezését megváltoztatták: ettől az időtől kezdve e tanintézményeket tanárképző főiskoláknak hívták.

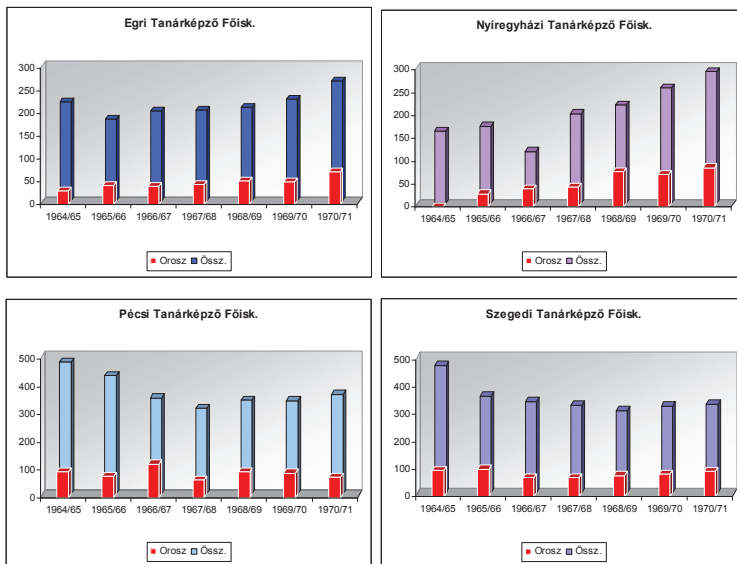
A szegedi főiskolán 1964–65-re a szlovák párjaként is meghirdették az orosz. Az 1965–66-os tanévben, az előzőekben említett szakpárok mellett a román párosításában is megjelent. Újabb változást 1968–69-ben tapasztalhattunk, amikor a meglévő szakpárok mellett ismét a történelemmel párosították az orosz nyelvet.

Az 1970–71-es tanévtől az egri főiskola a Ho Si Minh nevet vette fel (rövidítésként a továbbiakban: HSM TF). Az 1972–73-as tanévben a nyíregyházi főiskola is új nevet kapott: Bessenyei György Tanárképző Főiskola (BGY TF). Az ezt követő tanévben, 1973–74-ben a szegedi főiskola neve is változott: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola lett (JGY TF).

---

¹²³ Cservenyák László – Szabó Géza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola. 251-252. o., In: Köznevelésünk Évkönyve 10. Tankönyvkiadó. Budapest, 1985.

A tanárképző főiskolák nappali hallgatók létszámának alakulása 1964–1971¹²⁴

Ebben az időszakban is egyre több hallgatónak volt az orosz nyelv a szakpárjának egyike. Az átlagos csoportlétszám számában is növekedés tapasztalható: A HSM TF-n átlagosan 47,42, BGY TF-n 58, JP TF-n 87,14, JGY TF-n 84 fő folytatta tanulmányait évenként.

Az 1970-es években két újabb intézettel bővült a hazai általános iskolai tanárképzés. 1971-től a Pécsi Tanárképző Főiskola Szombathelyen kihelyezett tagozatot indított, amely az 1974–75-ös tanévtől önálló Tanárképző Főiskolává nőtt.¹²⁵

A fővárosi tanárhiány enyhítésére az ELTE nem vállalkozott, mert inkább a belső fejlődésre és nem az extenzív fejlesztésre fordította a hangsúlyt. Ehelyett az egeri Tanárképző Főiskola indított Budapesten kihelyezett tagozatot, amely 1975-ben kezdte

¹²⁴ MM Statisztikai tájékoztató 1964/65 Felsőfokú oktatás 31–34. o., MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Felsőfokú oktatás 26–29. o., MM Statisztikai tájékoztató 1966/67 Felsőfokú oktatás 26–29. o., MM Statisztikai tájékoztató 1967/68 Felsőfokú oktatás 26–29. o., MM Statisztikai tájékoztató 1968/69 Felsőfokú oktatás 62–64. o., MM Statisztikai tájékoztató 1969/70 Felsőfokú oktatás 60–61. o., MM Statisztikai tájékoztató 1970/71 Felsőfokú oktatás 60–61. o.

¹²⁵ Szalay László: A pedagógusképzés szombathelyi útja. In: 106. jelzet: 232–240. o.

meg működését Csepelen.¹²⁶ Két évtized elteltével, alacsony keretszámokkal indult el a képzés a csepeli tagozaton. A fokozatos létszám és infrastruktúra bővítése mellett igazi változást az 1983-as év hozott a Tanárképző tagozatnak. Ettől a tanévtől már önálló karrá nőtte ki magát az ELTE keretein belül, és beköltözött a belvárosba, a Kazinczy utcai épületbe.¹²⁷

Az 1971–72-es tanévben az orosz nyelv párhaként a matematika jelent meg Pécsen. Az új párosítás a következő tanévben is folytatódott. Egerben és Pécsen az angol nyelv jelent meg, Nyíregyházán; Pécsen pedig a pedagógiával indították az orosz. A szombathelyi Kihelyezett Tagozaton az orosz nyelv matematikával került párba. Újabb szakpárként az 1975–76-os tanévben Nyíregyházán indították a népműveléssel párosítva. Az 1976–77-es tanévtől Pécsen a délszláv szakot szétválasztották szerb-horvát szakra és így párosították az oroszral. Az 1978–79-es tanévben az orosz–angol szakpárt nem indította sem Eger, sem a budapesti tagozata, sem Pécs. A szombathelyi Tanárképző Főiskolán is változás mutatkozott az orosz szakpár tekintetében. Az eddigi matematika helyett a magyar párosításban indították az orosz. Az 1979–80-as tanévben az angol–orosz szakpár újra indult az egri és a pécsi főiskolán is. Az 1982–83-as tanévben két újabb szakpárosítással, könyvtárral és szlovénnel bővült a kínálat Szombathelyen. Az 1983–84-es tanévtől Berzsenyi Dániel nevét vette fel a szombathelyi Tanárképző Főiskola (BD TF). Ebben a tanévben a szakpárok száma növekedett: az orosz nyelv párhaként Nyíregyházán a földrajz és a gyors- és gépírás szakok párosításában is indították. Az elmaradt tartalmi változások csak 1979 őszén kerültek ismét napirendre. Szűcs László Az Egerben szerzett tapasztalatok alapján című cikkében a következőképpen indokolta a tartalmi változások halogatását: „...a tudományegyetemek és tanárképző főiskolák valójában nem kívánták az egységes képzés megoldását”¹²⁸. Az egri HSM TF budapesti tagozatáról a Minisztertanács 1983. január 20-i határozata értelmében az ELTE Általános Iskolai Tanárképző Főiskolai Karaként (ÁITFK) folytatta működését, immáron a Kazinczy utcában azzal a céllal, hogy az egyetem tanárképzéssel foglalkozó karaival együttműködve növeljék a képzés színvonalát. Az 1983–84-es tanév többek között változást hozott az ELTE ÁITFK-n: megkezdtek tanulmányaikat a központi felvételi rendszer alapján belépett hallgatók. A reálszakokon az írásbeli érettségi központi írásbeli felvételi vizsga keretében tették le.

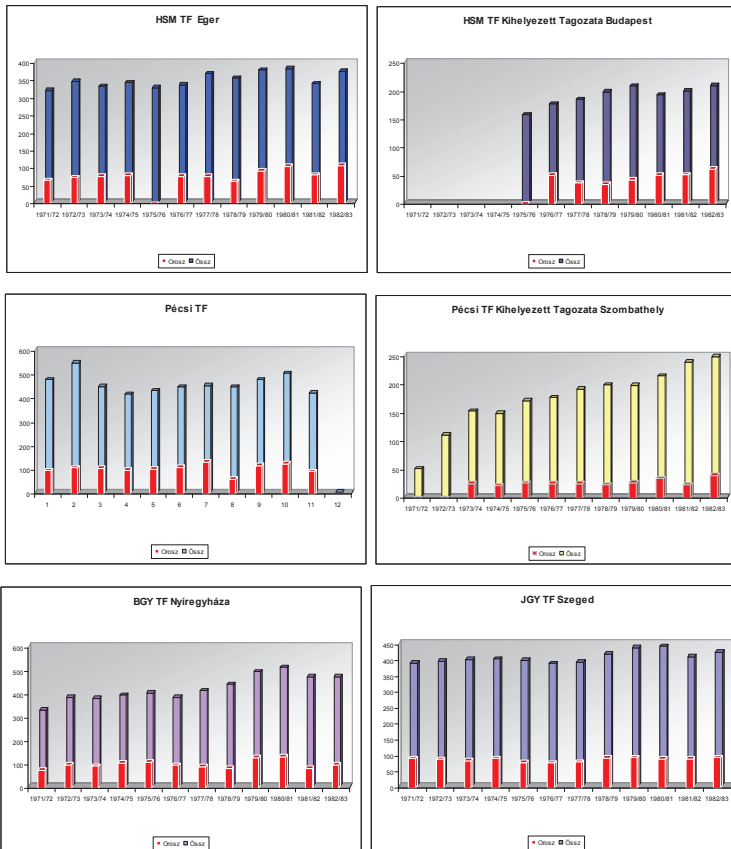
¹²⁶ Benczédi József: Tanárképzés az ELTE főiskolai karán. In: 106. jelzet: 252–256. o.

¹²⁷ Mann Miklós: Budapest oktatásügye 1873–2000. Önkönet. Budapest, 2002. 219–220.

¹²⁸ Szűcs László: Az Egerben szerzett tapasztalatok alapján. In: 106. jelzet: 229. o.

Az új 120 pontos felvételi vizsga az ELTE BTK humán szakjain a felvételi eredmények nagyobb fokú szóródását eredményezte, így a bölcsészkar sok hallgatót irányított át a tanárképző főiskolára.¹²⁹

A Tanárképző Főiskolák nappali hallgatók létszámának alakulása 1971–1983¹³⁰

¹²⁹ 1983–84-ben az első orosz–történelem szakon a felvételt nyert 22 főből tizenegyen az ELTE BTK-ra felvételiztek és az ELTE AITFK- n kezdték meg tanulmányaikat.

¹³⁰ MM Statisztikai tájékoztató 1971/72 Felsőfokú oktatás 75–78. o., MM Statisztikai tájékoztató 1972/73 Felsőfokú oktatás 79–82. o., MM Statisztikai tájékoztató 1973/74 Felsőfokú oktatás 79–82. o., MM Statisztikai tájékoztató 1974/75 Felsőfokú oktatás 81–83. o., MM Statisztikai tájékoztató 1975/76 Felsőfokú oktatás 77–79. o., MM Statisztikai tájékoztató 1976/77 Felsőfokú oktatás 72–76. o., MM Statisztikai tájékoztató 1977/78 Felsőfokú oktatás 73–76. o., MM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Felsőfokú oktatás 74–77. o., MM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Felsőfokú oktatás 80–84. o., MM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Felsőfokú oktatás 83–86. o., MM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Felsőfokú oktatás 76–79. o., MM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Felsőfokú oktatás 79–82. o.

Az 1975–76-os tanévben mind az egri, mind a budapesti intézmény adatai egyben voltak megadva, konkrét adatot az orosz szakos hallgatók létszámára vonatkozóan nem találtam.

A pécsi TF-n az 1982–83-as tanévtől az orosz nyelv mint szak már az egyetemhez tartozott, a főiskolai képzésben kifutó jelleggel volt jelen. Évenként a főiskolákra felvételt nyert hallgatók száma a következőképpen alakult: HSM TF 83, HSB TF Bp. 47,57, Pécsi TF 107,18, Szombathely TF 27,8, BGY TF 100,33, és JGY TF 88,5 hallgatót oktattak orosz nyelv és irodalom szakon.

Az 1984-ben megjelent tanárképző főiskolák tanterve hozott tartalmi változást a képzésben, amelyet az 1984–85-től került bevezetésre. Az általános utasításokban kitért a szakonkénti óraszám fél éves bontására, a tanterv keret jellegére, a képzési formákra (ezek: az előadás és a gyakorlat mellett a kötelezően választható kollégiumok és a szabadon választott speciális kollégiumok), a vizsgaformákra, a gyakorlati képzésre, a szakdolgozatra, az államvizsgára és a képzés korszerűsítésére, és megadta a lehetőséget a tanterv módosítására, minden tanulmányi év után.

A közös tantárgyak keretében a nem orosz szakos képzésben résztvevők négy féléven át negyvenöt órában sajátították el az orosz nyelvet, gyakorlatijegy-értékeléssel, majd záróvizsgával fejezték be a tanulmányaikat. A nyelvből a második félévtől záróvizsgázhattak, de az ötödik félév végéig még szorgalmi időben is lehető volt a vizsga. Második idegen nyelvből a tanulmányi idő alatt bármikor záróvizsgázhattak. Az orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók óra- és vizsgaterve a következő tantárgyakból állt:

Tantárgy	óra
bevezetés a russzisztikába	45
orosz nyelvtan	255
orosz és szovjet irodalom	198
tanítási gyakorlat	75

Tantárgy	óra
fonetika	30
nyelv- és stílusgyakorlat	438
az orosz nyelv tanítása	75
kötelezően választható kollégium	30

A négy év óraszámát tekintve az államvizsgára való felkészülésre 1146 óra állt a hallgatók rendelkezésére. A vizsgaformákat tekintve négy szigorlatból (orosz nyelvtan, nyelv és stílusgyakorlat negyedik és hetedik félév végén, orosz és szovjet irodalom) és hat kollokviumból (bevezetés a russzisztikába, fonetika, orosz nyelv tanítása és a szigorlati tárgyak) állt össze a teljesítendő vizsgamennyiség; gyakorlati jeggyel

értékelték a felsorolt tantárgyak féléves teljesítményét és az aláírással igazolták a tanítási gyakorlat első félévének teljesítését.

A kiegészítő utasításban a hathetes részképzést az első három félév valamelyikében, a féléves részképzést negyedik-ötödik félévben határozták meg. A részképzéseket kötelező jellegűnek minősítette a tanterv, lemondásuk a hallgatói jogállásról való lemondást – a kizárást – jelentette. Ezek a részképzések a Szovjetunióban zajlottak. A hathetes képzések Leningrádban, a féléves részképzések Vlagyimirban voltak. A tanítási időn kívüli programokat is szerveztek: ismerkedési estek más részképzésben lévő orosz szakos hallgatókkal, kirándulások, egy-, illetve többnapos, más tagköztársaság megismerésére lehetőséget nyújtó utazások, fakultatív kulturális programokon való részvétel (mozi, színház, hangverseny, opera-, balettelőadások, múzeumok látogatása) szerepeltek a szovjetunióbeli részképzés programjában. Ez a tanterv szervesen ráépült a középiskolai (gimnáziumi) orosz és más idegen nyelvi tantervekre, lehetőséget biztosított a középiskolai idegen nyelv továbbtanulására.¹³¹

1985-ben napvilágot látott Szövényi Zsolt cikke, amely többek között a pedagógusképzéssel foglalkozott, és kitért az orosz szakos nyelvtanárak hiányára a közoktatás területén. Mint a statisztikai kimutatásból is kiténik, a pécsi Tanárképző Főiskolán az 1986–87-es tanévtől az orosz szakos hallgatói létszám nem szerepel. Ennek az az oka, hogy az általános iskolai és a középiskolai szaktanári feladatokra egyaránt felkészítő egyetemi szintű képzés kifejlesztésének kísérletébe kezdtek. A szegedi tudományegyetem és a tanárképző főiskola is erősítette az „átoktatás” és „áthallgatás” kapcsolatát. Szombathelyen és Nyíregyházán pedig a tanító- és általános iskolai tanárképzés integrálása indult el¹³².

Az 1987–88-as tanévtől ELTE ÁITFK nevet változtatott, és az ELTE Tanárképző Főiskolájaként, kihelyezett tagozatot indított Gödöllőn, többek között magyar–orosz és történelem–orosz szakokon.

Az orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók minisztériumi támogatása megmutatkozott mind az intézményi fejlesztésekben, mind a hallgatói létszámnövekedésben. A BD TF

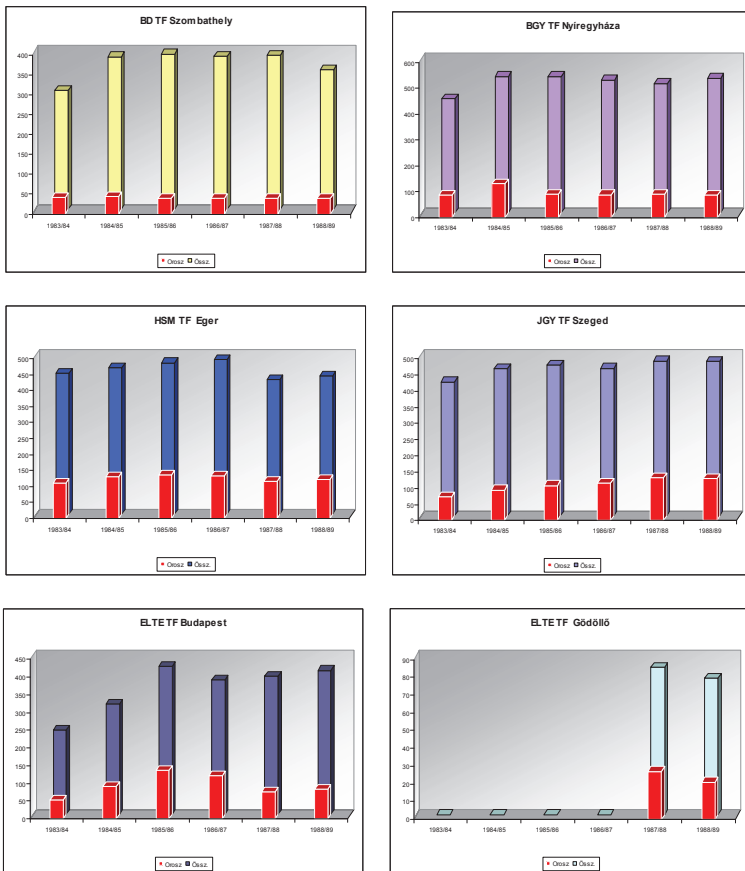
---

¹³¹ Cservenyák László (szerk.): A tanárképző főiskolák tanterve az 1984–85. tanévtől. 1984. A kecskeméti Övönöképző Intézet Sokszorosító Üzeme.

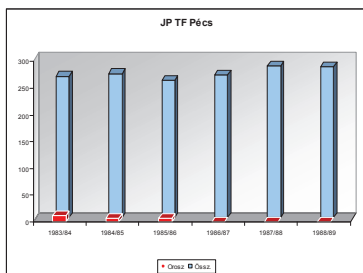
¹³² Palovecz János - Szövényi Zsolt: A pedagógusképzés és -továbbképzés helyzete és feladatai. In: Köznevelésünk Évkönyve 1985. Tankönyvkiadó. Budapest, 1985. 216–218. o.

általosan 40,6, BGY TF 95,5, ELTE TF Bp. 93,3, ELTE TF Gödöllő 24, HSM TF 124,83, JGY TF 109,3 és még Pécs¹³³ is 8,3 fővel folytatódott az orosz szakos általános iskolai tanárképzés.

A nappali oktatásban részt vevő hallgatók 1983–1989¹³³

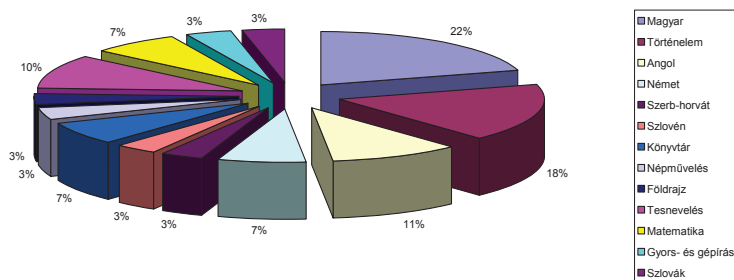

¹³³ MM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Felsőfokú oktatás 71–74. o., 1984/85: 70–73. o., 1985/86: 68–72. o., 1986/87: 68–72. o., 1987/88: 64–68. o., 1988/89: 59–63. o.

Először az 1954–55-ös tanévtől szerepel először szakos bontásban a statisztikai kimutatás. A diagramok látványosan mutatják főiskolánként a tanárképzésben résztvevő hallgatók számához viszonyítva az orosz nyelv és irodalom szakos képzésben résztvevő hallgatók számát. Nem a főiskolák kompetenciájába tartozott a keretszámok megállapítása, hanem a minisztérium döntése volt. A minisztérium által megjelentetett éves statisztikai kimutatások alapján az általános iskolai szakszerű órartartás orosz nyelvből meghaladta a 90%-os arányt. Ám tény az is, hogy az 1988–89-es tanévben még ötven olyan általános iskola volt az országban, amelyekben nem volt orosz nyelvű oktatás.¹³⁴

A tanárképző főiskolák orosz nyelv szakpárosítása 1983 – 1989¹³⁵

A szakpárosítás a következőképpen alakult a főiskolákon 1983–84-es tanévtől (az 1988–89-es tanévig számottevő változás nem történt): Amint az a diagramon is látható, a

¹³⁴ MM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1988/89. Budapest, 1989. 29. o.

¹³⁵ Statisztikai tájékoztató 1983/84 Felsőfokú oktatás 71–74. o., 1984/85: 70–73. o., 1985/86: 68–72. o., 1986/87: 68–72. o., 1987/88: 64–68. o., 1988/89: 59–63. o. Változás nem történt az 1988–89-es tanévig

többséget a klasszikus szakpárok a magyar nyelv és irodalom, valamint a történelem tette ki 35%-ban, ezeket 11%-ban az angol nyelv követte, a német nyelv 7%-kal, a szerb-horvát, szlovén és szlovák nyelvek párosításával 3%, könyvtár és matematika párként 7%, népművelés, földrajz és gyors-gépirás szakpárban 3% és testneveléssel párosítva 10% tanulta főiskolai képzésben az orosz nyelvet. Ilyen szakpárosításban a végzett tanárjelölteknek nem okozott gondot az elhelyezkedés.

*

Az 1948-at követő évek kezdeti nehézségei után mind a debreceni, mind a szegedi **egyetemek** szláv intézeteiből kiválva alakultak meg az önálló orosz tanszékek, amelyek a későbbiek során intézetek lettek.

A középiskolákban és az általános iskolák felső tagozatán kialakult szaktanárhiány csökkentése érdekében az egyetemeken is lerövidítették a képzési időt négy évre. A tanár szakosoknak az 1949–50-es tanévtől bevezették a „gyakorlóév”-et. A főiskolai szintű tanárképzés létrejöttével az egyetemeken polémia folyt arról, hogy bölcsész-, illetve tudósképzést folytassanak-e vagy tanárokat képezzenek.¹³⁶

A debreceni egyetem bölcsészettudományi karán létrejött Orosz Intézet élén a Szovjetunióból érkezett prof. Pokrovszkij V. N. állt.¹³⁷ Az 1950–51-es tanévben már nyolcvan hallgatója volt az intézetnek. 1955-ben pedig Papp Ferenc egyetemi adjunktus a szakma figyelmét a szakmódszertan fontosságára irányította. Tudományos tevékenysége nemcsak az új diszciplína felé fordult, hanem a nyelvészet területén is folytatta munkálkodását.

1952-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem keretén belül működő Lenin Intézetet önálló karrá minősítették¹³⁸, amely segítséget nyújtott az orosz tanárképzésben. Ez a lépés egyrészt a nagy létszámú nappali egyetemi oktatást segítette, másrészt a középiskolai diplomával rendelkező nyelvszakos tanárok kiegészítő képzését látta el¹³⁹. Az 1951–52-es tanévtől az 1954–55-ös tanévig 342 tanár szerzett itt diplomát.¹⁴⁰ 1954. április 28-tól a Lenin Intézetet önállósították, hallgatói az ELTE hallgatóivá váltak, és a

---

¹³⁶ Balogh István: Az orosz nyelvoktatás két évtizede Magyarországon. Felsőoktatási Szemle, 1968. 4. sz. 229. o.

¹³⁷ 1426-35/1949. V. 1. VKM rendelete nyomán

¹³⁸ 1010/1952 (IV. 30.) Minisztertanácsi határozat

¹³⁹ Banó István – Kosaras István: Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Budapest, 1977. 37. o.

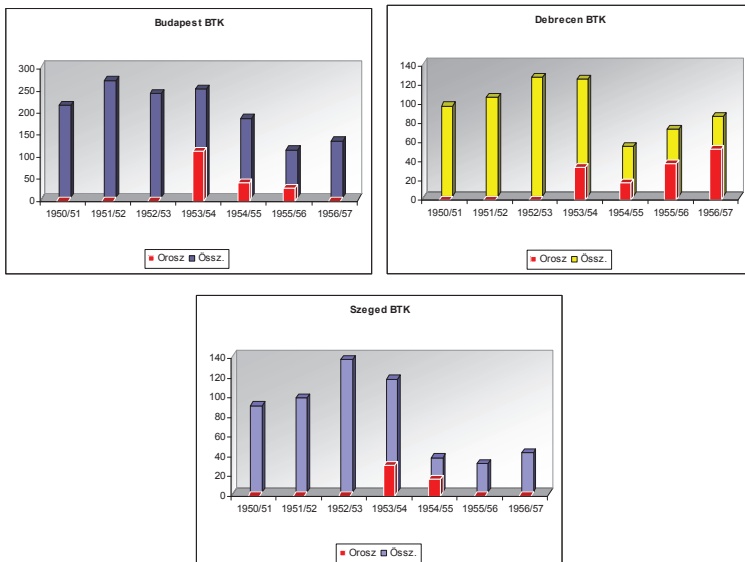
¹⁴⁰ OM IV. sz. Statisztikai Tájékoztatója 1953/54 Felsőoktatás. 29. o.

szakjuknak megfelelő tanszékeken folytatták tanulmányaikat. Az intézményt 1957 szeptemberében megszüntették: beolvadt az ELTE Bölcsészettudományi Karába.

Az első, 1953-ban végzett orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók nagy része a felsőoktatás területén – egyetemek és főiskolák nyelvi tanszékein – helyezkedett el. 1954-ben a végzett középiskolai tanárok létszámát tekintve túlképzés mutatkozott, ezért egyfelől csökkentették a létszámkeretet, másfelől a képzés színvonalának emelése érdekében a képzési időt visszaállították a tanár szakosok esetében is öt évre. Egyúttal megszüntették a gyakorlóévet, a szakok számát pedig kettőben állapították meg. Az egyetemen a tanárképzés rendszere visszaállt az ötéves, kétszakos metódusra, ezzel a középiskolai orosz tanárképzésben is ez a képzési struktúra vált mérvadóvá¹⁴¹.

A vidéki két egyetemen egyaránt jelen volt az orosz nyelv és irodalom: az 1955–56-os tanévre a Debreceni Tudományegyetemen négy tanári szakpárban, a szegedi egyetemen három szakpárban való indítását engedélyezték¹⁴².

A nappali képzésben részesülő bölcsészhallgatók száma 1950–1957¹⁴³

¹⁴¹ 1956. XII. 30. 3002/1957 sz. határozat

¹⁴² Ladányi Andor: Felsőoktatási politika 1949–58. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 120. o.

¹⁴³ KM Statisztikai Tájékoztató I.sz. 1952/53 4. o., OM Statisztikai Tájékoztató 1953/54 16. o., OM Statisztikai Tájékoztató 1954/55 Felsőfokú oktatás 11–13. o., OM Statisztikai Tájékoztató 1955/56 Felsőfokú oktatás 10–12. o., OM Statisztikai Tájékoztató 1956/57. 25–33. o.

Szakos bontásban csak az 1953–54-es tanévtől lehet figyelemmel kísérni az orosz nyelv és irodalom szakos képzésben résztvevő hallgatók adatait. A pesti egyetemen a felvételt nyert hallgatók felének egyik szakja az orosz volt. Ez az arány a következő évben a felére csökkent, mert országos szinten kisebb keretszámban határozta meg a minisztérium a felvehető hallgatók számát. Az orosz szakos képzésben résztvevő hallgatók száma is közel a felére csökkent. Ez jellemezte a következő tanévet is. A debreceni egyetemen 1953–54-ben az elsőéves hallgatók negyedének volt az egyik szakja az orosz nyelv és irodalom. Az országos létszámcsoökkentés következtében ezen az egyetemen is a felére zsugorodott a hallgatók száma. A későbbiekben viszont 50%-os növekedésnek lehetünk tanúi. A szegedi egyetemen az 1953–54-es tanévben a hallgatók fele vett részt az orosz nyelv és irodalom szakos képzésben. A következő évben itt is 50%-os csökkenést figyelhetünk meg, többek között az orosz szakos képzésben is. Ami viszont érdekes, hogy az 1955–56-os és a 1956–57-es tanévekben nem volt elsőéves orosz szakos hallgatója az egyetemnek. Vajon jelentezők nem voltak?

Mind a három egyetemen a magyar nyelv és irodalommal szakpárosításban indították az orosz. Az 1953–54-es és az azt következő tanévben a budapesti egyetemen egyszakos képzés is zajlott oroszból. A debreceni és a szegedi egyetemeken csak magyar – orosz szakpárban folyt az oktatás.

Az 1957/58-as tanév a debreceni egyetem szervezeti felépítésében változásokat eredményezett. Létrejött az Orosz Intézet, Iglói Endre vezetésével, helyettese Papp Ferenc volt. A következő évben önálló szláv tanszék alakult Sulán Béla professzor irányításával.

A hatvanas évek elején a középiskolai tanárképzés tartalmában változás következett be. Az iskolai gyakorlatot megelőzően a hallgatóknak előfeltételként pedagógiát és pszichológiát is tanulniuk kellett. Az orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók számára 1961-ben a következőképpen fogalmazták meg a követelményeket: kifogástalan orosz nyelvtudás, a szakmai szövegek szabatos fordítása írásban és szóban egyaránt, fonetika, nyelvtan és stilisztika, orosz és szovjet irodalom fejlődésének ismerete. Legyen tájékozott a Szovjetunió népeinek – különös tekintettel a szovjet éra – történetében. Rendelkezzen didaktikai ismeretekkel és gyakorlati tapasztalattal. Sikeres legyen tanári tevékenysége az órán és szakköri foglalkozásokon egyaránt¹⁴⁴. A szakmódszertan előtérbe állítása jellemezte a 1960-as évek orosz szakos tanárképzését. Ily módon

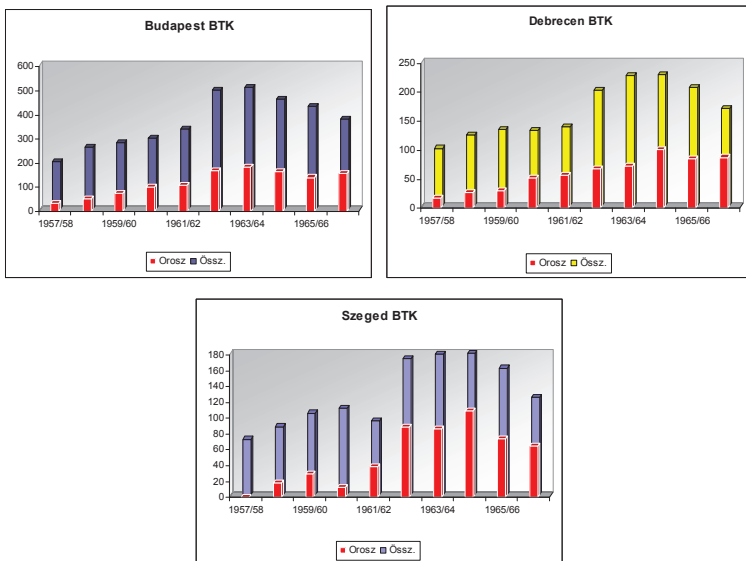
---

¹⁴⁴ Адыгаши К. (szerk.): 50 лет славяноведению в Университете им. Лайоша Кошута. 1949–1999. Дебрецен, 1999. 66–68. c.

alkalmazkodtak az általános iskolai, de leginkább a gimnáziumi módszertani változások követelményeihez.

1967-ben megalakult az ELTE keretein belül az Idegen Nyelvi Továbbképző Központ, amelynek feladata a nyelvtanítás és a nyelvvizsgáztatás megszervezése és lebonyolítása volt. Az angol, német, orosz és spanyol nyelvek tanításának célja nem a tanárképzés volt, hanem a tolmács és fordítói, illetve idegenvezetői nyelvtudás elsajátítására irányult. Hat nyugati, valamint az orosz és szlovák nyelvekből lehetett vizsgát tenni, kezdetben évente három alkalommal egy hónapon át. A középfokú vizsga két részből állt: az írásbeli és a szóbeli vizsgából, de mind a két vizsgarészben a fordítási feladatok domináltak.¹⁴⁵

A nappali képzésben tanuló bölcsész és orosz szakos hallgatók száma 1957–1967¹⁴⁶

Az adatok alapján megfigyelhető a hallgatói létszám fokozatos növekedése, az orosz nyelv és irodalom szakon is. A budapesti bölcsészkaron a 32 fős létszám 1960–61-es

¹⁴⁵ Каталин Габорьян, Дюла Юхас, Иван Хорват: Государственные экзамены по иностранным языкам в Венгрии. Вестник Филиала Института Русского языка им. А. С. Пушкина №10 Будапешт 1998, 90–93 с.

¹⁴⁶ MM Statisztikai Tájékoztató 1957/58. felsőfokú oktatás 25-29. o., 1958/59. 35-39. o. 1959/60. 31-35. o. 1960/61. 12-14. o., 1961/62. 28-34. o., 1963/64. 14-20. o., 1964/65. 21-27. o., 1965/66. 15-21. o., 1968/69. 51-57. o.

tanévre már száz fölé emelkedett és fokozatosan bővült 183-ra az 1963–64-es tanévre. Ebben az időszakban elmondható, hogy majdnem minden harmadik hallgató orosz szakon tanult. A debreceni egyetemen kisebb létszámmal folytatódott az orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók képzése, de itt is fokozatos létszámbővítésnek lehetünk tanúi. Az 1964–65-ös tanévben haladta meg a száz főt az orosz szakosok létszáma. A következő években ez a keretszám a 86 és 88 fő körül stagnált. A szegedi egyetemen az 1957-es évben orosz szakos képzés nem indult. A következő években ezen az egyetemen is fokozatos létszámbővítést figyelhetünk meg. A létszám „csúcspontját” itt is az 1964–65-ös tanév jelentette, amikor 109 oroszos kezdte meg tanulmányait a nappali képzés keretében. A következő időszakban ez a szám csökkent.

A szakpárok száma változott: fokozott bővítés figyelhető meg, leginkább a budapesti egyetem bölcsészettudományi karán: a magyar mellett a latin-, a német- és a történelem- párosításával is indították az orosz szakot. A következő tanévben tovább bővült a kör: könyvtár-, pedagógia-, angol-, francia-, cseh-, szlovák-, szerbhorvát-, bolgár-orosz szakpárt is választhattak a leendő pedagógusok. Az 1959–60-as tanévben az orosz az olasz, a kínai és a román nyelvek párjaként is megjelent. Az 1961–62-es tanévben a lélektan, filozófia, a nyelvek közül pedig az arab, perzsa, ukrán párosításban is bevezették. Az 1963–64-es tanévben a művészettörténettel és a nyelvek terén a lengyellel, a spanyollal, a mongollal tovább bővült a kínálat. A debreceni egyetemen is nagyobb lett a választék: latin, történelem és francia szakpárosításban indult meg a képzés. Az 1958–59-es tanévtől itt is változtattak: az angol és a német szak párjaként, majd az 1963–64-es tanévben a pedagógia párosításában jelent meg az orosz nyelv. Mint látható, a budapesti egyetem kínálata volt a legnagyobb az egyetemek között. A szegedi egyetem ebben a tanévben nem indított orosz szakos képzést. Az 1958–59-es tanévtől a már klasszikusnak számító magyar és történelem mellett a francia, latin, német és az olasz szakpárosításban indították el az orosz nyelvet. Debrecenben megmaradtak a klasszikusnak tekinthető magyar és történelem szakpárok, idegen nyelvek közül pedig az angol, latin, német, valamint a népművelés és a pedagógia párosításban indítottak oroszképzést, a szegedi egyetemen (amely 1962-ben felvette volt hallgatója, József Attila nevét; JATE) angol, latin, német, olasz, francia nyelvek párjaként lehetett oroszot tanulni.

1967-től a szakmódszertan fejlődése és a nyelvoktatás területén végbement módszertani váltás következményeként az egyetemi képzésben a tanár szakos hallgatók tanítása során egyre inkább a gyakorlati nyelvoktatásra törekedtek. Az egyetemek képzési

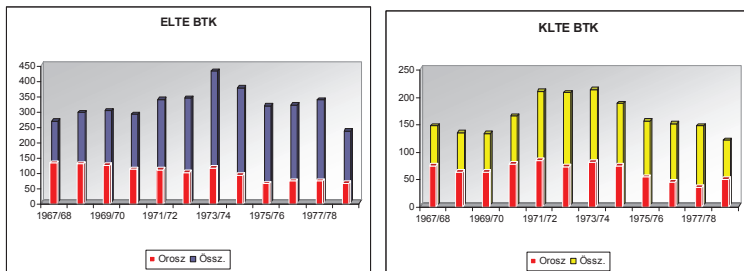
struktúrájában változás következett be: különválasztották a tanárképzést a bölcsészképzéstől. Az orosz nyelv és irodalom tanszék hallgatói leginkább a tanárképzésben voltak érdekeltek, csak kis hányaduk végzett bölcsészként. A képzésük folyamán egyre emelték az óraszámot, főként a stílusgyakorlatoknál, a mindennapi témák feldolgozását beszédcentrikusan végezték. Ettől a tanévtől az orosz szakos hallgatóknak lehetőségük nyílt arra, hogy a Szovjetunióban, a moszkvai, illetve leningrádi egyetemen részképzésen vegyenek részt. E külföldi képzések keretében, orosz nyelvi környezetben a hallgatók szervezett képzési formában (előadások, szemináriumok) és közvetlen érintkezés formájában is gyakorolták a nyelvet, aktivizálták szókincsüket, így kialakítva a folyamatos beszédkézséget. A tanulmányaik befejezésekor „Orosz nyelv és kultúra külföldi hallgatók számára” címmel Látogatási Bizonyítványt állítottak ki számukra a kurzuson való részvételről és az előírt tanulmányi kötelezettség teljesítéséről.

Az 1970-es években az orosz szakos hallgatók képzésében előtérbe került a szakmódszertan – mint harmadik diszciplína. Az ELTE-n, az egyetemi képzés alatt a negyedik év első félévében heti két gyakorlat formájában többek között Bakonyi István oktatásában, majd a részképzést követően az ötödév második félévében a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban Petőcz Miklósné irányítása alatt ki is próbálták tudásukat a hallgatók. A budapesti ELTE BTK orosz tanszéke Dr. Balezky Emil egyetemi docens irányításával működött. Az ószláv nyelv történetébe Wernke Géza, Hollós Attila előadásai és szemináriumai vezették be a hallgatókat. A „Mai orosz nyelv” előadásokat Bolla Kálmán és Páll Erna nyelvészek tartották, a szemináriumok keretében Tatár Béla a frazeológia fontosságára irányította a hallgatók figyelmét az orosz nyelvhasználat gyakorlati megközelítésén keresztül. Az orosz nyelv- és stílusgyakorlatok szemináriumain (Juhász Gyula, Bakonyi István, Peszkova Valentina, Gudmon Mihályné tanításai alapján) és „Nyelvstúdió” szemináriumokon sajátíthatták el és aktivizálhatták a nyelvtudásukat. A cél az volt, hogy a hallgatók számára az orosz nyelv kommunikációs eszközként való használata természetessé váljon, már a tanítási gyakorlatok során. A hallgatók Kovács Árpád a „Mai orosz kultúra” előadásain olyan ismeretekre tehettek szert, amelyek az irodalmi ismereteik mellett tágabb rálátást nyújtott az orosz kultúra más területeire. Az orosz és szovjet irodalom történetét és műveit Zöldhelyi Zsuzsa, Péter Mihály, Kovács Árpád, Meszerics István, Rév Mária segítségével ismerhették meg.

Az ELTE BTK intézményén belül 1973-tól megindult a fordító- és tolmácsképzés Ferenczy Gyula, Klaudy Kinga egyetemi tanárok irányításával. A képzés célja az volt, hogy a nyelvszakos vagy az idegen nyelvet magas szinten beszélő hallgatók elsajátítsák a nyelvi közvetítés elméleti és gyakorlati alapjait, a fordítás elméleti kérdéseiben ismerjék meg a magyar és az orosz nyelv fordításszemléletű különbségeit, és legyenek képesek társadalomtudományi és gazdasági szövegeket helyesen, tartalmilag pontosan visszaadni. Elvárták tőlük, hogy rendelkezzenek megfelelő háttérismeretekkel az intézményrendszerek közötti különbségekről, ismerjék a fordítószakma protokolláris és etikai szabályait. A képzés előadások és gyakorlatok formájában két féléven át zajlott, majd a záróvizsga után bizonyítványt kaptak. Minden évben kétszer indult csoport, a tavaszi és őszi félévben. Az első csoport tizenhárom fővel indult, a későbbi évfolyamok létszáma már csökkent és átlagosan nyolcfős csoportban zajlott a képzés. Az 1977–78-as tanévtől már csak évenként indult az orosz nyelvi csoport.

Az 1978–79-es tanévben a József Attila Tudományegyetem is indított orosz szakos hallgatói számára fordító-tolmács szakot a főiskolai oktatás keretében. Felépítése az ELTE BTK-n folyó képzéshez hasonlított. Tizenketten kezdték meg itt tanulmányaikat, az 1980–81-es tanévben tizenhárom főt vettek fel erre a képzésre.

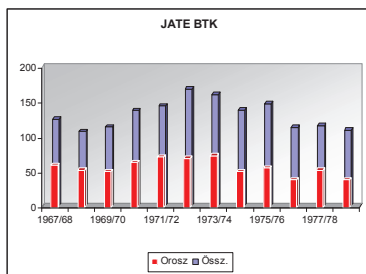
A nappali képzésben részesülő bölcsész/orosz szakos hallgatók 1967–1979¹⁴⁷

¹⁴⁷ MM Statisztikai Tájékoztató 1968/69 felsőfokú oktatás 51–57. o., 1969/70 uo. 50–55. o., 1970/71 uo. 50–55. o., 1971/72 uo. 63–68. o., 1972/73 uo. 66–71. o., 1973/74 uo. 66–71. o., 1974/75 uo. 68–73. o., 1975/76 uo. 62–68. o., 1976/77 uo. 54–68. o., 1977/78 uo. 55–66. o., 1978/79 uo. 55–67. o.

*Az 1977/78-as tanévben a JATE hat hallgatója részben a BTK-hoz tartozott az orosz szak alapján, részben a TTK-hoz a földrajz szakpárosításával.

**Az 1978–79-es tanévben az ELTE BTK-n megjelent az egyszakos orosz nyelv és irodalom képzés, ebben egy háromfős hallgatócsoport vett részt.

Az előző időszak magas létszámahoz képest ebben a szakaszban a hallgatói létszám csökkenését figyelhetjük meg mind a három egyetemen. Az ELTE BTK-n a 100 fölötti létszám az 1974–75-ös tanévben már csak 95 fős volt, a továbbiakban ez még jobban szűkült egészen 69 főre az 1978–79-es tanévre. A KLTE BTK-n a csökkenés az 1975–76-os tanévben következett be, amikor mindössze 55 fő kezdte meg a tanulmányait orosz szakon. Az ezt követő tanévekben még 20 fővel csökkent a létszám, 36 fő jelentette a mélypontot. Az 1978–79-es tanévben némi javulás mutatkozott az 51 fős létszámmal. A JATE BTK-n az 1973/74-es tanévben ötvenes létszámkerettel kezdtek, majd az 1976–77 és az 1978–79-es tanévben már csak negyvenen tanulták az orosz nyelv és irodalmat.

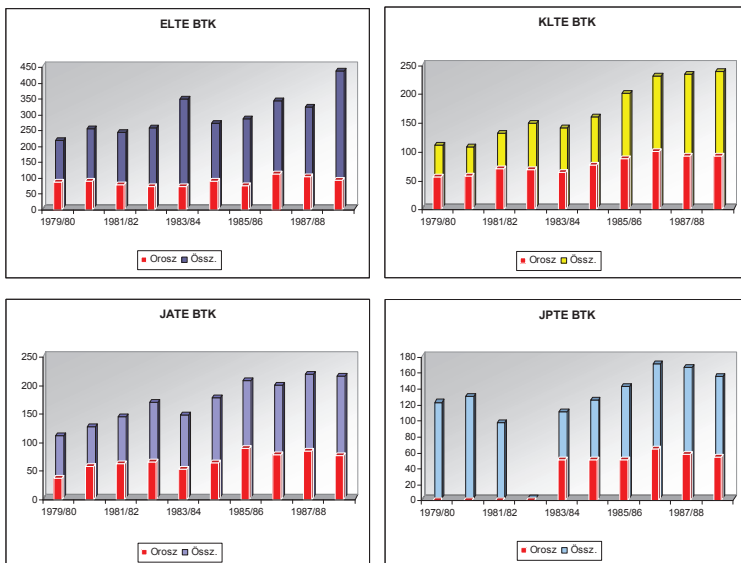
Az új tantervi irányelveknek megfelelően az általános iskolai és középiskolai szaktanári feladatokra felkészítő egyetemi képzés kísérleti jelleggel indult az 1979–80-as tanévben a Janus Pannonius Tudomány Egyetemen orosz–német és orosz–szerb-horvát szakpárosításban. A következő évtől már a klasszikus szakpárosítások mellett az angol és a német nyelv is jelen volt az orosz mellett. Ezzel a JPTE is bekapcsolódott azon tudományegyetemek sorába, ahol orosz szakos képzés folyt, így módon az ország mind a négy tudományegyetemén felsőfokon oktatták az orosz nyelv és irodalom tárgyat. Mint ahogy a főiskolai képzésnél már utaltam rá, a József Attila Tudományegyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola együttműködése keretében a tanárképzésben megerősítették az „átoktatás” és az „áthallgatás” lehetőségével a két intézmény kapcsolatát.¹⁴⁸

Az orosz nyelv egyetemi oktatásának 1980-as évekbeli szerkezeti és tartalmi változásai eredményeképpen 1985-ben megjelent „Fehér könyv”, amely többek között az orosz

¹⁴⁸ Palovecz János – Szövényi Zsolt: A pedagógusképzés- és továbbképzés helyzete és feladatai. 216–225. o. In: Köznevelésünk évkönyve 1985. 10. sz. Budapest, 1985.

nyelv és irodalom szakos bölcsész képzés egységes tartalmát foglalta magába. Az egységes képzés tartalmát és követelményeinek rendszerét az ország elismert russzicistái állították össze, Iglói Endre irányításával, Péter Mihály, Tatár Béla, Fejer Ádám és Ferencz István közreműködésével. 1993-ig ezen irányelvek és követelmények alapján történt az ország négy egyetemén az orosz nyelv és irodalom szakos képzés.

A nappali képzésben részesülő bölcsész/orosz szakos hallgatók 1979–1989¹⁴⁹

A diagramokon látható a nappali képzésre felvettelt nyert bölcsész, illetve orosz szakos hallgatók aránya 1979–1989 között. Az ELTE BTK-n ez az arány tíz évre számítva átlagosan 31,315%-os, ami annyit jelent, hogy minden harmadik hallgató egyik szakja orosz nyelv és irodalom. A KLTE BTK-n az arány még magasabb: 47,899%-os, tehát ezen az egyetemen majdnem minden második hallgató szakja az orosz. A JATE BTK-n 40,041%-os, itt pedig majdnem minden harmadik hallgató tanult orosz szakpárosítás

¹⁴⁹ MM Statisztikai Tájékoztató 1979/80 felsőfokú oktatás 69–82. o., 1980/81 uo. 63–84. o., 1981/82 uo. 57–77. o., 1982/83 uo. 61–71. o., 1983/84 uo. 54–63. o., 1984/85 uo. 54–63. o., 1985/86 uo. 52–61. o., 1986/87 uo. 53–61. o., 1987/88 uo. 47–57. o., 1988/89 uo. 43–52. o.

keretében. A JPTE BTK-n 39,22%-os az arány, nagy hasonlóságot mutat a szegedi egyetemen kialakult aránnyal.

Az 1977–78-as tanévben a JATE hat hallgatója részben a BTK-hoz tartozott az orosz szakja alapján, részben pedig a TTK-hoz a földrajz szakpárosításával. A szakpárosítást tekintve a kétszakos képzés mellett megjelent az egyszakos képzés is. Az 1978–79-es tanévben az ELTE BTK-n az egyszakos orosz nyelv és irodalom képzésben résztvevő hallgatók csoportja háromfős volt. Az ELTE-n az 1987–88-as tanévben nyolc fő egyszakos képzése indult, egyszakos képzésre ilyen magas számban ezen az egyetemen még nem volt példa korábban.

Az egyetemi szintű, kísérleti jelleggel indított képzés adatai nem szerepeltek a statisztikai kimutatásokban (JPTE 1979–1983-ig). Az 1985/86-os évben már a JPTE-n is megjelenik az egyszakos képzés orosz nyelv és irodalom szakon; kezdetben három fővel, a következő évben 11-re nőtt a számuk, az azt követő évben pedig öt fő tanult egy szakon orosz.

Az egyszakos képzés elterjedése az egyetemeken előrevetítette a változások irányát a következő időszak orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók szakpárosítás-választására.

*

Az előzőekben láthattuk, hogyan alakult 1949 és 1989 között az orosz nyelv oktatása az alap- illetve, középfokú és felsőoktatás területén. A képzés kiszélesedése maga után vonta a **tanárképzés**, az **átképzés** és a **továbbképzés** kialakulását. Mivel az általános és a középiskolai oktatás területén hiány mutatkozott orosz tanárokból, ezért elsősorban szakos tanárookra volt szükség. A tehetséges tanítókat, tanárokat átirányították, és számukra továbbképzés keretén belül 1948-tól szakosító tanfolyamokat szerveztek. Mint ahogy az első fejezetben utaltam erre, az orosz tanárok képzése 1949 tavaszán negyvennyolc városban tanfolyamokon kezdődött.¹⁵⁰ A tanulás kezdő és haladó tanulókörökben folyt. 388 fő három hónapon keresztül, heti négy órában tanult, majd nyáron négyhetes tanfolyam végén záróvizsgát tett. A körök száma 1950 tavaszán elérte a 160-at. A nyári bentlakásos tanfolyamon, Debrecenben a haladó csoportban 550 fő, Győrött, Székesfehérvárott és Budapesten a kezdő szintű csoportokban 1450 fő vett részt az átképzésben.

---

¹⁵⁰ Köznevelés, 1949. 22. sz. 630. o., és Köznevelés 1950. 14. sz. 406. o.

Az 1949–50-es tanévre előírt követelményeknek eleget tenni csak oly módon tudtak a pedagógusok, hogy „tanulva tanították” az orosz. Így kezdte el tanítani a nyelvet még ez évben 2500 pedagógus.¹⁵¹ Az átképzésben résztvevő tanárok energiájának nagy részét az orosz nyelv sajátosságai vették el, és a hiányzó szótár is nehezítette a munkát. 1951-ben jelent meg Hadrovics László és Gáldi László szerkesztésében az orosz szótár. Az ötvenes években tovább folytatódott a tanárok **átképzése** és **továbbképzése**. Az eddig szerzett tapasztalatok eredményeképpen jelentek meg az első hazai módszertani munkák Áfra János, Banó István, Balogh István, Kaszab Andor, Molnár Nándor, Szerdahelyi István és Szoboszlai Miklós tollából.¹⁵²

1954-ben a Pedagógiai Tudományos Intézet az egyetemek és főiskolák módszertani szakembereivel közösen segítette a hazai szakmódszertan kialakítását és fejlődését. Babos Ernő lényeges elvi kérdésnek tekintette az aktív és passzív szókészlet mennyiségi és minőségi kiválasztását. Banó István a középiskolai orosz nyelvi irodalomtanítás kérdését elemezte. Haász Árpádné az új középiskolai tankönyvek felépítését ismertette, felvetve az előkészítő gyakorlatok és az auditív előkészítés gondjait. A szókincs tervezésének problémáival foglalkozott Szoboszlai Miklós a készülő új általános iskolai orosz tanterv kapcsán. Balogh István első rendszeres módszertani munkája az orosz nyelv oktatásának elméleti és gyakorlati alapjait tárgyalta.¹⁵³

A metodikai cikkek is tükrözik azt a koncepcionális váltást, amely az orosz nyelv tanítása során felmerülő problémák megoldásaként változást eredményezett a tantervekben és a hozzájuk kapcsolódó tankönyvekben. A Művelődési Minisztérium új szakfolyóirata, az Idegen Nyelvek Tanítása (INYT) 1958-tól nagy segítséget nyújtott a szakmódszertan fejlődésében. Dobossy László cikkében az „országismeret” kérdésével foglalkozott¹⁵⁴, Balogh István az orosz nyelvi kiejtés problémáit taglalta¹⁵⁵, Horányi Károly és a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium nyelvtanárainak munkaközössége az „auditív lexikai előkészítés” kérdéseit és tapasztalatait összegezték cikkükben¹⁵⁶, Kaszab Andor, Kosaras István és Tálasi Istvánné írásai a nevelési kérdések kerültek

---

¹⁵¹ Szoboszlai Miklós: Idegennyelv-oktatásunk húsz éve. In: INYT 1965. 2. sz. Budapest, 1965. 42-57. o.

¹⁵² Babos Ernő: A szókészlet kérdése az idegen nyelvek tanításában Köznevelés, 1952. 8. sz. 243. o.; Banó István: Az orosz irodalom tanítása a középiskolákban. Köznevelés, 1952. 19. sz. 591. o. Haász Árpádné, Köznevelés, 1953. 10. sz. 384. o.; Szoboszlai Miklós : A szókincstervezés problémái a készülő általános iskolai orosz tantervvel kapcsolatban. Pedagógiai Szemle, 1955. 3. sz.

¹⁵³ Balogh István: Rendszeres módszertan. Budapest 1958. 265. o.

¹⁵⁴ INYT. 1958. 1–2. sz.

¹⁵⁵ INYT. 1958. 5–6. sz.

¹⁵⁶ INYT. 1958. 3., 1959. 2. sz.

előtérbe¹⁵⁷. Somorjai Ferenc és Reuss Pál a korszerű akusztikai szemléltetés problémáit elemezték munkájukban, például a magnetofon használatát az idegen nyelvi órákon¹⁵⁸. Szoboszlai Miklós cikksorozata az idegen nyelvek tanításának időszerű kérdéseit taglalta¹⁵⁹. Kiemelt figyelmet érdemel az az összefoglaló, amely a direkt módszer szovjetunióbeli vitájának tanulságait elemezte¹⁶⁰. Már a megjelent és felsorolt cikkek címei is utaltak azokra a változásokra, amelyek végbementek az idegen nyelv oktatásának ezen időszakában. A külföldi (német) Neuner-Hunfeld, a hazai Bárdos Jenő és Zerkowicz Judit nyelvtanítás történetével foglalkozó publikációi az idegen nyelvek tanításában alkalmazott módszerek történeti korszakolása is ezt támasztja alá¹⁶¹.

Az 1950-es tantervek az orosz nyelv kötelező oktatásának bevezetésével a nyelvtanifordítómódszer és a direkt módszer alkalmazását írták elő, mind az általános iskolák, mind a gimnáziumok számára. Ennek az volt az egyik oka, hogy még sok orosz szakos nyelvtanár hiányzott, másik pedig az, hogy az átképzésben résztvevő tanárok szintén e módszert alkalmazva sajátították el az orosz nyelv alapjait. Kezdetekben az egyetemi képzés keretében az irodalmi előadások nyelve is magyar volt.

Változást az 1950-es évek közepétől figyelhetünk meg, amikortól egyre nagyobb nyelvtudással bíró tanárok jelentek meg az oktatás különböző szintjein. Egyre inkább elterjedt az a szemlélet, melynek eredményeként az audiolingvális és audiovizuális módszer került előtérbe. Az 1960-as évek tantervei is ezt preferálják az orosz és más idegen nyelvek oktatásában. Az új tantervekhez készült nyelvkönyvek is ezt tükrözik. A módszerváltozás a tanári továbbképzésekre is kihatással volt. Az audiolingvális és audiovizuális eszközök alkalmazása új feladatok elé állította a tanárokat is, a készség szintű beszédet és hallás utáni megértést követelve. A továbbképzéseken elsősorban a tanárok idegen nyelvi beszédképességét fejlesztették. Ezt segítették – először 1958-ban – a moszkvai tanfolyamok, melyek nyelvi környezetben biztosították a nyelvgyakorlást, valamint a fejlődéshez hozzájárultak a hazai, továbbképzéseken tanító orosz anyanyelvű tanárok órái is¹⁶².

1961-től orosz anyanyelvű tanárok irányításával többek között Tatán, kéthetes turnusokban továbbképző tanfolyamokat indítottak orosz szakos tanárok részére. 1962-ben az Országos Pedagógiai Intézet megalakulását követően, az idegen nyelvi

---

¹⁵⁷ INYT. 1958. 3., 1959. 1., 5. sz.

¹⁵⁸ INYT. 1958. 4., 1959. 4. sz.

¹⁵⁹ INYT. 1958. 2., 5–6., 1959. 4., 6. sz.

¹⁶⁰ INYT. 1958. 5–6. sz.

¹⁶¹ Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprém, 1993., 1997. 19–127. o.; Zerkowicz Judit: Tanítsunk nyelveket! Általános módszertan nyelvtanárok számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

¹⁶² Banó István: Beszámoló a moszkvai nyári egyetemi tanfolyamról. INYT. 1959. 1. sz., Kaszab Andor: Beszámoló a középiskolai orosz szakos tanárok moszkvai nyelvtanfolyamáról. INYT. 1959. 6. sz.

tanszéken folyt az iskolai reformok tartalmi kérdéseinek kimunkálása. Az 1965-ben a MTV által rendszeresen közvetített orosz nyelvleckék szakmai kidolgozása Suara Róbert, Hlavács József és Virágh Sándorné nevéhez fűződik. 1967-ben metodistáink bekapcsolódtak az Orosz Nyelv- és Irodalomtanárok Nemzetközi Szövetségének (MAPRJAL) munkájába.

Az Orosz Nyelv és Irodalom Szakos Tanárok Magyarországi Társasága 1976-tól¹⁶³ tartott módszertani továbbképzéseket a Szovjet Tudomány és Kultúra Házában, a budapesti Puskin Intézet szervezésében. Havonta egy alkalommal gyűlték össze az ország különböző egyetemein, főiskoláin, gimnáziumaiban tanító tanárok, ahol előadások keretében megismerhették mind az orosz, mind a magyar kollégák által készített új tankönyveket, segédanyagokat és a gyakorlatban való alkalmazásuk lehetőségét. Az előadásokat követően lehetőséget biztosítottak a felmerült kérdések megvitatására, véleménynyilvánításra. Külföldi pályázati lehetőségekre is itt hívták fel a figyelmet, amely nyelvi továbbképzésre, módszertani tapasztalatcserére adott lehetőséget. A moszkvai Puskin Intézetben szívesen ismerkedtek meg a magyar módszertani tapasztalatokkal, ugyanis ez segítséget nyújtott az ott tanuló magyar ösztöndíjasok nyelvi felkészítésében, és az orosz mint idegen nyelv metodikai fejlesztéseiben. Nemcsak a tanárok továbbképzésében vett részt az Intézet, hanem segítséget nyújtott az 1983-ban beköltöző ELTE ÁITFK orosz nyelv és irodalom szakos hallgatóinak képzésében is. Helyet biztosított a fonetikai szemináriumoknak, lehetőséget adott a laboratóriumuk használatára, ami elősegítette a gépi hang megértését a nyelvtanulás során.

Az oroszstanárokat inspirálta az orosz nyelvű vers- és prózamondó verseny is, amely az akkor még egyedülnek számító Körösi Csoma Sándor Orosz–Magyar Két Tannyelvű Gimnázium kezdeményezéséből nőtt országos szintű versennyé. 1976-ban már a Puskin Intézet vállalta a verseny megszervezését. 1977-től a Művelődési Minisztérium is elismerte a versenyt. A versenyen legjobb helyezést elérő diákoknak lehetővé tették a Szovjetunióba történő utazást, ez többnyire Kijev, Leningrád és Moszkva megismerésére adott lehetőséget.

A felsőoktatásban tanító tanárok, a Művelődési Minisztériumon keresztül, részt vehettek az orosz nyelv és irodalom szakos hallgatók Szovjetunióban történő részképzésében kísérő tanárként, a hat hét alatt mind nyelvi, mind országismereti kompetenciájukat bővíthették.

---

¹⁶³ Вадим Аристов: Русский мир Будапешта и Венгрии. Budapest, 2003. Arvado Kft. 2003. 278. c.

IV. FEJEZET

Az orosz nyelv oktatásának harmadik szakasza: 1989–2000

Hazánk szocialista korszakának utolsó művelődési minisztere, Glatz Ferenc (1989–1990) nemzetközi összefüggéseiben is látta az országban végbemenő gazdasági, társadalmi és kulturális változásokat. Megpróbált új utat nyitni a magyar oktatásügy demokratikus fejlődéséhez.

Ennek jegyében adta ki már júniusban azon rendeleteit, amelyek a közoktatás és a felsőoktatás területét egyaránt érintették.

A középiskolai oktatás szerkezeti átalakításának jegyében, a négyosztályos gimnáziumok mellett lehetőség nyílt a nyolc- illetve a hatosztályos gimnázium indítására. Első ilyen gimnázium a Németh László Gimnázium volt, amely 1989-től indította el ezen képzési szerkezet alapján a képzést. A négy- plusz nyolcosztályos, avagy a hat- plusz hatosztályos képzés az alternativitást és a választhatóságot jelentette. Az átjárhatóság biztosítása érdekében, már ekkor felvetette a miniszter a nemzeti alaptanterv megalkotásának gondolatát, amely a korosztályok és iskolatípusok szerint egyeztetett tantervi normatívát határozná meg.

A felsőoktatásban – miniszteri rendelettel megszüntette – a végzős hallgatók pályázati úton történő elhelyezkedésének rendszerét.

Glatz Ferenc az idegen nyelv oktatásával kapcsolatos elgondolását a parlament kulturális bizottság előtt, májusi meghallgatásakor is kifejtette. Az orosz nyelv kötelező jellegének eltörlését a következőképpen indokolta: – véleménye szerint - a magyar kultúra Európába való (vissza)csatolásának kérdése összefügg az idegennyelv-oktatással. „A legkézenfekvőbb akadálya volt a kultúrpolitikai nyitás programjának az egyoldalú oroszra összpontosító idegennyelv-tanítás.”¹ Ezért a problémát kultúrpolitikai szakkérdésnek minősítette, és azzal indokolta, hogy a nyugati közös vállalatok sokat lendítenének a magyar gazdaság fejlődésén, de ennek az az előfeltétele, hogy műszaki szakembereink idegen (nyugati) nyelveken beszédképesek legyenek.² 1989. júniusában bejelentette az orosz nyelv kötelező oktatásának fokozatos megszüntetését. „Tény, hogy 1948 óta állandó problémák voltak az orosz nyelv oktatásával. A nyolcvanas évek

---

¹ A Kulturális Bizottság 1989. május 2-i jegyzőkönyve. 40. o.

² A Kulturális Bizottság 1989. május 2-i jegyzőkönyve. 41–43. o., vö: Hortobágyi Éva: A cél: az európai mérce. Élet és Tudomány. 1989. 39.sz. 1222-1223. o.;

végére kibontakozó átalakulás ennek a kötelező és erőszakolt nyelvvoktatási formának a felszámolását igényelte.³

A legnagyobb visszhangot az orosz nyelv kötelező oktatásának megszüntetése váltotta ki. A szabad nyelvválasztás rendeletei az oktatás teljes vertikumára vonatkoztak, és nem feledkezett meg az orosz szakos tanárokról sem (ez az előrelátása az általa kiadott rendeletekben is nyomon követhető).

Első rendeletével az alapfokú nevelési-oktatási intézményekben történő idegen nyelv tanítását szabályozta.⁴ Az 1989–90-es tanévtől az intézmények hatáskörébe utalta a kötelezően választható idegen nyelv meghatározását úgy, hogy bevezetését felmenő rendszerben a 4., illetve az 5. évfolyamtól; a szakosított tantervű oktatás esetén a 3. évfolyamtól tette lehetővé. Egyúttal kitért a törvény a főállású orosznyelv-szakos pedagógusok foglalkoztatásának biztosítására és átképzésükre is. A demokratikus szellemiségű törvény a nyelvválasztást a szülői munkaközösség véleményével és – a környéken található középfokú oktatási intézmények idegennyelv-oktatásának figyelembevételével – a nevelői tantestület döntési jogaként határozta meg. Az idegen nyelv oktatására fordítható órakeretet nem változtatta meg, viszont engedélyezte a használatban lévő tantervek adaptálását. Elsősorban az általános iskolák igazgatóinak jelentett nagy kihívást a rendelet bevezetése, mivel az igény fennállt a változás bevezetésére, a feltételek – mind a személyi, mind a tárgyi – mondhatni hiányoztak. Azon kevés nyelvtagozatos általános iskolában, ahol az angol vagy német nyelv valamelyikét oktatták, többnyire egy szaktanár tanított. Ezekben az iskolákban a választhatóság alapján a már tanított nyugati nyelv került előtérbe alsó tagozaton, de a felső tagozat ötödik osztályai is ezen nyelv választását részesítették előnyben. Azonban az általános iskolák többségében az orosz nyelv volt az egyetlen idegen nyelv. A rendelet bevezetése ezen iskolákban okozott a legtöbb gondot. Az általános iskolai tanárképzésben 1971/72-es tanévtől indult meg az angol szakos képzés, az egri és a pécsi tanárképző főiskolákon, majd a német szakos képzés a 70-es évek közepétől Pécsen. A nyelvtagozatot működtető általános iskolák, és a szakközépiskolák szaktanár szükségletét biztosították. Az 1989-re a végzett nyugati nyelvszakos tanárok nem pályázati úton történő elhelyezkedésének lehetősége szabad utat biztosított a szakmán

---

³ Mann Miklós: Magyar oktatási miniszterek 1848-2002. Önközet. Budapest, 2005. 166.o.

⁴ Művelődési Közlöny 1989. évi 33. évf. 12. sz. 906. (12) módosítva az 1985. évi I. tv. 24. §-a.) pontját

kívüli területeken való elhelyezkedésre. Ily módon a meglévő nyugati nyelv szakos tanári helyek betöltetlenül maradtak az általános iskolákban.

Az 1989. évi 907. (12) rendelet⁵ a közép fokú nevelési-oktatási intézményekben történő idegennyelv-oktatásról szólt. Az alapfokú intézmények szabályozásához hasonló módon és szellemben az 1989–90-es tanévtől intézményi hatáskörbe utalta a kötelezően választható idegen nyelv megválasztását. Figyelembe kellett venni az iskolatípusra meghatározott idegen nyelvek számát és ebben változtatást nem hajthattak végre. Az idegen nyelv oktatásának felmenő rendszerben történő bevezetése fokozatos átállásra adott lehetőséget. Az orosz nyelv-szakos pedagógusok foglalkoztatására, és az átképzésen való részvételük biztosítására is kitért. Az óraszámban és tantervi előírásokban változtatás nem történt. A rendelet bevezetése a gimnáziumokban nem okozott akkora nehézséget mint az általános iskolákban, mert ezen tanintézményekben a nyugati nyelvek egyikének tanítása már kötelező volt mint második idegen nyelv. A nyelvigényes szakközépiskolák (közgazdasági, kereskedelmi és vendéglátóipari, műszaki és postaforgalmi) hasonló helyzetben voltak mint a gimnáziumok, viszont a többi szakközépiskola helyzete az általános iskolák helyzetével mutatott azonosságot. Összevetve az alapfokú és a közép fokú tanintézmények tárgyi és személyi feltételeit, jobb helyzetben voltak az utóbbiak. A középiskolai tanárképzésben a nyugati nyelvszakos tanárok aránya nagyobb volt, mint az általános iskolai tanárképzésben.

A közoktatás területén dolgozó iskolaigazgatókat, tanárokat váratlanul érték ezek a rendelkezések, és társadalmi és szülői nyomásra egyfajta versenyt indított el az intézmények között, a fokozatosság elvének teljes kihagyásával. Az az oktatási intézmény, amelyik előbb kezdte meg nyugati nyelv tanítását, jóval nagyobb érdeklődésre számíthatott már az első osztályosok beiskolázásánál. Az eddig is (orosz) nyelvi tagozatot működtető általános iskolák nyugatinyelv-tagozatos osztályai még keresettebbé váltak.

Az egyetemeken és főiskolákon folyó nyelvképzést befolyásoló Rendelete⁶ szerint az 1992–93-as tanévtől kellett átállniuk a felsőfokú tanintézményeknek az új típusú idegennyelv-oktatásra. A törvény két idegen nyelv elsajátításáról rendelkezik, amely a nyelvek szabad megválasztásán alapul, ahol az orosz is úgy választható, mint bármely más nyelv. A döntést a hallgató hozza meg, az intézménynek minimum három nyelvből

---

⁵ Művelődési Közlöny 1989. évi 33. évf. 12. sz. 907. (12) módosítva az 1985. évi I. tv. 24. §-a.) pontját

⁶ Művelődési Közlöny 1989. évi 33. évf. 12. sz. 1144. (17) módosítva az 1985. évi I. tv. 19. §-a.(1) bekezdése, valamint a 41/1985. (X. 5.) MT rendelet 2.§-a (1) bekezdésének d) pontját

kell biztosítani a választás lehetőségét. Intézményi hatáskörbe utalta annak eldöntését, hogy a hallgató egyéni tanulás eredményeképpen megszerzett állami nyelvvizsgáját elfogadja-e a követelmények teljesítésénél.

Kitért az intézményekben megszerzett nyelvvizsgák színvonalára, amelyeknek egyenértékűnek kell lenniük az állami nyelvvizsgák követelményeivel és színvonalával. Az új típusú nyelvi képzés teljes körű bevezetését 1992 előtt is engedélyezte azokban a tanintézményekben, ahol mind a személyi, mind a tárgyi feltételek lehetővé tették mindezt. A felsőoktatás nyelvi intézeteiben, lektorátusain oktató oroszstanárok többségének második szakjuk a nyugati idegen nyelvek egyike volt.

A szabad nyelvválasztás rendeleteit követően az oroszstanárokról sem feledkezett meg a miniszter. Az 1989. augusztus 15-én a Művelődési Közlönyben jelent meg a 201/1989. (MK 14 sz.) útmutató, amely az oroszstanárok átképzésére vonatkozott. Elsősorban az orosz szakos nyelvtanárok átképzési rendszerének kiépítésével kívánták segíteni a pályán maradásukat.

Az 1985. évi oktatási törvény 1990. március 1-jén történt módosítása (1990.évi XXIII tc.), amely többek között az állam iskolaalapítási monopóliumának eltörléséről szolt, és egyúttal lehetőséget biztosított az egyházi közoktatási intézmények (például a Fasori Evangélikus Gimnázium) újraindítására.

1989. szeptember elsején, a budapesti Fasori Evangélikus Gimnáziumban elhangzott tanévnyitó beszédében jelentette be az orosz nyelv kötelező oktatásának fokozatos felszámolását, azzal a megjegyzéssel, hogy ha 1949 után nem lett volna kötelező az orosz nyelv oktatása, akkor „...*ma e nemzet gyermekei sokkal jobb színvonalon és szívesebben beszélnek oroszul*”⁷.

Az oktatás reformjának kérdésében – a *Köznevelés* folyóiratban megjelent – „Az oktatásra fordított pénz, a kultúrával való törődés nemzeti érték”⁸ című cikkében többek között a nyelvtanítással kapcsolatos elgondolásának adott hangot.

A nyelvtanítási reform, amelynek alap gondolatát egyrészt az orosz nyelv kötelező voltának fokozatos felszámolása, másrészt a nyugati világ nyelvek oktatására felvázolt tízéves program alkotta. A tervezet szerint az idegen nyelv oktatását úgy kellene

---

⁷ Glatz Ferenc: Az oktatásra fordított pénz, a kultúrával való törődés nemzeti érték. In: *Köznevelés*, 1989. 30.sz. 4. o.

⁸ Glatz Ferenc: Az oktatásra fordított pénz, a kultúrával való törődés nemzeti érték. In: *Köznevelés*, 1989. 30.sz. 3-6. o.

átszervezni, hogy a közoktatásban a nyelv oktatására szánt jelenlegi óraszámot csökkenteni nem szabad. Az egységes nemzeti alaptanterv bevezetésével kívánta elérni a változtatásokat. A felsőoktatásban hat-nyolc éven át növelni kívánta a nyugatinyelvszakos egyetemi hallgatók létszámát, amellet az orosz mint választható szak is maradna (előzetes számítások alapján 25%-ot tenne ki). Az alap- és középfokú nevelési-oktatási intézményekben megváltozott idegen nyelvi oktatás következtében módosítottak az egyetemi és főiskolai idegennyelv-szakos nappali tagozatos tanárképzés belső arányain; a szükségleteknek megfelelően bővítették a létszámokat az 1989–1990-es tanévtől kezdődően. 1990-től az egyetemi képzésben az 1989. évihez képest 2,7-szer több, a tanárképző szakon pedig hatszor több angol, német, francia és más nyelvtanár képzését lehetne elindítani.

Az ELTE – és amennyiben a JATE vállalja – a meglévő tanszéki bázisaikra építve egy-egy önálló nyelvi kar, az 1990–1991-es tanévtől új nyugati nyelvszakos tanszékek, intézetek létrehozását tervezte. Az idegennyelv-képzési bázis megeremtését a meglévő tanárképző főiskolákon és a tanítóképző főiskola mellé telepítendő tanárképző tanszékeken gondolta kialakítani. Ezzel párhuzamosan hat-nyolc év alatt az orosz tanárok egyharmadának átképzéséről, illetve átirányításáról kell gondoskodni. Az infrastruktúra problémájára is tett javaslatot: a párt és szakszervezetek által birtokolt épületek oktatási célokra történő felhasználását szorgalmazta. Az idegen nyelvek oktatásához szükséges tanerő kérdését nyugati segítséggel remélte megoldani⁹. A nyugati országok segítettek is, tanárok sora érkezett, pénzügyi támogatást is élvezett az idegen nyelv oktatása ezen országok részéről. Manherz Károly miniszterhelyettes közreműködésének köszönhetően megkezdődött és egyre bővült a magyar diákok részképzése a nyugat-európai országokban. A keretszámok eltörlésével szabadabbá váltak a tanulási lehetőségek a szomszédos országokban.

A Világbank Regionális Emberi [ma: Humán] Erőforrások osztályának vezetője, R. Harbison és főmunkatársa, J. Schweizer, magyarországi látogatásukkor javaslatot kérték a magyar féltől (Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság Hajdrik Mihály megbízott főosztályvezető, Dr. Agg Géza osztályvezető) egy, a Világbank által nyújtott hitelkonstrukció-tervezetről, amely segítette volna a hazai humán erőforrások korszerűsítését. Ez a hitel a felsőfokú oktatás szükséges megreformálására és anyagi

---

⁹ Nyugat-Németországból 38 fő német anyanyelvű nyelvtanár vendégtanítása, a belga-francia miniszter kilátásba helyezett segítsége és az amerikai elnök hasonló ígérete vő. Hortobágyi Éva: A cél: az európai mérce. Élet és tudomány, 1989. 39. sz. 1222-1223. o.;

alapjainak bővítésére, szakemberképzésre, át- és továbbképzés fejlesztésére vonatkozott, három alapvető és egy kiegészítő témakörben: középfokú szakmai képzés és átképzés, felsőoktatás és továbbképzés, tudományos kutatás szervezete és finanszírozása. A kiegészítő téma pedig az ország munkaerőhelyzetére és munkaerőpiacára vonatkozott. A felsőoktatás harmadik alpontja az idegennyelv-oktatás és az orosztanárok átképzése volt¹⁰. A Művelődési Minisztérium részéről Szővényi Zsolt főosztályvezető készítette el az összefoglalót¹¹, amely alapján megkezdődött a felsőoktatásban a nyelvszakos tanárképzési és az orosztanárok átképzési programjának támogatása.

Ezzel az 1989–90-es tanévtől az orosz nyelv oktatásának új időszaka kezdődött el, amikor is az orosz a választható idegen nyelvek egyikét jelentette.

Glatz Ferenc művelődési miniszter intézkedései – amelyek kidolgozásában nemcsak a Minisztérium köz- és felsőoktatási szakemberei, hanem az Országos Pedagógiai Intézet és más, a nyelvoktatásban kiemelkedő szakértők (Heltai Pál, Kecskés István, Medgyes Péter, Ódor László) is közreműködtek – egy új program kidolgozását és megvalósítását eredményezték¹². A Minisztérium az ezredfordulóig határozta meg az idegennyelv-oktatás feladatainak áttekintését, azon belül a legfontosabb fejlesztési irányok meghatározását. A programban elsőbbséget élveztek a következő stratégiai területek: az idegennyelv-oktatás tartalmi, strukturális fejlesztése a közoktatásban és a felsőoktatásban, az új, emelt szintű nyelvoktatás a nem nyelv szakos hallgatók számára, valamint a tanárképzés.

Az oktatáspolitikai koncepció mellett egyidejűleg ennek gazdasági és társadalmi dimenzióival is számolni kellett, ugyanis ezek a tényezők is jelentős szerepet játszottak az idegen nyelv választásánál. Egy nyelv gazdasági dimenziója, fel- vagy leértékelődése elsődlegesen a munkaerőpiacon mérhető, társadalmi súlya pedig abban, milyen a presztízsértéke, mit jelent magasabb értékkel bíró nyelvek ismerete, valamint mit jelentenek az oktatáshoz való hozzáférés társadalmi különbségei. Az expanziós folyamatot, amely az angol és német oktatásában elindult, központilag is ösztönözték az állami nyelvvizsgának, az idegen nyelvi érettségijeként való elfogadásával, pluszpontokkal jutalmazták a nyelv ismeretét a felsőoktatási intézmények felvételi vizsgáin.

---

¹⁰ 50780 MM. 1989. 05. 24. Világbanki hitelprojekt tervezet

¹¹ 39441 MM. 1990. 01. 30. Összefoglaló a Világbank szakértői részére

¹² 39441 MM. 1990. 01. 30. Összefoglaló a Világbank szakértői részére

Az iskolarendszerű oktatásban a nyelv választásának terjedése is felgyorsult, üteme a társadalmi és gazdasági igények, valamint az oktatási intézmények érdekeinek sajátos egybeesésének volt köszönhető. Ezt a folyamatot központilag nem szabályozták, maga a lehetőség a szabad nyelvválasztásban rejtett.

Az iskolák szempontjából kettős érdekeltség működött az idegennyelv-oktatás gyors bevezetésében: a tanulói létszám megtartása és emelése, illetve az óraszám-növelés, amely a tanárok pedagóguspályán való megtartását erősítette¹³.

*

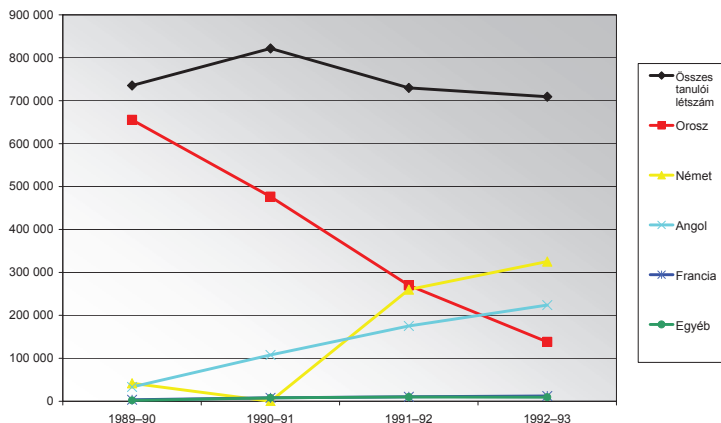
Az 1989. évi 906 (12) rendelet felmenő rendszerben engedélyezte a szabad nyelvválasztás bevezetését, de mind tárgyi, mind személyi feltételekhez kötötte, ezért az 1989–90-es tanévben az **általános iskolák** többségében még zajlott az orosz nyelv oktatása. Ezt támasztják alá a Művelődési és Köznevelési Minisztérium statisztikai adatai is, amely szerint a Magyarországon tanköteles, 735.564 általános iskolai diák 89,07%-a tanulta az orosz, a fennmaradó 10,93% tanult más (német, angol, francia és egyéb) idegen nyelvet. Az 1990–91-es tanévben erőteljes a csökkenés (62,19%), amikor már megindult a második idegen nyelv tanítása is, ám így is az 1991–92-es tanévben a diákok 37,18%-a az orosz tanulta idegen nyelvként. Az 1992–93-as tanévben már csak a diákok 19,49%-a tanult oroszul.

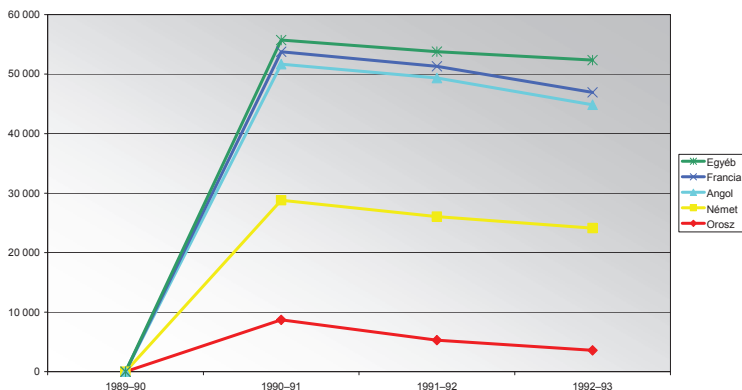
¹³ Imre Anna: Az idegennyelv-oktatás kiterjedésének hatása a nemzetiséginyelv-oktatásra. 175-201.o. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a köznevelésben a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

Általános iskolai tanulók 1. idegennyelv-választása¹⁴

Általános iskolai tanulók 2. idegennyelv választása

Amint a statisztikai adatokból is kitűnik, az általános iskolás diákok és szüleik kötelezően választható idegen nyelvként első helyen a német, második helyen az angol nyelvet választották. A második nyelv választásakor az angol került első helyre, ezt

¹⁴ Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 29. o., MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 56. o., MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1991/92. Budapest, 1992. 55. o., MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 55. o.;

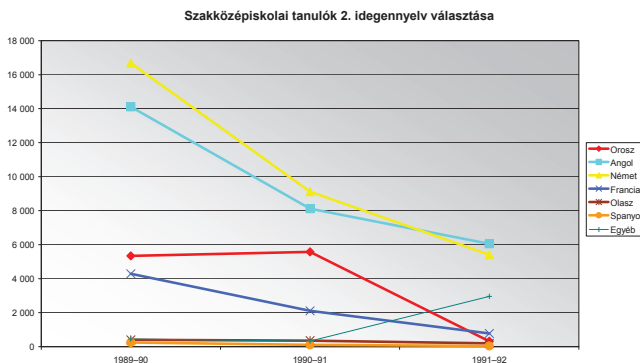
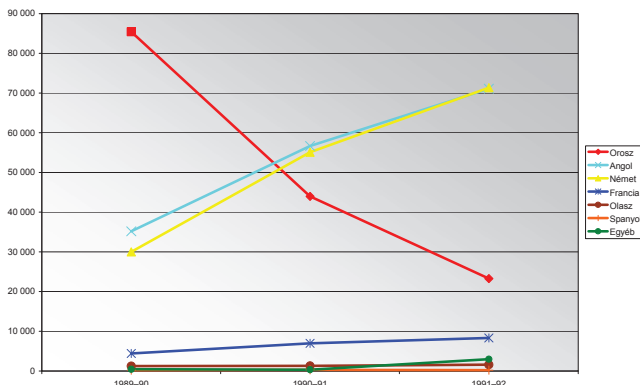
követi a német nyelv. A harmadik helyen álló orosz második idegen nyelvként történő választásnál is megfigyelhető a csökkenés. Ebben közrejátszottak természetesen a tankönyvek közötti különbségek is, mert a német és az angol nyelv tanulásához ekkor már a munkatankönyvek, munkafüzetek, hangkazetták és videófilmek is rendelkezésre álltak, amelyek minősége orosz nyelvből akkor még elérhetetlennek bizonyult a magyar közoktatás szférájában. A minisztériumi program is a nyugati idegen nyelvek tanulását és tanítását helyezte előtérbe, így az e korosztály számára készült orosz nyelvi anyagok ebben az időszakban nem vehették fel a versenyt a nyugati nyelvek korszerű, érdeklődést jobban felkeltő anyagaival, külföldi tankönyveivel szemben. Az érdeklődés növekedésében az informatikai eszközök megjelenése is nagymértékben közrejátszott. A strukturális változtatások, azaz az idegen nyelv kisebb létszámban történő tanítása, a nyugati nyelvek hatékonyabb elsajátításához vezetett. A szakszerű órátartás is megoldódott, egyfelől az átképzésben résztvevő orosz tanárok egy része által, másfelől a magánszféra keretein belül (betéti társaság vagy korlátolt felelősségű társaság formájában) működő nyelviskolák tanárainak óraadóként való foglalkoztatásával. Ez nem jelentett az állami közoktatási intézményeknek akkora terhet, ugyanis a társadalombiztosítási és adóvonzata az óraadókra hárult, ez akkor még nem okozott bérfeszültséget az „állami tanári szektoron” belül.

*

A **középfokú oktatás** területén a három képzési formában működő intézmények közül a szakmunkásképző iskolákban nem volt számottevő nyelvvoktatás sem az 1989-es rendeletet megelőzően, sem azt követően. Ezekben az iskolákban tanuló diákok létszáma a 14–18 éves korosztály létszámának felét tette ki.

A **szakközépiskolákban** tanuló diákok az 1989-es rendelet előtt kötelező jelleggel tanulták az orosz nyelvet heti két órában. A nyelvigényes szakközépiskolákban (külkereskedelmi ügyintézői, kereskedelmi és vendéglátó-ipari) más nyugati idegen nyelvet is tanultak. Számítástechnikai szakközépiskolákban az orosz nyelv helyett vagy mellett kis óraszámban angolt, postaforgalmi szakon franciát tanulhattak a diákok. A műszaki szakközépiskolákban a személyi feltételek hiányában az angol, francia, német, olasz és spanyol nyelveket óraterv szerint csak két évig heti két-két órában, összesen 100–130 órában tanították az orosz mellett.

Szakközépiskolai tanulók 1. és 2. idegennyelv-választása 1989–92 között¹⁵

Az 1989–90-es tanévben a diákok 57,87%-a tanulta az orosz nyelvet első idegen nyelvként, az 1990–91-es tanévben már csak 30,10%-uk.

A második idegen nyelv megválasztásában közrejátszik a szakközépiskola idegennyelv-orientáltsága is, de az adatok alapján megállapítható, hogy az angol és a német nyelv szerepel az első két helyen, míg az orosz nyelv a harmadik helyről az 1991–92-es tanévtől az ötödik helyre szorult vissza. Az 1991–92-es tanévben a tanulók 12,30%-a

¹⁵ MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 44.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 47.o.;

választotta az orosz nyelvet, ezáltal már csak a harmadik helyen állt a választott idegen nyelvek sorában, átadva helyét a német és angol nyelveknek.

Az 1991–92-es tanévtől a szakközépiskolák már a gimnáziumi nyelvoktatás adaptálásával kezdték meg a nyugati, és az orosz nyelvek oktatását.

„A szakképző intézmények 1998 nyaráig abban a helyzetben voltak, hogy két minisztérium által, eltérő szabályozási logikát követve kidolgozott szabályzók hatottak a falaik között oktatott tartalmakra.”¹⁶ Mártonfi György kutatása kiterjedt a szakközépiskolák preferálására is. A felmérések alapján megállapította, hogy a kilencvenes évek első felében a közgazdasági, kereskedelmi és vendéglátó-ipari, valamint az informatikai képzések kínálatai voltak a legkeresettebbek.

A szakképzési rendszerben a szakirányok fokozatos változása mellett a „...hagyományos szakmunkásképzés nagymértékű visszaszorulására, a tényleges szakképzést jobban megalapozó, de egyúttal későbbre is helyező világbanki modell gyors elterjedésére, a szakmai

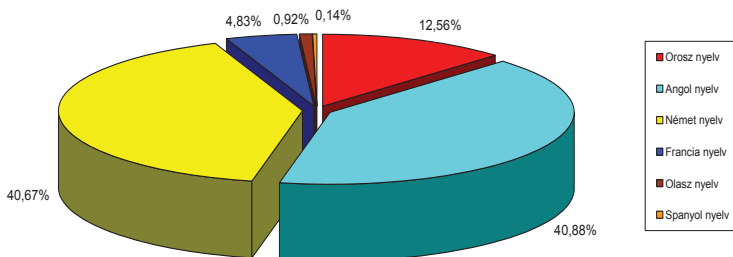
elmélet és gyakorlat arányának módosulására, a tulajdonképpen a felső középiskolai szintből kilógó, a poszt-szekunder szinthez sorolható 'szakközépiskolai' évfolyamok mind gyakoribb megjelenését...”¹⁷ figyelte meg a kutató. Ami ezen intézmények nyelvoktatását illeti, egységesen elmondható, hogy a tartalmi megújulás részeként egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a nyelvképzésre is. A tankönyvek cseréje a nyelvkönyvek cseréjét is nagymértékben érintette. A szakközépiskolákban az idegennyelv-képzés változása következett be. Az 1992–93-es tanévtől adaptálták a gimnáziumi idegennyelv-képzés struktúráját és tartalmát.

---

¹⁶ Mártonfi György: Tartalmi modernizáció az iskolarendszerű szakképzésben. 128. o. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban, a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

¹⁷ Mártonfi György: Tartalmi modernizáció az iskolarendszerű szakképzésben. 129. o. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban, a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása (1992–1993)¹⁸

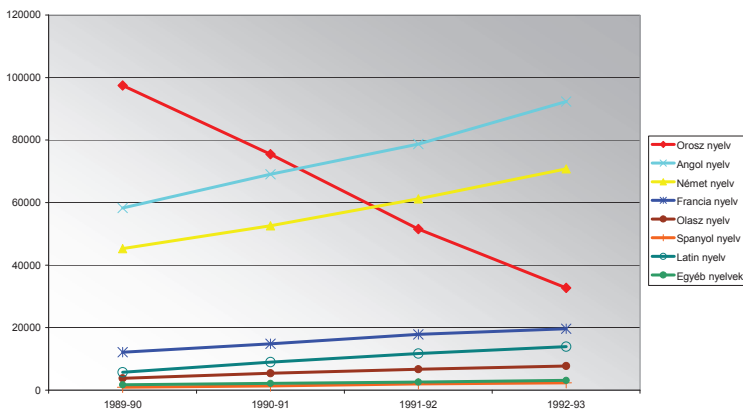
Az 1992–93-as tanévben az orosz választók létszámában további csökkenés figyelhető (6,41%). A harmadik helyet megtartva szerepelt az orosz nyelv, de továbbra is nőtt a német és angol nyelvek vezető szerepe. A második nyelv megválasztásában közrejátszott a szakközépiskola idegennyelv-orientáltsága is, de az adatok alapján megállapítható, hogy az angol és a német nyelv szerepelt az első két helyen, míg az orosz a harmadik helyről az 1991–92-es tanévtől az ötödik helyre szorult vissza.

*

A **gimnáziumokban** tanuló diákok már 1989 előtt is két idegen nyelvet tanultak kötelező jelleggel, az egyik az orosz volt, a másikat a gimnázium kínálatából a tanuló választhatta. Az óraszámot tekintve az első idegen nyelv négy év alatti összes órászáma megegyezett a második órászámával. Amennyiben fakultáció keretében a két idegen nyelv valamelyikét felvette a tanuló, akkor ez az óraszám további heti két órával emelkedett. A gimnáziumokban az orosz tanulása százalékban vizsgálva nem mutat olyan szembeötlő csökkenést, mint az általános iskolákban vagy a szakközépiskolákban.

¹⁸ MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 47.o.;

Gimnáziumi tanulók idegennyelv-választása¹⁹

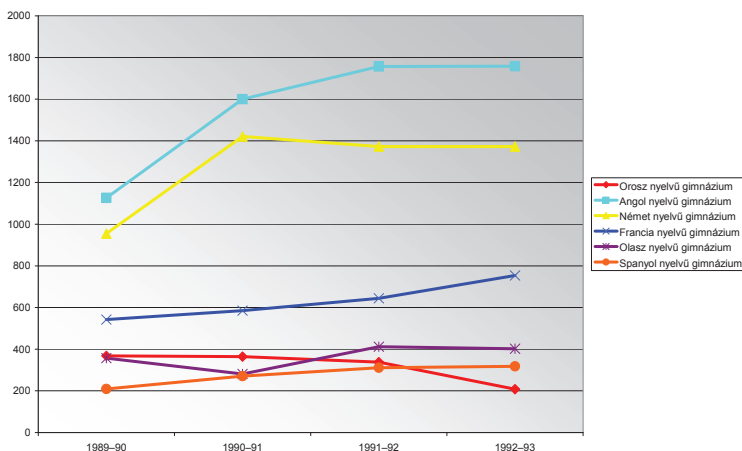
Az orosz az első idegen nyelv választásakor az első helyről a harmadik helyre kerül 1991-92-től, a második idegen nyelv választásakor a negyedik helyről az ötödikre kerül az 1992-93-as tanévben. 1989-90-ben a diákok 32,27%-a, az 1990-91-es tanévben 21,65%-a, 1991-92-ben 13,36%-a és az 1992-93-as tanévben már kevesebb mint 10%-a, csak 9,25% választotta az orosz nyelvet.

Az 1990-91-es tanévben minimális különbséggel előzte meg az angolt, a német szorosan követte e két nyelvet. Közel hasonló létszámról beszélhetünk (orosz nyelv – 48 933, angol nyelv – 48 893, német nyelv – 41 312). 1991-92-ben már jelentős különbséggel vette át a vezető helyet az angol, amelyet a német követett. Annyival lett kevesebb az orosz nyelvet választók száma, amennyivel növekedett az angol, illetve a német nyelveket tanulóké (orosz nyelv – 30 993, angol nyelv – 57 098, német nyelv – 47 732). Az 1992-93-as tanév adatai már arról tanúskodnak, hogy a gimnáziumokban az idegen nyelv választásakor az angolt választották legtöbbször (63 759-en), ezt követi a német nyelvet választók száma (51 579-en), az orosz mindössze 21 066-an kívánták tanulni.

¹⁹ MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1991/92. Budapest, 1992. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 46.o.;

A Minisztérium programjában a **két tannyelvű gimnáziumok** a támogatásra javasolt intézmények közé tartoztak. E gimnáziumok kitüntetett helyzete a nyelvtanítás segédlettel való ellátásban, a nyelvtanárok hazai és külföldi továbbképzésének biztosításában és a nyári diákcseré részbeni finanszírozásában mutatkozott meg. A nyugati nyelvek viszonylatában ez a fejlesztés megfigyelhető, az orosz nyelv viszont háttérbe szorult.

Két tanítási nyelvű gimnáziumok²⁰

Amíg a nyugati nyelveket oktató két tannyelvű gimnáziumokban a diákok számának fokozatos növekedése figyelhető meg a négy tanév során, addig az orosz oktatásával az országban egyedüli Kőrösi Csoma Sándor Orosz-magyar Két Tannyelvű Gimnáziumban tanulók létszáma csökken (az 1992-93-as tanévben a két tannyelvű gimnáziumok diákjainak mindössze 4,32%-a). A budapesti Kőrösi Csoma Sándor Orosz-magyar Két Tannyelvű Gimnázium mintaként szolgált más, két tanítási nyelvű gimnáziumok indításakor. A gimnázium 1974-ben indította el első két tannyelvű osztályát, és dolgozta ki önállóan tantervét, tankönyveit. A Szovjetunióból érkeztek

²⁰ MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1991/92. Budapest, 1992. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 46.o.;

tanárok, akik munkájukkal nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a gimnáziumban folytatott oroszoktatás eredményeket tudott felmutatni. Az itt végzett diákok mind a hazai, mind a Szovjetunió (moszkvai, leningrádi) egyetemeken sikeresen folytatták tanulmányaikat.

Érdemes megnézni a két tannyelvű gimnáziumok létszámának alakulását is. Országos viszonylatban a Kőrösi Csoma Sándor Orosz–magyar Két Tannyelvű Gimnáziumban évfolyamonként két osztály indult 1974–75-ös tanévtől kezdve. Pécsen a Leővey Klára Gimnáziumban, az 1989–90-es tanévben, a jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban és a tiszalöki Teleki Blanka Gimnáziumban, az 1988–89-es tanévben indult az utolsó két tannyelvű osztály orosz nyelvből. Érdekes, hogy – amíg a gimnáziumokban a kereslet és érdeklődés hiányában nem indultak két tanítási nyelvű osztályok, addig – Nyíregyházán a Sipkay Barna Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari Szakközépiskolában az 1991–92-es tanévben indult egy orosz nyelvű csoport. Ebben, a gazdasági okok mellett, minden bizonnyal az ukrán (orosz) határ közelsége is közrejátszott.

A középfokú oktatás területén mind a szakközépiskolákban, mind a gimnáziumokban az orosz egyre inkább felváltották a nyugati nyelvek: az angol és a német. E folyamatban nagy szerepe volt az ekkor már hazánkban működő nyelvi intézeteknek, a német Goethe Intézetnek és az angol British Councilnek. Segítséget nyújtottak a korszerű tankönyvek és segédanyagok beszerzésében, az ezekhez kapcsolódó új metodikai módszerek tanári továbbképzés keretében történő megismertetésében és átadásában – a diplomával rendelkező és az átképzésben résztvevő nyelvtanárok számára is.

*

A Minisztérium a nem nyelvszakos hallgatók részére új, emelt szintű idegen nyelvű képzést tervezett 1992-től²¹. A program célja az volt, hogy a felsőfokú végzettségű szakemberek két idegen nyelvet ismerjenek. Ezt, a tervezet szerint – igazodva a szakképzés céljaihoz – a közoktatásban tanult első idegen nyelv szakmai nyelvvél történő bővítésével és egy második nyelv tanításával érnék el. A tervezett új, emelt szintű nyelvvoktatási rendszer követelményeinek meghatározásánál a következő szempontokat kellett figyelembe venni: a felsőoktatási intézményekben elsősorban az angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol, latin, román, szerb, horvát, szlovák, szlovén

---

²¹ Az 1989. évi 1144 (17) /Idegen nyelvek oktatása az egyetemeken és főiskolákon/ rendelettel

nyelvek közül minimum három nyelv választhatóságát kellett biztosítani; az egyéni felkészülés és vizsgáztatás is lehetséges volt.

Meg kellett valósítani a kimenet felőli szabályozás elvét is. Ezt egyrészt a nyelvtudást mérő vizsgákat országosan egységes követelmények alapján – külső vizsgaként – szervezték meg, másrészt az egységes követelmények elérésében, a képzés tartalmában, módszereiben és szervezeti rendjében érvényesült az intézményi autonómia. A nyelvtanítás és vizsgáztatás követelményrendszerében a kommunikatív követelményeknek kellett érvényesülniük a szakképzési profilhoz kapcsolódó szakmai és általános nyelvben is. A nyelvvizsgák egyenértékűségénél össze kellett hangolni az állami nyelvi vizsgák és a felsőoktatási intézményekben szerzett vizsgákat a következőképpen: a nyelvi kollokvium alapfokú „C” típusúnak, a nyelvi szigorlat középfokú „C” típusúnak és a nyelvi államvizsga felsőfokú „C” típusúnak feleljen meg. A külföldi nyelvvizsgák egyenértékűségét külföldi szakértők segítségével érték el, létrehozva ezzel a hazai vizsgarendszer alternatíváját. Az óraszám meghatározása az intézmény saját hatáskörébe tartozott, javasolt a 360 óra volt. A csoport létszámát 15 főben ajánlották maximálni. Az oktatók létszámának bővítését részben magyar tanárok, részben külföldi anyanyelvi lektorok beállításával kívánták megoldani. A minisztériumi felmérés alapján a felsőoktatásban idegen nyelvet oktatók köréből 200 tanár átképzésével kellett számolni, számukra az angol, német és francia nyelvi szakokat javasolták²².

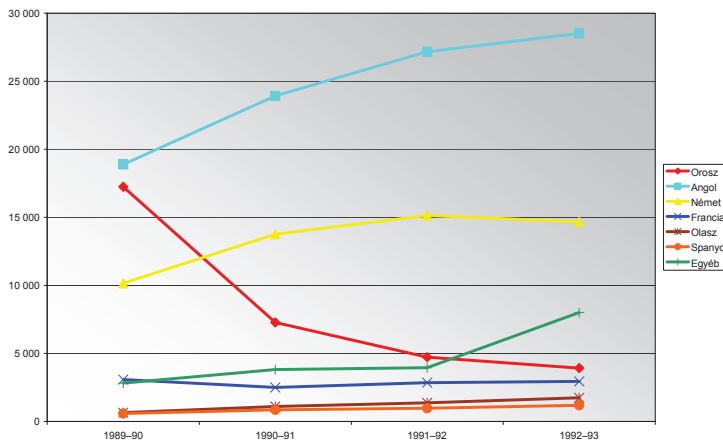
„Az idegen-nyelvi felkészítés nem elsősorban a felsőoktatás feladata, mégis, a jelen átmeneti időszakban (négy-öt év) a felsőoktatási intézményeknek vállalniuk kell, hogy képzési rendjükben, programjaikban hangsúlyos szerepet kapjon a szakmaival bővített általános idegen nyelv-oktatás”²³, ismerte el Szövényi Zsolt, a Minisztérium felsőoktatási osztályának vezetője is. Tehát az 1989–90-es tanévtől számolva a négy-öt éves átmeneti időszakba beletartozott az a négy tanév, melynek függvényében érdemes megvizsgálni – a többi öt idegen nyelvvel együtt – hogyan alakult az idegen nyelv választása a felsőfokú oktatási intézményekben.

---

²² 39441 MM. Szövényi Zsolt: Összefoglaló a Világbank szakértői részére. 1990. 01. 30. Bp. 22.

²³ Uo.:18.o.

A felsőoktatásban tanuló nappali tagozatos hallgatók idegennyelv-választása²⁴

A statisztikai adatok szerint az 1989–90-es tanévben a hallgatók 23,8%-a választotta az orosz, amely ekkor még az angolt követve a második helyen állt a választható nyelvek körében. A harmadik helyen a német nyelv állt, amely iránt szintén sok hallgató érdeklődött. Az 1990–91-es tanévben nagymérvű csökkenés figyelhető meg az orosz nyelvet választók számában, a hallgatóknak csak 9,5%-a választotta, helyette az angol és német került előtérbe. Ez a megváltozott sorrendben is megfigyelhető, első helyen az angolt, második helyen a német nyelvet és csak a harmadik helyen választották a hallgatók az orosz. 1991–92-ben is megfigyelhető a csökkenés, de már nem olyan nagyságrendű, mint az előző tanévben. A sorrend sem változott a hallgatók nyelvválasztásakor: az angol nyelvet követte a német és az orosz. Az 1992–93-as tanév adatai is hasonló csökkenésről árulkodnak. A hallgatók idegennyelv-választásának sorrendjében viszont nincs változás. A felsőoktatásban a nem nyelvszakos képzésben résztvevő hallgatók idegennyelv-választásában közrejátszott a középiskolai, elsősorban a gimnáziumi második nyelv is, mivel ott az orosz mellett többnyire nyugati (angol vagy német) nyelvek közül választottak a diákok. A szakközépiskolák idegen nyelvi képzésének változtatása csak később, az 1991–92-es tanévtől kezdődően mutatkozott

²⁴ MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest, 1990. 41.o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 40.o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 40.o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 39.o.;

meg. A hallgatók a felsőfokú tanulmányaik során is folytatták tanulmányaikat az általuk megkezdett nyelv(ek)ből, ezért megközelítőleg előre lehetett számolni a megfelelő nyelvcsoporthoz indításával.

A nyelvigenyes szakmákban, mint a közgazdasági, kereskedelmi és vendéglátó-ipari, valamint a katonai főiskolákon, változás következett be a hallgatók idegennyelv-választásában szaknyelvképzés területén is.

A közgazdasági főiskolákon az 1989–90-es tanévben az angol nyelv (1268 fő) vezető szerepet játszott. A második helyen az orosz (1000 fő) és a harmadik helyen állt a német (866 fő). A francia (209), olasz (52), spanyol (122) nyelveket választó hallgatók létszáma nagy különbséggel maradt le. A következő évben, 1990–91-ben az angol nyelv (1126 fő) megtartotta vezető szerepét, a második helyen azonban változás történt. A német nyelvet (779 fő) tanulták többen, az orosz nyelv (653 fő) a harmadik helyre került. A választható idegen nyelvek sora is bővült a francia (239 fő), olasz (40 fő), portugál (28 fő) és spanyol (71 fő) nyelvekkel. Az 1991–92-es tanévben az első három nyelv sorrendjében változás nem történt, csak létszámában alakult másként: angol (1160 fő), német (748 fő), orosz (407 fő). A francia nyelvénél (181 fő) némi visszaesés tapasztalható, az olasz nyelv iránti érdeklődés növekedett (93 fő), spanyol nyelvből (20 fő) csökkenés figyelhető meg. 1992–93-ban a ranglistán maradt az első három nyelv, létszámokat tekintve azonban jelentős változást állapíthatunk meg: angol (2006 fő), német (1206), orosz (502 fő). A francia (377 fő), a spanyol (138 fő) és az olasz (128 fő) nyelvek iránt tovább növekedett az érdeklődés.

A kereskedelmi és vendéglátóipari-főiskolák kissé eltérő képet mutattak: 1989–90-ben az első helyen a német nyelv (518 fő), második helyen az angol nyelv (494 fő) és csak a harmadik helyen állt az orosz nyelv (94 fő), kisebb különbséggel követte a francia nyelv (67 fő) és az olasz nyelv (46 fő), a spanyol nyelvet pedig nem tanították. Az idegen nyelvek sorrendjében változás nem történt az 1990–91-es tanévtől, csak létszámainak alakulásában: a német nyelv (559 fő) átadta vezető helyét az angol nyelvnek (586 fő), a harmadik helyen az orosz nyelv (101 fő) szerepelt. Az idegen nyelvek skálája itt is bővült a francia (74 fő) mellett az olasz (79 fő) és a spanyol (61 fő) nyelvek megjelenésével. Az 1991–92-es tanévben a nyelvek sorrendje változatlan, csak kevesebben tanulták (angolt 465 fő, németet 429 fő, orosz 72 fő, franciát 45 fő, olaszt 39 fő és spanyolt 37 fő). A statisztika utoljára az 1992–93-as tanévben mutatja e szakterület idegennyelv-képzésének létszám adatait (angol 388 fő, német 337, orosz 66

fő, francia 58 fő, olasz 50 fő és spanyol 44 fő). Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy e szakterületen az orosz nyelv a választható nyelvek közül a harmadik helyen állt. A katonai főiskolákon a vezető szerep az oroszé volt egészen az 1991–92-es tanévig, habár folyamatosan csökkenő tendenciával: 1153, majd 492, aztán 299 hallgató tanulta. A második a német (142 - 349 fővel), az angolt kezdetben 79-296-259 fő választotta, de az 1991–92-es tanévre már a második helyen szerepelt, megelőzve a német nyelvet. Váltóaszt az 1992–93-as tanév eredményezett, mert az angol nyelv (519 fő) került az élre, majd a németet (328 fő) követte az orosz nyelv (158 fő).

A rendőrtisztai főiskoláról az 1990–91-es tanévtől állt rendelkezésünkre adat. Ebben a tanévben az idegen nyelv oktatásában az angol nyelv (88-88-142) a vezető szerep, egészen az 1991–92-es tanév végéig. A második helyen a német nyelv állt (81-81-141 fő), a harmadik helyen az olasz nyelvet tanulók következtek (24-24-41 fő). Az orosz nyelv az 1990–91-es tanévben (6-6-40-71 fő) az utolsó helyről a harmadik helyre került. A francia nyelvet (18-18-30-47 fő) is tanulták, az olasz (24-24-41-51 fő) és a spanyol nyelv (9-9-25-35 fő) mellett.

*

A rendszerváltozást követően 1993-ig az oktatásügy területén is új törvényi szabályozás kidolgozása volt folyamatban. Ezért jelentős változás nem történt a meglévő **pedagógusképzés** szerkezetét és tartalmát illetően. Ez alól kivételt képezett az 1991. szeptember elsejei hatállyal bevezetett szabályozás: a hároméves főiskolai szintű nyelvtanárszakok alapítása az egyetemeken és a tanárképző főiskolákon²⁵. Az idegen nyelvek közül az angol és a német szak volt túlsúlyban, úgy a főiskolákon, mint az egyetemeken. A francia, olasz és spanyol szakok indítása megmaradt az egyetemek keretei között. Erre azért volt szükség, hogy a közoktatás területén mind az általános, mind a középiskolák szabad nyelvválasztásának személyi feltételeiről a tárca gondoskodjon.

Ily módon a **nyelvtanárképzés három formája** volt egyidejűleg jelen a **felsőoktatásban**: tanárképző főiskolák kétszakos képzésében négyéves időtartalomban (idegen nyelv és másik szak), amely általános iskolai tanári diplomát adott a végzős hallgatóknak. Az új, hároméves egyszakos, főiskolai szintű nyelvtanári diplomát adó

---

²⁵ Művelődési Közlöny, 1991/11.

képzés, amely a közoktatás teljes vertikumában történő tanításra adott jogosítványt az ilyen diplomával bíró tanárnak. A harmadik változata az egyetemi szintű ötéves (bölcsész) képzés, amelynek dokumentuma, a többnyire kétszakos, középiskolai tanári diploma középiskolában való tanításra jogosította fel a végzöst.

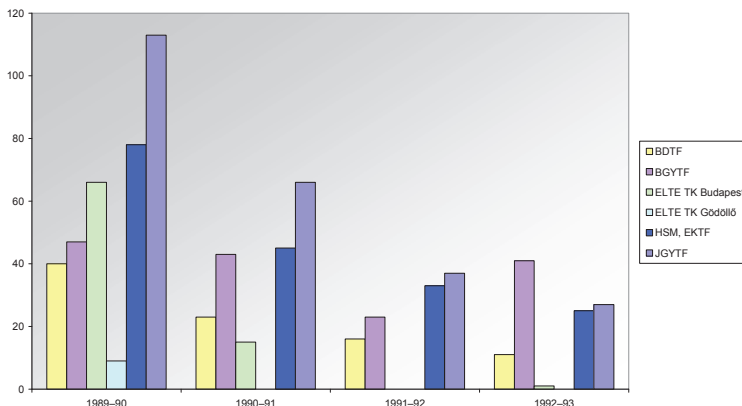
E három formában folyó képzés keretében próbáltak eleget tenni a közoktatás területén végbemenő iskolaszervezeti átalakulásoknak.

Az idegennyelv-szakos tanárok képzésében történő változtatást a közoktatásban végbemenő folyamatok is elősegítették. A nyugatinyelv-szakos tanárok száma kevésnek bizonyult, ezért a programban is a képzési kapacitás növelésével igyekeztek a kialakult helyzeten változtatni. 1989-ig az egyetemekre és főiskolákra évente 800 főt vettek fel orosz szakra, az 1990–91-es tanévben a keretszámot 300 főben állapították meg, a fennmaradó 500 helyet átcsoportosították angol, német és francia nyelv szakokra.

A HÁROM KÉPZÉS KÖZÜL A FŐISKOLAI KÉTSZAKOS TANÁRKÉPZÉSBEN ÉS A BÖLCÉSÉSZKAROKON PEDIG A KÖZÉPISKOLAI TANÁRKÉPZÉSBEN VOLT JELEN AZ OROSZ SZAK.

Az orosznyelv-szakos tanárok képzése továbbra is hat tanárképző főiskolán folytatódott: a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán (BDTF), a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán (BGYTF) Nyíregyházán, az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán Budapesten, és gödöllői tagozatán, a Ho Si Minh (1990-től Eszterházy Károly) Tanárképző Főiskolán (EKTF) Egerben és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán (JGYTF) Szegeden. A főiskolákon négyéves (nyolcszemeszteres) kétszakos képzés keretében zajlott az általános iskolai tanárképzés. A két szak párosításában is megfigyelhetők a változások. A szakpárok két nagy csoportra oszthatók: az úgynevezett „klasszikus” (orosz–magyar, orosz–történelem, orosz–földrajz, orosz–testnevelés és az orosz–matematika), és az „idegen nyelv” (orosz–angol, orosz–német, orosz–francia, orosz–horvát) csoportra.

Orosz szakos hallgatók létszáma a tanárképző főiskolákon²⁶

A Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán az 1989-90-es tanévben a 40 felvételt nyert orosz szakos hallgatóból 20-nak, az 1990-91-es tanévben a 23 hallgatóból 15-nek német nyelv volt a másik szakja. Az 1991-92-es tanévben már csak másik idegen nyelvvél való párosítással (6 fő – angol, 9 fő – német, 1 fő – horvát) indult az orosz szak; az 1992-93-as tanév tíz hallgatója közül 6 angolos és 4 németes volt.

A Bessenyei György Tanárképző Főiskolán a szakpárok a következőképpen alakultak: az 1989-90-es tanévben a felvett 47 hallgatóból 21-nek (5 fő – angol, 5 fő – francia, 11 fő német), az 1990-91-es tanév 43 hallgatójából 27-nek (7 fő – angol, 5 fő – francia, 15 fő – német); az 1991-92-es tanév 28 hallgatójából 20-nak (8 fő – angol, 6 fő – francia, 6 fő – német); az 1992-93-as tanévben a 41 hallgatóból 38-nak (18 fő – angol, 7 fő – francia, 13 fő – német) idegen nyelv volt a szakpárja.

Az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán, Budapesten és a gödöllői tagozatán a következő szakok kerülhettek az orosz mellé: az 1989-90-es tanévben 66 felvett hallgatóból 35 angol-orosz szakpárosítással kezdett, az 1990-91-ben a 15 hallgatóból 13 angol szakos is. A gödöllői kihelyezett tagozaton csak a klasszikus szakpárosítással (történelem) zajlott a képzés.

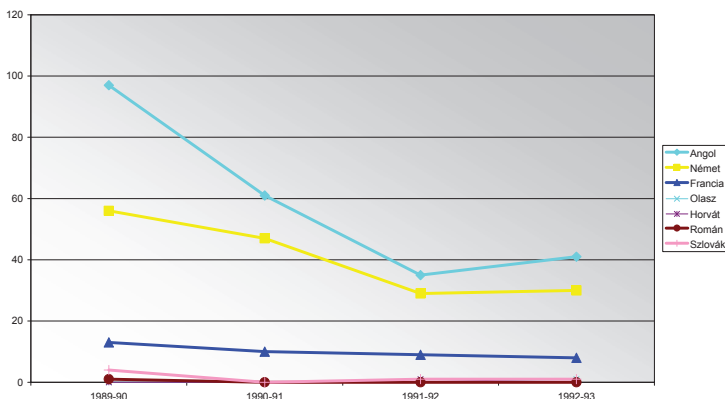
A Ho Si Minh (1990-től Eszterházy Károly) Tanárképző Főiskolán az 1989-90-es tanévben 78 hallgatóból 20 angolt választott másik szakként. Megjegyzendő, hogy

²⁶ Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest, 1990. 61-67. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 62-66. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 63-68. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 71-78. o.;

Egerben az angol szak már a 1970-es évek közepén is „klasszikusnak” számított. Az 1990–91-es tanévben a 45 hallgató közül 21 angol, az 1991–92-ben a 33 hallgatóból 16 (11 fő – angol, 4 fő – német, 1 fő – francia) és az 1992–93-ban a 25 hallgatóból 11 (3 fő – amerikai angol, 5 fő – angol, 3 fő – német) második szakja idegen nyelv.

A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán a szakpárosítások következőképpen alakultak: az 1989–90-es tanévben a 113 felvett hallgató közül 75 szakpárja idegen nyelv (3 fő – német nemzetiségi, 22 fő – német, 37 fő – angol, 8 fő – francia, 1 fő – román, 4 fő – szlovák), az 1990–91-ben 66 hallgatóból 33-nak (1 fő – német nemzetiségi, 17 fő – német, 20 fő – angol, 5 fő – francia), az 1991–92-ben a 37 felvett hallgatóból 23-nak (10 fő – angol, 2 fő – francia, 10 fő – német, 1 fő – szlovák) és az 1992–93-as tanévben a 27 hallgatóból már 22-nek (1 fő német nemzetiségi, 1 fő – olasz, 9 fő – német, 9 fő – angol, 1 fő – szlovák, 1 fő – francia) nyelv volt, az orosz mellett.

Orosz és idegennyelv-szakos főiskolai hallgatók létszáma²⁷

Szembeötlő, hogy a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán már az 1991–92-es tanévtől csak másik idegen nyelv párosításában volt jelen az orosz nyelv, a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán a négy év alatt a 44,68%-ról 92,68%-ra tolódik el az arány az idegen nyelvi szakpár javára. Az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán már az 1990–91-es tanévre 86,66%-os az arány az orosz nyelv és egy másik idegen nyelv szakpárosításában. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán az orosz nyelv és idegen nyelv szakpárosítása 66,37%-ról 81,48%-ra növekedett. Egyedül a Ho Si Minh

²⁷ Forrás: Ua. mint előzőleg, 26-os lábjegyzet.

(Eszterházy Károly) Tanárképző Főiskolán marad meg körülbelül 50%-os arányban a „klasszikus” és az „idegen nyelv” szakpárosítása az orosz nyelvvel. Az 1992–93-as tanévben végzett hallgatók kétharmad részének szakpárja orosz nyelv és „idegen nyelv” volt, ami általános iskolákban és a magánszférában működő nyelviskolákban növelte a végzősök elhelyezkedési lehetőségeit. Megállapítható, hogy a tanárképző főiskolákon az 1989–90-es tanévtől kezdve az 1992–93-as tanévig az orosz–idegen nyelv szakpárosítások felé tolódott el a képzés iránya a „klasszikus” szakpárokkal szemben. A közoktatás területén az idegen nyelvek iránti kereslet egyre inkább a német és az angol irányába tolódott el, ezért az orosz – idegen nyelv szakpárosításnál már az idegen nyelv játszott elsődleges szerepet a munkahelyi elhelyezkedésnél. Az orosz nyelv ismerete a végzett tanároknál, akik nem tanították a nyelvet, átalakult passzív tudássá és gyakorlatilag egyszakos tanárként dolgoztak.

*

A tudományegyetemek bölcsészettudományi karain az orosz nyelv és irodalom szakos képzésben résztvevő hallgatók számának csökkentése megtörtént a minisztériumi program alapján, ily módon biztosítva teret a nyugatinyelv-szakos képzésnek. A hallgatók nyelvi felkészültsége még közel egy szinten volt, hiszen a középiskolai oktatás követelményei és tematikája még szinkronban állt egymással. A felvételi vizsgákon megfelelt hallgatók eredményei is ezt támasztották alá. Mivel a felvételi létszámkeretet szűkítették, feltételezhető, hogy a felvételt nyert hallgatók nyelvi felkészültsége alaposabb és megbízhatóbb tudást tükrözött.

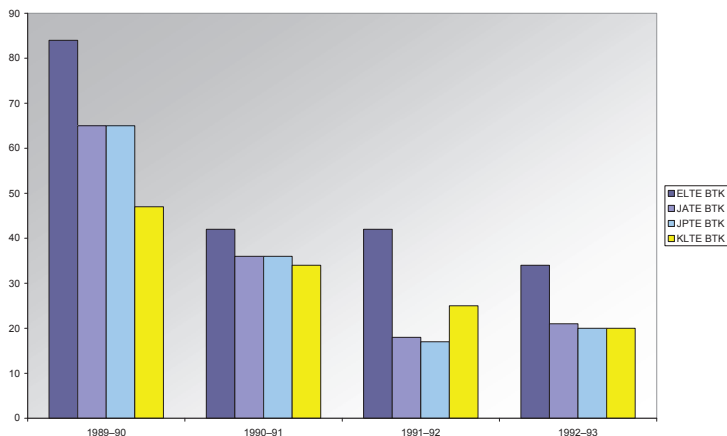
A mind a négy egyetemen működő orosz nyelv és irodalom tanszékeken fokozatosan megkezdődött az orosz nyelv mellett a szomszédos szláv és a balti nyelvek tanítása. Az ELTE BTK orosz nyelv és irodalom tanszékén 1991-től a litván, 1993-tól a lett nyelvet anyanyelvi lektorok segítségével tanítani kezdték.

Az egyetemi oktatás keretein belül is többnyire szakpárosításban zajlott az orosz nyelv és irodalom szakos képzés, de itt az „idegen nyelv” és a „klasszikus” szakpárosítás között nem volt olyan különbség, mint a főiskolákon. A nyugati „idegen nyelv” szakpárok közül (angol, német, francia, olasz és spanyol) az angol és német szakpárban tanuló hallgatók létszáma közel ugyanannyi, mint a „klasszikus” szakpárosításban tanuló hallgatók létszáma. Természetesen nemcsak a tanárképző főiskolák orosznyelv-

szakos hallgatói létszámának csökkenése, hanem a bölcsészettudományi karokon való csökkenés is megmutatkozik.

Az orosz nyelv és irodalom szakos egyetemi hallgatók létszáma²⁸

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán Budapesten az orosz nyelv és irodalom szakra felvett hallgatói létszám 50%-os csökkentése már az 1990–91-es tanévben megtörtént, az 1991–92-es tanévben a létszám stagnált, majd az 1992–93-as tanévben 20%-os volt a csökkentés mértéke.

A József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán az 1990–91-es tanévben 44,62%-kal csökkent, az 1991–92-es és az 1992–93-as tanévben stagnált a hallgatói létszám. Az 1992–93-as tanévben három hallgató nem választotta a tanári szakot, csak a bölcsészképzést vállalta.

A Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának adatai majdnem megegyeznek a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának adataival. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a csökkenés kevésbé volt erőteljes, mint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán: az 1990–91-es tanévben 27,66%-os, az 1991–92-es tanévben 26,48%-os, az 1992–93-as tanévben 20%-os.

²⁸ Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest, 1990. 42-54. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 36-54. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 43-51. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 41-58. o.;

Az 1989-es évben a szabad nyelvválasztás következtében meginduló változások (az oroszstanárok bekapcsolódása az átképzésbe, a nyelv iránti kereslet csökkenése, a hazai és a Szovjetunióban meginduló politikai és gazdasági változások) természetesen kihatással voltak a Puskin Intézet működésére is. Az oroszstanárok száma nagymértékben csökkent a metodikai **továbbképzéseken**, ami az Intézetben dolgozó anyanyelvű vendégstanárok, lektorok létszámának csökkentéséhez is vezetett. A felsőoktatásban tanító vezető russzicisták konkrét lépésekre szánták el magukat: 1990-ben Szombathelyen, a BDTF-en megrendezték az oroszstanárok országos szintű konferenciáját, ahol is az oroszstanárok egyesületének regionális szintű szerveződése keretében szándékoztak szakmai segítséget nyújtani a nyelvet tanító tanároknak.

1991-ben a pécsi JPTE Szláv Tanszékének kezdeményezésére megalakult a négy délnyugat-magyarországi (Baranya, Somogy, Tolna és Zala) megyét magába foglaló Dél-dunántúli Régió Orosztanári Egyesülete, mely az orosz nyelv tanulásának propagálását tekintette fő céljának, és segítségnyújtást kínált az oroszstanároknak a nyelvi csoportok szervezésében, valamint a tanmenetek elkészítésében.

1992-ben győri központtal megalakult az Észak-dunántúli Régió Orosztanári Egyesülete. Az egyesület stratégiáját két irányban határozta meg: elsősorban megőrizni az orosz nyelv tanításában elért eredményeket; másodsorban a módszerek megújításával felkelteni az érdeklődést az orosz nyelv iránt. Az Egyesület az orosz szakos nyelvtanárok érdekeinek védelmét tekinti feladatának, valamint törekedett az orosz nyelvi közeggel és kultúrával való kapcsolattartásra és az információcserére. Kétnyelvű folyóiratot indítottak el «Русский язык на завтра» 'Orosz nyelv holnapra' címmel, amelyben aktuális információkat tettek közzé a regionális egyesület tevékenységéről, a végbemenő változásokról. A két dunántúli egyesület nemcsak egymással tartott szoros kapcsolatot, hanem külföldi szlavistákkal is. Az Olaszországban és Ausztriában, a most már önálló Szlovákiában, Cseh-, Horvát- és Lengyelországban tanító kollégáikkal is együttműködtek – mind az új metodika, mind az új képzés kidolgozásában.

A dunántúli regionális összefogást az orosz nyelv iránti érdeklődés nagymértvű csökkenése indokolta, aminek fő oka a szomszédos ausztriai munkalehetőségek alapvető feltételének mondható német nyelv iránti növekedés lehet. Ez a tendencia az általános iskolákban orosz nyelvet tanulók létszámcsökkenésében is megmutatkozik. Ez a folyamat Közép- és Kelet-Magyarországon nem mutatkozott meg ilyen mértékben,

mint a dunántúli megyékben. Romániát nem számítva, a környező országokkal az orosz nyelv közvetítő nyelvnek számított mind a gazdaság, mind a turisztika területén.

A dunántúli megyék általános iskoláiban orosz nyelvet tanulók létszámának változásai ²⁹

MEGYÉK	1990–91. TANÉV	1991–92. TANÉV	1992–93. TANÉV
Baranya 1. id. ny.	14964	7738	3402
2. id. ny.	357	179	86
Fejér 1. id. ny.	21710	12236	5605
2. id. ny.	350	46	28
Győr-Moson 1. id. ny.	17705	9643	3558
-Sopron 2. id. ny.	404	348	211
Komárom- 1. id. ny.	14794	8020	4135
-Esztergom 2. id. ny.	445	161	121
Somogy 1. id. ny.	15326	8291	3702
2. id. ny.	54	172	160
Tolna 1. id. ny.	11189	6906	2941
2. id. ny.	151	105	100
Vas 1. id. ny.	12440	5870	2905
2. id. ny.	191	143	70
Veszprém 1. id. ny.	16705	9050	4068
2. id. ny.	184	166	128
Zala 1. id. ny.	12066	5716	1978
2. id. ny.	950	346	136

A régió egyetemén, a JPTE orosz tanszéke és a szláv tanszéke intézetté integrálódott. Egyfelől cseh, szlovák, lengyel, ukrán, horvát és makedón nyelvek tanítása is utalt a felsőoktatásban várható kereslet csökkenésére, másfelől a Minisztérium a központilag meghatározott orosz nyelv és irodalom szakos hallgatói létszámot csökkentette.

A Puskin Intézet szervezésében tartott továbbképzéseken az oroszstanárok részvételi aránya csökkenést mutatott. Ennek oka az átképzésbe való bekapcsolódás, nyugati idegen nyelvi tanfolyamokon vagy a második lépcsőben történő képzésen való

²⁹ Forrás: MM, MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1990/91. 1991. 56. o., 1991/92. 1992. 55. o., 1992/93. 1993.53. o.;

részvétel. Az általános iskolai tanárok nagy többsége elmaradozott, a középiskolai tanárok fokozatos távolmaradása is megfigyelhető volt. Ez alatt a négy év alatt a négy két tannyelvű gimnáziumból már csak egy, a budapesti Körösi Csoma Sándor Orosz–magyar Két Tannyelvű Gimnázium működött, a másik háromban Pécsen (a Leövey Klára Gimnáziumban) az 1989–90-es tanévben, Jászberényben (a Lehel Vezér Gimnáziumban) és Tiszalökön a (Teleki Blanka Gimnáziumban) az 1988–89-es tanévben indult az utolsó két tannyelvű osztály orosz nyelvből. A továbbképzéseken a budapesti gyakorlógimnáziumok tanárai vettek részt.

A továbbképzések egyik témáját az orosz nyelv oktatásának átalakulása jelentette, a másik az a lexikai változás, amelyet a rendszerváltás eredményezett a gazdaság, tudomány és természetesen az oktatás területén az új szavak és kifejezések megjelenésével. Az új lexika orosz nyelvi ekvivalenciájának megtalálása nem ment olyan egyszerűen, mert az orosz nyelvterületen még a politikai átalakulások korszaka jellemezte ezt a négy évet. Mindenesetre az odakint végbemenő eseményekről realisabb képet kaphattak az érdeklődők, mint a hazai híradásokból. A folyamatban lévő középiskolai és gimnáziumi tankönyvek korszerűsítését is lelassította ez a változásokkal járó folyamat. A 80-as évek közepén készült általános iskolai tankönyveket ekkorra már javított változatban használták. A felsőoktatásban nagy ütemben indult meg a szaknyelvkönyvek korszerűsítése.

Oktatáspolitikai változások

Az országgyűlés 1990. március elsején módosította az 1985-ös oktatási törvényt, amely Báthory Zoltán szerint „...szerényebb, mint az új oktatási törvény megalkotása, nem hoz teljes struktúraváltást, de lehetőséget kíván adni a korábban megfogalmazott társadalompolitikai célok eléréséhez”³⁰. A változtatás lehetőséget biztosított a szabad iskolaválasztásra, az állam iskolaalapítási monopóliumának megszüntetésével, és deklarálta a felsőoktatási intézmények önállóságát. A felgyorsult politikai élet következtében a választások nem tették lehetővé az új törvény megalkotását, viszont demokratikus szellemű átalakítást indított el, amelyben a művelődési és közoktatási miniszter, Andrásfalvy Bertalan (1990. 05. 26 – 1993. 02. 22.) az új oktatási-nevelési törvények előkészítését és kidolgozását irányította.

---

³⁰ Im: Báthory Zoltán: Maratoni reform. Önkönet, /Budapest/ 2001. 124. o.

„A rendszerváltás után egyre nőtt azoknak a közoktatási intézményeknek a száma, melyek nem is tartották szükségesnek az (...) engedélyek megszerzését, hanem – az iskolafenntartó-váltás körüli bizonytalanságot, a helyi önkormányzati oktatásirányítás betanulási időszakát kihasználva – saját felelősségükre vezettek be jelentős változásokat, léptek túl az akkor még névlegesen érvényes központi tanterven”³¹. Igaz, hogy az országos szakmai szolgáltató szervezet átszervezése kevésbé érintette az iskolákat, de a megyei pedagógiai intézetek fokozatos és tudatos elsorvasztása miatt, az iskolák évekig nem kaptak szaktanácsadói segítséget.

A kilencvenes években a kétszintű tartalmi szabályozás miatt az egyensúly a helyi dominancia, leginkább az iskolai autonómia irányába tolódott el. Ebben az időszakban történt az intézményi szint döntési kompetenciájának kiterjesztése, a helyi szereplők lényegében külső szakmai kontroll nélkül tevékenykedhettek. E megállapításokat támasztja alá az Országos Közoktatási Intézet Kutatási Központjának projektkutatása, amelyet az MKM finanszírozott.³² Igaz azonban az is, hogy az intézmények a társadalmi elvárásoknak, a felmerült keresletnek tettek eleget, és nem a törvény által megszabott feltételeknek kívántak megfelelni. A kormány a ciklus végére kiépítette a tankerületi oktatási központokat, amelyek elsősorban nem szolgáltató, hanem alapvetően hatósági feladatokat láttak el. Ebben a tartalmi szabályozási vákuumhelyzetben az iskolák nagy önállósággal, szabadon, de magukra hagyottan próbáltak alkalmazkodni a gyökeresen megváltozott feltételekhez. Mindez az idegen nyelv oktatásán mutatkozott meg elsődlegesen, hiszen a társadalmi elvárásoknak, a felmerült keresletnek és nem a törvény által megszabott feltételeknek tettek eleget. A már folyamatban lévő „minisztériumi” programra ez nem volt kihatással.

Az orosz szakos tanárok más idegen nyelvből tett nyelvvizsga birtokában már saját intézményükben tanították az általuk választott nyugati nyelvet, amit a minisztériumi rendelet is engedélyezett számukra. A megfelelő beiskolázási létszám érdekében a tanintézmények idegennyelv-választásának palettáján már a nyugati nyelvek dominanciája érzékelhető. Az orosz nyelvet egyre kevesebb tanintézmény vette fel a kínálatába, habár ekkor még adott volt a tanerő és a tankönyvek egy része is. Ekkor már

---

³¹ Im: Vágó Irén: Tartalmi változások a közoktatásban – A „rejtett” helyi tantervektől a valóságos helyi tantervegig, 10. o. In: Tartalmi változások a közoktatásban, a 90-es években. Szerk.: Vágó Irén. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

³² Im: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999. 18–19. o.

inkább kifutó jelleggel fejezték be tanulmányaikat az oroszos évfolyamok, az orosz mellé valamelyik nyugati nyelvet választották már második idegen nyelvnek.

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium élén vezetőváltásra került sor. Az új miniszter Mádl Ferenc (1993. 02. 23 – 1994. 07. 14.) személye garanciát jelentett az oktatási törvény megalkotására, mivel nemzetközi híró jogászprofesszor volt³³. Az új törvényeket Mádl Ferenc terjesztette be a parlamentnek, amely 1993. július 13-án megszavazta azokat³⁴. Az 1993-as oktatási törvény rögzítette a végbement változásokat, rendelkezett az irányításról, regionális oktatási központok létrehozásáról, a tantervi szabályozásról és a tanszabadságról, a szükséges oktatási követelményekről. Az általános és a szakképzést elválasztó életkori határt megemelte 14 évről 16-ra. A középiskolák több új változatát adta meg: négy, hat, nyolc, esetleg kilenc évfolyamos gimnáziumokat sorolt fel. Újdonságként a tízéves alapképzést lezáró alpműveltségi vizsga és a keretjellegű Nemzeti alaptanterv szükségességét fogalmazta meg, melynek kidolgozása már folyamatban volt. Báthory Zoltán a következőképpen minősítette a közoktatási törvényt: „...az 1990. évi önkormányzati törvénnyel együtt - megvetette a demokratikus közoktatás alapjait, tisztázta a közoktatás szereplőinek jogait és feladatait, rendszerébe iktatta a gyerekek jogait. (...) az első olyan törvény, amely vállalkozott arra, hogy átfogja a közoktatás teljes intézményrendszerét, közvetetten előmozdította az egész magyar oktatási struktúra, de különösen az általános iskola merev rendszerének fellazítását”³⁵. Az 1994–1998 közötti kodifikációs munka kiterjedt a közoktatás minden lényeges szektorára, szakmai területeken a megújulás lehetőségét is magukba foglalták. A választásokat követően, a győztes szociál-liberális kabinet miniszteri posztját, 1994. július 15-től Fodor Gábor töltötte be. A jogtudományi kar egyetemi oktatójából, 1990-ben lett országgyűlési képviselő, majd a kultusztárca vezetője.³⁶

Tartalmi és technológiai fejlesztést tervezett véghezvinni az „információs forradalom” kezdetén. Elképzeléseinek gátat vetett a hazai gazdaság visszaesése, ami pénzügyi megkorlátozásokat eredményezett az oktatási tárcánál is. A demográfiai hullám leszálló ága miatt csökkent a tanulói létszám. Iskolabezárásokra, pedagógus-elbocsátásokra,

---

³³ Mann Miklós: Magyar oktatási miniszterek 1948–2002. Önkönet Kiadó, Budapest. 2005. 176–178. o.

³⁴ A 76. tv a szakképzésről (LXXVI. tv.), a 79. tv a közoktatásról (LXXIX. tv. 1993.) és a 80. tv a felsőoktatásról (LXXX. tv.). a 80. tv a felsőoktatásról (LXXX. tv.).

³⁵ Im: Báthory Zoltán: Maraton reform. Önkönet, /Budapest/ 2001. 127. o.

³⁶ Mann Miklós (szerk.): Oktatáspolitikusok és koncepciók a XX. században. Önkönet Kiadó. Budapest, 2004. 237–241.o.

a felsőoktatásban a tandíj bevezetésére is sor került, természetesen az oktatói létszám csökkentése sem aratott osztatlan sikert a társadalomban.

A nem utolsó sorban pártpolitikai koncepciók ütköztetése és hosszas egyeztetése után 1995-ben a Parlament elfogadta a Nemzeti alaptantervet.³⁷ Bevezetését az 1998–99-es tanévben felmenő rendszerben indították el, ezáltal kétpólusú tartalmi szabályozás lépett életbe (a központi NAT mellett a Helyi tantervek). A tartalmi változások terén a Nemzeti alaptanterv elfogadtatása a minisztertanács eredménye volt, az 1998-tól történő bevezetésével felkészülési időt hagyott a közoktatási intézmények számára.

„Szakmai szempontból azért radikális, mert az oktatási tartalmakat nem tantárgyakban, hanem műveltségi területekben határozza meg, [...] nem óraszámokat, hanem időkeretet, minimum és maximum arányokat szab meg az egyes műveltségi keretek között, és mert a követelmények meghatározásában többéves blokkokban, az iskolatípusoktól függetlenül gondolkodik.”³⁸ A pedagógustársadalomban az általános iskolai tanárok köréből kerültek ki a NAT fő támogatói. A NAT kiterjesztette az idegen nyelvet tanulók körét, ugyanis a tankötelezettségi kor végéig, 16 éves korukig mindenkinek, a szakmunkásképző és szakiskolák tanulóinak is tanulniuk kellett legalább egy idegen nyelvet. A kötelező idegennyelv-tanítás megkezdését egy évvel eltolja, az 5. osztályban kezdi meg. Ami visszalépésnek bizonyult még az 1978-as tantervhez képest is, az idegen nyelv oktatásában végbement változásokban az a minimum óraszám (5–8. osztályig 359 óra 96 – 94 – 85,5 – 85,5 bontásban való) meghatározása. A maximum óraszám már 484 óra (5–8. osztályig 128 – 128 – 114 – 114) az előzőekben, az 1978-as tantervben meghatározott 448 óra helyett. A Nat. elfogadása a gimnáziumok számára csak kevés pozitívumot nyújtott, „különösen a négy évfolyamos gimnáziumok sérelmezik a képzésük tartalmát meghatározó két dokumentum a Nat. és az érettségi vizsgaszabályzat [100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet] diszkrepanciáját”.³⁹ Az idegen nyelv tanításánál a Nat. az első idegen nyelvnél meghatározta a minimum 183 – maximum 264 órát 9. és 10. évfolyamokon; a 11. és 12. évfolyamokon nincs meghatározva az óraszám. A második idegen nyelv tanításának szükségességét csupán deklarálja, de órakeretet nem határozott meg. „Megfelelő feltételek esetén a helyi

---

³⁷ 130/1995. (X. 26.) korm. rend.

³⁸ In: Kovács Katalin: A NAT eurokompatibilitása. 220. o. In: Vágó Irén (Szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker

³⁹ In: Vágó Irén: Tartalmi változások a közoktatásban – A „rejtett” helyi tantervektől a valóságos helyi tantervekig. 43. o.

tantervekben egy második idegen nyelv tanítása is szerepelhet. Az élő idegen nyelv mellett a második idegen nyelv lehet a latin is”⁴⁰.

A Nat. bevezetésével sem látszott reális veszélynek az általános iskolák idegen nyelvi óraszámainak csökkentése, mert a szülői igények és az adott iskola tanulók létszámának megtartása, esetleges növekedése az erre a műveltségi területre fordítható óraszámok maximális kihasználására kényszerítették az intézményt.

Az érettségi vizsgák reformjának vitaanyaga (a kétszintű érettségi vizsga bevezetése, amely a felsőoktatási felvételi vizsgákat kívánta helyettesíteni) ekkor még a pedagógustársadalom heves ellenállásba ütközött. 1995. december végén, a költségvetési vita lezárásával Fodor Gábor miniszter benyújtotta lemondását és átadta miniszteri székét Magyar Bálintnak (1996.01. 01 – 1998. 07. 07.). Az új miniszter az oktatáspolitikai koncepción nem változtatott, hanem következetesen érvényt szerzett azoknak az elképzeléseinek, amelyeket elődje megkezdett.

A közoktatási törvény 1996-os módosításában⁴¹ a világnézeti neutralizáció, a szektorsemleges finanszírozás, a vizsgák új rendszere jelent meg, és az 1998-ban iskolát megkezdő diákok tankötelezettségi korát 16-ról 18 évre emelte.

Az 1996. évi LXII. tv. módosította a felsőoktatás finanszírozási rendszerét. A törvény rendelkezett az integrációs folyamat meggyorsításáról, a szélesebb profilú intézmények kialakításának érdekében. Ekkor vezették be a költségterítéses képzést; a fizető szakok megjelenésével új felsőoktatási intézmények létesültek, elsősorban az üzleti szféra részére és az informatika szakterületén.

Tovább folytatódott a felsőoktatás struktúrájának átalakítása, a jogi és gazdasági szakterületekre fektetve a hangsúlyt, míg az agrár-, műszaki, orvostudományi és a pedagógusképzés háttérbe szorult.

Az 1997-es év kodifikációs munkálatai során a középiskolai oktatásra vonatkozó⁴², valamint felsőoktatást érintő⁴³ kormányrendeleteket alkották meg. Az 1997. évi állami költségvetés jelentős fejlesztési pénzeket tudott biztosítani a közoktatási szakterület részére, a Nat. bevezetésének és a helyi tantervek elkészítésének költségeire. A munkálatok megszervezése az Országos Közoktatási Intézethez tartozott. Egy

---

⁴⁰ Nemzeti alaptanterv, 1995. 55. o.

⁴¹ 1996. LXII. tv. (IX. 1.)

⁴² Az alpműveltség vizsgaszabályzata (24/1997. (VI. 5.) Min. rendelet, az érettségi vizsgaszabályzat (100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet és a Két tanítási nyelvű iskolai oktatás irányelve (26/1997. (VII. 10.) Min. rendelet szerepelt.

⁴³ Az egységes tanári képesítési követelményeket meghatározó 111/1997. (VI. 27.), és a pedagógus-továbbképzésre, pedagógus-szakvizsgára vonatkozó (277/1997. XII. 22.)

adatbankot hoztak létre, amely 750 Nat.-kompatibilis tantervi modulból (tantárgyi tanterv, témaprogramok, iskolatípus-tantervek, mintatantervek) állt. Valamennyi iskolatípusra 25 „minta helyi tanterv”-et adtak ki, melyek a hagyományos terjesztési mód mellett az elektronikus információs rendszeren keresztül ingyenesen is hozzáférhetővé vált az érdeklődő pedagógusok számára.

Az általános iskolai élő idegen nyelv oktatásában az orosz nyelv tanítására is hatással volt a Nat., mivel – hasonló módon a többi idegen nyelvhez – átdolgozták a helyi tantervet, hozzáigazítva a Nat. elvárásaihoz. Hat komplex tantervi program készült orosz nyelvből: a Tankönyvkiadó, Paus, Katolikus egyház által kidolgozott, szakközépiskolák számára, Szentlőrinc és a dolgozók iskolája számára készült. Ezen kívül még saját helyi tantervek is készültek. A hozzájuk kapcsolódó tankönyvkinálat is figyelemre méltó. A Tankönyvkiadó programjához természetesen a saját kiadású tankönyveit ajánlja (az orosz első idegen nyelvként tanulók számára Somfai: Orosz nyelv 5. osztálytól 10. osztályig, második idegen nyelvként tanulóknak Tóthné: Orosz nyelv 9–10. osztályok számára kiadványait). A katolikus egyház által javasolt, Horváth József vezette programban az orosz nyelv tanítását 5. osztálytól indították és 12. osztályig tervezték. A különbség az, hogy a 9. osztálytól 10. osztály végéig vagy a 12. osztály végéig tanítják az orosz nyelvet. A piarista egyházi iskolában például az 5. osztálytól a 12. osztály végéig tartó programot választották 1998-ban (Soltész – Vihar – Helyes: Orosz nyelvkönyv 4. osztály számára; Hegedüs – Szameli – Vihar: Orosz nyelvkönyv 5. osztály számára; Szilágyi – Oszipova – Lőrincz: „Или впеѣд”; Damo: Orosz nyelvkönyv, 7. osztály; Kecskés: Orosz nyelvkönyv a 8. osztály számára).

A középiskolai képzésben a Bálint – Lőrinczi-féle gimnáziumi 1. és 2. osztályos orosz nyelvi könyveket és Bálint – Lőrinczi – Vajnai 3. és 4. osztály számára írott könyvei mellett kiegészítő irodalomként az *Újszövetség* orosz nyelvű változatát, Szabó iskolai szótárát és a Hadrovics – Gáldi nagyszótárakat ajánlotta a katolikus egyházi program. A Szentlőrinci-program is 5–6. osztálytól tervezte az orosz nyelv tanítását, Suara R. *Orosz nyelvkönyv gyerekeknek* könyve alapján.

Az OKI és a megyei pedagógiai intézetek irányították azt a továbbképzést, amely a helyi tantervek készítésében segítséget nyújtott a koncepcionális és metodikai kérdésekben a pedagógusoknak, iskolaigazgatóknak, munkaközösség-vezetőknek. A Nat.-hoz kapcsolódó képzések száma az 1996–1998 közötti időszakban megközelítette a

háromezret⁴⁴. A központi irányításról a Nat.-típusú tartalmi-tantervi szabályozásra való áttérésre, az intézményi pedagógiai programra és azon belül helyi tantervek elkészítésére kötelezte az intézményeket, menedzsmentfeladat elé állítva az igazgatókat. Mind a fenntartó, mind a szülők és középiskolai szinten a diákság képviselőivel is egyezsége kellett jutniuk. Az iskoláknak határidőre sikerült teljesíteniük törvényi kötelezettségüket: elkészítették és jóváhagyták a pedagógiai programjaikat, és az oktatók többségének bevonásával a helyi nevelési-oktatási rendszer megtervezésében is sikeresen vettek részt⁴⁵.

„A nyelvcsere – az orosz helyett a nyugati nyelvek oktatására való áttérés – a kilencvenes évek közepére befejeződött Magyarországon, de a világnyelvek közötti verseny folytatódik.”⁴⁶

Ekkor már az orosz nyelv a második idegen nyelvek csoportjába tartozott, amennyiben még szerepelt az intézmények idegennyelvi palettáján.

Az idegennyelv-oktatás kínálatának kialakítása az intézmények és az intézményvezetők kezében volt, ennek következtében az igazgatói döntéseknek az oktatási rendszer egészében meghatározó szerepe volt és lesz is.

Az 1998–99-es tanévben bevezetésre került Nat., követelményeit horizontálisan tíz műveltségi területre, vertikálisan két nagy szakaszra (1–6. és 7–10. évfolyam) és négy kis szakaszra (4., 6., 8., 10. évfolyamok vége) osztották fel. Osztályonkénti bontásban meghatározta a gyakorlati nyelvi készségek elsajátítását, az aktív (600 – 1200 – 1600) és passzív (200 – 400 – 400) szókincs minimumát, ugyanakkor lexikai témákat is javasolt.

*

Vizsgáljuk meg a következőkben, hogy a 90-es években hogyan alakult az orosz nyelv oktatása a közoktatás, illetve a felsőoktatás területén.

Az **általános iskolai** beiskolázáskor a gyerekek némi angol vagy német nyelvi előképzettséggel jelentkeztek az óvodából azon általános iskolákba, amelyek lehetőség szerint ugyanazt az idegen nyelvet ajánlották, már az alsó tagozat elején. A társadalmi nyomás eredményezte, hogy a hat-hét éves elsős gyerekek megkezdték vagy folytatták

---

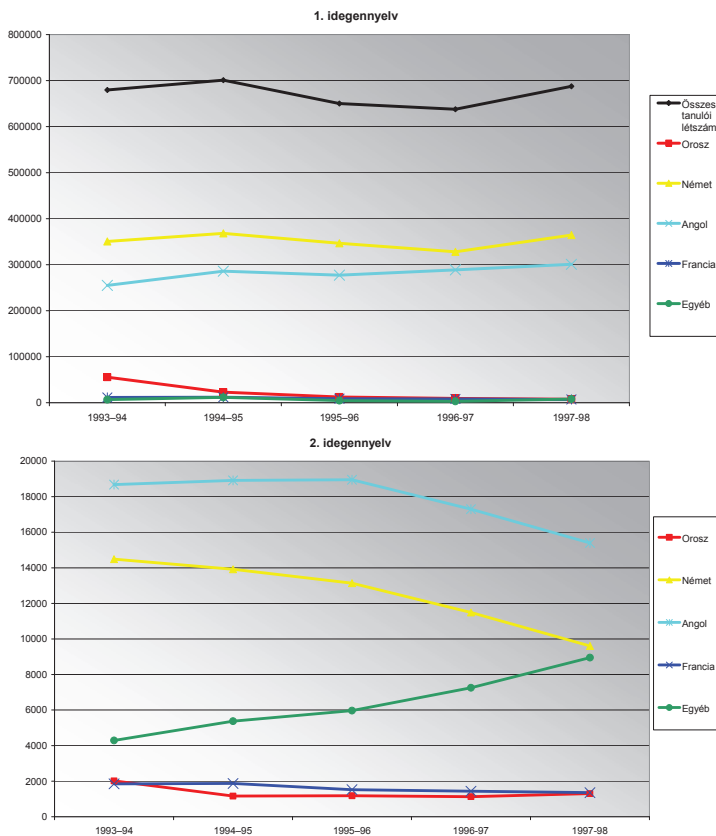
⁴⁴ Jelentés a magyar közoktatásról 2000. Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. Bp., OKI, 2000. 174.o.

⁴⁵ Jelentés a magyar közoktatásról 2000. Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. Bp., OKI, 2000. 177.o.

⁴⁶ Im: Imre Anna: Az idegennyelv-oktatás kiterjedésének hatása a nemzetiséginyelv-oktatásra. 195-196. o. In Vágó Irén (Szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es

az ismerkedést a szülők által választott nyelvvel. Ily módon a nyugati idegen nyelvek, elsősorban az angol és a német nyelv választása már természetessé vált az ekkor beiskolázott korosztálynál. A minisztériumi statisztikák is ezt látszanak alátámasztani.

Általános iskolai diákok idegennyelv-választása, 1–2. idegen nyelv¹⁶⁵

A számok tükrében is látható, hogy a kötelező idegen nyelv megválasztásánál az orosz átadta vezető szerepét a német nyelvnek, amelyet az angol követett. Az általános iskolai korosztály több mint a fele tanulta a németet első, kötelező idegen nyelvként. Az angol választásánál is hasonlóan magas létszámról beszélhetünk, ugyanakkor az orosz nyelvet

¹⁶⁵ Forrás: MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1993/94. Budapest. 1994. 48.o., 1995. 48.o., 1996. 26.o., 48.o., 1997. 26.o. és 48.o., 1998. 26.o. és 48.o., 1999. 26. és 43–44.o.

választók egyre csökkenő számát figyelhetjük meg. A három, egymást követő tanévben ez a csökkenés közel 50%-os az első idegen nyelv választásánál, majd kisebb mértékben csökkent tovább.

A második nyelv választásánál már nem ennyire szembeötlő a változás. Az 1994–95-ös tanévtől a létszám mintha „beállt” volna, viszont 1993–94-ben, Fejér megyében már nem volt jelentkező orosz mint második idegen nyelv tanulására.

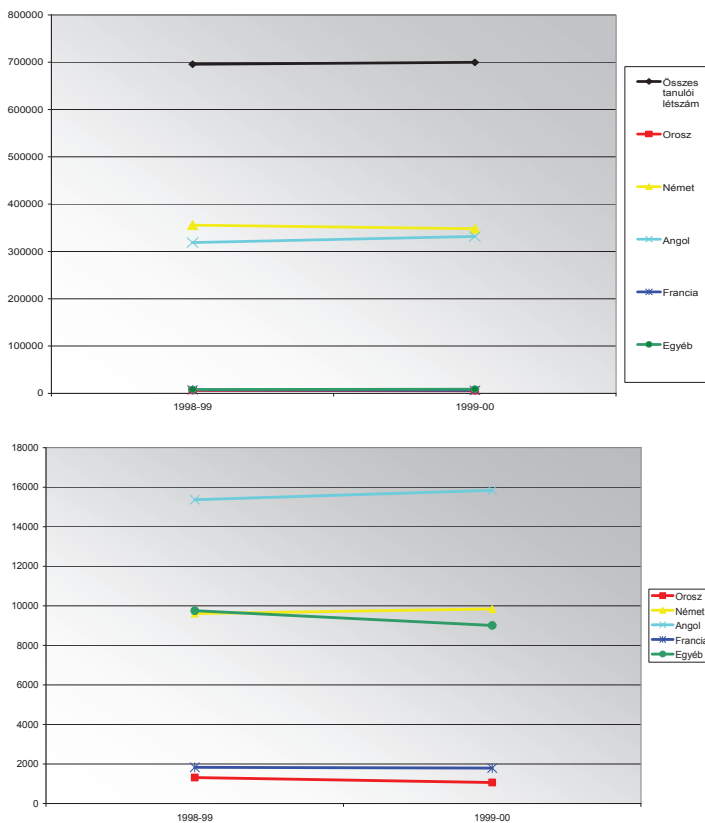
Ez a folyamat a következő évben más megyékben is megindult: Békés, Fejér, Heves, Tolna és Zalában már szintén nem volt jelentkező. Az ezt követő, 1995–96-os tanévben a meglévő Békés, Heves, Tolna, Zala megyékhez hasonlóan még háromban: Győr-Moson-Sopron, Nógrád és Somogy megyékben sem jelentkeztek a nyelv tanulására, viszont Fejér megyében egy csoportnyi (23 fő) tanuló újra választotta az orosz. Az 1993–1996 között az első idegen nyelv a német irányába változott, ezt az angol nyelv követte. A második idegen nyelv választásánál a vezetővé az angol vált, ezt a német követte. Az általános iskolákban erre az időszakra már az idegen nyelvek megválasztásánál a német és angol teljes dominanciája jellemző. Az általános iskolai korosztály számára ebben az időszakban a tankönyvek választékában sem tapasztalható javulás. 1996–97-ben már ez a tendencia figyelhető meg mind az első, mind a második idegen nyelv megválasztásában. Az első idegen nyelv választásánál már négy megyében (Komárom-Esztergom, Vas, Veszprém és Zala), a másodiknál pedig hatban (Bács-Kiskun, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Nógrád, Somogy és Zala) nem volt igény az orosz tanulására. Ez a tanév Zala megyében már úgy indult, hogy az idegen nyelvek tanítása köréből az orosz teljesen kiszorult.

Az 1997–98-as tanévben az első idegen nyelv megválasztásában a csökkenés mértéke hasonló képet mutat az előzőhöz képest. Szintén ugyanabban a négy megyében nem volt jelentkező orosz tanulására, mint az előző évben. A második idegen nyelv választása során pedig növekedést mutat azon megyék száma, ahol nem jelentkeztek oroszra. A meglévő hat megyéhez még kettő „csatlakozott”: Pest és Vas megyék. Ebben az évben már újabb két megyében nem indult orosztanítás általános iskolákban: Zala és Vas megyékben.

A második idegen nyelv választásánál a vezető szerep az angol nyelvé lett, ezt a német nyelvet választók követték, 1993–94-ben az orosz nyelv állt a harmadik helyen, de a statisztikai adatok alapján Fejér megyében már nincs jelen. Az orosz nyelv 1994–95-től a harmadik helyét átadta a francia nyelvnek.

A Nat. bevezetését az 1998–99-es tanévben felmenő rendszerben indították el, ezáltal kétpólusú tartalmi szabályozás lépett életbe (a központi Nat. mellett a helyi tantervek). A pedagógustársadalomban az általános iskolai tanárok köréből kerültek ki a Nat. fő támogatói. Az általános iskolai idegen nyelv oktatásában az orosz nyelv tanítására is hatással volt a Nat., mivel hasonló módon a többi idegen nyelvhez átdolgozták a helyi tantervet, hozzáigazítva a központi elvárásokhoz. Az orosz nyelvet tanulók csökkenő létszámán ez nem változtatott.

Általános iskolai diákok 1–2. idegennyelv-választása¹⁶⁶

¹⁶⁶ Forrás: OM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1998/99. Budapest, 2000. 26.o., 43–44.o., 2001. 25.o., 42.o.

Az 1998–99-es tanévben az első idegen nyelv választásánál az orosz választók száma már az utolsó helyen áll a többi (német, angol, francia) nyelvhez képest. Győr-Moson-Sopron megye csatlakozott azon négy megyéhez, ahol az orosz már nem tanították első idegen nyelvként. Másodikként való tanítása megyei szinten egy megyében, Győr-Moson-Sopronban megindulni látszott. Így ebben a tanévben megmaradt az a két megye (Vas, Zala), ahol nem volt orosztanítás általános iskolai szinten.

Az 1999–2000-ben az első idegen nyelv választásában további csökkenés figyelhető meg az orosz vizsgálva. A megyei szintű kimutatásában már hétben (a meglévő öthöz csatlakozott Békés és Somogy megyék) nem választották az orosz. A második idegen nyelv választásánál a megyei szintű kimutatás alapján még két megyében (Jász-Nagykun-Szolnok és Pest) nem tanítottak orosz, viszont Fejér megyében indult egy csoport.

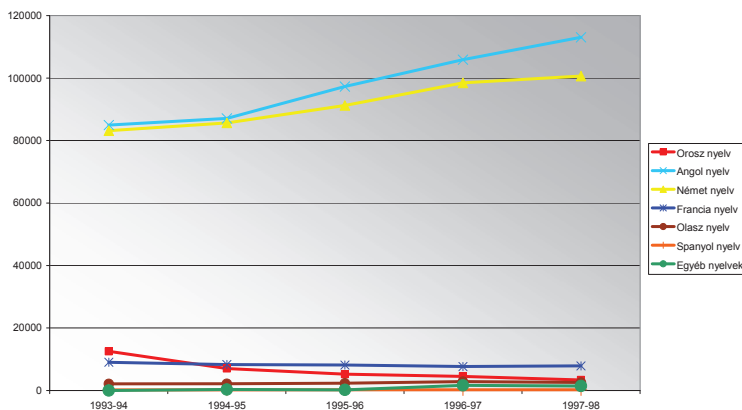
*

Az 1993-ban megjelent közoktatási törvény (79.) részét képezte a szakképzési törvény (76.) is, amelyet 1994-ben a kamarai törvény egészített ki. A legfontosabb jogszabályok a szakképzés megkezdésére, a gyakorlati oktatásra, a vizsgáztatásra, a tanulói kedvezményekre, az Országos Képzési Jegyzékre (OKJ) és az iskolai rendszerű képzések esetében további tanügy-igazgatási kérdésekre vonatkoztak. Az új szabályozással életbe lépő legfőbb változás megszüntette a közismereti és a szakképzési tantárgyak párhuzamosságát a tanítás-tanulás folyamatában. Az általános képzés 16 éves korig történő meghosszabbításával a szakképzést – a szakmunkásképzésben is – a közoktatás kétéves közismereti szakasza alapozta meg. Tehát a 9. és 10. évfolyamon a Nat. lett a közismereti szakasz alappillére. A közoktatási törvény az OKJ szerinti szakképzés bevezetését először 1996 szeptemberére tűzte ki, majd a törvénymódosítás ezt a határidőt 1998 szeptemberére helyezte át, a Nat. bevezetésének időpontjával megegyezően. Ez idő alatt a Nemzeti Szakképzési Intézet kidolgozta a központi programok általános irányelveit, a tantárgyi struktúra kiépítését. A tantárgyak közül a szakmai idegen nyelvi programot kezelték kiemelten. A nyelvoktatás a szakképzésben nem volt általános. A központi programok 14–20% közötti arányban tartalmaztak olyan időtartamot, amelyet szabadon választható tananyaggal kellett kitölteni. Vannak olyan szakképesítések, amelyeknél a szakmai és vizsgakövetelmény előírja a szakmai idegen nyelv tudását és így az oktatását is. A Nemzeti Szakképzési Intézet segítségképpen

elkészítette németül (44 db), angolul (44 db) és két esetben még franciául is a szakmai idegen nyelvi központi programokat. Az orosz szaknyelvi képzésen azonban már ez sem segített.¹⁶⁷

A szakközépiskolákban az idegen nyelv választásánál továbbra is az angol és a német nyelvek domináltak. Az orosz nyelvet alapórateremben választók száma is csökkent, de nem olyan mértékben, mint az általános iskolákban. Ennek oka a továbbtanulásnál az idegen nyelvi szakpárosításban rejlett. A közgazdász és kereskedelmi szakokra jelentkezők körében a nyugati nyelv – az orosz nyelv szakpárjaként – még meghatározó volt, de a három év alatt a fakultatív, speciális és a haladó tantervek alapján tanulók száma alapján az orosz már az idegen nyelvek között az utolsó előtti helyre került.

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása¹⁶⁸

A választható hat nyelv közül az ötödik helyen szerepelt az orosz. A továbbra is folytatódó arányeltolódás az angol és a német nyelvek javára dőlt el.

A két tanítási nyelvű szakközépiskolák közül a budapesti Idegenforgalmi Szakközépiskolában¹⁶⁹ már csak kifutó jelleggel volt jelen az orosz, az utolsó végzős osztály 1994-95-ben fejezte be tanulmányait. Az 1995-96-os tanévben az iskola már

¹⁶⁷ Modláné Görgényi Ildikó: A szakképzés központi programjainak kifejlesztése. 241–266. o. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

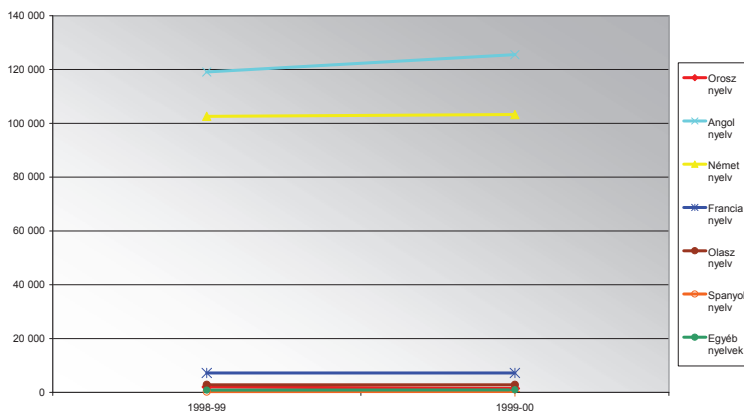
¹⁶⁸ Forrás: MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1993/94. Budapest, 1994. 46.o., 1994/95. 1995. 46.o., 1995/96. 1996. 46.o., 1996/97. 1997. 49.o., 1997/98. 1998. 47.o.

¹⁶⁹ 1039 Budapest Szent János utca 16.

nem indított ilyen nyelvi csoportot. A vidéki szakközépiskolák közül továbbra is csak a nyíregyházi Sipkay Barna Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari Szakközépiskolában zajlott az orosz nyelvi képzés egy csoport keretében (létszáma: 11 fő). 1995–96-ban már itt sem indult orosz nyelvi csoport.

A **Nat.** bevezetése a **szakközépiskolákban** az idegen nyelv választását nem befolyásolta. A hat választható nyelv közül az ötödik helyen szerepelt az orosz.

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása¹⁷⁰

Mint a statisztikai adatok is mutatják, tovább csökkent az orosz választók száma. A franciát közel ugyanannyi diák tanulta, ami már arra utalt, hogy a következő időszakban átveszi az orosz helyét. Az általános iskolai „utánpótlás” létszáma is egyre inkább zsugorodott.

*

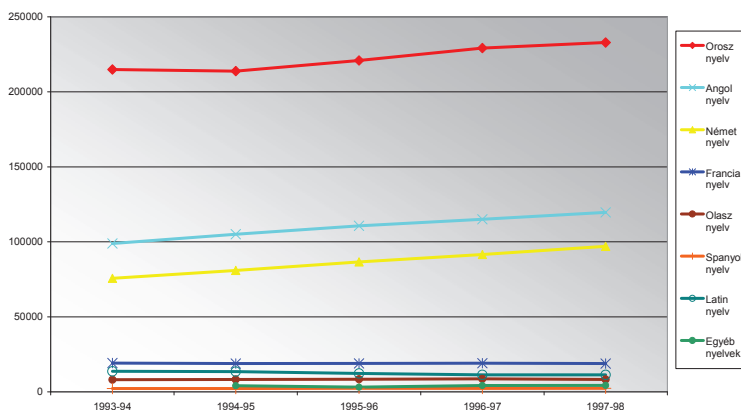
A **gimnáziumok** szerkezeti átalakulása jellemzi az 1993-1998 közötti időszakot. A négy évfolyamos („tisztá”) gimnáziumok mellett egyre inkább elterjedté váltak a hat, illetve a nyolc évfolyamos gimnáziumok. Ily módon a gimnáziumi képzés nyitott az általános iskolai képzés irányába. A gimnáziumi oroszválasztásában is megfigyelhető az a csökkenő tendencia, amely a többi oktatási intézményre is jellemző volt. Igaz, a

¹⁷⁰ Forrás: OM Statisztikai Tájékoztató középiskola. 1999. 60.o., 2000. 65.o.

mértéke már nem volt olyan erőteljes, mint az előző szakaszé (1989–93), de továbbra is folytatódott. 1993–98 között az orosz nyelvet tanulók száma 50%-kal csökkent. Az 1993–1998 közötti időszak kezdetétől az orosz nyelv mint második idegen nyelv volt jelen a gimnáziumokban. Az időszak végén már előfordult olyan csoport, ahol az orosz nyelv tanítását az alapoktól kellett kezdeni – a gimnáziumi tanárookra ez újdonságként hatott. A gimnáziumokban a második idegen nyelv választásánál is egyre inkább a nyugati nyelvek közül választottak a diákok. A csökkenés továbbra is folytatódott, és részben az angol és a német nyelvek javára dőlt el. Főként ott maradt még orosz nyelvi csoport, ahol felsőoktatási, pedagógus vagy bölcsészképzés zajlott, vagyis a fővárosy gyakorló gimnáziumaiban és a megyeszékhelyek gimnáziumaiban.

Gimnáziumban tanuló diákok idegennyelv-választása¹⁷¹

A statisztikai adatok alapján egyre inkább csökkent a gimnáziumokban orosz mint idegen nyelvet tanuló diákok száma. A francia nyelvvel közel hasonló létszámú diák tanulta ebben az időszakban.

Az egyes gimnáziumok idegennyelv-tanításának eredményességét a sikeres középfokú nyelvvizsgát tett tanulók számában mutatták ki. Az orosz nyelvet tanító tanárok a középfokú nyelvvizsga megszerzésének lehetőségével próbálták biztatni a tehetséges diákjaikat. Ehhez kevés számú új tansegédlet állt rendelkezésre. 1994-ben jelent meg Dudics Pálné *Tudáspróba oroszból* című feladatgyűjteménye a Nemzeti

¹⁷¹ Forrás: MKM, OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1993/94. Budapest, 1994. o., 1994/95. 1995. 45.o., 1995/96. 1996. 48.o., 1996/97. 1997. 46.o., 1997/98. 1998. 47.o.

Tankönyvkiadónál, amely segítségére volt mind a tanároknak, mind a diákoknak az érettségire és a nyelvvizsgára való felkészülésben. Közel egy időben ezzel a nyelvtani tesztkönyvvel látott napvilágot a Hartman – Horváth – Kun *Orosz nyelvtan gyakorlatokkal* című munkája, az Aula Kiadó gondozásában. A következő évben Halász Lászlóné – Paár Ferencné *Az orosz nyelvvizsga ábécéje* könyve már a középfokú és felsőfokú nyelvvizsga írásbeli részére történő felkészülésében nyújtott segítséget feladatsor-mintáival.

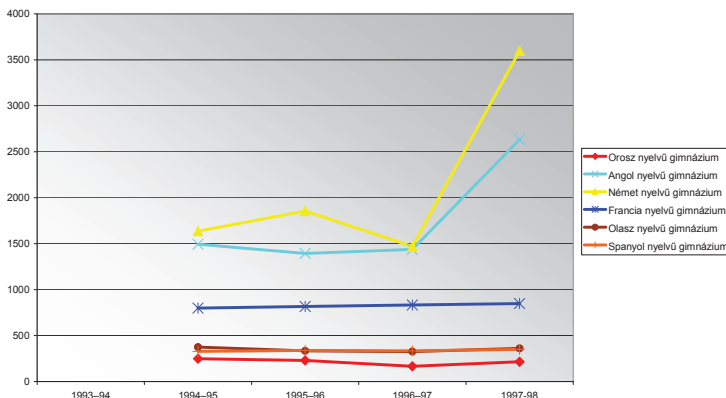
Az 1995-ben az Osipova I. – Vujovits I. szerzőpárostól újból megjelent »Здравствуйте!« nyelvkönyv csak Varsóban látott napvilágot. Itthon nem talált megfelelő szponzorokra a nyelvkönyv sorozat. A régi nyelvkönyvekből tanulók még ekkor sem ismerhették meg az új és egyre megújuló orosz nyelvi lexikát. Még jellemző volt a változás óta kialakult helyzet, amely a média piacán egyre inkább elterjedt műholdas tévécsatornák választékában az orosz csatornák ritkán kaptak helyet.

Később a Nat. által kínált tartalmi megújítások lehetőséget biztosítottak az új orosz nyelvkönyvek megjelenéséhez: a Köllő–Oszipova I. szerzők »Здравствуйте!« II, III kötete után a IV. kötet már Oszipova I. – Vohmina szerzőpáros tollából került ki. Nándoriné Dr. Horváth Márta – Tóthné Szedő Eszter »Зеленая улица« I. és II. kötetét is megtalálhatjuk. A középiskolai orosz nyelvoktatásban ezek a nyelvkönyvek élveznek prioritást. A hozzájuk kapcsolódó kiegészítő nyelvtan- és gyakorlókönyvek közül a Ferenczi: «Грамматика русского языка в практике», Акишина–Формановская: «Русский речевой этикет», Шилова – Усманова – Бакони: «100 диалогов по русскому языку», Крылова – Самуйлова – Федянина: «Так говорят по русски» és tansegédleteket használják. Hess T.–Vajnai J.: *Orosz nyelvkönyv kezdőknek I–II.* Szekszárd Tolna Megyei Pedagógiai Intézet, 1996 és 1998. nyelvkönyvek szerkezete és tartalma már összhangban volt a Nat. által szabályozott tanórai és a nyelvvizsgához szükséges követelményekkel.

A két tanítási nyelvű gimnáziumok létszámadatai is rámutatnak arra a tendenciára, hogy az idegen nyelv választása során az érdeklődés egyre inkább a nyugati nyelvű, elsősorban a német és az angol nyelvi gimnáziumok irányába tolódott el. Ebben az időszakban már kuriózumnak számított az orosz nyelvű gimnázium, annak ellenére, hogy az itt, orosz nyelven tett érettségi vizsgával a tanulók egyúttal nyelvvizsgabizonyítvány birtokosai is lehettek. „Az ötös és négyes osztályzat orosz nyelv és

irodalom érettségi osztályzat felsőfokú, a hármas és kettes pedig középfokú nyelvvizsgával egyenértékű¹⁷² – írja az iskolatörténet szerzője.

A két tanítási nyelvű gimnáziumokban tanuló diákok létszáma¹⁷³

1993–94-ben a két tanítási nyelvű gimnáziumok közül már csak a Kőrösi Csoma Sándor Orosz–magyar Két Tannyelvű Gimnáziumban zajlott az orosz nyelv oktatása. Az adatokból észrevehető, hogy egyre inkább fogyatkozott az orosz tanulóinak száma a többi két tanítási nyelvű gimnáziuméhoz képest. Sajnos ekkorra már az utolsó helyen (6.) állt. A többi két tanítási nyelvű gimnázium közül a budapesti Károlyi Mihály (spanyol) és a Kossuth Lajos (német) gimnáziumok második idegennyelv-választékában szerepelt az orosz nyelv, ezek a gimnáziumok indítottak is egy-egy csoportot.

A **Nat.** elfogadása a **gimnáziumok** számára csak kevés pozitívumot nyújtott, „...különösen a négy évfolyamos gimnáziumok sérelmezték a képzésük tartalmát meghatározó két dokumentum a Nat és az érettségi vizsgaszabályzat diszkrpanciáját.”¹⁷⁴ Az idegen nyelv tanításánál a Nat., az első idegen nyelvnél meghatározta a minimum 183 – maximum 264 órát. A második idegen nyelv tanításának szükségességét csupán deklarálja, de órakeretet nem határozott meg. „Megfelelő feltételek esetén a helyi tantervekben egy második idegen nyelv tanítása is szerepelhet.

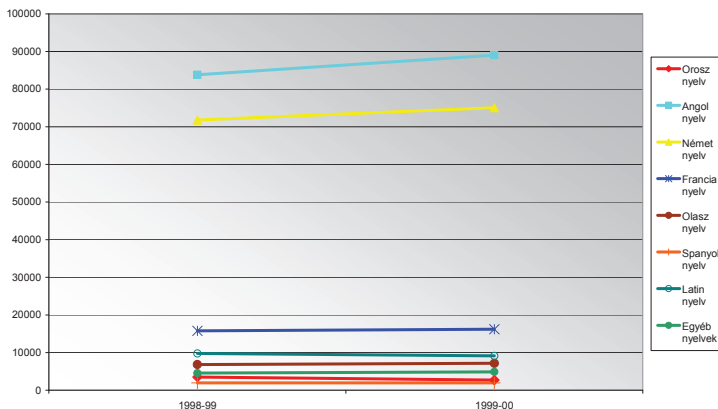
¹⁷² Im: Gadanez Györgyné – Iskolánk története, működése. 7. o. In: A Kőrösi Csoma Sándor Orosz–magyar Két Tannyelvű Gimnázium Jubileumi Évkönyve Bp. 1999/2000.

¹⁷³ Forrás: MKM, OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1994 53.o., 1997 53–55.o., 1997. 56–58.o., 1998. 50.o.

¹⁷⁴ Im: 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet. Vö.: Vágó Irén: Tartalmi változások a közoktatásban – A „rejtett” helyi tantervektől a valóságos helyi tantervekig. 43.o.

Az élő idegen nyelv mellett a második idegen nyelv lehet a latin is¹⁷⁵ – így a Nat. A Nat. komplex programkínálatából a középiskolás korosztály számára már nem csak a tankönyvkiadó kínálatában szereplő orosz tankönyvek voltak elérhetőek.

Gimnáziumokban tanuló diákok alapóratervi idegennyelv-választása¹⁷⁶

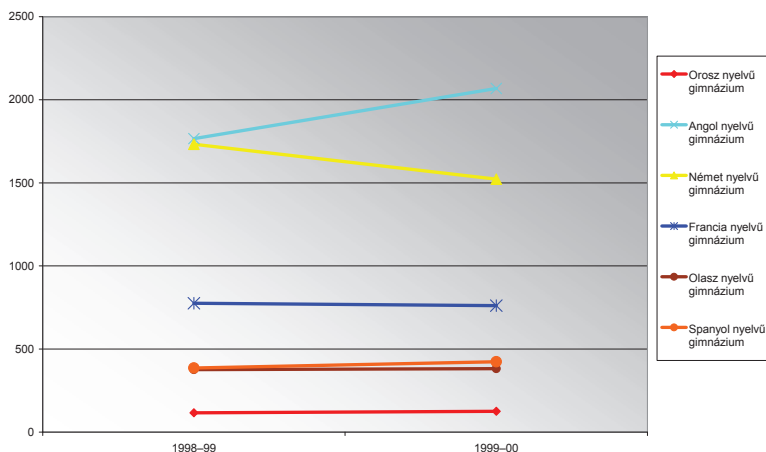
A tanulói létszámok tükrében elmondhatjuk, hogy az orosz nyelvet választók csoportja az idegen nyelvek közül a hatodik helyen szerepelt. A sorrendet természetesen továbbra is az angol nyelv vezeti, a német nyelv állt a második helyen, ezt követi a francia nyelv, majd a latin és az olasz nyelvek. Mind a két tanévben csak a spanyol nyelvet választó tanulók csoportját előzi meg az orosz nyelv. Sajnos az oroszos tanulók létszáma tovább csökkent (3496-ról – 2692-re).

A Kőrösi Csoma Sándor Két Tanítási Nyelvű Gimnáziumban tanuló diákok létszáma – bár kis mértékű emelkedést mutat, 116 főről 125 főre emelkedik – továbbra is utolsó a gimnáziumok sorában. A sorrendben továbbra is az angol, majd a német, francia, olasz és a spanyol nyelvi gimnáziumok megelőzték.

¹⁷⁵ Nemzeti alaptanterv, 1995.

¹⁷⁶ Forrás: OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1999. 60.o., 2000. 65.o.

A két tanítási nyelvű gimnáziumban tanuló diákok létszáma 1998–2000¹⁷⁷

A Nat. bevezetésével a két tanítási nyelvű gimnáziumok diákjainak létszáma egységesen csökkenést mutat, de a nyelvek sorrendjét illetően változás nem történt, a nyugati nyelvek iránti kereslet a továbbiakban is megmaradt. A Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium létszámának az 1999–2000-es tanévben kilenc fővel való növekedése azért érdemel figyelmet, mert ekkora már az általános iskolai orosznyelv-tanítás több megyében is megszűnt.

*

Az 1993-as évben megszavazott oktatási törvény változást eredményezett a **felsőoktatásban** is. A felsőoktatásról LXXX. tv.80. tv-t az akkori művelődési és közoktatási miniszter, Mádl Ferenc a tanévnyitó beszédében ekképpen méltatta: „Az első önálló felsőoktatási törvény e folyamatosságot vállalva foglalta keretbe mindazon elveket, amelyek, ha körülményeikben nem is, de teljesítményeikben az európaiságot példázó egyetemeink és főiskoláink munkáját meghatározzák. Az oktatás, kutatás és alkotás szabadsága; a szakmai-tudományos továbbképzés; az egyetemek tudományfokozat-adományozási joga és felelőssége; [...] az önkormányzati szabadság és felelősség; a szakmai és oktatáspolitikai döntéseket hozótestületek, az Akkreditációs

¹⁷⁷ Forrás: OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1999. 60.o., 2000. 65.o.

Bizottság, a Felsőoktatási és Tudományos Tanács és a jogalkotói és törvényességi felügyeleti jogkörrel felruházott miniszteriális munka – mindezek jól szolgálják a korszerű felsőoktatás működését, és egyben ösztönzik az egyetemi és főiskolai képzés szervezeti és tartalmi megújulását.”⁶⁰

Ebben a tanévben indult el a képzés az egyházi egyetemeken is, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen és a Károli Gáspár Református Egyetemen is, bölcsészképzés keretében nyelvtanár-képzést is indítottak.

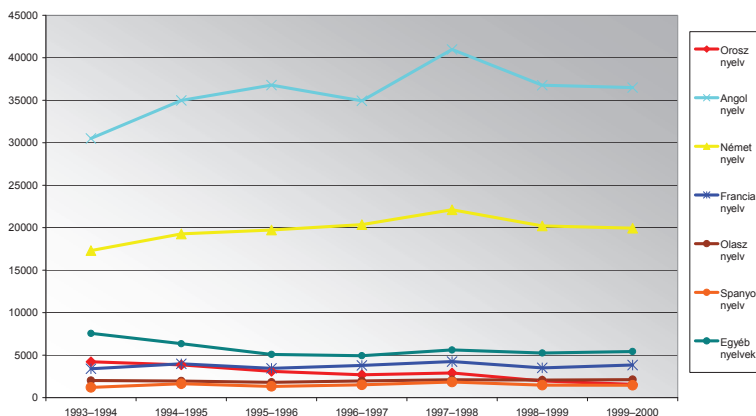
Az 1993–94-es tanévre a felsőoktatási intézmények nyelvi lektorátusain, intézeteiben végbement az idegen nyelvek oktatásának változása. Az orosz nyelv mellett már a nyugati nyelvek, elsősorban az angol és német, kerültek a hallgatók érdeklődésének középpontjába. Ettől a tanévtől már a középiskolai alapokkal bíró, korszerű tankönyvekkel és segédanyagokkal elsajátított, biztosabb alapokkal rendelkező hallgatóság további négyéves nyelvi képzése dominált. Egyre nagyobb kereslet mutatkozott a francia, olasz és spanyol nyelvek iránt is. Az oktatói feltételek már biztosítottak voltak, s mivel ezeket a nyelvek tanítását is támogatta a minisztérium, a tárgyi feltételek is elérhetővé váltak. Ahogy a gimnáziumokban, úgy a felsőoktatási intézmények nyelvi lektorátusain az új idegen nyelvi oktatási programra, képzési formára való áttérés nem okozott gondot. A lektorátusokon tanító nyelvtanárok nagyobb százalékának nyugati idegen nyelv volt a szakpárja, amint ez az orosz nyelv és irodalom szakosok átképzésekor is bebizonyosodott.⁶¹ Az idegen nyelvi választék a felsőoktatás területén már hét nyelvet ölelt fel: angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol és a latin.

---

⁶⁰ Köznevelés, 1993., 26. sz. 3–4.o. Vö: T. Kiss Tamás: A magyarországi kulturális minisztériumokról. Budapest, 1993. 464–468.o.

⁶¹ 39441 MM. Szövényi Zsolt: Az idegen nyelvek oktatásának feladatai a magyar oktatási rendszerben. (Összefoglaló a Világbank szakértői részére) 1990. 01. 30. 23.o.

A felsőoktatásban tanuló nappali tagozatos hallgatók idegennyelv-választása⁶²

A nappali képzésben résztvevő hallgatók fele az angol nyelvet választotta, a második helyen a német állt, amelyet a francia követett a sorrendben. Az orosz nyelvet 1998–99-től egyre inkább kiszorította az olasz, de elsőbbségét megtartotta a spanyollal szemben. Az orosz 2000-ben a hallgatók 2,21 %-a tanulta.

A szaknyelvigényes területen még valamivel kedvezőbb helyzetnek lehetünk tanúi.

A közgazdasági főiskolákon tanulható hat idegen nyelv közül az 1993–94-es tanévben az angol (2848 fő) és a német (1882 fő) nyelveket követve az orosz (603 fő) a harmadik helyen állt. Az 1994–95-ös tanévtől a negyedik helyen (539 fő) szerepelt, mert megelőzte a francia nyelv (645 fő), de ezt a helyét megtartotta 2000-ig, némi létszámingadozást mutatva (489 – 496 – 460 – 472 fő).

A katonai felsőfokú tanintézményekben az angol és német nyelveket követve az 1996–97-es tanév végéig a harmadik helyen (193 – 200 – 175 – 83 fő) állt az orosz nyelv a választott idegen nyelvek között, majd az 1997–98-as tanévtől a negyedik helyre (52 – 57 fő) került, helyét a francia nyelvnek adta át.

A rendőrtisztai főiskolán a német (202 – 213 – 209 – 192 – 265 – 193 – 195 fő) és angol (190 – 209 – 188 – 200 – 315 – 192 – 200 fő) nyelveket követően a harmadik helyen szerepelt az orosz nyelv (93 – 123 – 81 – 37 – 60 – 32 – 35 fő). A szaknyelvi képzésben az orosz nyelv a harmadik helyen szerepelt.

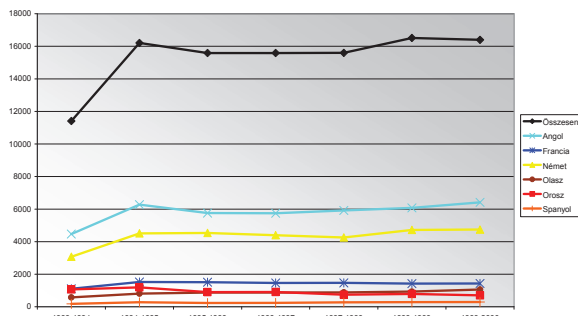
⁶² Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1994. 30.o., 1997. 38.o., 1997. 34.o., 1998. 32.o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1998. 30.o., 1999. 30.o., 2001. 30.o.

A Magyar Akkreditációs Bizottság megalakulásával és a felsőoktatási intézmények karainak, szakjainak akkreditálásával többek között az idegen nyelv kimeneti követelményeiben támasztott elvárások az adott intézmény szaknyelvi képzését erősítették. A MAB mellett párhuzamosan működő Nyelvvizsga Akkreditációs Testület, többek között a szaknyelvi vizsgáztatás kereteinek és helyeinek akkreditációját végezte a 71/1998 (IV.8.) kormányrendelet értelmében. Ily módon az akkreditációt követően szaknyelvi vizsgaközpontok alakultak. Ezek a tanintézményeken belül, szervezetiileg különválasztva a tanfolyami képzéstől, önálló egységként működtek. A vizsgaközpontok többségében a nyelvvizsgák akkreditálásában leggyakoribb angol, német és francia nyelvek mellett az orosz nyelv is szerepelt.

*

1993–94-től a művelődési tárca felsőoktatási főosztálya részletes kimutatást készített a nyelvszakos nappalis hallgatók számáról. Idegen nyelvekre történő bontásban nyomon lehet követni a változást, amelyet a minisztérium még a Glatz Ferenc minisztersége alatt kidolgozott programban meghatározott. A nyugatinyelv-szakosok irányába fejlesztette a minisztérium a képzés keretlétszámának meghatározását, ezzel is több nyelvtanár képzését biztosítva a közoktatási szférában. A nyelvszakos képzés magába foglalta mind az egyetemi, mind a két különböző főiskolai szintű tanárképzést. Táblázatban összefoglalva is látszik az a csökkenő tendencia, ami az orosz nyelv iránti kereslet visszaesését jellemezte mind az alapfokú, mind a középfokú képzésben.

A nyelvszakos képzésben részesülő összes nappali tagozatos hallgató száma⁶³

⁶³ Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1993/94. 35.o., 1994/95. 39.o., 1995/96. 34.o., 1996/97. 32.o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1997/98. 30.o., 1998/99. 30.o., 1999/2000. 30.o.

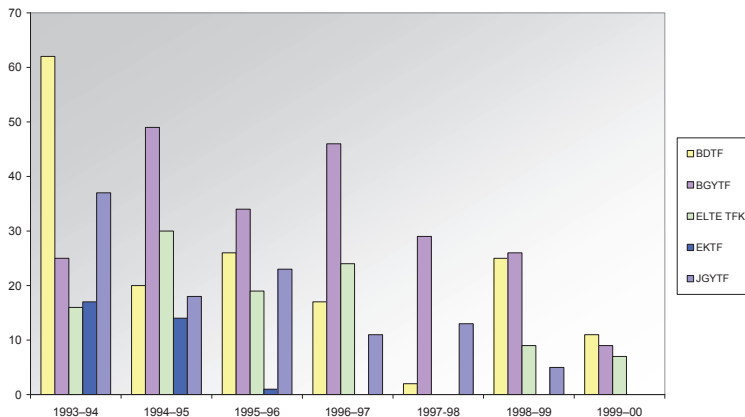
Az 1993–94-es tanévben az angol és német nyelvszakosokat követően közel hasonló létszámban a francia szakosokkal (1106 fő) a negyedik helyen álltak az orosz szakosok (1062). Az olasz szakosok követték őket a sorban, a spanyol szakosok zárták a nyelvszakosok listáját. A következő évben a nyelvszakosok létszámának sorrendben változás nem történt, csak jelentősebb különbség mutatkozott a francia (1522) és az orosz (1190) szakosok létszáma között. Az 1995–96-os tanévben már az orosz szakosok (900) létszámadatai közelebb álltak az olasz szakosokéhoz (871), mint a francia szakosokéhoz. Ez a különbség egyre kisebb lett az 1996–97-es tanévben: orosz szakosok (909) és az olasz szakosok (879), de a sorrend még változatlan. Az 1997–98-as tanévben már változás következett be a sorrendben is: az orosz szakosok létszáma tovább csökkent (741), míg az olasz szakosoké tovább növekedett (886). Így már csak az ötödik helyen szerepelt az orosz nyelvszakos képzés. A következő két évben is ez a tendencia figyelhető meg, az idegennyelv-szakosok képzésének létszámát és sorrendjét illetően. Százalékos kimutatásban az 1993–94-as 9,30%-ról fokozatosan csökken 7,34%, 5,77%, 5,83%, 4,75%, 4,77% és 4,30%-ra.

*

A tanárképző főiskolákon 1993–94-től egyre csökkenő hallgatói létszám mellett ugyan, de folytatódott az orosz nyelvszakosok képzése, bár ettől az évtől kezdve csak öt főiskolán, ugyanis az ELTE TFK gödöllői tagozatának fokozatos leépítése megkezdődött, így már nem indult el az orosz tanár-képzés. Itt kell megjegyeznünk, hogy a képzés szervezése Gödöllőn értelmetlen, a kádári időszakra jellemző, személyi ambíciókon alapuló drága kezdeményezés volt, amelynek finanszírozása a rendszerváltás után természetesen nem folytatódott, s ez a kihelyezett tagozat felszámolásához vezetett.

Az öt tanárképző főiskola orosz szakos hallgatói létszámkerete is csökkent: az 1993–94-es tanévben még 157 elsőéves orosz szakos hallgató kezdte meg tanulmányait és az ezredfordulóra már csak 27-en tanultak orosz szakpárosításban a három főiskolán indított orosz szakon.

A főiskolai orosz nyelvszakos hallgatók 1993–2000⁶⁴

Az 1993–94-es tanévben főiskolánként a következő képet mutatta az orosz szakos képzés: a BDTF az idegen nyelv szakpárosításban: az angol (10), német (18), olasz (2), francia (1) és a horvát (1) nyelvek szakpárosításában 32 fő kétszakos és két fő egyszakos képzése indult meg. A klasszikus magyar (7) és történelem (6) szakpárosítás mellett a könyvtár (7), biológia (2), földrajz (3), matematika (2) és technika (1) párosításában 30 fő nyert felvételt. A BGYTF szintén az idegen nyelvek szakpárosításában vettek fel legtöbb hallgatót az 1993–94-es tanévben: angol (6), német (5), francia (4), ukrán (4) nyelvekből összesen 19 főt. A klasszikus szakpárosításban a történelem párként 4 fő nyert felvételt, matematikából két fő kezdte meg tanulmányait. Az ELTE TFK már csak angol (10) és német (6) szakok párként indult meg az orosz nyelvi tanárképzés. Az EKTf még nagyobb számban, a klasszikus szakpárosításban magyar (3) és történelem (8) indult az 1993–94-ben az orosz nyelv, míg az idegen nyelv párosításában angol (3) és német (3) hat fő nyert felvételt. A JGYTF-en szintén az idegen nyelvi angol (13), német (11), francia (1) és szlovák (1) 26 fős szakpárosítás vezetett a klasszikus szakpárosítással szemben: 11 fő indult magyar (5) és történelem (6) szakokon.

⁶⁴ Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Budapest, 1994., 60–68. o. 1997., 68–78. o., 1997., 63–72. o. 1998., 66–75. o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Budapest, 1998., 63–72. o., 1999., 65–74. o., 2001., 59–68. o.;

Az 1994/95-ös tanévtől a felvételt nyert hallgatók száma alapján a klasszikus szakpárokkal szemben már egyértelműen az idegen nyelvi szakpárosítás javára billent a mérleg.

A BDTF-n angol (10), német (3) és francia (1) párral 14-en, míg könyvtár szakon, magyar, történelem és biológiából egy-egy hallgató kezdte meg tanulmányait. A BGYTF-n közel azonos volt az idegen nyelvek és a többi tantárgy párosításában indított orosz szak létszáma. Angol (8), francia (3), német (2) és ukrán (12); magyar (10), történelem (12) és matematika (2) szakpárjaként zajlott az orosz tanárképzés. Az ELTE TFK-n az orosz nyelv – idegen nyelvek (17 angol és 12 németes) szakpárosítás mellett művelődésszervező szakpárosításban egy fő tanult. Az EKTF a klasszikus szakpárosítás, a magyar (8) és a történelem (3) mellett gazdaságismeret párosításában egy fő kezdte meg tanulmányait, német párral ugyancsak egy fő tanult. A JGYTF az idegen nyelv szakpárosításban vették fel a legtöbb hallgatót: angol (11), német (3) és francia (1) mellett a klasszikus szakpárosításban magyar (2) és történelem (1).

Az 1995–96-os tanévben a BDTF-n a klasszikus szak-párok közül a történelem (5) párjaként indították, földrajz (9), könyvtár (1), biológia (1), matematika (1), technika (1) párosításban és az idegen nyelvek közül angol (2), német (4) és szlovén (1) párosításával. A BGYTF-n egyforma arányban oszlott meg az idegen nyelvek szakpárosítása a klasszikus és más szakok párosításában, a következőképpen alakult a szakpárosítások eloszlása: angol (7), német (5), ukrán (5) – magyar (6), történelem (7), szociálpedagógia (3) és matematika (1). Az ELTE TFK-n már csak angol (15) és német (4) szak-párjaként indult. Az EKTF-n utoljára indult orosz nyelvi tanárképzés, gazdaságismeret párjaként egy fő részére. Kifutó jelleggel zajlott az orosz nyelvi képzés, mert a főiskola szerkezeti átalakítás előtt állt.

A JGYTF az idegen nyelv szakpárosításban nagyobb számban indította az orosz nyelv oktatását: angol (6), német (4), francia (3) és szlovák (1) párjaként, míg magyar (4), történelem (2), pedagógia (2) és matematika (1) párosításban képezte a tanárokat.

Az 1996–97-es tanévre négy tanárképző főiskolán zajlott az orosz nyelv szakpárosításban való felsőfokú oktatása. Az ELTE TFK továbbra is csak idegen nyelv szakpárosításában indított évfolyamot: angol (14) és német (10) nyelvek bevonásával. A BDTF hasonló létszám mellett az idegen nyelv és más szakok párosításában: angol (3) és német (5) – történelem (3), könyvtár (1), biológia (2), földrajz (2), technika (1).

A BGYTF-n nagyobb számban párosították az orosz nyelvet más szakokkal, mint valamely más idegen nyelvvel: történelem (9), magyar (7), matematika, művelődésszervező, szociálpedagógus, testnevelés párosításában két-két fő létszámmal, könyvtár és ének-zene szakokon egy-egy fővel; ezekkel szemben a német–orosz szakosok tízen voltak, az angol–oroszok heten és ukrán–orosz szakosok hárman. A JGYTF-n az idegennyelv-párosítás mellett az egyszakos képzés is indult, a kétszakos képzéssel párhuzamosan: három-három egyszakos angol, német, egy francia és egy orosz egyszakos volt, az orosz magyar, történelem és pedagógia szakpárosításban egy-egy fővel indult.

1997–98-ban már csak három főiskola indított orosz szakpárosításban képzést. A BDTF-n két diák tanult orosz, német és magyar szakpárosításban. A BGYTF-n az idegen nyelv párosítása volt a döntő (angol: 6, német: 7, ukrán: 4 és francia: 2; magyarral 5-en, történelemmel 2-en és testneveléssel hárman párosították e szakot). A JGYTF-n hasonló arányban oszlott meg az idegen nyelv szakpárosítása és más szakpárosítás: a négy angolossal és a két németessel szemben kettő a magyaros, négy a matematikás és egy a pedagógia szakos. Az 1997–98-as tanévben volt leginkább érezhető az orosz szakos hallgatók létszámának csökkenése.

Az 1998–99-es tanévben már újból négy főiskolán zajlott az orosz szakos hallgatók képzése. Az ELTE TFK-n továbbra is idegen nyelv párosításában (angollal nyolc és némettel egy fő részére). A BDTF-n az egyszakos képzésben 13 fő tanult a kétszakos idegen nyelv párosításában: angollal ketten, finnugor szakkal egy és némettel egy fő – történelem, művelődésszervező és testnevelés párosítással ketten-ketten, könyvtár és magyar párosításában egy-egy hallgató tanult. A BGYTF-n idegen nyelv párosításában összesen kilencen (angol: 3, német: 1, ukrán: 5) – egyéb szakok párosításával tizenheten (történelem: 5, magyar: 3, testnevelés: 4, rajz: 3, művelődésszervező: 1 és szociálpedagógus 1) voltak orosz szakosok. A JGYTF-n román (2), matematika (2) és pedagógia (1) párosításában zajlott az orosz nyelv oktatása.

Az 1999–2000-es tanévben már csak három tanárképző főiskolán zajlott az orosz nyelvi képzés, minimális hallgatói létszámmal. A JGYTF már nem tudott orosz nyelvszakos képzést indítani, mert a tanárképző főiskolát a JATE-ba integrálták, és a szegedi egyetem egyik karjaként működött tovább. Az ELTE TFK-n maradt az angol (6) és német (1) szakpárosítás. A BDTF egyszakos képzésében nyolcan tanultak orosz, szlovén párosításban ketten és ének-zenevel egy diák volt oroszos. A BGYTF-n angol

(3), ukrán (1) – történelem (2), szociálpedagógus (2) és testnevelés (1) szakokkal párosították az orosz.

A felsőoktatási törvény 1996. évi módosítása többek között az intézményi integrációs folyamat meggyorsítására és a szélesebb profilú intézmények kialakítása érdekében tartalmazott intézkedéseket. Az 1996. évi LXI. törvény 98.§-a a pedagógusképzési rendszer kétszintű, egyetemi és főiskolai rendszeréről rendelkezik. Az egyetemi képzés befejezése után (2) „*Az egyetemi végzettséggel rendelkezők címe: [...] okleveles tanár...*”. A főiskolai szinten három intézménytípust határoz meg: az óvóképző, a tanítóképző és a tanárképző főiskolákat, amelyek elvégzése után „(3) ... *tanár, tanító, óvodapedagógus, gyógypedagógus ... címet viselhetik*”. Az óvóképző és a tanítóképző végzős hallgatóival szemben támasztott képzési követelmények már 1994-ben megjelentek, aminek eredményeképpen a képzés időtartama két évről három évre, illetve három évről négy évre növekedett (158/1994. XI. 17. Korm. rendelet 3.§); ezt a rendeletet az 1996. évi LXI. tv. 4.§ is megerősítette.

Az egységes tanári képzési követelményeket az 111/1997. IV. 27. Kormányrendelet jóváhagyta. A tanári szakma szakmai elvárásait fogalmazta meg, de a szakokét nem – abból a megfontolásból, hogy a tanári képzéssel társuló szakok (pl. az idegen nyelv) is elkészítik saját képzési követelményeiket, és így a kettő együttesen lesz érvényes. A szakmai képzés és a szakképzés közötti összehangolást kívánták ezzel elérni. A gyakorlatban a főiskolákon „... a kiépült szervezeti keretek többé-kevésbé funkcionálisak, kötöttek, egymáshoz viszonyítva intézménytípusonként nagy hasonlóságot mutatnak. Az egyetemeken esetében, a belső szervezeti keretek kialakulásában nagyobb jelentősége lehet az adott intézmény szerepfelfogásának, történeti fejlődési folyamatának, a térszerkezet és a térszervezés adottságainak és lehetőségeinek, a bármely képzési területen működő érdekérvényesítési vagy együttműködési képességeinek, a tudományról, a kutatásról, a képzési feladatairól és folyamatáról kialakult felfogásának. Ezért az egyetemi tanárképzés gyakorlata intézményenként jelentősen eltérő képet mutat.”⁶⁵

A tanárképző főiskolák végzős oroszos hallgatói a másik szakjuk alapján tudtak elhelyezkedni, így gyakorlatilag egyszakosként tanítottak az általános iskolákban. Az idegennyelv-szakosoknak nem okozott nagy problémát az elhelyezkedés, mert a nyugati

---

⁶⁵ Kocsis Mihály: A pedagógusképzés szerkezeti és tartalmi változásai az 1990-es években. 281.o. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

nyelv szakosok iránti kereslet meghaladta a kínálatot. Amennyiben nem a pedagóguspályát, az állami szférában való elhelyezkedést választották, úgy a nyelviskolák szívesen alkalmazták a végzett hallgatókat óraadóként is. A magyar szakpárosítás esetében az elhelyezkedés már nem volt annyira egyszerű, mert a korábban végzett orosz–magyar szakos tanárok, aki nem vállalták az átképzést, már egyszakosként tanítottak. Ily módon alakulhatott ki magyartanár-felesleg. Vágó Irén által 1996-ban végzett felmérésében – az „önkitöltős” Igazgatói kérdőív – kiértékelésekor ez alátámasztást is nyert.⁶⁶ A többi szakpár esetében nem jelentkezett ilyen probléma, de a közoktatás területén dolgozó pedagógusokat mindenképpen arra ösztönözte, hogy más szakot is elvégezzenek esti, levelező képzésen vagy tanártovábbképzés keretében, ez az élethosszig tartó tanulást is jelenti. Ezek alapján az állásukat is biztosabbnak tudhatták, és a közalkalmazotti fizetési kategória besoroláskor is elismerik e képzéseket. Megállapítható, hogy az orosz nyelv szakpárosítása a tanárképző főiskolákon is, a csökkenő létszám miatt, átadja helyét az egyetemek bölcsész karain lévő orosz nyelv és irodalom képzésnek. Az egyszakos főiskolai képzés már erre utal.

*

Az orosz nyelv és irodalom szakosok képzésének alakulása az egyetemeken.

Az 1993-as a felsőoktatási LXXX. tv. intézményi hatáskörbe utalta többek között a szerkezeti és tartalmi átalakításokat. Az egyetemi szintű képzésben szétválasztásra került a bölcsész orosz nyelv és irodalom szak és a tanári képesítést nyújtó képzés. A bölcsész képzés szerkezeti és tartalmi változásai a következőképpen alakultak át: úgynevezett alapképzésre, amelyet egy komplex vizsga lezárásával a törzsképzés követett. A bölcsészképzésben résztvevő orosz szakos hallgatók nyolc szemeszter időtartama alatt befejezhették egyetemi szintű tanulmányaikat. Azok a hallgatók, akik párhuzamosan a bölcsészképzéssel a tanár szakot is felvették, tíz szemeszter elvégzése után szereztek diplomát.

A négy egyetemünkön meglévő orosz nyelv és irodalom tanszékek professzorai egymással összhangban alakították ki a doktori iskolák „témaköreit” és képzési rendjüket, amelyeket az egyetemek Doktori Tanácsa felterjesztett a Magyar

---

⁶⁶ Vágó Irén: Tartalmi változások a közoktatásban – A „rejtett” helyi tantervektől a valóságos helyi tantervegig. 39.o. In: Vágó Irén(szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

Akkreditációs Bizottság elé, amelyet az 1996-ban állásfoglalásában elismert és jóváhagyott. A nyelvtudományok programja irodalmi és nyelvészeti alprogramokból állt. Az ELTE BTK Keleti szláv és Balti Filológiai Tanszékén a nyelvészeti alprogramok vezetői között megtalálhatjuk Dr. Péter Mihály professzort, Dr. Tatár Béla professzort és Dr. Jászay Lászlót is. Az irodalmi alprogramok irányítói Dr. Kovács Árpád, Dr. Han Anna, Dr. Zöldhelyi Zsuzsa prof. A KLTE BTK doktori alprogramjai Dr. Molnár T. István és Dr. Agyagasi Klára irányításával folynak. A JATE BTK doktori program nyelvészeti alprogramjai: Dr. Tóth Imre irányításával az ószláv és orosz nyelvtörténet, Dr. Bibók Károly vezetésével az orosz leíró lingvisztika. Az irodalom területén a XIX–XX. századi orosz irodalom Dr. Fejér Ádám, az óorosz irodalom a XI–XVII. században Dr. Lepahina Valéria irányítása alatt áll; a mai orosz kultúra és irodalom történetével Dr. Szőke Katalin és Dr. Bagi Ibolya vezetésével foglalkozhatnak a hallgatók.

Az orosz tanszékeken ekkor már más szláv nyelveket is oktattak, az ELTE BTK orosz tanszékén az 1961-től, Kovács Oxána anyanyelvi lektorral tanított ukrán mellett a balti államok nyelveit is oktatni kezdték: 1991-től a letet lektor segítségével, a litván nyelvet Naslenaite Vaida anyanyelvi lektor, a beloruszt 1994-től Olehnovics N. N. anyanyelvi tanár közreműködésével. 1995. január elsejétől kezdve az orosz tanszék neve megváltozott, a Szláv tanszékcsoport szervezeti keretein belül Dr. Zoltán András irányításával Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszékként folytatta működését. A tanszékcsoport másik két tagja a Lengyel Filológiai Tanszék, Dr. Banczerowski Janusz prof. irányításával, a Szláv Filológiai Tanszék élén pedig a tanszékcsoport vezetője, Dr. Nyomárkay István prof. állt.

A KLTE BTK orosz nyelv és irodalom tanszéke ekkor már bölcsészképzést folytatott, a tanszék vezetője, Molnár T. István irányításával a nyelvészeti kutatások területén egyre inkább a szövegek feldolgozása IPC segítségével, felé fordultak. Párhuzamosan az új kutatások mellett a nyelvjáráskutatása is folytatódott. 1996-ban indult intézményi akkreditációt követően, a tanárképzés újra indult a bölcsészképzéssel együttesen.⁶⁷ JPTE BTK keretei között, kísérleti jelleggel indítottak általános és középiskolai tanárképzést az egyetemi képzésben orosz nyelv és irodalom szakon. 1991-től az orosz tanszék Szláv filológiai tanszékké alakult, ugyanis majdnem egy időben megindult a

---

⁶⁷ К. Адягиши (под ред.) 50 лет слаяноведению в Университете им. Лайоша Кошута. 1949–1999. Дебрецен, 1999. 348 с.

szláv nyelvek: lengyel, horvát, makedón oktatása is. Ezzel párhuzamosan az alkalmazott nyelvészeti program részeként Dr. Lendvai Endre tanszékvezető irányításával megindult a gazdasági fordító- és tolmácsképzés. A tanszék oktatói közül Dr. Végvári Valentina a tudományos metodikai kutatásában az orosz nyelvtanulás motivációjával foglalkozott. Az országismereti kompetencia mint önálló tanegység elméleti és gyakorlati bevezetése is az ő nevéhez fűződik. Sokoldalúságát a gazdasági szaknyelv oktatásában is bizonyította. Az irodalomtudomány területén Dr. Szigeti András, az orosz reneszánsz filozófiai és esztétikai kérdéseivel foglalkozó kutatásai és tanulmányai keltették fel a szakma érdeklődését.⁶⁸

A JATE BTK Orosz Nyelv és Irodalom Tanszékén hasonló szerkezeti és tartalmi változások következtek be, mint a többi hazai egyetemen. A tanszéken 1993-tól lehetőség nyílt a szerb, bolgár és ukrán nyelvek bölcsészképzésére, amely tanszéki változtatást is eredményezett. 1996-tól a Dr. Ferenczi István prof. irányítása alatt álló Szláv Intézeten belül működött tovább az Orosz Tanszék Dr. Szalamin Edit, majdan Dr. Bagi Ibolya irányításával és a Szláv tanszék Dr. Kocsis Mihály vezetésével. A szegedi egyetemen, a bölcsész és tanárképzés mellett, 2000 szeptemberében indult el a fordító- és tolmácsképzés, a felsőbb évfolyamos hallgatók és a diplomások számára.⁶⁹

Egyetemünk tanárai nemcsak az egyetemi előadások keretében adták és adják át tudásuk legjavát, hanem a közoktatási szférában tanító kollégáinknak is folyamatosan segítséget nyújtanak – mind szakmai elméleti, mind gyakorlati téren az új tankönyvek szerzőiként, társszerzőiként. A segéd- és kiegészítő anyagok átadásával lehetővé tették és teszik a tanárkollégáink számára az új ismeretek beszerzését.

Az orosz szakosok képzésében is érvényesítették az új képzési struktúrát alkotó változtatásokat a nappali tagozaton, a nyelv kívánalmainak megfelelően. Már korábban végbement a bölcsész- és a tanárképzés szétválasztása. Az első két évet követő ügy nevezett alapvizsga – amelynek előfeltétele a kötelező tanegységek elvégzése – letételéhez kötötték a további tanulmányok folytatását; az alapvizsgán nyelvészeti, irodalmi, kultúrtörténeti és beszédgyakorlatokra épülő ismeretekről adtak számot a hallgatók, szóban és írásban. A törzsképzést a nyelvtörténeti, nyelvészeti, irodalmi, kultúrtörténeti és szövegelemzési kurzusok tették ki. Mind az alapozó, mind a törzsképzés keretében szemináriumok és előadások formájában zajlott a képzés. Az érdeklődés alapján választható kurzusok, amelyek a hallgatók számára az egyes szakterületek alaposabb megismerésére adtak lehetőséget, szemináriumi formában zajlottak. A tanár szakos hallgatók közös pedagógiai és pszichológiai felkészítést követően, a sikeres szigorlat letétele után kezdhették meg a szakmódszertani felkészülésüket. A kollektívumi vizsgával záruló felkészülés után, amely közös hospitálásokat és óraelemzéseket tartalmazott, a hallgató által választott gyakorlógimnáziumban – a hospitálás után – az órátartást és a zárótanítást követően a szakzáróvizsgán adott számot az eljáratított anyagból. A statisztikai kimutatásban az 1993 és az 1996 közötti időszakra az ELTE BTK szakos bontásban nem adta meg a létszámot, mint előzőleg, ezért a keretlétszámot a tanszékiől kaptam meg: 40 fő tanult orosz szakon.

Az ELTE BTK hallgatói a tanulmányaik alatt dönthették el, hogy a tanár szakos képzésben részt vesznek-e, vagy a bölcsészképzés mellett más egyetemen, illetve főiskolán folytatnak-e párhuzamosan tanulmányokat. Hasonló lehetőségük van a JATE BTK hallgatóinak a tanárképzés választását illetően. A tanárképzési szerkezet ezeken az

---

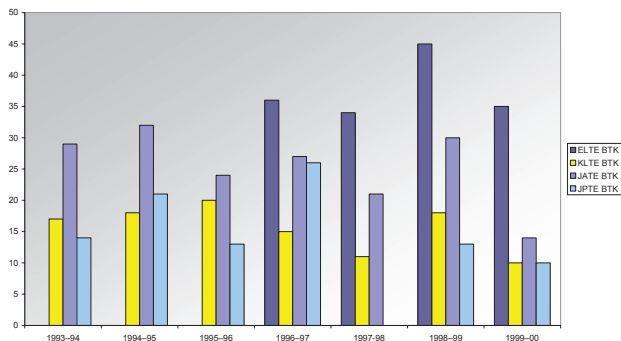
⁶⁸ М. Поварницына: Кафедра славянской филологии Университета им. Януса Паннонуса г. Печ. 79.82 с. Im: Вестник Филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина № 8 Будапешт 1998

⁶⁹ Каталин Куглер: Сегедский институт славянской филологии. 53-57 с. Im: Вестник Филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина № 5 Будапешт 1996

egyetemen nagy vonalakban megegyezik.⁷⁰ A KLTE BTK-n a tanárképzés szakgazdája a Tanárképzési Kollégium, a JPTE BTK-n a Tanárképző Intézet szervezi és biztosítja a tanárképzést.

A bölcsészképzésben résztvevő orosz nyelvszakos hallgatók 1993–2000⁷¹

Az 1993–94-es tanévben az ELTE-n és a KLTE BTK-n a bölcsész-, nem tanári képzésben résztvevő orosz szakosok létszáma nem csökkent olyan mértékben, mint előzőleg. A JATE-n kilenc fővel többen kezdték meg tanulmányaikat az előző évhez képest, JPTE-n viszont csökkent hat fővel a felvettek száma. A képzésre jelentkeztek, 21 fő már eleve nem tanár szakon iratkozott.

Az 1994–95-ös évben szinte minden egyetemen emelkedett a felvételt nyert hallgatók száma. A bölcsészképzést folytató KLTE BTK orosz szakosainak száma növekedett, a JATE BTK orosz szakosai közül hárman nem választották a tanári szak elvégzését. Az előző évhez képest létszámban ugyanannyi a bölcsészképzésben résztvevő orosz szakos hallgató.

Az 1995–96-os tanévben már tanár szakos bölcsészképzésre iratkoztak be a KLTE BTK hallgatói, a JATE BTK hallgatói közül kilenc fő részesült nem tanár szakos képzésben. A JPTE BTK orosz szakosai tanári szakos képzésre iratkoztak be. Ebben az évben már egyre több az egyszakos képzésre felvettek száma: JATE-n 11 fő, JPTE-n és a KLTE-n 13-13 fő.

Az 1996–97-es tanévben az orosz szakosok létszámában változás nem volt. Érdekes, hogy a JPTE-n a hallgatói létszám a duplájára emelkedett, a KLTE-n ötfős csökkenés figyelhető meg. Az ELTE és a JATE orosz szakosainak létszáma az előző évhez képest

⁷⁰ Kocsis Mihály: A pedagógusképzés szerkezeti és tartalmi változásai az 1990-es években. 282–284.o. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

⁷¹ Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Bp., 1994. 36–49.o., 1997. 40–55.o., 1997. 35–54.o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Bp., 1998. 35–53.o., 1998. 33–51.o., 1999. 32–52.o., 2001. 33–49.o.

különbözőbb változást nem mutatott. Ebben az évben az egyszakos képzésben résztvevő hallgatók létszáma emelkedett, már 81 fő kezdte meg tanulmányait.

Az 1997–98-as tanévben a JPTE-n nem állt rendelkezésre adat az orosz szakos hallgatók létszámáról. A KLTE-n a 11 főből 9 egyszakos képzésre iratkozott be, az ELTE-n szintén (27 fő), a JATE-n pedig egyszakos képzés keretében 15 fő kezdte meg tanulmányait.

Az 1998–99-es tanévben hasonló arányban indult a tanév az egyszakos képzést tekintve: az ELTE-n 36 fővel, a KLTE-n 13 fővel, a JATE-n 11 fővel és a JPTE-n 13 fővel. Ez az arány a következő évben sem változott: Az 1999–2000-es tanévben az ELTE-n 32 fő, a KLTE-n 7 fő, JATE-n 11 fő és a JPTE-n 9 fő kezdte meg tanulmányait az egyszakos oroszképzés keretében.

Míg az 1993-as tanévet megelőzően a kétszakos képzés dominált az egyetemi oktatásban is, addig az ezt követő időben egyre inkább az egyszakos változat vette át helyét az egyetemeken.

*

A budapesti Puskin Intézet, Nyikolaj Iszajev vezetésével, a továbbiakban is tevékenyen részt vett az orosz tanárok hazai és külföldi továbbképzésében. Az egyre csökkenő számú orosz tanárok országismerteti, nyelvi és metodikai továbbképzései folytatódtak. Az intézet, az orosz nyelvet tanuló diákok országos versenyének megrendezését és helyszínenek biztosítását továbbra is vállalta. MKM támogatás megvonását követően, az intézet vezetése és a magyarországi orosz tanárok egyesülete önerőből és Orosz állami támogatással szervezte, finanszírozta a továbbképzéseket. A kilencvenes évek közepén, a moszkvai Puskin Intézetben megújulás következett be, minek eredményeképpen az orosz tanárok nemzetközi szervezete új célokat tűzött ki, igazodva az addigra kialakult igényekhez. Külön szekcióbá tömörítette azon orosz tanárokat, akik az egykori Szovjetunió utódállamaiban tanították továbbra is az orosz nyelvet, másik szekcióbá a külföldön tanító orosz tanárokat. Az Egyesült Államokban és a nyugat-európai országokban, a megnövekedett kereslet következtében, szintén támogatta az orosz nyelv tanítását és az orosz tanárok továbbképzését is. Ezen országokban elsősorban, a gazdasági szaknyelv oktatásának igénye jelentkezett.

A budapesti Puskin Intézetben, 1995-ben, vezetőváltás következett be. Lilija Vochmina a neveléstudományok kandidátusa és a külföldiek számára készült számos orosz nyelvkönyv szerzője, irányításával folytatódott Magyarországon az orosz nyelv és kultúra közvetítése. A magyarországi orosz tanárok szövetségének támogatásával, az orosz tanárok metodikai továbbképzésével és tudományos kutatásai támogatásával felpezdítette az intézeti munkát. Ösztönözte az együttműködést a volt szocialista államok russzisztái között is, mivel az orosz nyelv tanítása idővel a többi kelet-európai országban lényegesen csökkent.

Évenként egy alkalommal, a nemzetközi konferenciák - „Mai orosz nyelv” - szervezésével és lebonyolításával lehetőséget biztosított a külföldi russzisztákkal való személyes kapcsolatok létesítésére és egyúttal kölcsönös eszmecserére az orosz nyelv oktatásának területén. Nagyobb együttműködés indult el a környező országok, Ausztria, Szlovákia, Csehország és Lengyelország, russzisztái között, amelyhez még Németország és a skandináv államok közül Finnország is bekapcsolódott. Az irodalom, nyelvészet, metodika és a szaknyelvi szekciók kialakítása lehetőséget biztosított a szakirányú kutatások és tapasztalatok eredményeinek összevetésére a külföldi és hazai orosz tanárok körében. A hazai egyetemünk és a tanárképző főiskolánk nyelvészeti és irodalmirai havonta egy alkalommal rendezett módszertani továbbképzéseken és előadások keretében ismertették kutatásaik eredményeit, könyveiket és jegyzeteiket az érdeklődőkkel.

Az együttműködés eredményeként az 1996-ban nyarán, Washingtonban rendezett nemzetközi konferencián az orosz nyelv státuszának változásáról a világban, a moszkvai Puskin Intézet vezetője, V. G. Kosztomarov előadása biztosította a résztvevőket arról, hogy új stratégiai programot dolgoztak ki az orosz kultúra és nyelv oktatásának támogatása érdekében. A támogatás kiterjed az orosz nyelvet tanító tanárok könyveinek, tankönyveinek és a tudományos kutatásainak szakfolyóiratokban való publikálására. Az orosz nyelv tanításának irányát három részre osztotta fel: orosz nyelv tanítása anyanyelvűk számára, orosz nyelv mint idegen nyelv tanítása a volt szovjet tagköztársaságok területén és végül az orosz nyelv tanítása mint világnyelv.⁷² O. D. Mitrofanova, szintén a moszkvai Puskin Intézet részéről, előadásában nagy hangsúlyt fektetett a gazdasági orosz nyelv tanulása iránti érdeklődésre, és egyúttal megismertette a résztvevőket az orosz

---

⁷² В. Г. Костомаров: «Федеральная программа поддержки русского языка: реальность и стратегия» //м: Вестник Филиала Иститута русского языка им. А. С. Пушкина 1996 №4 64-66 с.

nyelv új vizsgarendszerével, amelynek eredménye az orosz nyelvi szertifikált nyelvvizsga.⁷³ A magyarországi orosz tanárok szövetségének részéről Bakonyi István tartott előadást a hazai orosz nyelv oktatásának változásairól.⁷⁴ A soron következő metodikai szemináriumon, a hazai kollegák érdeklődésére összegezte a konferencián elhangzottakat.⁷⁵

Ekkorra, a nyugati nyelvek egynyelvű vizsgarendszerének mintájára, az orosz nyelvet tanuló hallgatók és tanáraik körében érdeklődést váltott ki az orosz egynyelvű vizsga lehetősége is. Az általános nyelvtudás és a szaknyelv ismeretét igazoló európai mércehez igazodó egynyelvű nyelvvizsga rendszer kidolgozása ekkor már folyamatban volt. A hazai orosz tanárok érdeklődése az új egynyelvű vizsgarendszer iránt, valamint a lexikai ismeretek újdonságai a havonta megrendezett szakmai továbbképzések előadásainak keretében váltak ismertté.

Hazánkban, a közoktatásban és a felsőoktatásban is, hagyományokkal rendelkező gazdasági szaknyelv oktatás intenzív fejlődésének lehetünk tanúi a 90-es évek elejétől. A gazdasági és kereskedelmi felsőoktatási intézményekben folyó szaknyelv oktatáshoz csatlakozott a JPTE szláv tanszékének orosz szakcsoportja, amivel kiszélesítette a képzési profilját. A gazdasági szaknyelvet oktató tanárok összefogásának eredményeként egységes képzést alakítottak ki a felsőoktatás területén. A megjelent szótárak és tankönyvek nemcsak a gazdasági szaknyelvet tanító kollegák érdeklődésére tartottak számot, hanem az orosz nyelvet tanítók többségének segédanyagul szolgált az Oroszországban végbemenő politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás bemutatására.⁷⁶ A hazai oktatási reformok intézményi szintű hatásairól, valamint az átalakítás lehetőségeiről közvetlenül a továbbképzéseken tájékozódhattak a résztvevők. (Például: a fordító- és tolmácsolás elindításáról a délkeleti régióban a JATE-n).

Póór Zoltán a Veszprémi Egyetem Angol tanszékének oktatója előadásában egy új, az Európa Tanács által támogatott, projekt eredményeképpen megjelent videóanyagra hívta fel az orosz tanárok figyelmét.⁷⁷ Medgyes Péter előadása az ELTE Angol Tanárképző Központ hároméves nyelvtanárképzés felépítéséről és működéséről szolt, amely egyúttal mintául szolgált a nyugati nyelvszakos nyelvtanárképzés átalakítására, az orosz tanárképzés átalakításának lehetőségét is magába hordozhatta volna. A tanárképző főiskolák és egyetemek tapasztalatai alapján megállapítást nyert, hogy a végzett hallgatók nagy többsége nem a pedagógus pályát választotta. Cs. Jónás Erzsébet és Fedoszov Viktor attitűdvizsgálata, melyet az orosz szakos főiskolai és egyetemi hallgatók körében végeztek, többek között hasonló következtetésre jutott.⁷⁸

Az országszeméleti témakör újdonságai közvetlenül az orosz előadókhoz keresztül jutottak el a résztvevőkhöz, a nyelvészeti és metodikai újdonságok átadásában már a hazai, és a külföldi orosz tanárok is kivették részüket. Az orosz nyelven megjelent vagy készülöben lévő tankönyvek, jegyzetek és segédanyagok bemutatásában, valamint beszerzésükben is segítséget nyújtottak az előadók.

A továbbképzések és konferenciák témáinak előadásai, az 1995-től évente négyszer, 2003-tól évente kétszer megjelenő „Вестник” szakfolyóiratban is nyomom követhetőek. A Puskin Intézet mindenkorai vezetője, egyben a szakfolyóirat főszerkesztője, a moszkvai központ finanszírozásával jelenteti meg Budapesten a szaklapot.

A moszkvai központi Puskin Intézetben zajló továbbképzéseken évente 10-15-en vettek részt. Az egy hónapos nyári és a kététes őszi továbbképzések egyénre szabottan működtek. A kiutazó orosz tanárok kéréseinek figyelembe vételével történt a továbbképzés tematikájának összeállítása. A tudományos kutatás folytatásától a módszertani képzésen keresztül a nyelvi továbbképzésig bezárólag nagyon széles skálán nyújtottak és nyújtanak segítséget az Intézet tanárai.

⁷³ О. Д. Митрофанова: Методическое обеспечение нового спроса на русский язык. In: под ред. Д. Девидсона: Язык, культура и образование: статус русского языка в странах мира Москва-Вашингтон 1997. 76-88 с.

⁷⁴ Бакони Иштван: Статус русского языка в Венгрии (90-е гг.). In: под ред. Д. Девидсона: Язык, культура и образование: статус русского языка в странах мира Москва-Вашингтон 1997. 10-17 с.

⁷⁵ Иштван Бакони: О конференции «Язык, культура и образование: статус русского языка в странах мира» в Вашингтоне. In: Вестник Филиала Иститута русского языка им. А. С. Пушкина 1996 №4 62-64 с.

⁷⁶ Тромбиташ Эндрэ: Венгерское страноведение на русском языке. Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1994., Végvári Valentina: Orosz közgazdasági értelmező szótár. Pécs. JPTE. 1995., Кемень Ч. - Тромбиташ Эндрэ: Русское страноведение. Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1996., Сиклаи М.: Вопросы экономики. Курс русского делового языка. 1-2 /Gazdasági ismeretek oroszul/ Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1997., Бокор Р.: Леловой язык и терминология на русском языке. /Üzleti nyelv és szakterminológia orosz nyelven/ / Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1997., Gáldi L.: Uzonyi P.: Orosz-magyar szótár, Magyar-orosz szótár (gazdasági szókincssel bővített) Budapest. Akadémia Kiadó. 2000.;

⁷⁷ Золтан Поор: Создание нового учебного материала – сотрудничество педагогов – новый вид повышения квалификации. In: Вестник Филиала Иститута русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1999 №12

⁷⁸ В. А. Федосов – Эржебет Ч. Йонаш: Об изменении отношения к изучению русского языка в Венгрии за последние 10 лет. In: Вестник Филиала Иститута русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1999 №11

Az Intézet által tartott hazai és külföldi továbbképzések megfeleltek a hazai pedagógusok továbbképzéséről és a pedagógus-szakvizsgáról szóló kormányrendelet 277/1997. (XII. 22.) kritériumainak is.

*

1998 őszén a parlamenti választásokat követően Pokorni Zoltán lett az oktatási tárca új minisztere, aki az ELTE BTK-n végzett, középiskolai tanári múlttal rendelkezett, majd a kilencvenes években politikai pályára lépve a Fidesz tagja, később alelnöke lett.⁷⁹

A miniszter tartalmi változást hozott a közoktatás területén, azzal hogy az Alapintézményi felülvizsgálatát kezdeményezte, és szükségesnek tartotta a kétpólusú tartalmi szabályozás átalakítását egypólusú, háromszintű tartalmi szabályozás bevezetésével, oly módon, hogy a Nat. és a helyi tantervek közé egy központi kerettanterv került. Mindezt a közoktatási törvény 1999. évi módosításaként hajtották végre. A kerettanterv⁸⁰ országos szinten definiálta a tananyagot, a nevelés-oktatás tartalmi egységét és az iskolák közötti átjárhatóságot. Ezzel meghatározta minden iskolafokozat és iskolatípus célrendszerét, tantárgyi struktúráját, követelményeit és az óraszámot. Az idegen nyelv oktatását a negyedik osztálytól határozta meg, és nyolcadik osztályig évi 111 órát írt elő, minimum heti három órában. A középiskolások számára a 9-től a 11. évfolyamig ugyanennyit, majd a 12. évfolyamon 96-ra csökkentette az óraszámot. A gimnáziumok második idegen nyelv óraszámát is ugyanennyiben írta elő. Ily módon a kötelező iskolai képzés keretében a tanulók az első idegen nyelv esetében 984 órában tanulták az idegen nyelvet. Természetesen ez abban az esetben értendő, amikor az általános iskolai idegen nyelv tanulása folytatódott a középiskolában, ami mellett már a nyelvvizsgára való felkészülés is megvalósulhat. A gimnáziumi második idegen nyelv tanulásánál ez az óraszám 429 óra volt, ami egy második idegen nyelv alapjainak megteremtését adhatta, és további önálló tanulással szintén egy sikeres nyelvvizsga lehetőségét biztosította. „A kerettanterv nyelvi tartalmi követelményeinek és követelményszintjeinek

---

⁷⁹ Mann Miklós: Magyar oktatási miniszterek 1848–2002. Önkönet. Budapest, 2005. 186–188.

o.

⁸⁰ 28/2000. (IX. 21.) sz. OM rendelet, Nevelés-Oktatás Kerettantervei. Dinasztia Kiadó. Budapest, 2000.

kidolgozásához az Európa Tanács A nyelvtanulás, nyelvtanítás és nyelvi értékelés közös európai referenciakerete című dokumentuma szolgált alapul.”⁸¹

A pedagógusok továbbképzéséről és a pedagógus-szakvizsgáról szóló kormányrendelet 277/1997. (XII. 22.) a közoktatásban tanító tanárok hét évente történő, 120 órás továbbképzéséről rendelkezett. A Pedagógus-továbbképzési Akkreditációs Testület által akkreditált modulok azonban 30 órás modulokból is állhatnak. A Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht. 30, 45, 60, 75,90 vagy 120 órás továbbképzési modulokat tart nyilván. Ezeken a továbbképzéseken a magyar- és idegen nyelvszakos pedagógusok egyaránt részt vehetnek. Tartalmuk szerint: nyelvi mérésről, értékelésről, vizsgáztatással, a kommunikációs és információs technológia nyelvpedagógiai alkalmazásával, kétnyelvűséggel, a kéttannyelvű oktatással, drámapedagógiával, projektpedagógiával, szakmaorientált nyelvtanítással, célnyelvi országismerettel, interkulturális kommunikációra vonatkozó ismeretek közvetítésével foglalkoznak. A mentor-tanári továbbképzések is ide tartoznak, ahol a multiplikátori kompetenciák kialakítására törekednek. Ezek a kurzusok a nyelvtanároknak magyar és idegen nyelven: angol, francia, latin, német, orosz, spanyol, horvát, román, szlovák és szlovén nyelveken biztosítanak továbbképzési lehetőséget.⁸²

A kreditrendszer kidolgozása és indítása változtatást eredményezett a felsőoktatás tartalmi és szerkezeti rendszerében. Az oktatási tárca azt remélte a kreditrendszeren alapuló képzés bevezetésétől, hogy az intézmények közötti átjárhatóságot könnyíti meg, mind a hallgató, mind az érintett intézmények tanulmányi vezetői között, a már elvégzett kurzusok beszámításával. A kreditrendszer bevezetése 2002-es tanévtől indult a felsőoktatásban.

A strukturális változások területén, az ezredfordulóra befejeződött az integrációs folyamat, amelynek keretében a tudományegyetemek egyesítése és a többkarú főiskolák létrehozása történt meg. A minőségi fejlesztésről sem feledkezett meg a miniszter. A Felsőoktatási Fejlesztési Alap által meghirdetett pályázatokon, nemcsak az intézmények infrastrukturális fejlesztését, eszközbeszerzéseket, épületjavításokat, hanem az egyetemi reform keretén belül a minőségi, szakmai modernizációt várta el. A 2000. évi XCVII. felsőoktatási törvény módosítása céljából a minőségfejlesztést tűzte ki.

---

⁸¹ Darabos Zsuzsanna-Forray R. Katalin-Horváth Zsuzsanna-Vámos Ágnes: Oktatáspolitikai és nyelvvoktatás-politikai szabályzások. 13. o. Im: Országjelentés. Magyarország nyelvvoktatás-politikai arculatának elkészítéséhez. OM, Budapest, Nyelvvoktatás-politikai arculat. 2002-2003.

⁸² Poór Zoltán- Rádai Péter: Tanárképzés, tanárellátottság. 42-47.o. Im: Országjelentés. Magyarország nyelvvoktatás-politikai arculatának elkészítéséhez. OM, Budapest, Nyelvvoktatás-politikai arculat. 2002-2003.

V. FEJEZET

Az oroszstanárok átképzése

A minisztériumi program másik stratégiailag kiemelt területének számított az oroszstanárok átképzése, amellyel az oktatási kormányzat két fő probléma megoldására próbált megoldást kínálni: az egyik az oroszstanárok egzisztenciális gondja, a másik a nyugatinyelv-szakos tanárhiány problémája. 1989. augusztus 15-én a Minisztérium közzétette Útmutatóját¹, amely alapján megindult az átképzés. Úgy ítélt meg, hogy az Útmutatót – kiemelt jelentősége miatt – részletesebben kell bemutatnom.

I. Az orosz szakos tanárok átképzésének indoklására vonatkozott: a megfelelő számú nyugatinyelv-szakos tanár biztosításának egyik módját az oroszstanárok átképzésében látták. „Az átképzés zavartalan megszervezését átképzési program segítheti.” Célja a nyelvtanár-kínálat és -ellátottság olyan mérvű javítása, hogy a kötelező idegen nyelv szabad választása néhány éven belül általánossá válhasson. Indokolt, hogy e programba elsődlegesen az orosznyelv-szakos tanárok, valamint az idegen nyelvi szakkollégiumot végzett tanítók kapcsolódjanak be (beleértve a gyesen és gyeden lévőket is).

II/1. Az átképzés – azok részére, akik nem rendelkeztek az orosz nyelven kívül más idegen nyelvből felső- vagy középfokú állami nyelvvizsgával – két lépcsőben valósulhatott meg. Az elsőben megtörtént a felkészülés az állami nyelvvizsga letételére (tanfolyami oktatás), a második lépcsőben pedig a másoddiploma megszerzése.

II/2. Először a tanfolyami oktatást megszervezésével indult a képzés 1989 szeptemberétől.

a) A tanfolyami oktatás szervezését az igények ismeretében lehetett megkezdeni.

b) A tanfolyami oktatás szervezésével kapcsolatos terveket és a költségtérítésre irányuló pályázatokat a tanács vb. művelődési feladatot ellátó szakigazgatási szerveivel együttműködve kellett elkészíteni. Ebben kitértek a résztvevők számára, a képzés időtartamára, költségeire, az oktatást szervező és a vizsgáztatást biztosító szervre, a költségek viselésének forrásaira.

c) A tanfolyami oktatás megszervezését a fővárosi és megyei pedagógiai intézetekre bízták, a lehetőségek figyelembevételével, a működő helyi nyelviskolákra építve. A

---

¹ Művelődési Közlöny. 1989. 14.sz. 201/1989. (MK14)

pályázati rendszer alapján született meg a megfelelő döntés, hogy melyik nyelviskola/-ák indíthatták el a nyelvtanfolyami képzést.

II/3. A tanfolyami képzésre az iskolán keresztül, illetve egyénileg lehetett jelentkezni.

III. Rendelkeztek az átképzési támogatás felhasználásáról, amely napi két – kötelező órára jutó – munkabér pótlására szolgál. Az időkeretet összevontan is felhasználhatták az átképzésben résztvevő tanárok.

III/1. A foglalkoztatási alap az átképzési támogatást, valamint az átképzési költségek (útiköltség, szállásdíj, a nyelvtanfolyam díja, taneszközök) 65%-át finanszírozta pályázati rendszerben. A pályázatokat a megyei, fővárosi vb. munkaügyi feladatot ellátó szakigazgatási szervei útján kellett benyújtani az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatalhoz.

III/2. Az elnyerhető költségtérítés elszámolása az 5/1989. (I.15.) PM rendelet 2. § (3) bekezdésben foglaltak alapján történt.

III/3. A tanárok, amennyiben keresetvesztés nem jelentkezett, abban az esetben nem vehették igénybe az átképzési támogatást. A költségtérítést havonta utólag a tényleges teljesítés mértékében fizették ki a jóváhagyott keretek figyelembevételével. A tanfolyami oktatás költségtérítését az oktatást szervező intézmény közvetlenül a munkaügyi szakigazgatási szervtől igényelte.

III/4. A fennmaradó 35%-os költséget az iskola helyi-területi irányítását ellátó tanácsi szervek, a fenntartó tanács vagy az iskola viselte.

IV. A nyelvválasztás feltétele a pedagógusok, elsősorban az orosz szakos tanárok átképzésben való részvételének biztosítása volt. Az átképzés költségei nem a résztvevő pedagógust terheltek, hanem ezeket a munkáltatónak kellett vállalnia. A munkáltató a pedagógussal tanulmányi szerződést kötött, melyben jogait és kötelességeit (Mt. V. 11. §) is meghatározta. A tanulmányi szerződést mind a munkáltató által beiskolázott, mind az egyénileg jelentkező pedagógussal meg lehetett kötni. A nyelvvizsgára való felkészülés idejét 650–700 órában határozták meg.

V. A másoddiploma megszerzésére vonatkozóan 1989. december 31-éig intézkedtek. Az útmutató Pusztai Ferenc művelődési minisztériumi államtitkár nevéhez fűződik.

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium új minisztere Andrásfalvy Bertalan (1990. 05. 26 –1993. 02. 21.), külön miniszteri biztost nevezett ki Gyeizse Pál személyében, aki az orosz szakos tanárok átképzési programjának koordinátora lett. Miniszteri biztосként őt 1992-től Kézdí György követte. Az átképzési program első lépcsőjeként a nyelvtanfolyami képzést tervezték azok számára, akik még nem rendelkeztek középfokú vagy felsőfokú „C” típusú állami nyelvvizsgával. A képzés megszervezését – beleértve

az oktatást végző szervezetek kiválasztását is – a megyei tanácsok művelődési osztályai, illetve a pedagógiai intézetek kapták feladatul. Kétféle nyelvtanfolyamot indítottak: az egyik egyéves tanfolyam azok számára, akik megbízható alapokkal rendelkeztek az adott idegen nyelvből, a másik kétéves tanfolyam azok számára, akik teljesen vagy majdnem kezdő szintről kívánják tanulni az idegen nyelvet, azzal a céllal, hogy a tanfolyam felkészítse őket a középfokú vagy felsőfokú „C” típusú állami nyelvvizsgára. Azokat, akik a nyelvtanfolyamon részt vettek és a 45 éves kort még nem töltötték be, kötelezni lehetett a második lépcsőbe való belépésre; a 45 éves kor fölöttieknek ez javaslat volt. A Minisztérium állásfoglalása szerint a felvételi elbeszélgetés alapján döntöttek a felvételtől. A felvételi beszélgetés tematikáját és formáját saját hatáskörben az intézmények határozták meg, és döntöttek a mentességről is ². A második lépcső, az úgynevezett második diploma az egyetemi vagy főiskolai képzést jelentette, általában intenzív levelező, illetve esetenként esti tagozatos képzési formában valósult meg. Célja az adott idegen nyelv tanítására jogosító egyetemi vagy főiskolai oklevél megszerzése volt. A megvalósítás módjaként két megoldásban gondolkodtak: az egyik a meglévő tanárképző intézmények formáiba történő bekapcsolódás, differenciáltan az alapidiploma szerint (egyetemi alapidplomával az egyetemi képzésben, főiskolai alapidplomával főiskolai képzésben) történő átképzésre való jelentkezés; a másik a nyelvvizsgáló, „nyelvemester”-képzés beindítása az 1990-es tanévtől, egyszakos graduális képzés három év alatt angol és német nyelvekből. Az volt a cél, hogy adaptálni lehessen az orosz tanárokat átképzéséhez igazodó változatát. A Minisztérium vezetésének állásfoglalásának megfelelően mind a két oktatási formát párhuzamosan működtették a kapacitás bővítése érdekében.

Az átképzés ütemezését sajnos előre tervezni nem lehetett, mert a nyelvtanfolyami képzésbe 1990. áprilisi adatok szerint 6000 fő kapcsolódott be. Ezek a tanárok 1991 júniusában tettek nyelvvizsgát, és az 1991–1992-es tanévben volt várható az egyetemi vagy főiskolai átképzésbe való belépésük. Az új tanfolyamok indításánál figyelembe kellett venni azt, hogy csak a végzettség helyére lehetett újakat beiskolázni. Ügyeltek arra, hogy az eddig választott angol és német nyelvek mellett vagy helyett válasszák a francia, olasz, illetve spanyol nyelveket is vagy a környező országok nyelveinek egyikét. A másoddiplomás képzésnél a felsőoktatási intézmények átképzési kapacitása 730 fő/tanév volt, az alábbi megosztásban: angol 290 fő, német 290 fő, francia 90 fő,

---

² 1990. 04. 17. Művelődési miniszteri értekezlet állásfoglalása

olasz 45 fő, spanyol 15 fő. A nyelvvoktatási képzés bázisának az Ajtösi Dürer soron található épületkomplexum birtokba vételével 800 fő/tanévre emelkedhetett az átképzésben résztvevők száma.

*

Az **első szakasz** a **nyelvtanfolyami** oktatásból állt, amelynek megszervezése a megyei tanácsok művelődési osztályaira, illetve a pedagógiai intézetekre hárult. A budapesti művelődési főosztály élén álló Novák István úgy vélte, hogy mintegy 3000 szaktanárra lesz szüksége a fővárosnak ahhoz, hogy megoldódjon az idegennyelv-oktatás kérdése. Ezért – együttműködve a Minisztériummal – azt tekintette fő feladatának, hogy az orosznyelv-tanárok oktatását, keresztfél éves átképzés keretében, a Fővárosi Önkormányzaton keresztül, minisztériumi elszámolási kötelezettséggel, a Budapesti Nyelviskola Kft. végezze³. A tanfolyam Útmutatója szerint egyik változatát azok számára hirdették meg, akik megbízható középiskolai, többnyire gimnáziumi alapokkal rendelkeznek a választott idegen nyelvből; a másik változatát pedig a teljesen vagy majdnem kezdők számára 700 órában, két évre lebontva. Képzési célként a közép- vagy felsőfokú „C” típusú állami nyelvvizsgára való felkészítést határozták meg. A tanfolyamok tartalma és óraszama induláskor 1989-ben elég változatos képet mutatott – óraszám tekintetében: 200 órától 700 óráig, a heti gyakoriság tekintetében: a Goethe Intézet intenzív kurzusa napi hat órában zajlott, míg más nyelviskolák heti két alkalommal tartottak órákat (emellett előfordult a levelező típusú oktatás, sőt a konzultáció is).

1989. augusztus 5–25. között meghirdettek egy bentlakásos, teljes ellátásos tanfolyamot. Ennek a kurzusnak nem volt nagy publicitása, csak a Művelődési Közlöny 1989. évi 14. számában jelent meg. Talán ez a „szervezés” az oka, hogy Zala, Szabolcs-Szatmár és Baranya megyékben a tanfolyami oktatás alatt is már 20%-os lemorzsolódás tapasztalható, ami általánossá vált a későbbiekben. Időbe telt, amíg az orosz nyelv és irodalom szakos tanárok megismerték a képzést és be is kapcsolódtak. A következő év tavaszán már várták a felhívás megjelenését és a tanfolyamok indítását. A jelentkezők 43,6%-a az angol nyelvet, 51,2%-a a németet, 3,2%-a a francia nyelvet, 1,8%-a az olaszt választotta (0,2%-a pedig egyéb idegen nyelvet). Ez az arány jellemzi a későbbi évek nyelvválasztását is.

---

³ Milyen oktatási gondok szorítják a fővárost? Köznevelés, 1989. 33. sz. 3-4.o.

A választott idegen nyelvek tekintetében 1989 szeptemberében csak 140 fő jelentkezett a tanfolyami képzésre, de az 1990 januárjában indított keresztféléves tanfolyami képzésre már több volt az érdeklődő. Az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal 1990. április 2-i adatai alapján 5 746 főnek hagyták jóvá a részvételt, és folyósították a képzési költségeket.

Az orosz szakos tanárok tanfolyami beiskolázásának adatai ⁴

Megye	Összlétszám	Angol	Német	Francia	Olasz	Egyéb
Baranya	174	69	65	20	20	-
Bács-Kiskun	203	117	83	1	-	-
Békés	449	184	251	14	-	-
Borsod	726	338	335	25	-	-
Csongrád	321	170	145	6	-	-
Fejér	NINCS ADAT					
Győr-Sopron	242	46	196	-	-	-
Hajdú-Bihar	168	87	81	-	-	-
Heves	41	21	20	-	-	-
Komárom	180	42	85	53	-	-
Nógrád	90	45	45	-	-	-
Pest	315	150	157	3	3	2
Somogy	108	18	90	-	-	-
Szabolcs-Szatmár	265	85	130	40	10	-
Szolnok	185	96	83	6	-	-
Tolna	174	52	120	10	1	-
Vas	132	45	85	2	-	-
Veszprém	166	45	121	-	-	-
Zala	46	10	36	-	-	-
Budapest	1062	553	439	37	30	3
Összesen	5056	2173	2587	217	72	5

⁴Forrás: 39441 MM Szövényi Zsolt: Összefoglaló a Világbank szakértői részére.1990. 01. 30. 1. sz. Melléklet*

*A kimutatás összezlészámanak adataiban néhol hiba csúszott, a Bács-Kiskun megyei összezlészsám 203 fő helyett csak 201 fő, a Borsod megyei összezlészsám 726 fő helyett 706 fő, a Tolna megyei összezlészsám 174 fő helyett 183 fő. Így összesítve 5056 fő helyett 5034 fővel kell számolni. Szintén számítási hiba csúszott a német nyelvi tanfolyam összezlészsámában is, 2587 fő helyett 2567 fővel kell számolni.

A Minisztérium az 1990 szeptemberében induló tanfolyamokon 1000 főben határozta meg a keretlétszámot megyei szintre lebontva.⁵

Dr. Hársfalvi Rezső miniszterhelyettes tájékoztatója alapján (1990. 04.) az 1990–91-es tanévben az átképzés második szakaszára 4800 fő állt készen nyelvvizsga birtokában, a másoddiplomás képzés megkezdésére.

Az 1991. május 27-i miniszteri értekezletre készült beszámolóban ismertették a nem orosz szakos tanárok kérvényeit, akik szerettek volna részt venni az orosz szakosok átképzési programjában. A minisztériumi illetékesek elismerték a kérések jogosságát, de pénzügyi fedezet hiányában elutasították azokat. Ugyanezen az értekezleten felmerült annak a lehetősége, hogy azok a tanárok, akik közép- vagy felsőfokú állami nyelvvizsgával rendelkeznek, már 1991-től, még a másoddiplomás képzés megkezdése előtt taníthassák azt az idegen nyelvet, amelyből sikeres vizsgát tettek. Az ok nyilvánvaló volt mindenki számára: a nyugatnyelv-tanárok országos szintű hiánya.

⁵ 41905/1990. XVI MM. (VIII. 27.)

Elsősorban a közoktatásban megnövekedett igényeket kellett kielégíteni, a felsőoktatásban kevésbé volt szűkös a keret.

1992. június 30-tól a tanfolyamok tervezését és finanszírozását a megyei pedagógiai intézetek látták el a MKM megbízásából. Az országos szakmai szolgáltató szervezet átszervezése érintette a tanfolyami képzést is, a megyei pedagógiai intézetek fokozatos átalakulása miatt, ezen folyamatok áttekintése országos viszonylatban egyre nehezebbé vált. A kormány a ciklus végére kiépítette a tankerületi oktatási központokat, amelyek elsősorban nem szolgáltató, hanem alapvetően hatósági feladatokat láttak el.

Az 1992–93-as tanévben mintegy 1200 főre csökkent a jelentkezők létszáma, akik részt vettek a képzésben.

A tárca belső statisztikai adatai szerint az első lépcsőben, azaz a nyelvtanfolyami képzésben 1992 júniusáig 5000 fő vett részt, kétharmaduk tett sikeres nyelvvizsgát. Az újonnan meghirdetett nyelvtanfolyamra még inkább csökkent a jelentkezők száma, a tervezett 1000 fővel szemben csak 500 fő. A tárca ezért indokoltan látta közzétenni, hogy utoljára 1993 februárjában lehet jelentkezni nyelvtanfolyamra.

Ezért 1993-ban, a Minisztérium korábbi kérvényeknek engedve, lehetőséget adott más szakos pedagógusok számára is, hogy bekapcsolódjanak az orosz tanárok átképzési programjába.⁶ Létszámokat tekintve az utolsó alkalommal indított képzésre országos viszonylatban már csak 800–900 fő jelentkezett az előző időszak 6200 fős létszámával szemben. Ekkor már egyre több megyében – érdeklődés hiányában – nem indítottak tanfolyami képzést.⁷

Ez összesen 6200 orosz nyelv és irodalom szakos tanár átképzését jelentette – a tervezett 10 000 fővel szemben. Ezzel a lépéssel, úgy tűnt, az orosz szakosok átképzésének e szakasza lezárult.

Az 1989 és 1993 közötti időszakban a nyelvtanfolyami képzésben résztvevő 6200 orosz szakos tanár felsőoktatási képzését olyan ütemben nem lehetett biztosítani, ahogyan a tanfolyami képzésük zajlott, hiszen a tanárképző felsőoktatási intézmények felvételi keretlétszáma nem tehetette lehetővé az automatikus továbbtanulás lehetőségét; kezdetben négy, későbbiben még hat intézmény csatlakozásával sem. Ezért azon tanárok számára, akik nem kezdhették meg tanulmányaikat a felsőoktatási intézményekben, nyelvismeretük szinten tartása és módszertani továbbképzésükre külön

---

⁶ MKM 130170/1993. sz. intézkedés (1993. 06. 11.) Kézdy György min. biztos

⁷ Gyenizse Pál: Tájékoztató a felsőoktatási területet érintő idegennyelv-oktatással kapcsolatos kérdésekről. MKM. 1994. április. Kézirat. 8.o.

tanfolyamot indítottak a már nyelvtanfolyami képzésben is résztvevő külföldi nyelvi intézetek (IH, Goethe Intézet).

A tanfolyami képzés másik fajtája – a nyelvvizsga megletére alapozó, 280 órás, úgynevezett szinten tartó tanfolyam iránti kereslet miatt – tovább folytatódott a Budapesti Nyelviskola Kft. szervezésében. 1995–96 őszén indították kifutó jelleggel a képzést, amelyre átlagosan száz jelentkező volt. A minisztérium a Fővárosi Önkormányzaton keresztül ezt a képzést is finanszírozta.⁸

A program nyelvtanfolyami részét az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal 65%-ban a tanácsokkal, később ezek utódaival, az önkormányzatokkal 35%-ban együttesen finanszírozták. Kezdetben 30000 Ft/fő/tanév, majd (követve az infláció mértékét) 42000 Ft/fő/tanév, végül 65000 Ft/fő/tanév költséget jelentett az átképzés⁹.

A tanfolyamot követő sikeres középfokú „C” típusú állami nyelvvizsgával rendelkezők számára a második szakasz egyik előfeltétele adottá vált.

*

A Művelődési Minisztérium Útmutatója szerint az oroszstanárok átképzését – az állami nyelvvizsgát követően – a **másoddiploma** megszerzését a csak nyelvszakos tanárokat képző felsőoktatási intézményekben lehetett elindítani. A program elindulásakor még csak kilenc ilyen intézmény volt: ELTE BTK, JATE BTK, KLTE BTK, JPTE Tanárképző Kara, ELTE TKF, Berzsenyi Dániel TKF, Bessenyei György TKF, Ho Si Minh TKF és a Juhász Gyula TKF.

A jelentkezés feltételeként az egyetemi, főiskolai vagy szakkollégiumi tanítói orosz szakos alapidipomát, köz- vagy felsőoktatásban tanítási gyakorlatot és a közép- vagy felsőfokú „C” típusú, az adott idegen nyelvből letett állami nyelvvizsgát szabták meg. Az alapidiploma függvényében lehetett jelentkezni a főiskolai vagy egyetemi átképzésre; kivételt képezett a szakkollégiumi diploma, amely főiskolai képzésben való átképzést engedélyezett. A jelentkezés közvetlenül a felsőoktatási intézménybe történt az adott év augusztus 1-jéig. Az átképzésben résztvevő tanárok a jelentkezési lapokat, a megyei tanácsoktól, illetve a Fővárosi Tanács művelődési feladatokat ellátó szakigazgatási szervétől vagy megbízottjától igényelheték.

---

⁸ 149053/1994. 03 25. MKM Szövényi Zsolt főoszt. vez.

⁹ A kifizetés az ÁBMH 6/1981. sz. rendelete alapján történt.

A felvételi vizsga anyagát az adott intézmény állapította meg, saját hatáskörében, de adhatott részleges vagy teljes felmentést is. Az átképzés intenzív levelező formában történt, és heti egy- vagy kétnapos elfoglaltsággal járt. A főiskolai átképzés tervezett ideje 700 óra, öt szemeszterben, az egyetemi képzés időtartamát pedig hat szemeszterben határozták meg. Ennek megfelelően az oklevelek is eltérőek: a főiskolait általános iskolai tanári, az egyetemit pedig középiskolai tanári megnevezéssel állították ki. Az orosz tanárok átképzésében résztvevők kedvezményeit rendeletben szabályozták, amely a tanulmányi szerződés megszégéséről és a támogatási összeg megtérítéséről is rendelkezett¹⁰.

A másoddiplomás képzés 1989 őszén párhuzamosan indult a nyelvtanfolyami képzéssel, azon orosz szakos tanárok számára, akik rendelkeztek közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgával. Képzésük a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen kezdődött, mert elsőként itt kidolgozták ki az átképzős tanárok idegen nyelvi képzésének tanmenetét, vizsgakövetelményeit is. A főiskolák közül ezt a munkát a BDTF végezte el. 1990. februárjától, keresztfél éves indítással a JPTE-n, és a főiskolák közül az ELTE TFK, és BD ÁITFK indult el az angol és német szakon az átképzés másoddiplomás képzése.

Az 1990–91-es tanévre az oktatási intézmények száma megnőtt, így lett a számuk tizenegy, ugyanis a veszprémi Vegyipari Egyetem is engedélyt kapott arra, hogy ötven orosz tanárt angol szakossá átképezzen.¹¹ A Miskolci Egyetem is bekapcsolódott a programba, angol (20 fő), német (19 fő) nyelvekből és egy évvel később francia nyelvből.

Bár az átképzésbe bekapcsolódott veszprémi, illetve miskolci egyetemek képzési profiljukat tekintve nem tanárképzéssel foglalkoztak, ám a kidolgozott képzési tantervhez megfelelő létszámú képzett tanári állománnyal rendelkeztek. Ezért és a régióban megnövekedett kereslet miatt megkapták a minisztériumi engedélyt a tanárképzési szak alapítására.

A tervezett 800 fő indítása helyett már 1000 fő beiskolázását vállalták a felsőoktatási tanárképző intézmények a 3282/1990 Korm. hat. alapján. Így az 1990–91-es tanévben hat egyetem és öt főiskolai tanárképző intézmény vállalta a képzést. Intézményi bontásban a következőképpen alakultak a létszámadatok:

---

¹⁰ 6/1981. (XII. 29) ÁBMH rendelet módosításában, a 8/1989. (XII. 22) ÁBMH

¹¹ 41064/1990. MKM./

Az orosz nyelvszakos tanárok második diplomát adó átképzésének létszámadatai,
1990–91-es tanév I. évfolyam¹²

Intézmény	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen
ELTE BTK	48	55	20	15	8		146
JATE	12	11					23
JPTE	+37	29	8	5			79
KLTE	17	6				1.9	32
ME	20	19					39
VE	19						19
BDTF		+53					53
BGYTF	21	28	15				64
EKTF	23	18					41
ELTE TFK	17	32					49
JGYTF	47	25	7				79
Összesen	261	276	50	20	8	9	624

Az egyéb kategóriába a KLTE kilenc fő latinnyelv-szakos hallgatója tartozik, a + jellel ellátott (JPTE és BDTF) a harmadik évfolyamot jelölte.

Már a tanfolyami képzésre való jelentkezéskor felmerült az a probléma, hogy a tanfolyam elvégzését követően, a sikeres állami nyelvvizsga birtokában a második szakasz megkezdése nem mindenki számára volt automatikusan biztosított. Az 1990–91-es tanévre a középfokú állami nyelvvizsgával rendelkező orosz szakos tanárok létszáma 4800 fő volt, akik az átképzés második szakaszát szerették volna megkezdni. Az átképzésben résztvevő felsőoktatási intézmények képzési kapacitása ezzel szemben mindössze 1000 fő/tanév. Mivel a nyelvtanfolyami képzésen résztvevők többsége az angol és német nyelveket választották, e nyelvekből tettek sikeres nyelvvizsgát, sikeres felvételi esetén is csak 1-2 év elteltével kezdhették volna meg tanulmányaikat a felsőoktatási intézmények létszámkapacitása miatt. Ezért számukra, nyelvtudásuk szinten tartására a külföldi nyelvtintézetek közül a British Council és a Goethe Intézet szak módszertani képzést szervezett tanfolyami keretben – itthon és külföldön egyaránt. Az országos nyelvtanárhiány miatt, és a szak módszertani továbbképzés gyakorlati

¹² Forrás: MKM, Dr. Kézdi György min. bizt. és Dr. Gyenizse Pál titk. vez. 1992. 07.

képzésének lehetőségeként engedélyezték¹³ a „C” típusú állami nyelvvizsgával rendelkező és az átképzésben résztvevő orosz szakos tanárok számára, hogy a megszerzett idegen nyelvet taníthassák saját oktatási intézményükben. Az általános iskolában való tanításhoz elegendő volt a középfokú „C” típusú állami nyelvvizsga, a közép- és felsőfokú tanintézményekben pedig csak felsőfokú „C” típusú állami nyelvvizsgával rendelkező átképzésben résztvevő tanár taníthatott. Ebben a tanévben párhuzamosan zajlott az orosz szakos tanárok egyetemi és főiskolai szintű átképzése, és elindították az egyszakos, hatszemeszteres nappali nyelvtanárképzést, amely főiskolai végzettséget adott a közoktatás (mind az általános, mind a középiskolai tanítás) területére. Későbbiekben ezt az egyszakos képzést adaptálták az orosz szakos tanárok átképzésében az úgynevezett második diploma megszerzésére is. Dr. Gyenizse Pál miniszteri biztos 1991 tavaszán fogalmazta meg javaslatát a visszafizetési kötelezettségre vonatkozóan, azon átképzős tanárokkal szemben, akik önhibájukból nem teljesítik a szerződésben szereplő feltételeket.¹⁴

Az 1991–92. tanévben már hat egyetemen (ELTE BTK, JATE, JPTE, KLTE, ME, VE) és öt tanárképző főiskolán (BDTF, BGYTF, EKTF, ELTE TFK, JGYTF) zajlott a másoddiplomás átképzés orosz tanárok számára. Létszámadatokat tekintve intézményi és nyelvenkénti bontásban a következőképpen nézett ki:

Az orosz nyelvszakos tanárok második diplomát adó átképzésének létszámadatai, 1991–92. I. évfolyam¹⁵

Intézmény	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen
ELTE BTK	80	60	14	4	5		163
JATE	13	27					40
JPTE	34	41	6				86
KLTE	25	10					35
ME	19	19	9				47
VE	25	34					59
BDTF	33	31		17		e.1	82
BGYTF	29	28	13				70

¹³ Művelődési Közlöny 1990. 17. sz.

¹⁴ 3522/1991. sz. korm. hat.

¹⁵ 115299/1992 MKM, Dr. Kézdi György min. bizt. és Dr. Gyenizse Pál titk. vez. 1992. 12. 09. jelentése, I. melléklet

Intézmény	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen
EKTF	21	21					42
ELTE TFK	16	31					47
JGYTF	51	47	1	2			101
Összesen	346	349	43	23	5	1	772

Az egyéb kategóriába a BDTF egy fő eszperantó nyelvszakos hallgatója tartozik.

1992 februárjában, a képzésben résztvevő intézmények vezetői, intézetigazgatók, tanszékvezetők, szakfelelősök és a MKM vezetői szakmai kérdések megvitatására ültek össze.¹⁶ Az orosztanárok átképzésével kapcsolatos kérdésekben éles vita alakult ki a résztvevők között a hároméves átképzés szakmai, etikai, pénzügyi, munkaügyi és szociológiai aspektusairól és a felelősség kérdéséről. A pénzügyi támogatás túl szolidnak bizonyult. A főbb problémaköröket a következőkben összegezték: az összes óraszám bővítése a hatszemeszteres képzés alatt; a heti tanítási napok számának meghatározása; a képzés főiskolai vagy egyetemi jellege; a diploma minősítése és ekvivalenciájának kérdése; a szakdolgozat témája; a gyakorlattanítás szükségessége vagy elhagyása; külföldi szakmai gyakorlat lehetősége; a képzési és támogatási pénzzuttatások utalása; a felvételi vizsga tematikája és ütemezése; a diploma szakmai kritériumainak megítélése a magyar felsőoktatás szemszögéből. Tapasztalataikat összegezve megállapították, hogy a felsőfokú képzésben résztvevő mintegy ezerötyszáz hallgató 70–80%-a és a nyelvvizsgával rendelkező tanárok nagy többsége is, akik még nem kezdték meg a felsőfokú tanulmányaikat, már tanítja az idegen nyelvet.

Az MKM vezetői közül Kálmán Attila államtitkár azt hangsúlyozta, hogy az átképzés nemcsak szociális és politikai kérdés, hanem jelentős társadalmi szükséglet kielégítése is. Dobos Krisztina helyettes államtitkár arra helyezte a hangsúlyt, hogy az átképzésnek minőségi jellegű munkának kell lennie, mert 10–20 év múlva is tanítani fognak a képzésben résztvevő tanárok. Szövényi Zsolt főosztályvezető-helyettes elengedhetetlen feladatnak tartotta az átképzésben résztvevő intézmények tanszékei közötti, egymást segítő konzultációs sorozatot, amely egységesítheti a képzést. Kádárné Fülöp Judit tudományos kutató felhívta a figyelmet arra, hogy az idegen nyelvet csak kultúrához kötötten, megfelelő nyelvészeti, irodalmi és általános műveltséggel együttesen lehet csak közvetíteni.

¹⁶ Forrás: 54005/1992 XIII. MKM, Dr. Gyenizse Pál 1992. 02. 10. Értekezlet az oroszstanárok átképzésével kapcsolatban

A fent említett problémakörök megoldásaként a következő egyezsége jutottak a résztvevők: az átképzés hároméves időtartamának változtatására nem kerül sor. A minimális óraszámot 900 órában határozták meg, szemeszterenként 150 órában; azon intézményekben, ahol ez az óraszám kevesebb volt, kötelesek pótolni azt, az 1991 szeptemberében induló tanévben az első és a második évfolyamon egyaránt. A heti tanítási napok számát egységesen, minden intézményben kettőben határozták meg. A tanterv készítésekor az intézményeknek figyelembe kellett venniük a kerettantervet, amely minimum négy óra előadást és nyolc óra szemináriumot (gyakorlatot) írt elő. A tantervet a szakmai bizottság vezetőinek, dr. Bárdos Jenőnek, a Veszprémi Egyetem dékánjának és dr. Kenessey Istvánnak, a József Attila Tudományegyetem tanszékvezetőjének kellett a Minisztériumba véleményezésre beküldeni. Bírálatkor tekintetbe vették a deklarált diplomák ekvivalenciáját (a hároméves nappali nyelvtanári képzés angol és német szakon) és ennek követelményrendszerét. Megegyezés született a diplomák megnevezésében és érvényességében is, az átképzésben résztvevők diplomája főiskolai szintű, de a közoktatás bármely iskolatípusában érvényes tanári diploma. A képzési költséget 40 000 Ft-ra emelték, amelyet az intézményeknek a központ utal át a munkáltató részére, névjegyzék alapján. A támogatást is az intézményen keresztül utalják át. Évismétlés vagy halasztás esetén nem folyósítanak sem képzési költséget, sem képzési támogatást. A felvételi vizsgák új rendje a Művelődési Közlönyben és a Köznevelésben jelent meg, ezzel kapcsolatban szakmailag dicséretes német nyelvből az egységes felvételi vizsgaanyag kidolgozása. A külföldi tanulmányutak és a részképzések ideje nem számít bele a hatszemeszteres, 900 óras összes óra számba. A gyakorlótanítás és a szakdolgozatok témájában 1992. május 1-jéig a szakmai bizottságnak kellett állást foglalnia. A következő, 1993–94-es tanévtől már az alapidiplomától függetlenül egységesen nyelvtanári oklevelet kaptak az átképzésben résztvevő nyelvtanárok.

A Goethe Intézet közreműködésének köszönhető az egy hónapos részképzés lehetősége az átképzésben résztvevő német szakosok számára, amelyet a német kormány finanszírozott kilencven másodéves részére, és 1992 tavaszán még 30 fő részére a Stuttgart környéki oktatási központba.

Az 1992. július 3-i miniszteri vezetői értekezleten szakmai állásfoglalás készült az 1990–1991-es oktatási évben tanulmányaikat megkezdett, egyetemi alapidiplomás, átképzős hallgatók ügyében, miszerint az eredeti ígéretnek megfelelően az átképzés végén (1993 júliusában) egyetemi diplomát kapnak. A diplomák megnevezéséről már a

képzés folyamán döntés született, ám a diploma nem minősült egyenértékűnek a nappali tagozaton, ötéves képzésben résztvevőkével – sem a felsőoktatási intézmények idegen nyelvet oktató tanárai szemében, sem a tanári pályán való elhelyezkedéskor. A meghirdetett nyugatinyelv-szakos tanári állásoknál nemegyszer szerepelt kitételként az, hogy átképzésben részt vett diplomások be se adják pályázatukat a meghirdetett helyre. A hátrányos megkülönböztetés elsősorban az egyetemi átképzésben egyetemi diplomát szerzett tanárokat érintette, mert a középiskolákban a közalkalmazotti bértábla besorolásánál minisztériumi állásfoglalás alapján az „F” kategóriába kerültek, s ez komoly bérfeszültséget szült. A diplomák ekvivalenciája szintén gondot okozott. A tanárképző főiskolák az „átképzős” főiskolai diploma elfogadása már „csak” bérfeszültséget gerjesztett. Az általános iskolák megelégedtek azzal, hogy szakdiplomával rendelkező nyugatinyelv-szakos tanár oktatott intézményükben. A közoktatásra is ható demográfiai hullám csúcsán vezették be a szabad nyelvválasztást, s így elsősorban az általános iskolai képzésben résztvevő tanárok és iskolaigazgatók szembesültek a „robbanásszerű” kereslettel.

Az 1992–93-as tanévben a felsőoktatási szakaszban résztvevő intézmények száma hárommal növekedett, ugyanis a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem Idegen Nyelvi Oktatási Központja, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és az alapítványi finanszírozású Kodolányi János Főiskola is csatlakozott az orosz tanárok átképzési programjának második lépcsőjéhez. A Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetemen angol és német szakos átképzős csoportokat indítottak. A felvételi vizsgákat az intézmények saját hatáskörükben rendezték.

Az orosz nyelv szakos tanárok második diplomát adó átképzésének létszámadatai, 1992/93. I. évfolyam¹⁷

Intézmény	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen
ELTE BTK	74	59	16	3	5		157
JATE	5	18					23
JPTE	27	35	2	1			65
KLTE	21	14	2				37
ME	25	23					48
VE	14	38					52

¹⁷ Forrás: 382/1993 MKM Miniszteri biztos Feljegyzés 1993. 11. 23. jelentése I. sz. melléklet.

Intézmény	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen
BKÖZGAZ	37	27					64
BDTF	21	29	5				55
BGYTF	27	30					57
EKTF	27	26					53
ELTE TFK	10	12					22
JGYTF	39	45	2	2			88
Összesen	327	356	27	6	5		721

A Goethe Intézet közreműködésével 1992 őszi szemeszterében a második évfolyamos hallgatók számára Baden-Württemberg tartományban harminc főnek – egyrészt Calwban (1992. 10. 04–20.), másrészt Donaueschingenben (1992. 10. 04–24.) – tanfolyami részképzést szerveztek. Hessen tartományban (1992. 10. 20–11. 06.) húsz fő részére nyílt lehetőség részképzésre, szintén a Goethe Intézet közreműködésével (Renate Elsaesser, a GI vez. 1992. 04. 02.).

Sikertelennek bizonyult az átképzésben résztvevő angol szakos hallgatók anyanyelvi környezetben, szervezett formában történő ingyenes részképzésének biztosítása. Önköltséges formában a JPTE angol tanszékének szervezésében vettek részt Angliában egy nyelvi kurzuson a tanszék átképzős hallgatói, ám ezt nem követte további lehetőség. Ugyanez vonatkozott a francia szakos hallgatókra is.

1993-tól az oroszstanárok átképzési programjának második szakaszára, a nyelvtanári diploma megszerzésére összpontosult mind a tárca, mind a közvélemény figyelme. Ebben a tanévben terjesztették ki a nem orosz szakos pedagógusok számára is az ebben a programban való részvétel lehetőségét.¹⁸ Ennek oka a jelentkezők alacsony száma volt, valamint a tavasszal bekapcsolódott Kodolányi János Alapítványi Főiskola részvétele az oroszstanárok átképzési programjában.¹⁹ A közel 1300 helyre 500 oroszstanár jelentkezett. A másoddiploma nem orosz szakos pedagógusokra való kiterjesztése olyan keresletet indított meg, hogy még az ősz folyamán engedélyezték immáron a 14. felsőoktatási intézmény bekapcsolódását a programba. Ez az intézmény a Pázmány Péter Katolikus Egyetem volt.²⁰ Az 1994–95-ös tanévtől engedélyezték 15 fő angol, 15 fő német és 8 fő latin szakos számára a program indítását. Az 1993-94-es

¹⁸ MKM 130170/1993. sz. intézkedés (1993. 06. 11.) Kézdý György min. biztos

¹⁹ MKM 130 145/ 1993. engedélyeztetése (1993. 05. 14.) Kézdý György min. biztos

²⁰ 130291/1993. (1993. 10. 10.) Kézdý György min. biztos

tanévben, az orosz tanárok átképzési programjában résztvevők több mint a fele (62,54%) már nem orosz tanár. Jobb esetben tanári diplomával rendelkező más szakos kollégák, de volt rá példa, hogy tanári diplomával nem rendelkezők nyertek felvételt erre a képzésre. A felvételi vizsga és a szemeszter első felében szerzett tapasztalatok alapján, több felsőoktatási intézmény jelezte a beiskolázott hallgatók idegen nyelvtudásának alacsonyabb szintjét.²¹ A nem nyelvszakos végzettséggel felvett hallgatók hat szemeszteres képzést követően kapott egyetemi szintű diplomája nem ellentétes a felsőoktatási törvénnyel.²²

Az 1993. november 23-án a nyelvtanár-képzés témájában megtartott országos értekezleten, kilenc minisztériumi felsővezető és a felsőoktatási intézmények vezetői jelenlétével, nyolc felmerült témakör köré csoportosították az értekezlet kérdéseit. A bevezetőben Gábor József helyettes államtitkár elmondta, hogy a szakmai koordináláson túl a pénzügyi irányítást is a MKM kapta vissza. A FEFA pénzügyi források elosztása az átképzésben résztvevő intézményekre vonatkozott. Az első témakör az átképzési programban kiadott diploma szintjét, illetve annak további kiegészítésére vonatkozott. E téma problémája abban rejlett, hogy az átképzést lebonyolító intézmények sorában a tudományegyetemek mellett a tanárképző főiskolák is részt vettek az átképzési program lebonyolításában, ezáltal az intézmény besorolásának függvényében főiskolai, vagy egyetemi diplomát kaptak a végzős hallgatók. A képzés szerkezetében és tartalmában ilyen különbségekre való utalás nem volt. Az értekezleten elhangzott Dr. Manherz Károlytól az ELTE BTK dékánjától, hogy tévedés volt a megszerzendő diploma szintjét a végzettség alapján meghatározni.²³

A kiegészítő képzés megszervezésére fordítottak a résztvevő vezetők nagyobb figyelmet. A kiegészítő képzés megszervezésével az új felsőoktatási törvény szerint jártak el, vagyis az intézményi autonómia körébe utalták. Az ELTE-n ekkor már zajlott a kiegészítő képzés, nem sértve az egyetem autonómiáját, a tanszékek hatáskörébe történt meg a tanulmányi és vizsgaelőírások meghatározása. Ezt a képzést a minisztérium már nem tudta finanszírozni, a jelentkezők saját költségükön végezhettek el. A kiegészítő képzésben résztvevő orosz tanárok létszámára vonatkozó adatokat a

---

²¹ Dr. Bárdos Jenő VE dékánja: Intézményi vélemény a nyelvtanár – átképzési program témájában. (1993. XI. 15. 1. o.) Im: MKM 130300/1993. 1993. X. 26. Kabinetiroda Dr. Kézdí György - Meghívó

²² Dr. Sajti Enikő JATE oktatási dékánhelyettes: Intézményi vélemény a nyelvtanár – átképzési program témájában (1993. XI. 11. 2. o.) Im: MKM 130300/1993. 1993. X. 26. Kabinetiroda Dr. Kézdí György - Meghívó

²³ Jegyzőkönyv az 1993. november 23-án megtartott értekezletről a nyelvtanár-átképzés témájában. 5.o.

minisztérium nem kért be, mivel ez a képzési forma már önköltséges volt. A kiegészítő képzés megszervezése és indítása mellett a nyelvtanári diplomák szintjének behatárolására is hatással volt, mind az átképzésben résztvevők, mind a munkáltatók körében.

A másik sarkalatos pontja az értekezletnek a diplomások besorolása volt a közalkalmazotti bértáblázat alapján. A résztvevő felsőoktatási intézmények vezetőinek nagy része jelezte, hogy a hozzájuk forduló közoktatási intézmények igazgatói az átképzésben részt vett tanárok diplomáinak minősítése mellett a közalkalmazotti fizetési besorolás után is érdeklődtek.²⁴ Ekkor már végzett az, az első és egyben utolsó évfolyam (1990/91), amelyik egyetemi diplomát kapott az átképzést befejezve. Ezután a nyelvtanári diploma újdonsága sok félreértést vont maga után. A diploma elfogadásával az intézmények vezetői is gondban voltak, nem is szólva a közalkalmazotti bér megállapításakor. Feszültséget okozott a meglévő két szakos egyetemi diplomával rendelkező kollégák és az átképzésben részt vett kollégák fizetésének megállapításában, ugyanis a törvény alapján magasabb fizetési besorolásba kerültek az utóbbiak. Hiába hívatkoztak nagyobb szakmai tapasztalatra és két szakukra az előbbieket, a törvény (a költségvetés) nem adott lehetőséget a differenciálásra.

Ezért azt kérték a minisztérium képviselőitől, hogy tartsanak sajtótájékoztatót vagy országos értekezletet, melynek keretében ismertessék ennek jogszabályi háttérét. A Művelődési Közlönyben megjelent MKM miniszteri utasítás, amely egyben tájékoztatás az orosz szakos tanárok átképzésének egyes kérdéseiről²⁵ többek között a diplomák besorolásával is foglalkozott. A közoktatási törvény 17.§-a /2/. bekezdése alapján az alkalmazási feltételek egyes szabályai alcímben megfogalmazottak szerint a második diploma automatikusan az „F” fizetési kategóriába való besorolást igényel.

A harmadik témakör az 1994/95-ös tanévre a felvételi keretszám csökkentéséről szólt. A 14 átképzésben résztvevő intézmény összesen 1000 fő átképzését vállalhatta fel, amit a minisztérium támogatott, azonban nem szabta meg, melyik nyelvből, melyik tanszék csökkentse a felvételi keretlétszámot.

Az utolsó kérdéskör a közoktatásban nyelvvizsgával tanítók engedélyének visszavonására vonatkozott. Egyre több intézmény részéről jöttek visszajelzések, hogy

---

²⁴ Dr. Gárdus József ME BT Intézet igazgató helyettes: Intézményi vélemény a nyelvtanár – átképzési program témájában. 1993.XI. 17. 3.o. l.m: MKM 130300/1993. 1993. X. 26.

Kabinetiroda Dr. Kézdí György – Meghívó
²⁵ Művelődési Közlöny 1993. évi 1. sz. 33. o.

szakmai károkat okoz a diploma nélküli idegen nyelv tanítása. A közoktatási törvény értelmében öt évig alkalmazható (128.§ /3/ bek.) az iskolai évfolyamnak megfelelő pedagógus végzettséggel és legalább „C” típusú középfokú nyelvvizsgával rendelkező pedagógus (127.§ /5/ bek.), de csak határozott időre köthető megállapodás vele, amennyiben vállalja a felsőfokú szakképesítés megszerzését (17.§ /1/ bek.). A rendelkezés lényege, hogy újonnan képesítés nélkül pedagógust alkalmazni nem lehet. Az év végén Kézdy György átadta munkakörét, külföldi megbízatása miatt. 1994 februárjában Fazekas Márta vette át helyét az orosz tanárok átképzési program koordinálásában.

Az 1994 márciusában a másoddiplomás nyelvtanár képzésre már megtörtént a programban való részvétel kiterjesztésére, a nem orosz szakosok, illetve pedagógus végzettséggel nem rendelkezők számára is.²⁶ A képzési költség 70000 Ft-ra módosult. Az 1994/95-ös tanévre a minisztérium által meghirdetett 1000 fős keretlétszám a nem orosz szakosok kiterjesztésével szűkösnek bizonyult. A tizennégy felsőoktatási intézménybe átlagosan 10 fővel több hallgatót vettek fel. Erre a tanévre hiányos adatokat találtam csak. Ennek oka lehet az a létszám átcsoportosítás, amely a felvételi vizsgát követően történt. Az egyetemeken történő képzésben az ELTE BTK-n 150 fő, JPTE BTK-n 220 fő, ME-n 64 fő, VE-n 75 fő, PPKE-n 43 fő kezdte meg tanulmányait, a főiskolákon pedig BDTF - 186, BGYTF - 69, JGYTF - 97, ELTE TFK – 38 és a KJ - 34 fő. Három egyetem (JATE, KLTE, BKE) és az EKTf hallgatóinak létszámáról nincs adat.²⁷

Ez év tavaszán kérte be a minisztérium az átképzési programban résztvevő intézményektől tanmeneteiket, és amennyiben a kiegészítő képzést is tervezik, annak a felvételi követelményeit valamint a tantervét.²⁸ Azok a különbségek álltak a figyelem középpontjában, amelyekről a minisztériumban tartott értekezleteken és a hallgatók körében egyaránt nyilvánvaló volt. Az egyes tanegységekre szánt óraszám, és a vizsgakövetelmények közötti különbségekre összpontosult a figyelem.

A Budapesten tartott IV. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián (1994.04.08.) Dr. Abrakovits Endre főiskolai docens (EKTf) az orosz tanárok átképzésében szerzett tapasztalatairól tartott előadást, amelyben az átképzésben felmerült problémákra

---

²⁶ MKM 149048/1994 (1994. 03. 23.)

²⁷ MKM 149118/1994 (1994. 07. 25.) és 149204/1994 (1994. 12. 15.)

²⁸ MKM 149057/1994 (1994. 03. 31.)

mutatott rá, és megosztotta javaslatait ebben a témakörben.²⁹

Ebben a tanévben már három alkalommal hirdették meg az átképzésben résztvevő angol szakosoknak is a plymounth-i nyelvtanfolyamokon történő részképzés lehetőségét. Pályázat útján történt az elbírálása a részvételnek, mert túljelentkezés volt az ingyenes tanfolyamra.

A Művelődési Közlöny 1995. 3. számában utoljára volt meghirdetve a nyelvtanári átképzés indítása az 1995/96-os oktatási évre.³⁰ A jelentkezéskor előfeltételként pedagógusi alapidipломát írták elő és a nyelvtudást igazoló középfokú „C” típusú nyelvvizsgát. A szakmai részről érkezett visszajelzések eredményezték a pedagógusi diploma feltételének kiírását. A minisztériumi létszámkeret erre a tanévre is intézményenként vonatkozott, a szakos bontásba továbbra sem szólt bele. A tizennégy felsőoktatási intézményből tizenhárom a következő kerettel gazdálkodott.³¹

EGYETEMEK	LÉTSZÁM	FŐISKOLÁK	LÉTSZÁM
ELTE BTK	155	BDTF	80
JATE	15	BGYTF	80
JPTE	76	EKTF	75
KLTE	90	ELTE TFK	90
ME	60	JGY TF	90
VE	50	KJ F	34
BKE	90		
PPKE	45		

ELTE BTK – 155 (angol, német, francia, olasz, spanyol, latin), JATE BTK – 15(német), JPTE BTK – 76(angol, német, francia, olasz, spanyol), KLTE BTK – 90(angol, német, francia, olasz, latin), BKE – 90(angol, német), VE – 50(angol, német), ME – 60(angol, német, francia), PPKE – 45(angol, német), a főiskolák kerete; ELTE TFK – 90(angol, német), BDTF – 80 (angol, német, francia, olasz), BGYTF – 80 (angol, német, francia), EKTF – 75 (angol, német, francia), JGYTF – 90 (angol, német, francia, olasz) főben határozták meg. Összesen 1030 fő tanulmányait vállalta fel a minisztérium.

---

²⁹ MKM 149066/1994 (1994. 05. 02.)

³⁰ MKM 147019/1995 (1995. 02. 15.)

³¹ MKM 147014/1995 (1995. 02. 09.)

A minisztériumban, 1996-tól tavaszától Fazekas Márta utódja, Rádli Katalin foglalkozott a továbbiakban a nyelvtanár átképzéssel. Az utolsó évfolyam képzése 1998-as tanévben zárult, és ezzel egyidejűleg az 1993. LXXIX. törvény értelmében a középfokú „C” típusú nyelvvizsgával való tanítás lehetősége is megszűnt. A továbbiakban, a hallgatók évhalasztási kérelmei miatt kifutó jelleggel 2000-ben zárult ez a képzési forma.

Az orosztanárok átképzési programjáról különböző felmérések készültek mind a minisztériumban, mind a felsőoktatási intézményekben. A német nyelvtanárok körében a Goethe Intézet részéről Hans-Werner Schmidt felmérése tekinthető a legátfogóbbnak. A felmérés az átképzés mindkét szakaszára kiterjedt: a nyelvtanfolyami képzésben résztvevőkre és a diplomás képzés részét képező tanulmányutakon résztvevőkre is. 2500 német nyelvtanár részvételét igazolta ebben a programban. A résztvevők alapidiplomáját és szakpárját tekintve 76,5 %-uk főiskolai és 23,5 %-uk egyetemi diplomával kezdte meg az átképzést, többségük szakpárja – magyar, történelem-, de testnevelés, alsós tanítói, és hasonló arányban voltak jelen pedagógus végzettséggel nem rendelkezők is. A megkérdezettek kétharmada általános iskolában, egyharmada középiskolában tanította már a német nyelvet. A felmérés szerint, az átképzésben résztvevők nem kényszernek, hanem lehetőségnek fogták fel a programban való részvételt. Ellenben a felsőoktatási intézmények képzésének tematikájával csak 47%-uk volt elégedett. A felmérés készítője rámutatott a hagyományokkal bíró bölcsész képzés előtérbe helyezésére és a gyakorlatiasabb tanárképzés háttérbe szorításának aránytalanságára. Kifogásolta a nyelvi gyakorlatok alacsony óraszámát, metodikai szempontból kritikával illette, és a hallás utáni értés bekapcsolását is szorgalmazta a képzési programba. Az országismeret tanítása során hiányolta a jelen és napjaink bemutatását. A felmérés alapján, a program résztvevőinek leterheltségét magasabbnak találta a nappali képzésben résztvevő hallgatókhoz képest, viszont a nyelvtudásukat közel azonos szintűnek minősítette. Javaslatként felvetette, hogy a képzésben erősebben domináljon a szakmai és gyakorlati orientáció a szakmai kompetencia érdekében.³²

A minisztérium részéről Fazekas Márta készített egy kérdőíves közvélemény-kutatást, az 1990-es (első) évfolyam körében. Kérdőívének szociológiai részéből kitűnt, hogy az első évfolyamban résztvevők 85%-a nő, átlag életkorukat tekintve 30-39 évesek, 58%-uk főiskolai diplomával rendelkezett, vidéki lakosok, s általános iskolában tanítanak. A

---

³² Hans-Werner Schmidt: Der Weiterbildungsstudiengang zur „Umschulung” zu Deutschlehrern aus der Sicht der Studierenden. (Einer empirischen Untersuchung)

választ adók nyelvtudásukat, nyelvvizsgájukat korábban szerezték, a felsőoktatási intézmény megválasztásában pedig 53%-ánál az előző diploma megszerzésének intézménye dominált. A választott idegen nyelvek közül ekkor még a német nyelv állt az első helyen 47%-al, az angol 38%-al követte, a francia 8%, olasz 4%, latin 2% és a spanyol 1% aránya még alacsonyak bizonyult. A képzés tematikai jellege hasonló kritikát kapott, mint a német felmérésben: a résztvevők gyakorlat-orientáltabb oktatást és nagyobb metodikai felkészítést vártak a képzéstől.³³

Ebbe a programba bekapcsolódott felsőoktatási intézmények számára lehetőség nyílt egyfelől a nyugati nyelvszakos tanárképzés beindítására például (ME, VE, PPKE, KJF), másfelől az idegen nyelvi tanárképzés hagyományaival rendelkező intézményeknek a nyugati nyelvszakos tanszékek, intézetek fejlesztésére. Szakmai és metodikai szempontból pedig a szak akkreditációjához nyújtott tapasztalatot.

---

³³ Fazekas Márta: Közvélemény-kutatás az orosztanár átképzésről /Kézirat/ MKM Budapest. 1994-1995.

BEFEJEZÉS

Értekezésemben az oktatáspolitikai és a módszertan-történeti szemszögből való vizsgálódást követve, a következő összegzést adhatom.

Az orosz nyelv oktatásának első szakaszában a felsőfokú oktatás területén az irodalmi és tudományos alapú érdeklődés motiválta - bölcsész, kereskedelmi, gazdasági és a katonai - képzés keretei között találta meg helyét az orosztanítás.

Oktatáspolitikai szempontokat vizsgálva, a kötelező orosz nyelv oktatásának bevezetése ideológiai indíttatású volt. Ennek nyomai megtalálhatók a tantervi rendeletek és utasítások bevezetőjében, valamint az első orosz nyelvű tankönyvek szövegeiben.

1949-ben, az egyidejűleg történő kötelező oroszoktatás bevezetése, személyi és tárgyi feltételeket nélkülözve indult el. Az orosz szakos nyelvtanár hiány kompenzálására szélesítették ki a főiskolai és egyetemi szintű orosz tanárképzést. Az általános iskolai és a középiskolai tanárképzés így sem győzte kielégíteni a szaktanári igényeket. Tervezés szempontjából előzetes felmérés elvégzésére lett volna szükség, és csak azután lett volna szerencsésebb a rendelet bevezetése, amikor már megfelelő létszámú végzett orosz szakos tanár van.

A tárgyi feltételek biztosítása érdekében, szótárak és különböző korosztály számára készült tankönyvek megalkotása - a normál és tagozatos szintű oktatásban résztvevők számára - elismerést érdemel. Sajnálatos módon ezek az orosz nyelvű tankönyvek szövegei sem nélkülözték azt az ideológiai töltetet, amely a tantervekben és utasításokban megtalálható.

A pedagógia, mint önálló tudományág elismerésével, valamint a tanárképzésben történő bevezetésével, lehetőség nyílt a tanárjelöltek módszertani felkészítésére is.

Módszertan-történeti szempontokat tekintve, a különböző módszerek alkalmazása az alap-, közép- és felsőfokú oktatásban, hasonlóképpen az európai idegen nyelv oktatásában történő metodikai váltásokhoz, az orosz nyelv oktatásánál is megtalálható.

Ami kifogásolható, az a három szinten történő orosz oktatás minimális metodikai összhang hiánya, valamint az újabb módszer bevezetésekor a szélesebb tanári körben történő gyakorlati felkészítés.

Az 1972-es pártkongresszuson megerősített szakmai kompetencia szükségességének felismerése már az oktatáspolitikai döntések előkészítésénél is megmutatkozott. A

szakmai alapozottsággal történő tervezés eredménye: a képzési intézmények számának növelése (két főiskolán, és egy egyetemen), az orosz tanárképzés létszámkeret bővítését, az orosz szakos tanárhiány csökkenését eredményezte. A szakos képzés keretében, a Szovjetunióban történő részképzések bevezetésével, a tanárjelölteknek nagyobb nyelvi rutin megszerzésére volt lehetőségük. A szakmódszertan elméleti és gyakorlati oktatása, hasonlóképpen hozzájárult a magabiztosabb tanári kompetencia megszerzéséhez.

A korábbi ideológiai töltetű tantervi utasítások már javaslatokká alakultak át, ami szintén bizonyítéka lehetett a szakmai megalapozottnak. Erre példa: az 1979-es gimnáziumi tantervek és a szakközépiskolai tantervek, amelyek pozitív visszhangra találtak a gyakorló pedagógusok körében is. A megújuló tankönyvek, munkafüzetek, és a hozzájuk kapcsolódó segédanyagok is nélkülözték a már korábban említett ideológiai töltetet. Az 1980-as évek tanterveinek változásai pedig a szakmai vélemények figyelembe vételével a gyakorlati megvalósíthatóság jegyében módosultak. Az orosz nyelv tanításának egymásra építése is mérvadó szempontnak bizonyult a középfokú háromszintű oktatásban. A szakközépiskolai és szakmunkásképző iskolák számára készült tantervekben már az orosz szaknyelv tanítása is elkezdődött. Sajnálatos módon kifutásukra már nem maradt idő a szabad nyelvválasztási rendelet miatt.

A 40 éves kötelező orosz nyelvoktatás nemcsak a felsőoktatás tartalmi bővülését eredményezte a tolmács és fordító képzés indításával, hanem a tanfolyami képzés és vizsgáztatási rendszernek a kialakításában is vezető szerepet vállalt. Az orosz szakos tanárképzés szakpárosításánál, a 80-as években egy másik idegen nyelvvel történő oktatása az orosz nyelvnek, már főiskolai szinten is elkezdődött.

A felsőoktatás nem orosz szakos képzésénél az orosz szaknyelv oktatása is elkezdődött a legújabb nyelvtanítási módszerek alkalmazásával.

Az 1989-es szabad nyelvválasztási rendeletek hatására, az orosz nyelv választása háttérbe szorult mind az alap-, közép- és felsőoktatásban. Az oktatási tárca lehetőséget biztosított az orosz tanárok átképzésére. A rendeletekben meghatározott fokozatos váltás, a felsőoktatás területén figyelhető meg, míg az alap- és középfokú oktatásban drasztikus váltást eredményezett. Ennek oka, egyfelől a társadalmi nyomás, másfelől az oktatás szerkezeti átalakulása. Az oktatás szerkezeti és tartalmi bővítésénél, az egyházi és alternatív alap- és középfokú intézményekben, az idegen nyelv

választékban egyre kevesebb helyen szerepelt az orosz nyelv, mert a nyugati nyelvek választéka bizonyult mérvadónak.

Az új politikai berendezkedésű **Magyarországon**, a demokratikus szellemben történő oktatás szerkezeti és tartalmi átalakítása, több időt igényelt a többpárti konszenzus létrejöttéhez. A parlament 1993-ban szavazta meg az új oktatási törvényt, amely az oktatás szerkezeti átalakulását deklarálta. Az önálló felsőoktatási törvény nagyobb önállóságot biztosított az egyetemek és főiskolák számára elképzeléseik megvalósításában. Az alap- és középfokú oktatás szerkezeti és tartalmi átrendeződése miatt, közoktatásban a tartalmi változtatás szükségének kidolgozását indítványozta. A Nat 1995-ben történő törvénybe iktatásával, kimeneti szinten határozta meg a követelményeket, és a helyi tantervek harmonizációját eredményezte.

A közoktatás területén ekkor már a második idegen nyelvek között szereplő orosz nyelv az általános iskolai képzésből egyre inkább háttérbe szorult, helyét kezdetben a német, majd egyre inkább az angol nyelv választása határozta meg. A gimnáziumok idegen nyelvek oktatásában csökkenő létszám mellett már csak az egyetemek gyakorló gimnáziumaiban maradt meg az oroszoktatás. A felsőoktatás idegen nyelv szakos tanárképzésében, a szerkezeti átalakulásában, az orosz szakos tanárképzés érintetlen maradt, csak a diplomával rendelkező orosz tanárok átképzését illesztették be az új szerkezetű nyelvtanárképzésbe. A főiskolai és az egyetemi tanárképzésben, egyre inkább a másik szak dominanciája bizonyult mérvadónak, mind bemenetkor, mind kimenetkor.

Az oktatás területén a folyamatos fejlesztés eredménye a pedagógusok továbbképzéséről és szakvizsgájáról szóló kormányrendelet, amely a folyamatos változások figyelemmel követésére is lehetőséget nyújt a közoktatásban tanító tanárok számára.

A tartalmi változás viszont nemcsak a tanár és bölcsészképzést, hanem a szaknyelvi orosz képzést is érintette. Az új lexika, amely az orosz nyelvi könyvek, tansegédletek, audio és vizuális segédanyagok cseréjét eredményezte, a hazai viszonyok között nehezen, leginkább anyanyelvi közreműködés segítségével valósulhatott meg.

Az ezredfordulón még folyamatban lévő intézményi összevonások keretei között a főiskolai és az egyetemi orosz tanár képzés integrációja is megkezdődött. Az egyetemeken végbement tartalmi változások egyik eredménye, a fordító- és

tolmácsképzés mellett, a gazdasági és kereskedelmi szaknyelv képzés indítása volt. Az orosz nyelv tanítása egyre inkább az orosz szaknyelv oktatásának területére vonul vissza.

A szabad nyelvválasztási rendelettel egyidejűleg indult el az orosztanár átképzési program, amely az ezredfordulóra befejeződött. Az oktatási tárca által meghirdetett program sok szempontból is sikeresnek bizonyult. Az oktatás területén dolgozó oroszstanárok többnyire egy nyugati nyelv elsajátításával és a másoddiploma megszerzésével továbbra is a pedagóguspályán maradva eredeti szakmájukban fejtették ki tevékenységüket. Az ebbe a programba bekapcsolódott felsőoktatási intézmények számára lehetőséget nyújtott a nyugati (angol, német) nyelvszakos tanárképzés elindítására (három egyetemen és egy főiskolán), s a már idegen nyelvi tanárképzés hagyományaival rendelkező intézményeknek pedig szaktanszékeik fejlesztésére.

Statisztikai táblázatok

Általános iskolai adatok

Orosz nyelvet tanulók adatai (25.old.)

Tanév	Ált. isk. tanulók létszáma	Orosz nyelvet tanulók száma
1949/50	1 202 057	287 038
1950/51	1 247 705	326 343
1951/52	1 205 173	320 754
1952/53	1 196 043	317 733
1953/54	1 203 346	315 878
1954/55	1 207 455	416 682
1955/56	1 226 200	424 691
1956/57	1 255 001	Nincs adat
1957/58	1 253 355	534 073

KM I. Sz. Statisztikai tájékoztató általános iskola 1952. 09. 15-i állapot szerint. 7., 13., 23. o.- 1953. 09. 15: 24. , 31. o. – OM 1954. 09. 15: 39. , 41. o. – OM 1955. 09. 15: 38. ,42. o. – OM 1957. 06. 15-i állapot szerint. – Az 1956/57-es tanévre, az orosz nyelvet tanulók adata nem szerepel a statisztikai kimutatásban.
– MM 1957. 09. 15: 29. o.

Az általános iskolai orosz nyelvoktatásban részt vevő tanulók 1958-1964 (27. old.)

Tanév	Összes általános isk. tanulók	Felső tagozatos tanulók	Rendkívüli tárgyként tanulók	Szakosított képzésben tanulók
1958/59	1 268 650	541 921	5 685	-
1959/60	1 314 432	570 510	5 999	-
1960/61	1 392 260	616 597	7 285	-
1961/62	1 444 543	647 687	Nincs adat!	2 600
1962/63	1 472 743	666 979	20 515	2 822
1963/64	1 468 683	684 665	27 189	Nincs adat

MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1958/59: 69. o. – 1959/60: 63., 65. o. – 1960/61: 58. o. – 1961/62: 46. o. – 1962/63: 51. o. – 1963/64: 13. o.

Az általános iskolai orosznyelv oktatásában részt vevő tanulók 1964-1973 (28. old.)

Tanév	Összes általános isk. tanulók	Felső tagozatos tanulók	Rendkívüli tárgyként tanulók	Szakosított képzésben tanulók
1964/65	1 445 124	714 647	34 514	20 650
1965/66	1 413 512	738 160	38 879	22 900
1966/67	1 380 286	749 530	42 685	24 871
1967/68	1 331 079	735 132	46 537	25 517
1968/69	1 254 745	687 523	43 736	24 361
1969/70	1 177 887	633 740	35 713	23 917
1970/71	1 115 993	587 940	31 475	23 707
1971/72	1 070 017	552 523	27 962	24 280
1972/73	1 043 596	525 594	23 423	25 455

MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1964/: 29., 37. o. – 1965/66: 23., 30. o. – 1966/67: 21., 28. o. – 1967/68: 23., 32. o. – 1968/69: 22., 29. o. – 1969/70: 16., 46. o. – 1970/71: 32., 36. o. – 1971/72: 28., 36. o. – 1972/73: 30., 36. o.

Az általános iskolai orosz nyelvoktatásban részt vevő tanulók 1973-1978 (30.old.)

Tanév	Összes általános isk. tanulók	Felső tagozatos tanulók	Rendkívüli tárgyként tanulók	Szakosított képzésben tanulók
1973/74	1 032 786	504 712	17 391	26 027
1974/75	1 039 586	490 813	14 329	26 213
1975/76	1 051 095	483 764	12 405	27 182
1976/77	1 072 423	487 463	11 291	27 461
1977/78	1 090 062	499 794	9 753	27 023

MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás 1973/74: 30., 37. o. – 1974/75: 30., 37. o. – OM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás 1975/76: 30., 37. o. – 1976/77: 30., 36. o. – 1977/78: 25., 30. o.

Az általános iskolai orosz nyelv oktatásban résztvevő tanulók 1978-1983 (32.old.)

Tanév	Összes általános isk. tanulók	Felső tagozatos tanulók	Rendkívüli tárgyként tanulók	Szakosított képzésben tanulók
1978/79	1 106 744	522 508	9 218	26 539
1979/80	1 127 904	541 674	6 419	26 227
1980/81	1 162 203	559 885	6 187	26 234
1981/82	1 213 465	566 365	5 101	25 877
1982/83	1 244 094	562 056	4 232	28 448

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás /1978/79 25., 32. old., OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1979/80 33., 42. old., OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1980/81 39., 48. old., MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1981/82 31., 40. old., MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1982/83 33., 42. old./

Az általános iskolai orosz nyelv oktatásban résztvevő tanulók 1983-1989 (36.old.)

Tanév	Összes általános isk. tanulók	Felső tagozatos tanulók	Rendkívüli tárgyként tanulók	Szakosított képzésben tanulók
1983/84	1 269 899	562 170	3 276	30 313
1984/85	1 286 648	578 233	Nincs adat	32 037
1985/86	1 297 818	620 431	-	34 222
1986/87	1 299 455	654 639	-	35 644
1987/88	1 277 257	680 292	-	34 919
1988/89	1 242 672	681 316	-	31 286

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás /1978/79 25., 32. old., OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1979/80 33., 42. old., OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1980/81 39., 48. old., MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1981/82 31., 40. old., MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1982/83 33., 42. old./

Középiskolai adatok

A középiskolai oktatásban részt vevő tanulók 1949-1965 (39.old.)

Tanév	Gimnázium	Művészeti	Technikumok		
			Ipari	Mezőgazdasági	Közgazdasági
1949/50	44 150	-	15 365	7 804	4 482
1950/51	49 254	713	16 555	13 058	5 235
1951/52	52 080	783	17 684	-	6 834
1952/53	55 982	1 050	18 254	23 778	7 285
1953/54	60 090	1 446	18 604	27 063	8 565
1954/55	63 591	867	16 405	23 855	7 911
1955/56	70 583	1 156	14 423	19 828	6 065
1956/57	80 203	1 189	13 839	19 933	5 349
1957/58	86 554	1 184	13 750	18 624	5 051
1958/59	96 630	1 299	14 607	18 995	4 664
1959/60	102 027	1414	15 706	20 427	5 136
1960/61	1 082 580	1 432	17 730	21 860	6 247
1961/62	116 809	4 403	19 438	23 364	6 919
1962/63	126 388	8 565	20 099	24 938	7 464
1963/64	139 763	17 430	19 793	26 096	7 601
1964/65	149 889	30 511	17 343	26 476	7 089

KM Statisztikai Tájékoztató a rendes korúak középiskoláinak tanév eleji helyzetéről 1952/53 6., 17. o. – OM Oktatásügyi statisztikai tájékoztató 1953/54 17. o. – OM 1954/55 17. o. – OM 1955/56 31. o. – MM Statisztikai tájékoztató 1956/57 Közép fokú oktatás 74. o. – MM 57/58 ....o.- MM 58/59 66. o. – MM 1959/60.... MM 1960/61 25. o.- MM 1961/62 45. o. – MM 1962/63 69. o. – MM 1963/64 59. o. – MM 1964/65 17. o.

A középiskolai oktatásban részt vevő tanulók 1965-1979 (42. és 51. old.)

Tanév	Gimnázium	Szakközépisk.	Közgazdasági	Ipari	Mezőgazdasági
			Technikumok		
1965/66	142 426	42 545	13 461	26 335	7 348
1966/67	136 154	51 230	-	42 915	-
1967/68	129 110	60 597		37 952	
1968/69	125 616	71 030		31 583	
1969/70	124 220	84 687		21 895	
1970/71	122 988	97 823		12 480	
1971/72	118 165	105 545		5 039	
1972/73	110 546	108 419		147	
1973/74	105 449	107 179		106	
1974/75	102 079	107 493		74	
1975/76	99 656	107 591		70	
1976/77	95 042	107 355		84	
1977/78	90 413	108 321		105	
1978/79	88 417	109 664		-	

MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Középfokú oktatás 41. o. - MM 1966/67 81. o. - MM 1967/68 56. o. - MM 1968/69 58. o. - MM 1969/70 58. o. - MM1970/71 61. o. - MM 1971/72 70. o. - MM 1972/73 74. o. - MM 1973/74 57. o. - MM 1974/75 58. o. - OM Statisztikai tájékoztató 1975/76 Közép fokú oktatás 34. o. - OM 1976/77 34. o. - OM 1977/78 25. o. - OM 1978/79 26. o.

A gimnáziumi oktatásban résztvevő tanulók adatai 1978-1982 (46.old.)

Tanév	Gimnázium	Szakosított tanterv alapján	Rendkívüli tárgyként való okt.
1978/79	88 417	8 198	193
1979/80	87 805	6 306	35
1980/81	89 400	4 822	28
1981/82	93 104	3 355	54

OM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Középfokú oktatás 26. o., OM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Középfokú oktatás 46. o., OM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Középfokú oktatás 54. o., OM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Középfokú oktatás 48. o.

A gimnáziumi oktatásban részesülő tanulók adatai 1982-1990 (49.old.)

Tanév	Gimn.	Alap óraterv	Fakul- táció	Haladó	Speciál is	Két tan. nyelvű	Összesen	Különbség
1982/83	97 588	90 778	3 859	465	2 335		97 437	-151
1983/84	101 230	94 839	3 732	291	2 190		101 052	-178
1984/85	104 534	97 638	3 926	285	2 478		104 327	-207
1985/86	105 794	98 821	3 852	333	2 536		105 542	-252
1986/87	105 194	98 457	3 383	476	2 596		104 912	-282
1987/88	105 976	100 139	2 425	463	2 578		105 605	-371
1988/89	108 440	103 103	1 818	499	2 318	244	107 982	-458
1989/90	116 317	93 449	1 221	974	1 803	538	97 985	-18 332

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Középfoku oktatás 49. old., OM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Középfoku oktatás 43. old., OM Statisztikai tájékoztató 1984/85 Középfoku oktatás 45. old., OM Statisztikai tájékoztató 1985/86 Középfoku oktatás 47. old., OM Statisztikai tájékoztató 1986/87 Középfoku oktatás 45. old., OM Statisztikai tájékoztató 1987/88 Középfoku oktatás 44. old., OM Statisztikai tájékoztató 1988/89 Középfoku oktatás 44. old., OM Statisztikai tájékoztató 1989/90 Középfoku oktatás 44. old.

A szakközépiskolai oktatásban résztvevő tanulók adatai 1978-1990 (53.old)

Tanév	Első idegen nyelv	Második idegen nyelv (orosz)
1978/79	107 219	514
1979/80	108 802	590
1980/81	111 524	656
1981/82	113 447	692
1982/83	116 387	720
1983/84	119 808	809
1984/85	123 438	856
1985/86	125 297	1 001
1986/87	126 457	1 057
1987/88	128 579	1 551
1988/89	133 585	2 325
1989/90	120 598	3 790

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Középfoku oktatás 26. old., OM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Középfoku oktatás 46. old., OM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Középfoku oktatás 54. old., OM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Középfoku oktatás 48. old., OM Statisztikai tájékoztató 1982/83

Középfoku oktatás 49. old., OM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Középfoku oktatás 43. old., OM Statisztikai tájékoztató 1984/85 Középfoku oktatás 45. old., OM Statisztikai tájékoztató 1985/86 Középfoku oktatás 47. old., OM Statisztikai tájékoztató 1986/87 Középfoku oktatás 45. old., OM Statisztikai tájékoztató 1987/88 Középfoku oktatás 44. old., OM Statisztikai tájékoztató 1988/89 Középfoku oktatás 44. old., OM Statisztikai tájékoztató 1989/90 Középfoku oktatás 44. old.

A nappali oktatásban részesülő hallgatók 1952-1954 (57.old.)

Tanév	Budapesti Ped. Főisk.	Egri Ped. Főisk.	Pécsi Ped. Főisk.	Szegedi Ped. Főisk.
1952/53	672	349	279	340
1953/54	474	311	357	378

OM 4. sz. Statisztikai Tájékoztató 1953/54. Felsőoktatás, 29. o.

A nappali oktatásban részesülő hallgatók 1954-1959 (58.old)

Tanév	Budapesti Ped. Főisk.	Egri Ped. Főisk.	Pécsi Ped. Főisk.	Szegedi Ped. Főisk.
1954/55	102/21	61/ 20	84/18	75/39
1955/56		101/17	141/22	112
1956/57		123/18	163/20	129
1957/58		119/17	193/23	149
1958/59		128/26	208/29	157

OM Oktatásügyi Tájékoztató 1954-55 Felsőfokú oktatás, 16. o. , 1955-56: 15. o. , 1956/57: 33. o., MM Statisztikai Tájékoztató 1957/58: 33. o. , 1958/59: 42-43. o. (Az adatok a magyar-orosz párosításra vonatkoznak. A Szegedi Pedagógiai Főiskolán az 1954/55-ös tanév adatainál az orosz egyszakos képzésben résztvevők adatait tüntették fel. A többi tanévben orosz szakra vonatkozó adat nem áll rendelkezésre.)

A nappali oktatásban részesülő hallgatók 1959-1964 (59.old)

Tanév	Egri Ped. Főisk.	Nyíregyházi Ped. Főisk.	Pécsi Ped. Főisk.	Szegedi Ped. Főisk.
1959/60	166/47		245/72	183/20
1960/61	182/50		246/87	191/52
1961/62	168/46		242/76	160/39
1962/63	180/47	143/0	310/79	201/53
1963/64*	191/45	155/0	364/121	303/83

MM Statisztikai tájékoztató 1959/60 Felsőfokú oktatás: 36-38. o. , 1960/61: 16-18. o. , 1961/62: 37-39. o. , 1962/63: 23-25. o. , 1963/64: 23-25. o.

A tanárképző főiskolák nappali hallgatók létszámának alakulása 1964-1971 (61.old)

Tanév	Egri Tanárképző Főisk.	Nyíregyházi Tanárképző Főisk.	Pécsi Tanárképző Főisk.	Szegedi Tanárképző Főisk.
1964/65	217/30	157/0*	475/94	465/96
1965/66	180/43	168/29	427/76	353/101
1966/67	198/41	113/40	346/121	333/69
1967/68	200/44	196/44	308/64	320/69
1968/69	205/52	215/78	338/93	301/78
1969/70	223/50	252/71	336/88	317/82
1970/71	264/72	288/86	359/74	324/93

Forrás: MM Statisztikai tájékoztató 1964/65 Felsőfokú oktatás 31-34. old., MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Felsőfokú oktatás 26-29. old., MM Statisztikai tájékoztató 1966/67 Felsőfokú oktatás . old., MM Statisztikai tájékoztató 1967/68 Felsőfokú oktatás . old., MM Statisztikai tájékoztató 1968/69 Felsőfokú oktatás 62-64. old., MM Statisztikai tájékoztató 1969/70 Felsőfokú oktatás 60-61. old., MM Statisztikai tájékoztató 1970/71 Felsőfokú oktatás 60-61. old.

A tanárképző főiskolák nappali hallgatók létszámának alakulása 1971-1983 (63.old)

Tanév	HSM TF Eger	HSM TF Kihelyezett Tagozata Budapest	Pécsi TF	Pécsi TF Kihelyezett Tagozata Szombat-hely	BGY TF Nyíregyháza	JGY TF Szeged
1971/72	316/67		470/99	48/0	325/76	385/92
1972/73	342/74		541/111	108/0	377/99	390/89
1973/74	328/79		441/109	150/26	374/93	397/86
1974/75	338/81		410/101	146/22	387/106	398/92
1975/76	325/*	155/*	424/105	168/27	396/111	394/79
1976/77	332/78	174/51	439/113	174/26	378/97	383/78
1977/78	364/79	182/38	445/136	189/26	406/91	388/81
1978/79	351/64	195/35	439/63	196/24	434/84	413/94
1979/80	375/94	206/43	471/120	195/28	488/131	433/95
1980/81	379/106	190/51	497/127	212/35	507/133	437/91
1981/82	336/82	197/52	414/95	237/24	465/84	405/90
1982/83	371/109	207/63	**	246/40	466/99	418/95

Forrás: MM Statisztikai tájékoztató 1971/72 Felsőfokú oktatás 75-78. old., MM Statisztikai tájékoztató 1972/73 Felsőfokú oktatás 79-82. old., MM Statisztikai tájékoztató 1973/74 Felsőfokú oktatás 79-82. old., MM Statisztikai tájékoztató 1974/75 Felsőfokú oktatás 81-83. old., MM Statisztikai tájékoztató 1975/76 Felsőfokú oktatás 77-79. old., MM Statisztikai tájékoztató 1976/77 Felsőfokú oktatás 72-76. old., MM Statisztikai tájékoztató 1977/78 Felsőfokú oktatás 73-76. old., MM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Felsőfokú oktatás 74-77. old., MM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Felsőfokú oktatás 80-84. old., MM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Felsőfokú oktatás 83-86. old., MM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Felsőfokú oktatás 76-79. old., MM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Felsőfokú oktatás 79-82. old.

* - az 1975/76-os tanévben mind az egri, mind a budapesti intézmény adatai egyben voltak megadva, konkrét adatot az orosz szakos hallgatók létszámára vonatkozóan nem láltam.

** - az orosz nyelv mint szak az egyetemhez tartozik már és a főiskolai képzésben kifutó jelleggel volt jelen.

A nappali oktatásban résztvevő hallgatók 1983-1989 (66-67.old)

Tanév	BD TF Szombat- hely	BGY TF Nyíregy- háza	ELTE TF Budapest	ELTE TF Gödöllő	HSM TF Eger	JGY TF Szeged	JP TF Pécs
1983/84	300/42	443/87	237/53	0	441/111	414/74	264/12
1984/85	384/44	529/131	310/90	0	456/131	454/95	269/7
1985/86	391/39	528/91	418/136	0	473/137	465/109	256/6
1986/87	385/40	515/88	380/121	0	483/133	456/116	266/0
1987/88	388/40	502/89	389/76	83/27	421/116	478/132	283/0
1988/89	351/39	522/87	406/84	77/21	432/121	477/130	281/0

MM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Felsőfokú oktatás 71-74. o. , 1984/85: 70-73. o. , 1985/86: 68-72. o., 1986/87: 68-72. o. , 1987/88: 64-68. o. , 1988/89: 59-63.o.

A tanárképző főiskolák orosz nyelv szakpárosítása 1983 - 1989 (67.old)

Tantárgy	BD TF Szombat- hely	BGY TF Nyíregy- háza	ELTE TF Budapest	ELTE TF Gödöllő	HSM TF Eger	JGY TF Szeged	JP TF Pécs
Magyar	+	+	+	+	+	+	
Történelem		+	+	+	+	+	
Angol			+		+	+	
Német						+	+
Szerb-horvát							+
Szlovén	+						

Könyvtár	+	+					
Népművelés						+	
Földrajz		+					
Tesnevelés		+			+	+	
Matematika					+	+	
Gyors- és gépírás		+					
Szlovák						+	

MM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Felsőfokú oktatás 71-74. o. , 1984/85: 70-73. o. , 1985/86: 68- 72. o. , 1986/87: 68-72. o. , 1987/88: 64-68. o. , 1988/89: 59-63. o. Változás nem történt az 1988/89-es tanévig

Egyetemi adatok

A nappali képzésben részesülő bölcsészhallgatók száma 1950-1957 (69.old)

Tanév	Budapest BTK	Debrecen BTK	Szeged BTK
1950/51	209	94	88
1951/52	265	103	96
1952/53	236	124	135
1953/54	246/113	122/34	115/31
1954/55	179/42	52/18	35/17
1955/56	108/29	70/38	29/0
1956/57	128/0	83/53	40/0

KM Statisztikai Tájékoztató I.sz.1952/53, 1956/57. 33. o. KM Statisztikai Tájékoztató I.sz.1952/53, 1956/57. 33. o.

A nappali képzésben tanuló bölcsész/orosz szakos hallgatók száma 1957-1967 (71.old)

Tanév	Budapest BTK	Debrecen BTK	Szeged BTK
1957/58	196/32	99/18	70/0
1958/59	255/51	122/27	86/18
1959/60	273/75	132/30	103/30
1960/61	293/102	129/53	109/13

1961/62	330/107	136/57	93/39
1962/63	492/169	199/69	172/89
1963/64	504/183	224/73	178/87
1964/65	455/166	226/102	179/109
1965/66	425/140	203/86	160/74
1966/67	371/157	168/88	123/65

MM Statisztikai Tájékoztató 1957/58. felsőfokú oktatás 25-29. o., 1958/59. 35-39. o. 1959/60. 31-35. o. 1960/61. 12-14. o., 1961/62. 28-34. o., 1963/64. 14-20. o., 1964/65. 21-27. o., 1965/66 f 15-21. o., 1968/69. 51-57. o.

A nappali képzésben részesülő bölcsész/ orosz szakos hallgatók 1967-1979 (74-75.old)

Tanév	ELTE BTK	KLTE BTK	JATE BTK
1967/68	263/135	144/75	124/61
1968/69	292/132	132/64	106/54
1969/70	297/128	130/64	113/52
1970/71	286/115	162/79	136/65
1971/72	334/114	207/85	143/73
1972/73	338/104	205/74	167/71
1973/74	426/119	211/82	159/75
1974/75	372/95	185/75	137/52*
1975/76	314/68	153/55	146/57
1976/77	316/77	148/46	112/40
1977/78	333/77	144/36	115/48+6*
1978/79	231/66+3**	118/51	108/40

MM Statisztikai Tájékoztató 1968/69 felsőfokú oktatás 51-57. o., 1969/70 uo. 50-55. o., 1970/71 uo. 50-55. o., 1971/72 uo. 63-68. o., 1972/73 uo. 66-71. o., 1973/74 uo. 66-71. o., 1974/75 uo. 68-73. o., 1975/76 uo. 62-68. o., 1976/77 uo. 54-68. o., 1977/78 uo. 55-66. o., 1978/79 uo. 55-67. o.

*Az 1977/78-as a JATE hat hallgatója részben a BTK -hoz az orosz szakpárja alapján,

részben a TTK -hoz tartozott a földrajz szakpárosításával. **Az 1978/79-es tanévben az

ELTE BTK -n megjelent az egy szakos orosz nyelv és irodalom képzésben részesült

hallgatók csoportja három fővel.

A nappali képzésben részesülő bölcsész/orsz szakos hallgatók 1979-1989 (76.old)

Tanév	ELTE BTK	KLTE BTK	JATE BTK	JPTE BTK
1979/80	211/87	107/57	107/37	120**
1980/81	247/90	104/58	123/58	127**
1981/82	236/80	128/71	141/63	95**
1982/83	250/74	145/70	167/67	nincs adat**
1983/84	343/73	137/65	144/53	108/51
1984/85	264/92	157/77	174/64	123/51
1985/86	280/76	198/89	205/90	140/48+3*
1986/87	337/114	228/101	197/79	168/54+11*
1987/88	317/97+8*	231/94	215/86	164/53+5
1988/89	431/94	236/94	212/77	152/55

MM Statisztikai Tájékoztató 1979/80 felsőfokú oktatás 69-82. o. , 1980/81 uo. 63-84. o. 1981/82 uo. 57-77. o. , 1982/83 uo. 61-71. o. ,1983/84 uo. 54-63. o. ,1984/85 uo. 54-63. o. ,1985/86 uo. 52-61. o. , 1986/87 uo. 53-61. o. ,1987/88 uo. 47-57. o. ,1988/89 uo. 43-52. o.

Általános iskolai tanulók idegennyelv-választása 1989-1993 (89. old.)

	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
Összes tanulói létszám	735 564	821 555	729 715	709 231
Orosz 1. id. ny.	655 218	476 286	269 888	138 249
2. id. ny.		8 716	5 297	3 573
Német 1. id. ny.	41 889	165 929	260 107	325 408
2. id. ny.		20 094	20 759	20 550
Angol 1. id. ny.	33 120	107 799	175 263	224 024
2. id. ny.		22 864	23 278	20 715
Francia 1. id. ny.	3 337	7 864	10 529	12 122
2. id. ny.		2 064	1 974	2 082

Egyéb	1. id. ny.	2 000	7 972	9 928	9 428
	2. id. ny.		1 973	2 468	5 435

MM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 29. o., MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 56. o., MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1991/92. Budapest, 1992. 55. o., MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 55. o.;

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása 1989-1992 (91.old)

		1989–90	1990–91	1991–92
Össz tanulói létszám		147 701	165 174	190 668
Orosz	1. id. ny.	120 598	8 5451	43 961
	2. id. ny.	3 790	5 346	5 580
Angol	1. id. ny.	13 429	35 180	56 663
	2. id. ny.	20 975	14 113	8 119
Német	1. id. ny.	10 591	29 981	55 086
	2. id. ny.	20 041	16 687	9 121
Francia	1. id. ny.	1 669	4 400	6 943
	2. id. ny.	4 681	4 293	2 112
Olasz	1. id. ny.	562	1 215	1 281
	2. id. ny.	388	404	360
Spanyol	1. id. ny.	162	218	286
	2. id. ny.	184	246	108
Latin	1. id. ny.	415	746	1 179
	2. id. ny.	3 532	2 650	2 042
Egyéb	1. id. ny.	275	447	330
	2. id. ny.	191	119	101

MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 44.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 47.o.;

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása 1992-93 (93. old)

		1992-93
Össz tanulói létszám		194 169
Orosz nyelv	alapóratervi	23 256

	fakultatív	131
	speciális tantervű	180
	egyéb (haladó)	1
Angol nyelv	alapóratervi	71 100
	fakultatív	1 473
	speciális tantervű	2 488
	egyéb (haladó)	1 682
Német nyelv	alapóratervi	71 353
	fakultatív	1 359
	speciális tantervű	2 067
	egyéb (haladó)	1 571
Francia nyelv	alapóratervi	8 296
	fakultatív	281
	speciális tantervű	350
	egyéb (haladó)	132
Olasz nyelv	alapóratervi	1 571
	fakultatív	78
	speciális tantervű	0
	egyéb (haladó)	77
Spanyol nyelv	alapóratervi	221
	fakultatív	6
	speciális tantervű	39
	egyéb (haladó)	0
Egyéb nyelvek		210

MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 47.o.;

Gimnáziumi tanulók idegennyelv-választása 1989-1993 (94.old)

		1989/90	1990/91	1991/92	1992/93
Összes tanulói létszám		235 150	240 234	247 515	245 336
Orosz nyelv	alapóratervi	93 449	72 752	48 933	30 993
	fakultatív	1 221	716	1 116	655

	speciális tantervű	1 803	1 223	687	448
	egyéb (haladó)	974	832	918	646
Angol nyelv	alapóratervi	36 961	43 428	48 893	57 098
	fakultatív	7 371	8 028	9 534	12 620
	speciális tantervű	3865	4 899	5 355	7149
	egyéb (haladó)	10 076	13 512	16 392	15 459
Német nyelv	alapóratervi	31 552	35 390	41 312	47 732
	fakultatív	4 533	5 526	6 036	7 717
	speciális tantervű	2 829	3 804	4 803	5 836
	egyéb (haladó)	6 366	8 443	10 479	9 501
Francia nyelv	alapóratervi	9 027	10 996	13 183	15 044
	fakultatív	1 288	1 568	1 869	2 015
	speciális tantervű	849	868	1 050	1 094
	egyéb (haladó)	1 008	1 675	2 009	1 510
Olasz nyelv	alapóratervi	2 860	4 248	5 376	6 192
	fakultatív	439	424	474	640
	speciális tantervű	162	186	215	236
	egyéb (haladó)	365	590	760	691
Spanyol nyelv	alapóratervi	588	881	1 317	1 528
	fakultatív	77	107	305	485
	speciális tantervű	211	147	206	109
	egyéb (haladó)	63	241	184	240
Latin nyelv	alapóratervi	5 313	8 285	10 731	13 262
	fakultatív	406	528	725	388
	egyéb (haladó)	0	153	246	268
Egyéb nyelvek		1 712	2 283	2 604	3 114

MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest, 1990. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1991/92. Budapest, 1992. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 46.o.;

Két tanítási nyelvű gimnáziumok 1989-1993 (95.old)

	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
Orosz nyelvű gimnázium	538	368	364	338
Angol nyelvű gimnázium	908	1126	1600	1757
Német nyelvű gimnázium	635	955	1421	1373
Francia nyelvű gimnázium	374	542	585	644
Olasz nyelvű gimnázium	272	357	281	412
Spanyol nyelvű gimnázium	143	209	271	311

MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest,1990. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest, 1991. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1991/92. Budapest, 1992. 46.o., MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest, 1993. 46.o.;

A felsőoktatásban tanuló nappali tagozatos hallgatók idegennyelv-választása 1989-93 (98. old.)

	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
Orosz nyelv	17 241	7 275	4 723	3 914
Angol nyelv	18 889	23 922	27 165	28 518
Német nyelv	10 153	13 760	15 139	14 664
Francia nyelv	3 076	2 494	2 849	2 936
Olasz nyelv	639	1 099	1 366	1 738
Spanyol nyelv	582	854	972	1 181
Egyéb nyelvek	2 818	3 811	3 944	8 001
Hallgatók száma	53 394	53 215	56 158	60 952

MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest,1990. 41.o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 40.o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 40.o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 39.o.;

Orosz szakos hallgatók létszáma a tanárképző főiskolákon 1989-1993 (102.old.)

	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
BDTF	40	23	16	10
BGYTF	47	43	28	41
ELTE TK Budapest	66	15	0	1

ELTE TK Gödöllő	9	0	0	0
HSM, EKTF	78	45	33	25
JGYTF	113	66	37	27
Összesen	353	192	114	104

Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest, 1990. 61-67. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 62-66. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 63-68. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 71-78. o.;

Orosz és idegennyelv szakos főiskolai hallgatók létszáma 1989-1993 (103.old)

	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
Angol	97	61	35	41
Német	56	47	29	30
Francia	13	10	9	8
Olasz	0	0	0	1
Horvát	0	0	1	0
Román	1	0	0	0
Szlovák	4	0	1	1

Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest, 1990. 61-67. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 62-66. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 63-68. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 71-78. o.;

Orosz nyelv és irodalom szakos egyetemi hallgatók létszáma 1989-1993 (105.old)

	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93
ELTE BTK	84	42	42	34
JATE BTK	65	36	18	18+3
JPTE BTK	65	36	17	20
KLTE BTK	47	34	25	20
Összesen	261	148	102	95

Forrás: MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest, 1990. 42-54. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest, 1991. 36-54. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest, 1992. 43-51. o., MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest, 1993. 41-58. o.;

Általános iskolai diákok idegenyelv-választása 1.-2. idegen nyelv 1993-98 (115.old.)

	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98
Összes tanulói létszám	679 626	700 937	650 223	637 586	687 735
Orosz 1. id. ny.	55 586	22 928	12 661	9 296	7 390
2. id. ny.	2 018	1 164	1 180	1 130	1 301
Német 1. id. ny.	350 522	368 259	346 460	328 115	364 351
2. id. ny.	14 486	13 918	13 135	11 491	9 606
Angol 1. id. ny.	255 169	285 892	277 404	288 672	300 766
2. id. ny.	18 676	18 915	18 950	17 302	15 396
Francia 1. id. ny.	11 477	12 010	8 874	8 354	7 299
2. id. ny.	1 852	1 875	1 526	1 435	1 356
Egyéb 1. id. ny.	6 872	11 848	4 824	3 149	7 929
2. id. ny.	4 292	5 376	5 972	7 254	8 949

Forrás: MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1993/94. Budapest. 1994. 48.o., 1995. 48.o., 1996. 26.o., 48.o., 1997. 26.o. és 48.o., 1998. 26.o. és 48.o., 1999. 26. és 43-44.o.

Általános iskolai diákok 1-2. idegenyelv-választása 1998-2000 (117.old)

	1998-99	1999-2000
Összes tanulói létszám	695 594	699 808
Orosz 1. id. ny.	6 030	5 248
2. id. ny.	1 314	1 064
Német 1. id. ny.	355 683	347 802
2. id. ny.	9 612	9 845
Angol 1. id. ny.	318 629	331 602
2. id. ny.	15 370	15 842
Francia 1. id. ny.	7 125	6 174
2. id. ny.	1 834	1 793
Egyéb 1. id. ny.	8 127	8 982

2. id. ny.	9 751	9 008
------------	-------	-------

Forrás: OM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1998/99. Budapest, 2000. 26.o., 43–44.o., 2001. 25.o., 42.o.

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása 1993-98 (119.old)

		1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98
Össz tanulói létszám		192 388	196 965	208 415	220 528	227 243
Orosz nyelv	alapóratervi	12 333	6 974	5 095	4 335	3 205
	fakultatív	169	14	63	44	20
	speciális tantervű	7	8	3	70	62
	egyéb (haladó)	28	69	83	49	75
Angol nyelv	alapóratervi	77 897	81 819	89 112	96 216	102 787
	fakultatív	1 989	1 517	1 595	1 826	1 752
	speciális tantervű	2 477	3 184	3 361	3 795	3 876
	egyéb (haladó)	2 576	2 507	3 222	4 039	4 647
Német nyelv	alapóratervi	78 544	81 348	85 023	90 046	93 132
	fakultatív	992	1 137	1 239	1 696	1 791
	speciális tantervű	1 784	2 109	2 491	3 240	3 183
	egyéb (haladó)	1 912	2 018	2 474	3 491	2 520
Francia nyelv	alapóratervi	8 404	7 776	7 622	7 125	6 663
	fakultatív	125	176	145	114	241
	speciális tantervű	414	347	306	291	202
	egyéb (haladó)	84	59	69	127	757
Olasz nyelv	alapóratervi	1 844	1 975	2 038	2 430	2 390
	fakultatív	103	121	48	121	130
	speciális tantervű	33	0	16	0	14
	egyéb (haladó)	158	191	211	290	45
Spanyol nyelv	alapóratervi	169	150	185	221	221
	fakultatív	0	0	20	16	6
	speciális tantervű	14	41	22	17	14
	egyéb (haladó)	0	12	17	0	0
Egyéb nyelvek		2 113*	1 572*	1 689*	1 628*	567

Forrás: MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1993/94. Budapest, 1994. 46.o., 1994/95. 1995. 46.o., 1995/96. 1996. 46.o., 1996/97. 1997. 49.o., 1997/98. 1998. 47.o.

Szakközépiskolában tanuló diákok idegennyelv-választása 1998-2000 (120.old)

		1998-99	1999-00
Össz tanulói létszám		234 430	241 369
Orosz nyelv	alapóratervi	1 855	1 369
	fakultatív	7	0
	speciális	59	47
	egyéb (haladó)	85	52
Angol nyelv	alapóratervi	107 496	114 054
	fakultatív	2 073	2 216
	speciális	4 427	4 088
	egyéb (haladó)	5 067	5 190
Német nyelv	alapóratervi	94 084	95 186
	fakultatív	1 915	1 853
	speciális	3 381	3 207
	egyéb (haladó)	3 243	3 019
Francia nyelv	alapóratervi	6 708	6 446
	fakultatív	235	390
	speciális	228	217
	egyéb (haladó)	37	171
Olasz nyelv	alapóratervi	2 337	2 392
	fakultatív	413	343
	speciális	0	4
	egyéb (haladó)	59	57
Spanyol nyelv	alapóratervi	219	228
	fakultatív	40	83
	speciális	0	8
	egyéb (haladó)	7	3
Egyéb nyelvek		863	938

Gimnáziumokban tanuló diákok idegennyelv-választása 1993-98 (121. old.)

		1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98
Össz tanulói létszám		192 388	196 965	208 415	220 528	227 243
Orosz nyelv	alapóratervi	21 066	15 475	11 636	7 987	5 161
	fakultatív	512	469	327	277	193
	speciális	315	188	93	6	6
	egyéb (haladó)	628	735	470	418	275
Angol nyelv	alapóratervi	63 759	69 513	74 081	78 349	82 397
	fakultatív	10 821	9 306	8 690	7 889	8 161
	speciális	7 867	8 208	8 598	8 736	8 219
	egyéb (haladó)	16 468	18 094	19 335	20 054	20 912
Német nyelv	alapóratervi	51 579	56 294	61 912	65 694	70 189
	fakultatív	6 563	5 419	5 054	5 221	5 645
	speciális	6 217	6 786	6 591	6 483	6 003
	egyéb (haladó)	11 354	12 479	13 112	14 185	15 134
Francia nyelv	alapóratervi	15 091	15 283	15 663	16016	16 004
	fakultatív	1 428	1 021	967	952	812
	speciális	1 063	1 191	1 131	1 009	872
	egyéb (haladó)	1 656	1 430	1 228	1 187	1 178
Olasz nyelv	alapóratervi	6 742	6 959	7 101	7 359	7 099
	fakultatív	493	387	467	593	526
	speciális	337	335	328	294	226
	egyéb (haladó)	555	567	513	422	425
Spanyol nyelv	alapóratervi	1 446	1 427	1 610	1 635	1 741
	fakultatív	293	302	247	248	205
	speciális	224	213	217	197	147
	egyéb (haladó)	325	315	318	291	317
Latin nyelv	alapóratervi	13 096	12 683	11 820	10 612	10 586

	fakultatív	333	346	285	439	412
	speciális	0	0	0	0	0
	egyéb (haladó)	292	471	197	316	337
Egyéb nyelvek		0*	4 121	3 154	4 258	4 358

Forrás: MKM, OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1993/94. Budapest, 1994. o., 1994/95. 1995. 45.o., 1995/96. 1996. 48.o., 1996/97. 1997. 46.o., 1997/98. 1998. 47.o.

A két tanítási nyelvű gimnáziumokban tanuló diákok létszáma 1993-98 (123. old.)

	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98
Orosz nyelvű gimnázium	208	248	230	166	215
Angol nyelvű gimnázium	1 758	1 494	1 393	1 439	1 726
Német nyelvű gimnázium	1 373	1 636	1 856	1 471	1 741
Francia nyelvű gimnázium	754	799	817	833	798
Olasz nyelvű gimnázium	402	374	334	326	312
Spanyol nyelvű gimnázium	318	327	338	334	350

Forrás: MKM, OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1994 53.o., 1997 53-55.o., 1997. 56-58.o., 1998. 50.o.

Gimnáziumokban tanuló diákok alapóratervi idegennyelv-választása 1998-2000 (124.old)

		1998-99	1999-2000
Össz tanulói létszám		270 212	281 626
Orosz nyelv	alapóratervi	3 496	2 692
	fakultatív	145	232
	speciális	3	0
	egyéb (haladó)	98	39
Angol nyelv	alapóratervi	83 827	89 042
	fakultatív	8 361	9 124
	speciális	7 388	7 835
	egyéb (haladó)	22 058	20 532
Német nyelv	alapóratervi	71 805	75 082

	fakultatív	5 849	5 809
	speciális	5 227	5 081
	egyéb (haladó)	17 144	15 962
Francia nyelv	alapóratervi	15 783	16 213
	fakultatív	923	826
	speciális	545	585
	egyéb (haladó)	1 425	1 243
Olasz nyelv	alapóratervi	6 822	7 155
	fakultatív	568	522
	speciális	202	133
	egyéb (haladó)	497	601
Spanyol nyelv	alapóratervi	1 938	1 925
	fakultatív	152	115
	speciális	137	186
	egyéb (haladó)	260	334
Latin nyelv	alapóratervi	9 773	9 121
	fakultatív	798	662
	speciális	0	0
	egyéb (haladó)	437	417
Egyéb nyelvek		4 551	4 876

Forrás: OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1999. 60.o., 2000. 65.o.

A két tanítási nyelvű gimnáziumokban tanuló diákok létszáma 1998-2000 (125.old)

	1998–99	1999–2000
Orosz nyelvű gimnázium	116	125
Angol nyelvű gimnázium	1 766	2 068
Német nyelvű gimnázium	1 732	1 522
Francia nyelvű gimnázium	775	761
Olasz nyelvű gimnázium	376	382
Spanyol nyelvű gimnázium	386	424

Forrás: OM Statisztikai Tájékoztató Középfokú oktatás 1999. 60.o., 2000. 65.o.

A felsőoktatásban tanuló nappali tagozatos hallgatók idegennyelv-választása 1993-2000
(127.old)

	1993–94	1994–95	1995–96	1996–97	1997–98	1998–99	1999–2000
Orosz	4 226	3 853	3 102	2 696	2 899	1 966	1 569
Angol	30 502	34 989	36 791	34 935	40 979	36 772	36 480
Német	17 316	19 269	19 728	20 358	22 107	20 210	19 946
Francia	3 394	3 988	3 451	3 797	4 235	3 506	3 828
Olasz	2 013	1 961	1 807	1 963	2 103	2 067	2 121
Spanyol	1 206	1 640	1 330	1 506	1 835	1 477	1 464
Egyéb	7 563	6 354	5 088	4 937	5 615	5 256	5 432

Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1994. 30.o., 1997. 38.o., 1997. 34.o., 1998. 32.o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1998. 30.o., 1999. 30.o., 2001. 30.o.

A nyelvszakos képzésben részesülő összes nappali tagozatos hallgató száma 1993-2000
(128.old)

	1993– 1994	1994– 1995	1995– 1996	1996– 1997	1997– 1998	1998– 1999	1999– 2000
Összesen	11 412	16 206	15 590	15 587	15 599	16 514	16 397
Angol	4 469	6 274	5 759	5 746	5 920	6 074	6 415
Francia	1 106	1 522	1 509	1 463	1 466	14 27	1 429
Német	3 073	4 514	4 539	4 396	4 260	4720	4 746
Olasz	576	810	871	879	886	934	1 056
Orosz	1 062	1 190	900	909	741	788	706
Spanyol	180	274	236	242	269	287	293

Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1993/94. 35.o., 1994/95. 39.o., 1995/96. 34.o., 1996/97. 32.o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1997/98. 30.o., 1998/99. 30.o., 1999/2000. 30.o.

A főiskolai orosz nyelvszakos hallgatók 1993-2000 (130.old)

	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-2000
BDTF	62	20	26	17	2	25	11
BGYTF	25	49	34	46	29	26	9
ELTE TK	16	30	19	24	0	9	7
EKTF	17	14	1	0	0	0	0
JGYTF	37	18	23	11	13	5	0
Összesen	157	131	103	98	44	65	27

Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Budapest, 1994., 60-68. o 1997., 68.-78. o., 1997., 63.-72. o. 1998., 66.-75. o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Budapest, 1998., 63.-72. o., 1999., 65.-74. o., 2001., 59.-68. o.;

A bölcsészképzésben résztvevő orosz nyelvszakos hallgatók 1993-2000 (137. old.)

	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-2000
ELTE BTK	*	*	*	36	30+4	45	35
KLTE BTK	17	18	20	15	11	18	1+9
JATE BTK	25+4	29+3	15+9	27	21	17+13	9+5
JPTE BTK	13+1	21	13	26	0	13	10
Összesen	70	71	57	104	66	106	60

Forrás: MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Bp., 1994. 36-49.o., 1997. 40-55.o., 1997. 35-54.o., OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás Bp., 1998. 35-53.o., 1998. 33-51.o., 1999. 32-52.o., 2001. 33-49.o.

Az orosz szakos tanárok tanfolyami beiskolázásának tervezett adatai 1990 (150.old)

Megye	Fő
Baranya	40
Bács-Kiskun	70
Békés	20
Borsod	70
Csongrád	40

Fejér	40
Győr	40
Hajdú	100
Heves	20
Komárom	60
Nógrád	50
Pest	40
Somogy	40
Szabolcs	70
Szolnok	50
Tolna	20
Vas	40
Veszprém	30
Zala	20

41905/1990. XVI MM. (VIII. 27.)

Bibliográfia

Aczél György: Az állami oktatás helyzetéről. Budapest, 1972.

Адьягаши К. (szerk.): 50 лет славяноведению в Университете им. Лайоша Кошута. 1949–1999. Дебрецен, 1999.

Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964.

Anyanyelv és orosz nyelv a szakközépiskolában. VIZDOK Nyomda, Budapest, 1981.

Вадим Аристов: Русский мир Будапешта и Венгрии. Budapest, 2003. Arvado Kft. 2003.

Babos Ernő: A szókészlet kérdése az idegen nyelvek tanításában Köznevelés, 1952. 8. sz.

Иштван Бакони: О конференции «Язык, культура и образование: статус русского языка в странах мира» в Вашингтоне Im: Вестник Филиала Иститута русского языка им. А. С. Пушкина 1996 №4

Бакони Иштван: Статус русского языка в Венгрии (90-е гг.) Im: под ред. Д. Девидсона: Язык, культура и образование: статус русского языка в странах мира Москва-Вашингтон 1997

Бакони Иштван: Основные направления в методике преподавания русского языка в Венгрии. Гос. Инс. Русского языка им. А. С. Пушкина, Москва-Будапешт-Дьёр-2001.

Ballér Endre: Oktatáspolitikai. In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/N2xm1/nevelestortenet.html>

Ballér Endre: Oktatáselmélet. In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/o1.xml1/oktataselmelet2.html>

Balogh István: Rendszeres módszertan. Budapest, 1958.

Balogh István: Az orosz nyelvoktatás két évtizede Magyarországon. Felsőoktatási Szemle, 1968. 4. sz.

Banó István: Beszámoló a moszkvai nyári egyetemi tanfolyamról. Idegen Nyelvek Tanítása. 1959. 1. sz.

Banó István: Az orosz irodalom tanítása a középiskolákban. Köznevelés. 1952. 19. sz.

- Dr. Banó István (szerk.): Marosváryné Pécsi Anna: Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv 4–8. osztály.
1978. 114/1977. (M. K. 11.) O. M. sz. utasítás
- Banó István – Kosaras István: Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Budapest, 1977.
- Dr. Banó István: Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi útmutató.
Orosz nyelv 4–8. osztály (heti 2–3–3–3 óra). OPI, Budapest, 1981.
- Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Veszprém, 1992.
- Dr. Bárdos Jenő VE dékánja: Intézményi vélemény a nyelvtanár – átképzési program témájában. (1993. XI. 15.) Im: MKM 130300/1993. Irattár, 1993. X. 26.
Kabinetiroda Dr. Kézdi György - Meghívó
- Bárdos Jenő: A nyelvtanítás története és a módszerfogalom tartalma. Veszprém, 1993., 1997.
- Báthory Zoltán: Maratoni reform. Budapest, Önkönet, 2001.
- Benczéd József: Tanárképzés az ELTE főiskolai karán. In : Köznevelésünk Évkönyve
1985. 10. sz. Tankönyvkiadó. Budapest, 1985.
- dr. Benczéd József (szerk.): Tanterv és utasítás a gimnáziumok számára. Orosz nyelv.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1965.
- Bereczki Sándor: A tanárképző főiskolák húsz éve. Felsőoktatási Szemle. 1968. 11. sz.
- Bérczy Károly: Anyegin. Regény versekben. Puskin után oroszról fordította B. K.
Budapest, 1866.
- Бокор Р.: Деловой язык и терминология на русском языке. /Üzleti nyelv és szakterminológia orosz nyelven/ Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1997.
- A Budapest Székesfővárosi községi gróf Széchenyi István felső kereskedelmi főiskola értesítője az 1935/36. tanévre. Budapest, 1935.
- BTK – Tanrend az 1876/77. évre. Budapest, 1876.
- Cserenyák László – Szabó Géza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola. In:
Köznevelésünk Évkönyve 1985. 10. sz. Tankönyvkiadó. Budapest, 1985.
- Cserenyák László (szerk.): A tanárképző főiskolák tanterve az 1984-85. tanévtől.
1984. A kecskeméti Óvonóképző Intézet Sokszorosító Üzeme.
- Darabos Zsuzsanna - Forray R. Katalin-Horváth Zsuzsanna - Vámos Ágnes:
Oktatáspolitikai és nyelvvoktatás-politikai szabályzások. Im: Országjelentés.
Magyarország nyelvvoktatás-politikai arculatának elkészítéséhez. OM,
Budapest, Nyelvvoktatás-politikai arculat. 2002-2003.

- Dezséri Bachó László (szerk.): A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia története. Budapest, 1930.
- Dobossy László: Országismeret. Idegen Nyelvek Tanítása 1958. 1.,2., 5.-6. sz.
- Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó. Budapest, 2000.
- Falus Iván – Ollé János: Statisztikai módszerek pedagógusok számára. Okker Kiadó, Budapest, 2000.
- Fazekas Márta: Közvélemény-kutatás az orosztanár átképzésről /Kézirat/ MKM Budapest, 1994-1995.
- В. А. Федосов – Эржебет Ч. Йонаш: Об изменении отношения к изучению русского языка в Венгрии за последние 10 лет. Im: Вестник Филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1999 №11
- Gadanecz Györgyné – Iskolánk története, működése. In: A Körösi Csoma Sándor Orosz– magyar Két Tannyelvű Gimnázium Jubileumi Évkönyve Bp. 1999/2000.
- Galló András – Pintér Erzsébet.: Orosz nyelvkönyveink 100 éve. Budapest, 1986. ELTE kiadásában
- Glatz Ferenc: Az oktatásra fordított pénz, a kultúrával való törődés nemzeti érték. In: Köznevelés. 1989. 30.sz.
- Каталин Габорьян - Дюла Юхас - Иван Хорват: Государственные экзамены по иностранным языкам в Венгрии. Вестник Филиала Института Русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1998 №10
- Gál Róza: Részletes kísérleti követelményrendszer a szakközépiskolák II. , III. és IV. osztálya számára. Budapest, 1980. Kísérlet céljára.
- Gál Róza (szerk.):A műszaki szakközépiskolák nevelési oktatási terve. Orosz nyelv. Heti 2-2-2-(2) óra. Budapest, 1985, OPI. (MM 22715/1984. IX. sz. utasítás)
- Gál Róza: Útmutató a szakmunkástanulói intézetekben szervezett orosz nyelvű diákkörök számára. Budapest, 1980.
- Gáldi L.- Uzonyi P.: Orosz-magyar szótár, Magyar-orosz szótár (gazdasági szókincssel bővített) Budapest. Akadémia Kiadó. 2000.
- Dr. Gárdus József ME BT Intézet igazgató helyettes: Intézményi vélemény a nyelvtanár átképzési program témájában. 1993.XI. 17. 3.o. Im: MKM 130300/1993. Irattár 1993. X. 26. Kabinetiroda Dr. Kézdi György – Meghívó

- Gyalmos János: Élő idegen nyelv-tanításunk irányítása. Köznevelés. 1949. 5. sz.
- Gyenizse Pál: Tájékoztató a felsőoktatási területet érintő idegennyelv-oktatással kapcsolatos kérdésekről. MKM. Irattár 1994. április. Kézirat.
- Dr. Gyenizse Pál: Értekezlet az orosz tanárok átképzésével kapcsolatban. 1992. 02. 10. 54005/1992 XIII. MKM Irattár
- Haász Árpádné, Köznevelés, 1953. 10. sz.
- Hajdú-Bihar Megyei Levéltár: VIII. 8/b 1938-39/942. sz. irat.
- Halász Gábor – Lannert Judit (szerk): Jelentés a magyar közoktatásról 2000. Budapest., Országos Közoktatási Intézet, 2000.
- Horányi Károly: Az auditív szöveg-előkészítés néhány tanulsága. Idegen Nyelvek Tanítása. 1958. 3.sz.
- Horányi Károly: Az auditív lexikai előkészítés gyakorlati tapasztalatai a gimnázium I. osztályában. Idegen Nyelvek Tanítása. 1959. 2. sz.
- Horn Ödön személyi anyaga. Hadtörténelmi Levéltár, 29337.sz.
- Hortobágyi Éva: A cél: az európai mérce. Élet és tudomány. 1989. 39. sz.
- Imre Anna: Az idegennyelv-oktatás kiterjedésének hatása a nemzetiséginyelv-oktatásra. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.
- Kaszab Andor: Nevelőmunka az általános iskolai orosz nyelvi órákon. Idegen Nyelvek Tanítása. 1958. 3.sz.
- Kaszab Andor: Erkölcsi-politikai nevelés az oroszórán a gimnázium I.-II. osztályában. Idegen Nyelvek Tanítása. 1958. 4.sz.
- Kaszab Andor: Beszámoló a középiskolai orosz szakos tanárok moszkvai nyelvtanfolyamáról. Idegen Nyelvek Tanítása. 1959. 6. sz.
- Kaszab Andor: A Petőfi rádió orosz nyelvi adásai az általános iskolai tanulóknak. Idegen Nyelvek Tanítása. 1962. 3. sz.
- Кемень Ч.- Тромбиташ Эндре: Русское страноведение. Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1996.
- Keresztury Dezső: Helyünk a világban. Budapest, 1946.
- Dr. Kézdi György min. bizt. - Dr. Gyenizse Pál titk. vez.: 1992. 07. 02. Jelentése MKM Irattár
- Dr. Kézdi György min. bizt. - Dr. Gyenizse Pál titk. vez. 1992. 12. 09. Jelentése 115299/1992 MKM Irattár

- Kiss Kálmán: A magyarországi orosznyelv-oktatás első korszaka (1849–1949) KLTE
BTK Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995.
- KM I. sz. Statisztikai tájékoztató általános iskola 1952. 09. 15-i állapot szerint.
- KM Statisztikai Tájékoztató a rendes korúak középiskoláinak tanév eleji helyzetéről
1952/53
- KM Statisztikai Tájékoztató I.sz.1952/53
- Kocsis Mihály: A pedagógusképzés szerkezeti és tartalmi változásai az 1990-es
években. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-
es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.
- Komáromy László: A magyar oktatás a statisztika tükrében 1945-1980. Művelődésügyi
Minisztérium. Tudományszervezési és Informatikai Intézet. Budapest. 1980.
- Kornis Gyula: Melich János – Emlékkönyv. Budapest, 1942.
- Kosaras István: A szocialista hazafiságra nevelés az orosz nyelvi olvasmányok
tárgyalása során az általános iskolában. Idegen Nyelvek Tanítása. 1959.
1.sz.
- В. Г. Костомаров: «Федеральная программа поддержки русского языка:
реальность и стратегия» Im: Вестник Филиала Института русского
языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1996 №4
- Kovács Katalin: A NAT eurokompatibilitása. In: Vágó Irén (Szerk.): Tartalmi
változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.
- Köznevelés 1945. I. évf. 4. sz.
- Köznevelés. 1945. I. évf. 10. sz.
- Köznevelés 1946. 14–15. sz.
- Köznevelés 1946. 16. sz.
- Köznevelés, 1946. 18. sz.
- Köznevelés. 1949. 19.sz.
- Köznevelés, 1949. 22. sz.
- Köznevelés 1950. 14. sz.
- Köznevelés, 1983. 23. sz.
- Köznevelés, 1993., 26. sz.
- Dr. Krolmsz Ferencné - Paár Ferencné (szerk.): A Kőrösi Csoma Sándor Orosz–Magyar
Két Tannyelvű Gimnázium Jubileumi évkönyve. Budapest, 1999/2000.

- Katalin Куглер: Сегедский институт славянской филологии. Im: Вестник
Филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1996
№ 5
- Ladányi Andor: Felsőoktatási politika 1949–58. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986.
- Ludovika Akadémia Közlönye. 1887. 874. o.
- Magyar Királyi József Műgyetem: Órarend az 1923–24. tanév első félévében.
Budapest, 1923. 24. o.
- Magyar Királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Karának Dékáni Hivatala.
Nagy Iván személyi anyagai. BKE Lt: 6/b sz.
- Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és oktatáspolitikai koncepciók Magyarországon
1867–1944. In: Sasfi Csaba (szerk.): Iskola és társadalom. Zalaegerszeg,
1997.
- Mann Miklós: Budapest oktatásügye 1873-2000. Önkonet. Budapest, 2002.
- Mann Miklós (szerk.): Oktatáspolitikusok és koncepciók a XX. században. Budapest,
Önkonet, 2004.
- Mann Miklós: Magyar oktatási miniszterek 1848-2002. Önkonet. Budapest, 2005.
- Mártonfi György: Tartalmi modernizáció az iskolarendszerű szakképzésben. In: Vágó
Iréen (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban, a 90-es években. Okker
Kiadó, Budapest, 1999.
- Melich János: Emlékezés Budenz Józsefre. Magyar Nyelv. 1958.
- О. Д. Митрофанова: Методическое обеспечение нового спроса на русский язык
Im: под ред. Д. Девидсона: Язык, культура и образование: статус
русского языка в странах мира Москва-Вашингтон 1997
- MM, MKM, OM Irattár
- Művelődési Közlöny 1989. évi 33. évf. 12. sz.
- Művelődési Közlöny 1989. 14.sz.
- Művelődési Közlöny 1990. 17. sz.
- Művelődési Közlöny 1991. 11. sz.
- Művelődési Közlöny 1993. 1. sz.
- MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1990/91. Budapest. 1991.
- MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1991/92. Budapest. 1992.
- MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1992/93. Budapest. 1993.
- MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1993/94. Budapest. 1994.
- MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1994/95. Budapest. 1995.

MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1995/96. Budapest. 1996.
MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1996/97. Budapest. 1997.
MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1997/98. Budapest. 1998.
MKM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1998/99. Budapest. 1999.
MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1990/91. Budapest. 1991.
MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1991/92. Budapest. 1992.
MKM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1992/93. Budapest. 1993.
MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1993/94. Budapest. 1994.
MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1994/95. Budapest. 1995.
MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1995/96. Budapest. 1996.
MKM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1996/97. Budapest. 1997.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1990/91. Budapest. 1991.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1991/92. Budapest. 1992.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1992/93. Budapest. 1993.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1993/94. Budapest. 1994.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1994/95. Budapest. 1995.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1995/96. Budapest. 1996.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1996/97. Budapest. 1997.
MKM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1997/98. Budapest. 1998.
MM Statisztikai tájékoztató általános iskola 1957. 09. 15-i adatai alapján
MM Statisztikai tájékoztató 1957. 09. 15-i adatai alapján
MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1958/59
MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1959/60
MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1960/61
MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1961/62
MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1962/63
MM Statisztikai Tájékoztató alsó fokú oktatás 1963/64
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1964/65
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1965/66
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1966/67
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1967/68
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1968/69
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1969/70
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1970/71

MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1971/72
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás. 1972/73
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás 1973/74
MM Statisztikai tájékoztató Alsó fokú oktatás 1974/75
MM Statisztikai tájékoztató. Alsófokú oktatás 1973/74
MM Statisztikai tájékoztató. Alsófokú oktatás 1974/75
MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1983/84
MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1984/85
MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1985/86
MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1986/87
MM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1987/88
MM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás. 1988/89. Budapest. 1989.
MM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1989/90. Budapest. 1990.
MM Statisztikai Tájékoztató Felsőfokú oktatás 1957/58
MM Statisztikai Tájékoztató Felsőfokú oktatás 1958/59
MM Statisztikai tájékoztató 1959/60 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1960/61 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1961/62 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1962/63 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1963/64 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1964/65 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1966/67 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1967/68 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1968/69 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1969/70 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1970/71 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1971/72 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1972/73 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1973/74 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1974/75 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1975/76 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1976/77 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1977/78 Felsőfokú oktatás

MM Statisztikai tájékoztató 1978/79 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1984/85 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1985/86 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1986/87 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1987/88 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1988/89 Felsőfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás 1989/90. Budapest. 1990.
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1956/57
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1957/58.
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1958/59
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1959/60
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1960/61
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1961/62
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1962/63
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1963/64
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1964/65
MM Statisztikai tájékoztató 1965/66 Középfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1966/67 Középfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1967/68 Középfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1968/69 Középfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató 1969/70 Középfokú oktatás
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1970/71
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1971/72
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1972/73
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1973/74
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1974/75
MM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1989/90. Budapest. 1990.

Modláné Görgényi Ildikó: A szakképzés központi programjainak kifejlesztése. In: Vágó Irén (szerk.): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

Módszertani útmutatás az orosz tagozatú általános iskolák számára, 5-8. osztály, általános iskolai tantervhez. Orosz nyelv, 1950.

Nemzeti alaptanterv, 1995.

Nevelés-Oktatás Kerettantervei. Dinasztia Kiadó. Budapest, 2000.

28/2000. (IX. 21.) sz. OM rendelet

Néplap. 1944. december 28. sz.

Néplap, 1945. VI. 13. sz.

OM Oktatásügyi statisztikai tájékoztató 1953/54

OM Statisztikai tájékoztató általános iskola 1954. 09. 15-i állapot szerint.

OM Statisztikai tájékoztató 1954/55

OM Statisztikai tájékoztató általános iskola 1955. 09. 15-i állapot szerint.

OM Oktatásügyi statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1955/56

OM Statisztikai Tájékoztató 1956/57

OM Statisztikai tájékoztató általános iskola 1957. 06. 15-i állapot szerint.

OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1975/76

OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1976/77

OM Statisztikai tájékoztató Alsófokú oktatás 1977/78

OM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1998/99. Budapest. 2000.

OM Statisztikai tájékoztató Alapfokú oktatás 1999/2000. Budapest. 2001.

OM 4. sz. Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1953/54.

OM Oktatásügyi Tájékoztató Felsőfokú oktatás 1954–55

OM Oktatásügyi Tájékoztató Felsőfokú oktatás 1955–56

OM Oktatásügyi Tájékoztató Felsőfokú oktatás 1956/57

OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1997/98. Budapest. 1998.

OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1998/99. Budapest. 1999.

OM Statisztikai Tájékoztató Felsőoktatás 1999/2000. Budapest. 2001.

OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1975/76

OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1976/77

OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1977/78

OM Statisztikai tájékoztató Középfokú oktatás 1978/79

OM Statisztikai tájékoztató 1979/80 Középfokú oktatás

OM Statisztikai tájékoztató 1980/81 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1981/82 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1982/83 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1983/84 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1984/85 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1985/86 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1986/87 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1987/88 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1988/89 Középfokú oktatás
OM Statisztikai tájékoztató 1989/90 Középfokú oktatás
OM Statisztikai Tájékoztató középfokú oktatás. 1998/99. Budapest. 1999.
OM Statisztikai Tájékoztató középfokú oktatás. 1999/2000. Budapest. 2000.
Orosz nyelvkönyv a gimnázium és technikum I. osztályának kezdő csoport számára
20131. sz.

Orosz nyelvkönyv a gimnázium I. osztálya számára 2003.sz.

Orosz nyelvkönyv a gimnázium II. osztálya számára 2059. sz.

Orosz nyelvkönyv a gimnázium III. osztálya számára 2060 sz.és 20159.sz.

Orosz nyelvtan a gimnáziumok számára. 2066.sz.

Az orosz nyelv a hadseregben. In: Katonai Lapok. 1892. III. 20-i sz.

Ortutay Gyula: Művelődés és politika. Az orosz nyelvoktatás politikai jelentősége
(előadásának írott változata). Köznevelés. 1949. okt. 15. sz.

Paál László: A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv a "haladó" csoportok
számára. OM Budapest, 1980.

Paál László (szerk.): A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv a speciális
orosz nyelvi osztályok számára. OM Budapest, 1980.

Paál László (szerk.): A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv. I–IV. osztály.
OM Budapest, 1984.

Paál László: Útmutató az általános iskolai orosz nyelvoktatás korrekciójához 4–8.
osztály. Budapest, 1987. OPI. M. M. 90154/87 sz.

Paál László: Útmutató a gimnáziumi alaptanterv szerinti orosz nyelvtanításához. OPI.
Budapest, 1988. MM 94008/1988 XXII.

Palovecz János - Szövényi Zsolt: A pedagógusképzés és -továbbképzés helyzete és
feladatai. In: Köznevelésünk Évkönyve 1985. Tankönyvkiadó. Budapest,
1985.

Parlament Irattára

Pedagógiai Főiskolák tantervei. 8550-1/2/1955/1. sz.

М. Поварнищина: Кафедра славянской филологии Университета им. Януса

Паннониуса г. Печ. 79–82 с. Im: Вестник Филиала Института русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1998 № 8

Zoltan Poor: Создание нового учебного материала – сотрудничество педагогов – новый вид повышения квалификации. Im: Вестник Филиала Иститута русского языка им. А. С. Пушкина Будапешт 1999 №12

Poór Zoltán- Rádai Péter: Tanárképzés, tanárellátottság. 42-47.o. Im: Országjelentés. Magyarország nyelvoktatás-politikai arculatának elkészítéséhez. OM, Budapest, Nyelvoktatás-politikai arculat. 2002-2003.

Rapos Nóra készítette: Gázsó Ferenc–interjú, 1999. december. In: Báthory Zoltán: Maratoni reform. Önkönet, Budapest, 2001.

Reuss Pál: A magnetofon szerepe az idegen nyelvek tanításában. Idegen Nyelvek Tanítása 1959. 4. sz.

Dr. Sajti Enikő JATE oktatási dékánhelyettes: Intézményi vélemény a nyelvtanár – átképzési program témájában (1993. XI. 11.)Im: MKM 130300/1993. Irattár 1993. X. 26. Kabinetiroda Dr. Kézdi György - Meghívó

Sármai József személyi anyaga. Hadtörténelmi Levéltár 35856/1895. évi bejegyzés

Schack Béla: Kereskedelmi iskoláink múltja és jelene. Budapest, 1903.

Schack Béla – Vincze Frigyes: A kereskedelmi oktatásügy fejlődése és mai állapota Magyarországon. Budapest, 1930.

Hans-Werner Schmidt: Der Weiterbildungsstudiengang zur “Umschulung” zu Deutschlehrern aus der Sicht der Studierenden.(Einer empirischen Untersuchung)

Somorjai Ferenc: Nyelvoktatás magnetofonnal. Idegen Nyelvek Tanítása. 1958. 4.sz.

Szabad Vasmegey, 1945. június 21.

Szabolcs Éva: Neveléstörténet. In: <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/N2xm1/nevelestortenet.html>.

Szalay László: A pedagógusképzés szombathelyi útja. In: Köznevelésünk Évkönyve 1985. 10. sz. Tankönyvkiadó. Budapest, 1985.

Dr. Szebenyi Péter (főszerk):Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Szakosított orosz nyelvi tanterv. 3–8. osztály 1983. Sylvester János Nyomda, Szombathely. 04/1984.MK. 4. MM számú utasítása.

- Dr. Szebenyi Péter (szerk.): Az általános iskolai nevelés és oktatás terve a fakultatív foglalkozások programja. Orosz, német, angol, francia nyelv. 1984. OPI. Petőfi Nyomda, Kecskemét.
- Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635-1938. Budapest, 1935.
- Sz. Garai Judit – Újhelyi Gabriella: Az MTA Könyvtára orosz és szovjet cserekapcsolatainak vázlatos története. Budapest, 1970.
- Сиклаи М: Вопросы экономики. Курс русского делового языка. 1-2 /Gazdasági ismeretek oroszul/ Budapest. Külkereskedelmi Főiskola, 1997.
- Szoboszlai Miklós: A szókinccstervezés problémái a készülő általános iskolai orosz tantervvvel kapcsolatban. Pedagógiai Szemle. 1955. 3. sz.
- Szoboszlai Miklós: Az idegen nyelvek tanításának időszerű kérdései. Idegen Nyelvek Tanítása. 1958. 2. sz. 5.-6. sz. és 1959. 4. sz.
- Szoboszlai Miklós: Megjegyzések egy tanulmánygyűjteményhez. Idegen Nyelvek Tanítása. 1959. 6. sz.
- Szoboszlai Miklós: Idegennyelv-oktatásunk húsz éve. In: Idegen Nyelvek Tanítása 1965. 2. sz. Budapest.
- Szoboszlai Miklós: A gimnáziumi orosz tanterv-javaslat. Idegen Nyelvek Tanítása 1962. 4. sz. Budapest.
- Szoboszlai Miklós: Tananyagbeosztás gimnáziumok számára orosz nyelv és irodalom 1965. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat Budapest, 1965.
- Szoboszlai Miklós (szerk.): A gimnáziumi nevelés és oktatás terve orosz nyelv. Kísérleti fakultatív tanterv. OM Budapest, 1978.
- Szoboszlai Miklós (szerk.): A szakközépiskolai oktatás és nevelés terve. Budapest, 1978.
- Szoboszlai Miklós: Részletezett követelmény- és eszközrendszer a szakközépiskolák I. osztályai számára. Orosz nyelv. A heti 2-2-2-2 óratervhez. OPI Kísérlet céljára. 1978.
- Szovjet-orosz irodalmi olvasókönyv a gimnázium IV. osztálya számára. 2036. sz.
- Szövényi Zsolt: Az idegen nyelvek oktatásának feladatai a magyar oktatási rendszerben. (Összefoglaló a Világbank szakértői részére.) 1990. 01. 30. Budapest. 39441 MM. Irattár
- Szűcs László: Az Egerben szerzett tapasztalatok alapján. In: Köznevelésünk Évkönyve 1985. 10. sz. Tankönyvkiadó. Budapest, 1985.

- Tálas Istvánné: Eszmei politikai nevelés az orosz irodalom tanításában (III. o.). Idegen Nyelvek Tanítása. 1959. 5. sz.
- Tanterv az általános gimnázium számára. 1950.
- Vallás- és közoktatásügyi miniszter 1280-10/1950. sz. rendelete.
- Tanterv az általános gimnázium számára. 1950.
- Vallás- és közoktatásügyi miniszter 1280-10/1950. sz. rendelete
- Tanterv az általános iskolák számára. 1950.
- A vallás- és közoktatási miniszter 1220- 10/1950. VKM sz. rendelete.
- Tanterv az orosz tagozatú általános iskolák számára 5–8. osztály. 1953.
- Száma: 15195-9565-53.
- Tanterv az orosz tagozatú gimnáziumok I–IV. osztályok számára.
- Orosz nyelv és irodalom. Tankönykiadó. Budapest, 1953.
- 15217/53. sz. rendelete.
- Tanterv a szakosított gimnáziumi osztályok számára, Orosz nyelv.
- Tankönyvkiadó. Budapest, 1968. május
- Tanterv az általános iskola V–VIII. osztálya számára. Tankönyvkiadó. Budapest, 1958.
- /Az általános iskola felsőtagozatának német, angol, francia tanterve./
- 24/1957. M. K. 3. MM számú utasítás
- Tanterv és utasítás az általános iskola 5–8. osztály számára. Tankönyvkiadó. Budapest, 1963. március.
- Tanterv és utasítás az általános iskolák szakosított tantervű idegen nyelvi osztályai számára. Idegen nyelvek. Tankönyvkiadó. Budapest. 1967. 118/1967.
- (M. K. 11.) MM számú utasítása
- Tanterv és utasítás a közgazdasági szakközépiskolák számára.
- Orosz nyelv. Tankönyvkiadó. MM Budapest, 1965.
- T. Kiss Tamás: A magyarországi kulturális minisztériumokról. Budapest, 1993.
- Tolnai Világlexikon. Budapest, 1930. XVIII. kötet.
- Тромбиташ Эндре: Венгерское страноведение на русском языке. Budapest.
- Külkereskedelmi Főiskola, 1994.
- Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Tanrendje 1929/30 tanév,
2. félévében. Budapest, 1930.
- Vágó Irén: Tartalmi változások a közoktatásban – A “rejtett” helyi tantervektől a valóságos helyi tantervekig, In: Tartalmi változások a közoktatásban, a 90-es években. Szerk.: Vágó Irén. Okker Kiadó. Budapest, 1999.

Varga Lajos: Szakmódszertan.

Végvári Valentina: Orosz közgazdasági értelmező szótár. Pécs. JPTE. 1995.

Vladár Ervin (főszerk.): A gimnáziumi nevelés és oktatás terve.

Útmutatók a kísérleti fakultatív tanterveknek a szabadon választható órakeretben
történő felhasználásához. 1979. (21685/1979. V. sz.)

Zerkowicz Judit: Tanítsunk nyelveket! Általános módszertan nyelvtanárok számára.
Tankönyvkiadó. Budapest, 1988.

Dr. Zöldhegyi Zsuzsanna (szerk.): Orosz írók magyar szemmel. I. Budapest, 1993.